6
30-c
26

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
18 F
51

mo Unico

421 Rol.

U. S.

Iowa State Pub. Library

6-30-e 26

TERENTIVS

A M. ANTONIO MVRETO

LOCIS PROPE INNVMERABILIBUS emendatus.

EIVSDEM MVRETI ARGVMENTA in singulas Comœdias & Annotationes, quibus tum correctionum, magna ex parte, ratio redditur, tum loci obscuriores explicantur.

OMNIA DENVO EMENDATIORA, quàm antea, & ad fidem castigatissimorum exemplarium diligentissimè restituta.

BIBLIOTECA

VENETIIS, MDLXXXVI.

Apud Hieronymum Polum.

TERENTII VITA
ET DE TRAGOEDIA, *AC COMOEDIA NON PAVCA,* EX ÆLIO DONATO, ET ALIIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PVBLIVS Terentius Afer, Carthagine natus, seruiuit Romæ Terentio Lucano senatori: à quo ob ingenium, & formam non institutus modò liberaliter, sed & maturè manumissus. qúi dam captum esse existimant. quod fieri nullo modo potuisse, Fenestella docet, cùm in fine secundi belli Punici & ante initium tertii natus sit, & mortuus; nec, si à Numidis aut Getulis captus sit, ad ducem Romanum peruenire potuisse, nullo commercio inter Italicos & Afros, nisi post deletam Carthaginem, cępto. Hic cum multis nobilibus familiariter vixit: sed maximè cum Scipione Africano, & cũ Lęlio: quibus etiam corporis gratia conciliatus existimatur. qđ & ipsum Fenestella arguit, cõtendẽs vtroque maiorẽ natu fuisse. quãuis Cornelius Nepos æquales omnes fuisse tradit, et Porcius suspicionem de consuetudine per hęc faciat:

Dum lasciuiam nobilium & fucosas laudes petit;
Dum Africani vocem diuinam inhiat auidis auribus;
Dum, ad Furium se cœnitare, & Lęlium, pulchrũ putat;
Dum se amari ab hisce credit, crebrò in Albanum rapi
Ob florem ætatis suę: ad summam inopiam redactus est:
Itaq; è conspectu omniũ abiit Gręciã in terram vltimã:

Mortuus est in Stymphalo Arcadiæ oppido. nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domũ quidem habuit conducticiã.
Saltem ut esset, quò referret obitum domini seruulus.

Scripsit comœdias sex. ex quibus primam Andriam cum Ædilibus daret, iussus ante Cecilio recitare, ad cœnantem cum veniisset, dictus est initium quidem fabulæ, quòd erat

contemptiore veſtitu, ſubſellio iuxta lectulũ reſidẽs legiſſe; poſt paucos verò verſus, inuitatus vt accũbereꝛ, cęnaſſe vnã; deinde cetera percurriſſe nõ ſine magna Cęcilii admiratione: & hanc autẽ, & quinq; reliquas ęqualiter populo probauiſſe: quãuis Volcatius de enumeratione omniũ ita ſcripſit:

Sumetur Ecyra ſexta ex his fabula.

Eunuchus quidem bis acta eſt, meruitq; pretium, quantum nulla antea cuiuſquam comœdia, id eſt, octo milia nummum: propterea ſumma quoque titulo aſcribitur: nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. non obſcura fama eſt, adiutum Terentium in ſcriptis a Lælio & Scipione, quibuſcum familiariter vixit. eandem ipſe auxit: nunquam enim, niſi leuiter ſe tutari conatur: vt in prologo Adelphorum:

Nam quod iſti dicunt maleuoli, homines nobiles
Hunc adiutare, aſſidueq; vnà ſcribere:
Quod illi maledictum vehemens exiſtimant,
Eam laudem hic dixit maximam: cum illis placet,
Qui uobis vniuerſis, & populo placent:
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quiſque tempore vſus eſt ſine ſuperbia.

videtur autem ſe leuius defendiſſe, quia ſciebat Lælio & Scipioni non ingratam eſſe hanc opinionem. quæ tamẽ magis, & vſq; ad poſteriora tempora valuit. Q. Memmius in oratione pro ſe ait. P. Africanus, qui à Terentio perſonam mutuatus, quæ domi luſerat ipſe, nomine illius in ſcenam detulit. Nepos auctore certo comperiſſe ſe ait: C. Lælium quondam in Puteolano calen. Martii admonitum ab vxore, temporius vt diſcumberet, petiiſſe ab ea, ne interpellaretur: ſerius tandem ingreſſum triclinium, dixiſſe, non ſępe in ſcribẽdo magis ſucceſſiſſe ſibi: deinde rogatum vt ſcripta illa proferret, pronunciaſſe verſus, q̃ ſunt in Heauton timorumeno.

Satis pol proteruè me Syri promiſſa huc induxerunt.

Santra Terentium exiſtimat, ſi modo in ſcribendo adiutoribus indiguerit, non tã Scipione & Lęlio vti potuiſſe, qui tunc adoleſcentuli fuere; quàm Sulpicio Gallo, homine docto, & qui conſularibus ludis initium fecerit fabularum dãdarum: vel Q. Fabio Labeone, & M. Popillio, cõſulari vtroque,

que,ac poeta: ideo ipsum non iuuenes designauisse, qui se adiuuisse dicerentur;sed viros, quorum operam & in bello & in otio,& in negotio populus sit expertus.Post æditas comœdias nondum quintum atque trigesimum egressus annum, causa euitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro suis edere:seu percipiendi Græcorum instituta, moresque quos perinde exprimeret in scriptis;egressus vrbe est, neq; amplius rediit.de morte eius Volcatius tradit.

Sed vt Afer sex populo edidit comœdias,
Iter hinc in Asiam fecit: nauim cum semel
Conscendit,visus nunquam est.sic vita vacat.

Q Consetius redeuntem è Græcia periisse in mari dicit cũ centum & octo fabulis conuersis à Menandro, ceteri, mortuum esse in Arcadiæ Stymphalo, tradunt, Cn. Cornelio Dolabella,M.Fluio Nobiliore cos.morbo implicitum acri, dolore ac tędio amissarum fabularum,quas in naui pręmiserat,ac simul fabularum,quas nouas fecerat. Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore fusco. reliquit filiam, quæ equiti Rom. nupsit:itẽ hortulos xx. iugerũ,via Appia ad Martis villã: quo magis miror Porcium scribere,

—nil Publius
Scipio profuit,nihil ei Lælius,nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domũ quidẽ habuit conducticiam:
Saltem vt esset, quò referret obitum domini seruulus.

hunc Afranius quidem omnibus comicis præfert, scribens in Compitalibus.

Terentio non similem dices quempiam.

Volcatius autem non solum Næuio, & Plauto, & Cæcilio, sed Licinio quoque postponit. Cicero in Limone hactenus laudat:

Tu quoq;,qui solus lecto sermone Terenti
Conuersum expressumq; latina voce Menandrum
In medio populi sedatis vocibus effers,
Quidquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

Item C.Cæsar:

Tu quoq; tu in sumis o dimidiate Menander
Poneris,& merito,puri sermonis amator.

Lenibus atq; vtinam scriptis adiuncta foret vis
Comica; vt æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neq; in hac despectus parte iaceres.
Vnum hoc maceror & doleo tibi deesse Terenti.

Hæc Suetonius Tranquillus. nam duos Terentios poetas fuisse scribit Metius: quorum alter Fregellanus fuerit Terētius Libo, alter libertinus Terentius Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidisse Terentium, Valgius in Actæone ait,

Hæ quæ vocantur fabulæ, cuius sunt?
Non has, qui iura populis recesentibus dabat
Honore summo affectus, fecit fabulas?

duæ ab Apollodoro translatæ esse dicuntur comico, Phormio, & Hecyra; quatuor reliquæ a Menandro: ex quibus magno successu, & pretio stetit Eunuchus; Hecyra sæpe excluſa, vix acta est.

INitium tragœdiæ & comędię a rebus diuinis est inchoatũ: quibus pro fructibus vota soluentes, operabantur antiqui. nam incensis iam altaribus, & admoto hirco, id genus carminis, quod sacer chorus reddebat Libero patri, tragœdia dicebatur: vel ἀπὸ τῦ τράγυ, hoc est ab hirco hoste vinearum, & à cantilena: (eius ipsius rei apud Virgilium plena fit mentio) vel quòd hirco donabatur eius carminis poeta: vel ꝙ vter eius musti plenus solenne præmiũ cantoribus fuerat: vel ꝙ ora sua fęcibus perlinebant scenici ante vsum personarum ab Aeschylo repertum: fęces. n. dicũtur Gręce τρύγες & his quidẽ causis tragœdiæ nomen est inuentũ. At vero nondũ coactis in vrbẽ Athenienſibus, cũ Apollini Nomio, id est, pastorũ vicinorumq; præsidi deo, cõstructis aris, in honorẽ diuinæ rei, circum Atticæ vicos, villas, pagos, & compita festum carmen solẽniter cantarent: orta est comœdia, ἀπὸ τῦ κωμάζειν καὶ ἄδειν, quod est, comessatũ ire cantantes. quod à poetis solenni die, vel amatorie lasciuientibus choris comicis non absurdum est. itaq; vt rerum, ita ẽt temporũ ipsorum cępto ordine tragędia primo prolata esse cognoscitur. nam vt ab incultis & feris moribus paulatim peruentum est ad mansuetudinem, vrbesq; sunt conditæ, & vita mitior atq; otiosior processit: ita res tragi-

cæ

eæ longe ante comicas inuentæ. quamuis autē retro prisca voluentibus reperiatur Thespis tragędiæ primus inuētor, & comędię veteris pater Eupolis, cum Cratino, Aristophaneq; esse dicatur. Homerus tñ, qui fere omnis poeticæ largissimus fons est, ét his carminibus exempla præbuit, & velut quadā suorum operum lege præscripsit, qui Iliadem instar tragœdiæ, Odysseam ad imaginē comędiæ fecisse monstratur: nam post illius tale, tantumq; documentū, ab ingeniosissimis imitatoribus & digesta in ordinē, & diuisa sunt ea, quæ ét tū temere scribebantur adhuc impolita, atq; in ipsis rudimentis haud quaquā, vt postea facta sunt, decora, atq; læuia. at nos ea, quæ proprie de tragędia dicēda sunt, titulo propositi operis instantes, in alia tēpora differamus, & de his fabulis iam loquamur, quas Terentius imitatus est. Postquam demōstrandæ originis causa de vtriusque generis initio diximus, quod necesse est, iam dicemus. Comœdia fere vetus, vt ipsa quoq; olim tragœdia, simplex carmē, quemadmodum iam diximus, fuit: quod chorus circa aras fumantes, nunc spatiatus, nunc reuoluens gyros, cū tibicine concinebat. sed primo una persona substituta est cātoribus: quæ respondens alterni choro, locupletauit. variauitq; rē musicam, tum altera, tum tertia: & ad postremum crescente numero, per actores diuersos personę, pallæ, cothurni, soci, & ceteri ornatus, atq; insignia scenicorum reperta, & ad hoc vnicuique suus habitus: & ad vltimum, qui primarum partium, qui secundarum, & tertiarum, qui quartarū, atq; quintarum actores essent, distributa & diuisa quinque partito tota est fabula. quæ tamen in ipsis ortus sui velut quibusdam incunabulis, & vix dum incipiens, κωμῳδία dicta est ἀρχαία, idcirco quia nobis parum cognitis initiis nata est, aut quia inest in ea uelut historica fides veræ narrationis, & denominatio omniū, de quibus libere describebatur: etenim per priscos poetas, non, vt nunc, penitus ficta argumenta, sed res gestæ à ciuibus, palā cum eorū sæpe, qui gesserant, nomine decantabantur. ideo ipsa suo tēpore moribus multū profuit ciuitatis; cum vnusquisq; caueret culpa, ne spectaculo ceteris esset, & domestico probro. sed cū poctæ abuti licentius stylo, & passim lædere ex libidine cœpis-

sent plures bonos;ne quisquã in alterũ carmen in fame proponeret,lege lata,siluere.& hinc deinde aliud genus fabulę, id est satyra,sumpsit exordium : quę à satyris, quos illotos semper ac petulãtes deos scimus esse, vocitata est. etsi aliũde nomen traxisse praue putant alii. hæc, quæ satyra dicitur, eiusmodi fuit, vt in ea, quamuis duro & ueluti agresti modo,de vitiis ciuiũ,tamen sine vllo proprii nominis titulo carmen esset. quod item genus comœdię multis obfuit poetis,cum in suspicionem potentibus ciuibus venissent, illorum facta descripsisse in peius, ac deformasse genus stylo carminis. quod primo Lucilius nouo conscripsit modo, vt poesim inde faceret,id est,vnius carminis plures libros. hoc igitur, quo suprà diximus, modo coacti omittere satyræ; aliud genus carminis τὴν νέαν κωμῳδίαν, hoc est, nouam comœdiam,reperere poetæ,quę argumento communi magis,& generaliter ad omnes homines,qui mediocribus fortunis agunt, pertineret, & minus amaritudinis spectatoribus, & eadem opera multum delectationis afferret, concinna argumento,consuetudine congrua,vtilis sententiis, grata salibus,apta metro.vt igitur superiores illæ suis quæq; celebrantur auctoribus, ita hæc νέα κωμῳδία cum multorum ante, ac postea, tum præcipuè Menandri Terentiiq; est. de qua cum multa dicenda sint, satierit tamen velut admonendi lectoris causa, quod de arte comica veterum chartis cõtinetur, exponere. Comœdia vetus vt ab initio chorus fuit, paulatimq; personarum numero in quinque actus processit:ita paulatim,velut attrito atq; extenuato choro, ad nouam comœdiam sic peruenit, vt in ea non modo non inducatur chorus,sed ne locus quidẽ vllus iam relinquatur choro,nam postquam otioso tempore fastidiosior spectator effectus, tunc cum ad cantores ab actoribus fabula transibat, consurgere,& abire cœpillet;admonuit poetas primo quidem choros præternittere,locũ eius relinquentes; vt Menãder fecit,hac de causa,nõ, vt alii existimant,alia. postremo ne locum quidem reliquerunt:quod Latini fecerunt comici: vnde apud illos dirimere actus quinque partitos difficile est.tum etiam Græci prologos non habent more nostrorum, quos Latini habent. deinde θεὸς ἀπὸ μηχάνης, id est

deos

deos argumẽtis narrandis machinatos, ceteri Latini instar Græcorum habent, Terentius non habet, ad hoc προτατικὰ πρόσωπα, id est, personas extra argumentum accersitas, nõ facile ceteri habent: quibus Terentius sępe vtitur, vt per harum inductiones facile pateat argumentum. Veteres etsi ipsi quoque in metris negligentius egerunt iambici versus duntaxat in secundo & quarto loco, tamen à Terentio vincuntur resolutione huius metri, quantum potest comminuti ad imaginem prosæ orationis. tum personarũ leges circa habitum, ætatem, officium, partes agendi, nemo diligentius Terẽtio custodiuit. quin etiam solus ausus est in fictis argumentis, cum fidem veritatis assequeretur, etiam contra præscripta comica meretrices interdum non malas introducere; quibus tamen, cur bonæ sint, & voluptas per ipsum, & causa non desit. hæc cum artificiosissimè Terentius fecerit, tum illud est admirandum, quòd & morem retinuit, vt comœdiam scriberet, & temperauit affectum, ne in tragœdiam trãsiliret. quod cum aliis rebus minime obtentum & à Plauto, & ab Afranio, & Accio, & multis fere magnis comicis inuenimus. illud quoque inter Terentianas virtutes mirabile, quòd eius fabulæ eo sunt temperamento, vt neq; extumescant ad tragicam celsitudinem, neque abiiciantur ad histrionicam; adde, quòd nihil abstrusum ab eo ponitur, aut quod ab historicis requirendum sit: quod sæpius Plautus facit, & eo est obscurior in pluribus locis. adde, quòd argumenti ac styli ita attente memor est, vt nusquam non caueri t, aut curauerit ea, quę obesse potuerunt: tum, quòd media primis atq; postremis ita nexuit, vt nihil additum alteri, sed aptum ex se totum, & vno corpore videatur esse compositum. illud quoque mirabile in eo: primo, quòd non ita miscet personas quatuor, vt obscura sit earum distinctio, & item, quòd nihil ad populum facit actorem velut ex tragœdia loqui. quod vitium Plauti frequẽtissimum est. illud etiã inter cætera eius laude dignum videtur, quòd locupletiora argumenta ex duplicibus negotiis delegerit ad scribendum. nam, excepta Hecyra, in qua scribit Pamphili amorem, ceterę quinque binos adolescentulos habent. Illud vero tenẽdum est, post νέαν κωμῳδίαν, Latinos multa fabularum genera

nera protuliſſe,vt Togatas à ſcenicis, atq; argumentis latinis,Prętextatas abdignitate perſonarum, et latina hiſtoria; Attelanas à ciuitate Campanię, vbi actitatæ ſunt plurimę: Rhyntonicas ab actoris nomine: Tabernarias ab humilitate argumenti, & ſtyli; Mimos ab diuturna imitatione viliũ rerum,& leuium perſonarum. Inter tragœdiam autem, & comœdiam cùm multa, tum in primis hoc diſtat, quòd in comœdia mediocris fortunæ hominum parui impetus, periculaq́ue,lætiq́; ſunt exitus actionum: at in tragœdia omnia contraria,ingentes perſonæ,magni timores,exitus funeſti habentur.& illic turbulenta prima,tranquilla vltima, in tragœdia contrario ordine res aguntur : tum quòd in tragœdia fugienda vita,in comœdia capeſſenda exprimitur : poſtremo quòd omnis comędia deficiis eſt argumentis,tragœdia ſępe de hiſtorica fide petitur . Latinæ fabulæ primo à Liuio Andronico ſcriptæ*ſunt ad cunctas res, etiam cum recentius idem poeta & actor fabularum ſuarum fuiſſet.Comœdiæ autem aut motoriæ ſunt,aut ſtatariæ , aut mixtæ . motoriæ,turbulentæ:ſtatarię,quietiores: mixtæ, ex vtroq; actu conſiſtentes. Comœdia per quatuor partes diuiditur , prologum,protaſin,epitaſin, caſtrophen. prologus eſt velut præfatio quædam fabulæ,in quo ſolet licet prętęr argumentum aliquid ad populum vel ex poetę, vel ex ipſius fabulę , vel ex actoris commodo loqui . Protaſis primus eſt actus , initiumque dramatis.Epitaſis,incrementum, proceſſuſque turbarum,ac totius , vt ita dixerim,nodus erroris. Caſtrophe,conuerſio rerum eſt ad iucundos exitus,patefacta cunctis cognitione geſtorum.Comœdia eſt fabula diuerſa inſtituta cõtinens affectum ciuilium,ac priuatarum rerum:qua diſcitur,quid ſit in vita vtile,quid contra euitandum. hanc Græci ſic definiere: κωμῳδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν, καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή.Comędiam eſſe Cicero ait, imitationem vitæ,ſpeculum conſuetudinis, imaginem veritatis. Comœdię autem à more antiquo dictæ, quia in vicis huiuſmodi carmina initio agebantur apud Græcos , vt in Italia cõpitaliciis ludicris admixto pronũciationis modulo:quo, dum actus commutantur, populus detinebatur: aut ἀπὸ τῶν κώμων, hoc eſt,ab actu vitæ hominum, qui in

vicis

vicis habitabant ob mediocritatem fortunarum, non in aulis regiis, vt sunt personæ tragedię. Comœdia vero, quia poema sub imitatione vitæ atque similitudinem compositum est, in gestu & pronunciatione consistit. Comœdiam apud Græcos dubium est quis inuenerit primus: apud Latinos, certum est, & comœdiam togatam & tragœdiam, primo Liuium Andronicum reperisse: *qui ait, comœdiam esse quotidianæ vitæ speculum: nec iniuria, nam vt intẽti speculo, veritatis lineamenta facile per imagines colligimus: ita lectione comœdię imitationem vitæ, consuetudinisque non ægerime animaduertimus. huius autem originis ratio ab exteris ciuitatibus, moribusq; prouenit: Atheniẽses nanque Atticam custodientes elegantiam, cum vellent male viuentes notare, niebant, ibiq; cum nominibus singulorum vitam publicabant, unde nomen compositum ut comœdia uocaretur. hęc autem carmina primitus in pratis mollibus agebantur, nec deerant præmia, quibus ad scribendum doctorum prouocarentur ingenia. sed & actoribus munera offerebantur, quo libentius iucundo uocis flexu ad dulcedinẽ commendationis vterentur: caper nanq; pro dono his dabatur, quia uitibus noxium animal habebatur, à quo etiam tragœdiæ nomen exortum est. Nonnulli autem ex amurca olei fęce, quæ est humor aquatilis, tragœdiam dici, vocarique maluerunt, qui ludi cum per artifices in honorem Liberi patris agerentur, etiam ipsi comœdiarũm, tragędiarũque scriptores huius dei uelut præsens numen colere veneratiq; cœperũt. cuius rei probabilis ratio extitit: ita enim carmina inchoata præferebãtur, vt per ea laudes eius, et facta gorioſa celebrari proferriq; cõstaret. tũ paulatim famæ huius artis increbuit. Thespis autem primus hæc scripta in omniũ notitiã protulit. postea Aeschylus secutus exemplũ publicauit. de quibus ita Horatius in arte poetica loquitur,

Ignotum tragicæ genus inuenisse camœnæ
Dicitur, & plaustris vexisse poemata Thespis,
Quæ canerent, agerentq; peruncti fæcibus ora.
Post hunc personæ, pallæq; repertor honestæ
Aeschylus & modicis instrauit pulpita tignis,
Et docuit magnumq; loqui, nitiq; cothurno.

Suc-

Succeſſit vetus his cõmœdia, non ſine multa
Laude: ſed in vitium libertas excidit, & vim.
Dignam lege regi. lex eſt accepta, chorusq;
Turpiter obticuit ſublato iure nocendi.
Nil intentatum noſtri liquere poetæ:
Nec minimum meruere decus, veſtigia græca
Auſi deſerere, & celebrare domeſtica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.

Fabula generale nomen eſt. eius duæ primę partes ſunt, tragœdia, & comœdia: ſi latina argumentatio ſit prætextata dicitur. Comędia autẽ multas ſpecies habet: aut enim Palliata eſt, aut Togata, aut Tabernaria, aut Attelana, aut Mimus, aut Rhyntonica, aut Planipedia. Planipedia autem dicta ob humilitatem argumenti eius, ac vilitatem actorum: qui non cothurno, aut ſocco vtuntur in ſcena, aut pulpito, ſed plano pede: vel ideo, quòd non ea negotia continet, quę perſonarum in turribus, aut iñ cœnaculis habitantiũ ſunt, ſed in plano & humili loco. Perſonati primi egiſſe dicuntur comœdiam Cincius & Faliſcus: tragœdiam Minutius & Prothonius. Omnium autem comœdiarum ſcripta ex quatuor rebus omnino ſumuntur, nomine, loco, facto, euentu: nomine vt Phormio, Hecyra, Curculio, Epidicus: loco, vt Andria, Leucadia, Brundusina: facto, vt Eunuchus, Aſinaria, Captiui: euentu, vt Commorientes, Crimen, Heautontimorumenos. Comœdiarum formæ ſunt tres: Palliatæ. græcum habitum referentes, quas nonnulli tabernarias vocant: Togatæ, iuxta formam perſonarũ habitum togarum deſiderãtes: Attelanæ, ſalibus, & iocis compoſitę, quæ in ſe non habent niſi venuſtam elegantiam. Comœdia autem diuiditur in quatuor partes, Prologũ, Protaſin, Epitaſin, Cataſtrophen. Prologus eſt prima dictio à Græcis dicta πρόλογος, id eſt antecedens veram fabulę compoſitionẽ elocutio. eius ſpecies quatuor ſunt. συστατικὸς, commendaticius, quo fabula vel poeta commendatur: ἀναφορικὸς, relatiuus, quo aut aduerſario maledicta, aut gratiæ populo referantur: ὑποθετικὸς, argumentatiuus, fabulę argumentum exponens: μικτὸς, mixtus, omnia hęc in ſe continens. Inter prologum, & prologiũ quidam hoc intereſſe voluerunt: quia pro-

prologus est, vbi poeta excusatur, aut fabula commendatur: prologium autem est, cũ tantum de argumento dicitur. Protasis est, primus actus fabulæ, quo pars argumenti explicatur, pars reticetur ad populi expectationem tenendam. Epitasis inuolutio argumenti, cuius elegantia connectitur. Catastrophe explicatio fabulę, per quam euentus eius approbatur. In plerisq; fabulis ipsarum nomina priora ponebantur, quàm poetarum: in nonnullis poetarum, quàm fabularum, cuius moris diuersitatem antiquitas probat. Nam cum primum aliqui fabulas ederent, ipsarum nomina pronunciabantur ante, quàm poetæ pronunciarẽtur, ne aliqua inuidia à scribendo deterreri possent. cum autem per editionem multarũ poetæ iam esset auctoritas acquisita, rursus priora poetarum nomina proferebantur, vt per ipsorũ vocabula fabulis attentio acquireretur. Actas diuersis ludis manifestum est inscribi. nam ludorum quatuor sunt species, quos curules ędiles munere publico curant: Megalenses, magnis diis consecrati, quos Græci μεγάλας σιὰς appellant: Funebres, ad retinendum populum instituti, dum pompa funeri decreta in honorem patricii viri plene instruitur: Plebeii, qui pro salute plebis eduntur: Apollinares, Apollini consecrati. In scena duæ aræ poni solebant, dextera Liberi, sinistra eius Dei, cui ludi fiebant, vnde Terentius in Andria ait,

Ex ara hinc sume verbenas. * *multa desunt*.

hinc Vlyssem palliatum semper inducunt: siue quòd aliquando insaniam simulauit, quo tempore tectum se esse voluit, ne agnitus cogeretur in bella prodire: seu ob singularẽ sapientiam, qua tectus, munitusq; plurimum sociis profuit: huius enim virtutis erat, animi semper decipientis ingenium. nonnulli Ithacæ incolas, sicut Locros, palliatos fuisse commemorant. Achillis, & Neoptolemi personæ diademata habent, quamuis regalia sceptra nunquam tenuerint. cuius argumenti probatio talis inducitur, quòd nunquam cum reliqua Græciæ iuuentute ad gerenda cum Troianis bella sacramenta coniurationis inierunt, nec vnquam sub Agamemnonis imperio fuerunt. Comicis senibus cãdidus vestitus inducitur, quòd is antiquissimus fuisse memoratur.

tur. adoleſcentibus diſcolor attribuitur ſerui comici amictu exiguo conteguntur, paupertatis antiquę gratia, vel quo expeditiores agant. paraſiti cum intortis palliis eueniunt. lęto veſtitus candidus, ærumnoſo obſoletus, purpureus diuiti, pauperi phœniceus datur, militi chlamys purpurea, puellæ habitus peregrinus inducitur. leno pallio varii coloris vtitur. meretrici ob auaritiam luteum datur. Syrmata dicta ſunt ab eo, quòd trahuntur: quæ res ab ſcenica luxuria inſtituta eſt. eadem in luctuoſis perſonis incuriam ſui per negligentiam ſignificant. Aulæa quoque in ſcena in terra ſternuntur, quòd pictus ornatus erat ex Attalica regia Romam uſque perlatus: pro quibus ſi paria ætas poſterior accepit. eſt autem minutum velum, quod populo obſiſtit, dũ fabularum actus commutantur. Diuerbia hiſtriones pronũciabant. Cantica vero temperabantur modis, non à poeta, ſed à perito artis muſicæ factus: neque enim omnia iiſdem modis in vno cantico agebantur, ſed ſæpe mutatis, vt ſignificant qui tres numeros in comœdiis ponunt: qui tres continent mutatos modos cantici illius. qui huiuſmodi modos faciebant, nomen in principio fabulæ, & ſcriptoris, & actoris ſuperponebant. huiuſmodi adeo carmina ad tibias fiebant, vt his auditis multi ex populo ante dicerent, quàm fabulam acturi ſcenici eſſent, quàm omnino ſpectatoribus ipſis antecedens titulus pronunciaretur. Agebantur autem tibiis paribus, aut imparibus, & dextris, aut ſiniſtris. dextræ autem tibiæ ſua grauitate ſeriam comœdiæ dictionem prę nũciabãt: ſiniſtrę et ſerranę acuminis leuitate iocũ in comędia oſtendebant. vbi autẽ dextra et ſiniſtra acta fabula inſcribebatur, mixtim ioci & grauitates denunciabantur.

ÆLII DONATI IN ANDRIAM TERENTII PRAEFATIO.

COMOEDIA Andria, cùm palliata ſit de loco nomen accepit, & à Menandro prius, & nunc ab ipſo Terentio: qui cùm de Chryſide loqueretur, ſic ait.

Hei vereor, ne quid Andria adportet mali.

& hoc commune vocabulum eſt & in Græca, & in Latina

lingua

lingua.hæc maiorĩ ex parte motoria eſt, continetq; actus amatorum adoleſcentium,& patrum piorum,callidi ſerui, aſtutę ancillę,ſeueri ſenes,adoleſcentuli liberales.in hac primæ partes ſenis Simionis ſunt,ſecundæ Daui, tertiæ Chremetis,& deinceps reliquorum. prologus in hac acer inducitur, & in aduerſarios non mediocriter exaſperatur: ſed tamen id ſubtiliter,vt omnia laceſſitus facere videatur ac dicere:hic protaſis ſubtilis , epitaſis tumultuoſa , cataſtrophe penè tragica: & tamen repente ex his turbis in trãquillum peruenit.hęc prima acta eſt ludis Megalẽſibus,M.Fuluio & M.Glabrione Aedilibus curulibus:egerunt L.Attilius Latinus Pręneſtinus & L.Ambiuius Turpio;modos fecit Flaccus Claudii tibiis paribus dextris& ſiniſtris:& eſt tota Gręca,edita M.Marcello & C.Sulpicio Conſulibus:pronunciataq; eſt Andria Terentii ob incognitum adhuc nomen pœtæ,& minoris apud populum auctoritatis, ac meriti. Diuerbiis & canticis lepide diſtincta eſt: & ſucceſſu ſpectata proſpero,hortamẽto poetę fuit ad alias conſcribendas.initium autem προταϛικὸν πρόσωπον id eſt aduentitiam perſonam recepit Soſiæ,propter euoluendam argumenti obſcuritatẽ. perſona autem protatica ea intelligitur, quæ ſemel inducta in principio fabulæ, in nullis deinceps fabulæ partibus adhibetur. Adnotandum ſanè, puellarum liberalium nullã orationem in proſcenio induci in comędia palliata, præter inuocationem Iunonis Lucinæ: quæ & ipſa quoque poſt ſcenam fieri ſolet.

EIVSDEM ARGVMENTVM IN EANDEM.

CHremes Atticus, pater Paſibulæ , & Philumenæ,cum ex his duabus ſe Paſibulam perdidiſſe falſo crederet,relictam Athenis,nec vlſam poſtea multo tempore, tanquam vnicam ſibi putabat Philumenam, quã Charinus adoleſcens Athenienſis adamabat vnice , & ſibi petebat vxorem , ſed pater eam Pamphilo cuidam Simonis filio vltro deſponderat. qui Pamphilus contra ſororem Chryſidis, ac peregrinam tum creditam Paſibulam ſupra dictam , alde-

teram Chremetis filiam, sub nomine Glycerii latenter sic amauit, vt ex ea filium suscepisset inscio patre. qua re intellecta, commotus Simo pater Pamphili, dum per falsas nuptias tétat animum Pamphili, multis dolis a Dauo ipse deluditur seruo, periculoque Charini & Pamphili motus error in fabula: qui vsq; ad eum finem ductus est, dum Athenas veniens Andrius quidam Crito rem aperiat, & nodum fabulæ soluat: per quem agnita Pasibula recipitur à parentibus, & traditur Pamphilo amanti: Philumena verò Charino despondetur, & traditur exoptanti. Perspecto argumento, scire debemus hanc esse virtutem poeticam, vt à nouissimis argumenti rebus incipiens, initium fabulæ & originem narratiue reddat spectatoribus, auctoremque præsentem sibi exhibeat, vbi finis est fabulæ. hunc enim ordinem & circulum poeticæ artis, vel uirtutis non modo secuti sunt tragici, comiciq; auctores, sed Homerus etiam & Virgilius tenuerũt. Diuisionem actuum in latinis fabulis internoscere difficile est. caussam iam dudum demostrauimus. vnde autem, aut quo modo, quamuis ægre, tamen intelligi, distinguique possint, est operæ pretium dicere. Principio dicendum est, nullam personam egressam quinquies vltra exire posse, sed illa re plerumque decipimur, quòd personam, cũ tacuerit, egressam falso putamus: quæ nihilo minus in proscenio tacens loquendi tempus expectat. est igitur attente animaduertendum, vbi & quando scena uacua sit ab omnibus personis, vt in ea chorus uel tibicen audiri possit: quod cum viderimus, ibi actum esse finitum debemus agnoscere. Confundit sæpe lectorem id, quod persona in superiori scena desinens, & in proxima incipiens loqui non intelligitur ingressa: quod ipsum experientes statim diiudicant de rerum ac temporum quantitate: potest enim fieri, vt & ingressa sit, ac egressa, quam praue credimus de proscenio nõ recessisse, posse autem quincto egredi personam, non & necesse esse dicimus, vt appareat vltra exire non posse; in tragędia parcius exire & solere pariter, & licere. Primus actus in Andria narrationem Simonis apud Sosiam continet argumenti: quod populus hac occasione perdiscit: mox querelam apud se Daui de domino, & eiusdem cum domino

verba,

verba,& rursus eiusdem serui deliberationem quid rerum gerat.Secũdi actus hęc sunt:Carini verba, primo cum Byrrhia seruo,& post cum ipso Pamphilo de nuptiis:Pamphili sermo cùm patre dolo consentientis in nuptias: Byrrhiæ verba: Daui callida oratio aduersum senem. Tertio actui hæc attribuũtur:Mysidis cum obstetrice colloquiũ, Dauo, ac Simone audientibus: partus Glycerii suspectus seni, & Daui apud eum fraudulenta sermocinatio: Simonis verba cum Chremete de nuptiis: Daui perturbatio, ac Pamphili. Quantum actum per hæc intelligimus. prima Charini verba sunt,indignantis velut fidem sibi non seruatam à Pamphilo:tum Mysidis verba apud Pamphilum, eiusdemq́, quę stus:Daui administratio doli aduersus Chremeté.In quinto actu Simonis,& Chremetis prope iurgium,disputatio,tũ detectio fallaciarum Daui: tum indignatio patris aduersus filium: tum Critonis interuentus, &, per eum cognitis rebus,in tranquillum res acta,ducentibus vxores, quas concupiuerant,Pamphilo,& Charino.Illud non commouere nos debet,quòd in horum actuum distinctione videtur de proscenio non discessisse personæ quædã: sed tenere debemus ideo Terẽtium vicinitatis mentionem fecisse in principio, vt modico receptu & adesse, & abesse personam intelligamus. nihil ergo secus factum est ab antiquis, qui ad hunc modum Terentianas fabulas diuiserunt.

VOLCATII SEDIGITI DE COMICIS LATINIS IAMBI.

Multos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam poetæ comico cui deferant.
Eum,iudice me,errorem dissoluam tibi:
Vt, contra si quis sentiat,nil sentiat.
Cæcilio palmam statuo de comico.
Plautus secundus facile exuperat ceteros.
Dein Nævius qui seruet,pretio in tertio est.
Si quid quarto detur,dabitur Licinio.
Post insequi Licinium facio Atilium.
In sexto consequetur hos Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco esse facile facio Luscium.

Antiquitatis causa, decimum addo Ennium.
De iisdem Varronis iudicium.

Citat Nonius.

In argumentis Cæcilius poscit palmam: in thesin Terentius, in sermonibus Plautus.

Ex eiusdem libro V. de latino sermone.

Citat Sosipater.

Hθη nulli alii seruare conuenit, quàm Titinnio, & Terentio. πάθη vero Trabea, Atilius, Cęcilius facile mouerãt.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

Trimetri Iambici.

SOrorem falso creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphylus:
Grauidaque facta, dat fidem vxorem sibi
Fore hanc: nam aliam pater ei disponderat.
Gnatam Chremetis: atque vt amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens, suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Dani suasu non repugnat Pamphilus.
Sed ex Glycerio natum vt vidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat:
Mox filiam Glycerium insperato agnitam
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino coniugem.

PERSONAE.

SIMO	*Senex,*
SOSIA	*Seruus,*
DAVVS	*Seruus,*
MYSIS	*Ancilla,*
PAMPHILVS	*Adolescens,*
CHARINVS	*Adolescens,*
BYRRHIA	*Seruus,*
LESBIA	*Obstetrix,*
GLYCERIVM	*Chremetis filia,*
CHREMES	*Senex,*
CRITO	*Hospes,*
DROMO	*Seruus,*

AN-

ACTA LVDIS MEGALENSIB. M. FVLVIO, ET M. GLABRIONE ÆDILIB. CVRVLIB. EGERVNT L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS * CLAVDII, TIBIIS PARIB. DEXTRIS, ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRÆCA, EDITA M. MARCELLO, C. SVLPICIO COS.

* *Lege Anne. Mureti.*

PROLOGVS.

Trimetri Iambici.

OETA cum primum animũ ad scribendum appulit;
Id sibi negoti credidit solùm dari,
Populo vt placerent, quas feciſſet fabulas.
Verũ aliter euenire multò intelligit:
Nam in prologis scribundis operam abutitur,
Non qui argumentum narret; sed qui maleuoli
Veteris poetæ maledictis respondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quæso animum aduortite.
Menander fecit Andriam, & Perinthiam.
Qui vtramuis rectè norit, ambas nouerit.
Non ita sunt dissimili argumento; sed tamen
Dissimili oratione sunt factæ, ac stylo.
Quæ conuenere, in Andriam ex Perinthia
Fatetur transtuliſſe, atque vsum pro suis.
Isti id vituperant factum, atque in eo disputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt nę intelligendo, vt nihil intelligant.
Qui cum hunc accusant, Næuium, Plautum, Ennium
Accusant, quos hic noster auctores habet:
Quorum æmulari exoptat negligentiam
Potius, quàm istorum obscuram diligentiam.
Dehinc vt quiescant porrò, moneo, & desinant

Maledicere; malefacta ne noſcant ſua.
Fauete, adeſte æquo animo, & rem cognoſcite;
Vt pernoſcatis, ecquid ſpei ſit relliquum,
Poſthac quas faciet de integro comœdias,
Spectandę, an exigendæ ſint vobis prius.

Actus Primi Scena I.

ARG. Simo narrat liberto primùm honeſtam filij vitam: deinde amatoriam. Ad poſtremum etiam aperit, quo conſilio ſe daturum illi vxorem ſimulare ſtatuerit. Trimetri.

SIMO, SOSIA.

SI. VOs iſtæc intrò auferte: abite. Soſia
Ades dum: paucis te volo. So. dictum puta.
Nempe vt curētur rectè hęc. SI. imo aliud. SOSIA. quid eſt,
Quod tibi mea ars efficere hoc poſſit amplius?
SI. Nihil iſtac opus eſt arte ad hanc rem quam paro.
Sed iis, quas ſemper in te intellexi ſitas,
Fide, & taciturnitate. So. expecto, quid velis.
SI. Ego poſtquam te emi à paruulo, vt ſemper tibi
Apud me iuſta, & clemens fuerit ſeruitus
Scis, feci è ſeruo, vt eſſes libertus mihi;
Propterea quod ſeruiebas liberaliter.
Quod habui ſummum pretium, perſolui tibi.
So. In memoria habeo SI. haud muto factum. So. gaudeo;
Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat Simo, &
Id gratum fuiſſe aduorſum te, habeo gratiam.
Sed mi hoc moleſtum eſt: nam iſtæc commemoratio
Quaſi exprobatio eſt immemoris beneficij.
Quin tu vno verbo dic, quid eſt, quod me velis.
SI. Ita faciam. hoc primum in hac re prædico tibi:
Quas credis eſſe has, non ſunt veræ nuptiæ.
So. Cur ſimulas igitur? SI. rem omnem à principio audies.
Eo pacto & gnati vitam, & conſilium meum
Cognoſces, & quid facere in hac re te velim.
Nam is poſtquam exceſſit ex ephebis, Soſia;
Liberius viuendi fuit poteſtas: nam antea
Qui ſcire poſſes, aut ingenium noſcere,
Dum ætas, metus, magiſter prohibebant? So. ita eſt.

SI.

S 1. Quod pleriq; omnes faciunt adoleſcentuli,
Vt animum ad aliquod ſtudium adiungant, aut equos
Alere, aut canes ad venandum, aut ad philſophos:
Horum ille nihil egregie præter cetera
Studebat; & tamen omnia hæc mediocriter,
Gaudebam. S o. non iniuria: nam id arbitror
Adprime in vita eſſe vtile, vt NE QVID NIMIS
S 1. Sic vita erat: facilè omnes perferre, ac pati:
Cum quibus erat cunq; vnà, iis ſeſe dedere,
Eorum obſequi ſtudiis, aduerſus nemini,
Nunquam præponens ſe aliis. ita facillimè
Sine inuidia inuenias laudem, & amicos pares.
S o. Sapienter vitam inſtituit: nanq; hoc tempore.

OBSEQVIVM AMICOS, veritas odium parit.

S 1. Interea mulier quædam ab hinc triennium
Ex Andro commigrauit huc viciniæ,
Inopia, & cognatorum negligentia
Coacta, egregia forma, atque ætate integra.
S o. Hei vereor, ne quid Andria apportet mali.
S 1. Primùm hęc pudicè vitam, parcè, ac duriter
Agebat, lana, ac tela victum quæritans.
Sed poſtquam amans acceſſit, pretium pollicens,
Vnus, & item alter, ita vt ingenium eſt omnium
Hominum à labore procliue ad lubidinem;
Accepit conditionem, dein quæſtum occipit.
Qui tum illam amabant, forte, ita vt fit, filium
Perduxere illuc ſecum, vt vnà eſſet, meum.
Egomet continuò mecum. certè captus eſt:
Habet. obſeruabam mane illorum ſeruulos
Venienteis, aut abeunteis: rogitabam, heus puer,
Dic ſodes, quis heri Chryſidem habuit? nam Andrię
Illi id erat nomen. S o. teneo. S 1. Phędrum, aut Cliniam
Dicebant, aut Niceratum. (nam hi tres tum ſimul
Amabant) eho, quid Pamphilus? quid? ſymbolam
Dedit, cœnauit. Gaudebam. item alio die
Quærebam: comperiebam nihil ad Pamphilum
Quidquam attinere. enimuero ſpectatum ſatis

BIBLIOTECA ROMA

Putabam, & magnum exemplum continentiæ:
Nam quid cum ingeniis conflictatur eiusmodi,
Neque commouetur animus in ea re tamen,
Scias posse habere iam ipsum suæ vitæ modum.
Cum id mihi placebat, tum vno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus est? hac fama impulsus Chremes,
Vltro ad me venit, vnicam gnatam suam
Cum dote summa filio vxorem vt daret.
Placuit: despondi: hic nuptiis dictus est dies.
So. Quid obstat, cur non veræ fiant? S 1. audies.
Fere in diebus paucis, quibus hęc acta sunt,
Chrysis vicina hæc moritur. So. o factum bene:
Beasti: metui à Chryside. S 1. ibi tum filius
Cum illis, qui amabant Chrysidem, vnà aderat frequens:
Curabat vnà funus: tristis interim,
Nonnunquam conlacrumabat. placuit tum id mihi.
Sic cogitabam: hic paruæ consuetudinis
Causa mortem huius tam fert familiariter;
Quid, si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri?
Hęc ego putabam esse omnia humani ingenii,
Mansuetiąue animi officia. quid multis moror?
Egomet quoque eius causa in funus prodeo,
Nihil suspicans etiam mali. So. hem quid est? S 1. scies.
Effertur: imus. interea inter mulieres,
Quę ibi aderant, fortè vnam aspicio adolescentulam,
Forma. So. bona fortasse. S 1. & vultu Sosia
Adeo modesto, adeo venusto, vt nihil suprà.
Quia tum mihi lamentari præter ceteras
Visa est, & quia erat forma præter ceteras
Honesta, & liberali; accedo ad pedisequas:
Quæ sit, rogo. sororem esse aiunt Chysidis.
Percussit illico animum. at at, hoc illud est,
Hinc illæ lacrumæ, hæc illa est misericordia.
So. Quàm timeo, quorsum euadas. S 1. funus interim
Procedit: sequimur: ad sepulcrum venimus:
In ignem posita est: fletur. interea hæc soror,

Quam

Quàm dixi, ad flammam acceſſit imprudentius,
Sati', cum periculo. ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene diſſimulatum amorem, & celatum indicat,
Accurrit: mediam mulierem complectitur:
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
Tum illa, vt conſuetum facilè amorem cerneres;
Reiecit ſe in eum flens quàm familiariter.
So. Quid ais? S 1. redeo inde iratus, atque ægrè ferens
Nec ſatis ad obiurgandum cauſſæ. diceret,
Quid feci? quid commerui, aut peccaui pater?
Quæ ſeſe voluit in ignem iniicere, prohibui,
Seruaui. honeſta oratio eſt. S o. recte putas:
Nam, ſi illum obiurges, vitę qui auxilium tulit;
Quid facias illi, quid dederit damnum, aut malum?
Venit Chremes poſtridie ad me, clamitans,
Indignum facinus, comperiſſe, Pamphilum
Pro vxore habere hanc peregrinam. ego illud ſedulo
Negare factum. Ille inſtat factum. denique
Ita tum diſcedo ab illo, vt qui ſe filiam
Neget daturum. S o. non tu ibi gnatum? S 1. ne hæc quidē
Sati' vehemens cauſa ad obiurgandum. S o. qui, cedo?
S 1. Tute ipſe his rebus finem præſcripſiſti pater.
Prope adeſt, cum alieno more viuendum eſt mihi:
Sine nunc meo me viuere interea modo.
S o. Quis igitur relictus eſt obiurgandi locus?
S 1. Si propter amorem vxorem nolit ducere;
Ea primùm ab illo animaduertenda iniuria eſt.
Et nunc id operam do, vt per falſas nuptias
Vera obiurgandi cauſa ſit, ſi deneget,
Simul, ſceleratus Dauùs ſi quid conſili
Habet, vt conſumat nunc, cum nihil obſint doli:
Quem ego credo manibus, pedibusque obnixè omnia
Facturum, magis id adeo, mihi vt incommodet,
Quàm vt obſequatur gnato. S o. quapropter? S 1. rogas?
Mala mens, malus animu'. quem quidem ego ſi ſenſero.
Sed quid opu'ſt verbis? ſin eueniat, quod volo,
In Pamphilo vt nil ſit moræ, reſtat Chremes:
Qui mihi exorandus eſt, & ſpero confore.

Nunc tuum est officium, has bene vt adsimules nuptias,
Perterrefacias Dauum, obserues filium,
Quid agat, quid cum illo consilii captat. S o. sat est:
Curabo: eamus iam nunc intro. S 1. i præ, sequar.
Non dubium est, quin vxorem nolit filius:
Ita Dauum modò timere sensi, vbi nuptias
Futuras esse audiuit. sed ipse exit foras.

Actus Primi Scena II.

ARG. Filij amorem explorat pater: simulat futuras nuptias: interminatur Dauo pristinũ, si quid fallacia in ipsis conatus fuerit nuptijs. Partim Senarij, partim Octonarij. Dimeter vnus, qđ distinctionis causa vsus est per medium, inquit Priscianus.

DAVVS, SIMO.

MIrabar, hoc si sic abiret: & heri semper lenitas,
Verebar, quorsum euaderet.
Qui postquam audierat non datum iri filio vxorem suo,
Nunquã cuiquam nostrũ verbum fecit, neque id ægrè tulit.
S. At nunc faciet, neque, vt opinor, sine tuo magno malo.
D. Id voluit, nos sic nec opinanteis duci falso gaudio,
Speranteis iam amoto metu, interea oscitantes opprimi,
Vt ne esset spatium cogitandi ad disturbandas nuptias:
Astutè. S. carnufex quæ loquit? D. herus est, neq; prẽuidẽt.
S. Daue. D. hem quid est? S. ehodum ad me. D. quid hic volt? S. quid ais? D. quade re? S. rogas?
Meũ gnatum rumor est amare. D. id populus curat scilicet.
S. hoccine agis, an non? D. ego verò istuc. S. sed nunc ea me exquirere,
Iniqui patris est: nã, quod antehac fecit, nihil ad me attinet,
Dum tẽpus ad eam rem tulit, siui animũ vt expleret suum:
Nunc hæc dies aliam vitam adferit, alios mores postulat.
Dehinc postulo, siue æquum est, te oro Daue, vt redeat iam in viam.
D. Hoc quid sit? S. omnes qui amant, grauiter sibi dari vxorem ferunt.
D. Ita aiunt. S. tũ si quis magistrũ cepit ad eã rẽ improbũ,
Ipsum animũ ęgrotũ ad deteriorẽ partem plerũq; applicat.
D. Non hercle intelligo. S. non? hem. D. non: Dauus sum,

non

non Oedipus.
S. Nempe ergo apertè vis, q̃ restant, me loqui. D. sane quidē.
S. Si sensero hodie, quidquam in his te nuptiis
Fallaciæ conari, quo fiant minus;
Aut velle in ea re ostendere, quàm sis callidus:
Verberibus cęsum te in pristinū Daue dedā vsque ad necē,
Ea lege, atq; omine, vt, si te inde exemerim, ego p̃ te molā.
Quid hoc? intellextin? an nondum etiam ne hoc quidem?
D. immo callidè:
Ita apertè ipsam rē modò locutus: nihil circuitione vsus es.
S. Vbiuis, facilius passus sim, quàm in hac re, me deludier.
D. Bona verba quæso. S. irrides? nihil me fallis. sed dico tibi,
Ne temere facias, neq; tu hoc dicas tibi non prædictū. caue.

Actus Primi Scena III.

ARG. In hac scena deliberat Dauus, velit Pamphilo esse adiutor, an auscultare seni. Iambici, tum Octonarij, tum Senarij.

DAVVS.

ENim vero Daue nihil loci est segnitiæ, neq; socordiæ.
Quantum intellexi modò senis sententiam de nuptiis.
Quæ si non astu prouidentur, me aut herum pessundabunt.
Nec, quid agam, certum est, Pamphilumne adiutem, an
auscultem seni.
Si illū relinquo; eius vitæ timeo: sin opitulor; huius minas:
Cui verbā dare difficile est. primum iam de amore, hoc
comperit:
Me infensus seruat, ne quam faciam in nuptiis fallaciam.
Si senserit, perii; aut, si libitum fuerit, causam ceperit,
Quo iure, quaque iniuria præcipitem in pistrinum dabit.
Ad hæc mala hoc mi accedit etiam: hæc Andria,
Siue ista vxor, siue amica est, grauida è Pamphilo est:
Audireque eorum est operę pretium audaciam:
Nam inceptio est amentium, haud amantium:
Quidquid peperisset, decreuerunt tollere:
Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,
Ciuem Atticam esse hanc: fuit olim quidam senex,
Mercator: nauem is fregit apud Andrum insulam:
Is obiit mortem: ibi tum hanc erectam Chrysidis

Pa-

Patrem recepisse orbam, paruam. fabulæ.
Mihi quidem non hercle fit verisimile.
Atqui ipsis commentum placet.
Sed Mysis ab ea egreditur. at ego hinc me ad forum, vt
Conueniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprimat.

Actus I. Scena III.

ARG. Narrat Mysis quamobrẽ à Glycerio exierit: & hic docet Terentius immoderatũ vini vsum fugiendum esse ijs qui seruijs præsunt negotijs. Nihil est enim qđ rectè agi ab ebrio possit.

Trochaici Catalectici, præter duos postremos. Solet autem mutare interdum metri genus, cum ad parascenen ventum est scenæ sequentis.

MYSIS.

AVdiui Archillis iam dudum: Lesbiam adduci iubes.
Sane pol illa temulenta est mulier, & temeraria,
Nec sati' digna, cui committas primo partu mulierem:
Tamen eam adducam. importunitatem spectate aniculæ:
Quia compotrix eius est. Di date facultatem obsecro
Huic pariundi, atque illi in aliis potius peccandi locum.
Sed quidnã Pamphilũ exanimatũ video? vereor, quid siet.
Opperiar, vt sciam, nũquidnam hæc turba tristitię adferat.

Actus Primi Scena V.

ARG. Habet hęc scena Pamphili dolorem de nuptijs: fidem se glycerio seruaturum pollicetur, vel inuito, si res ita exigat, patre.

Partim Tetrametri cùm Iambici, tum Trochaici, partim Trimetri. Sed & monometer vnus, & dimetri aliquot.

PAMPHILVS, MYSIS.

HOccine est humanum factum, aut inceptum? hoccine officium patris?
M. Quid illud est?
P. Pro deum, atq; hominum fidem, quid est, si non hæc cõ tumelia est?
Vxorem decreuit dare sese mi hodie: nonne oportuit.
Præsciisse me ante? nonne prius communicatum oportuit?
M. Miseram me, quod verbum audio? P. Quid Chremes?

qui

qui negauerat.
Se commissurum mihi gnatam suam vxorem: mutauit id:
Quoniam me immutatum videt.
Itane abstinate operum dat, vt me a Glycerio miserũ abstrahat?
Quod si fit, pereo funditus.
Adeon hominem inuenustum esse, aut infelicem quenquã, vt ego sum?
Pro Deum, atque hominum, nullon' ego
Chremetis pacto affinitatem effugere potero? quot modis
Contemptus, spretus? facta, transacta omnia. hem.
Repudiatus repetor, quãobrẽ? nisi si id est, quod suspicor:
Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi potest,
Itur ad me. M. Oratio hęc me miseram exanimauit metu.
P. Nam quid ego dicam de patre? ah
Tantamne rem tam negligenter agere? præteriens modò
Mihi apud forum, vxor tibi ducenda est Pamphile hodie, inquit: para:
Abi domum, id mihi visus est dicere, abi cito, & suspẽde te.
Obstupui. censen' vllum me verbum potuisse proloqui?
Aut vllam causam, ineptã saltẽ, falsam, iniquam? obmutui.
Quòd si ego prius id rescissem; quid facerem, si quis nunc me roget;
Aliquid facerem, vt hoc ne facerem. sed nũc primum quid exequar?
Tot meme impediũt curæ, quę meũ animũ diuerse trahũt;
Amor, huius misericordia, nuptiarum solicitatio,
Tum patris pudor, qui me tã leni passus est aũo vsq; adhuc,
Quæ meo cunque animo libitum est, facere: ei ne ego vt aduorser? hei mihi,
Incertum est, quid agam. M. Misera timeo, hoc incertum quorsum accidat.
Sed nunc peropu' est, aut hunc cum ipsa, aut me aliquid de illa aduorsum hunc loqui.
Dũ in dubio est animus, paulo momẽto huc illuc impellit'.
P. Quis hic loquitur? Mysis salue. M. O salue Pamphile.
P. Quid agit? M. rogas?
Laborat è dolore: atque ex hoc misera solicita est, diem

Quia

Quia olim in hunc sunt cõstitutæ nuptię: tũ autẽ hoc timet,
Ne deseras se. P. hem, egone istuc conari queam?
Ego propter me illam decipi miseram sinam?
Quæ mihi suum animum, atque omnem vitam credidit,
Quam ego animo egregiè caram pro vxore habuerim,
Bene, & pudicè, eiu' ductum, atque eductum, sinam,
Coactum egestate ingeniuni immutarier?
Non faciam. M. haud vereor, si in te solo sit situm:
Sed vim vt queas ferre. P. adeon' me ignauum putas?
Adeon' porro ingratum, aut inhumanum, aut ferum,
Vt neque me consuetudo, neque amor, neque pudor
Commoueat, neque commoneat, vt seruem fidem?
M. Vnum hoc scio, hanc meritam esse, vt memor esses sui.
P. Memor essem? ó Mysis, Mysis, etiam nunc mihi
Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis
De Glycerio. iam fermè moriens me vocat:
Accessi: vos semotæ: nos soli: incipit:
Mi Pamphile, huius formam, atque ætatem vides:
Nec clam te est, quàm illi vtræque res inutiles
Et ad pudicitiam, & tutandam ad rem sient.
Quòd ego per hanc te dextram oro, & genium tuum,
Per tuam fidem, perque huius solitudinem
Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deseras,
Si te in germani fratris dilexi loco,
Siue hæc te solum semper fecit maxumi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.
Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem:
Bona nostra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.
Hanc mi in manum dat: mors continuo ipsam occupat.
Accepi: acceptam seruabo. M. ita spero quidem.
P. Sed cur tu ab illa? M. obstetricem accerso. P. propera:
Atque audin'? verbum vnum caue de nuptiis,
Ne ad morbum hoc etiam. M. teneo.

Actus II. Scena I.

ARG. Charinus intelligit Pamphilo nupturam Philumenam. Idem rogat Pamphilus ne ducat. Hic Charinus & Byrrhia fabula adijciuntur, ne spreta relinquatur Philumena.

Tro-

Trochaici & Iambici quidam, partim Tetrametri, partim Senarij.

CHARINVS, BYRRHIA, PAMPHILVS.

QVid ais Byrrhia?
Datur illa Pamphilo hodie nuptum? B. sic est. C. qui scis Byrrhia?
B. Apud forũ modo de Dauo audiui. C. væ vę misero mihi.
Vt animus in spe, atq; in timore vsq; antehac attentus fuit,
Ita, postquã adempta spes est, lassus, cura confectus stupet.
B. Quæso ędepol Charine, quoniã id fieri, qđ vis, nõ potest,
Velis, id quod possit. C. nihil aliud, nisi Philumenam, volo.
B. Ah, quanto satius est, id operam tedare,
Istum qui amorem ex animo amoueas, quàm id loqui,
Quo magis libido frustra incendatur tua.
C. Facile omnes, cũ valemus, recta consilia ægrotis damus.
Tu si hic sis, aliter sentias. B. age age, vt lubet. C. sed Pamphilum.
Video. omnia experiri certum est, prius, quàm pereo. B quid hic agit?
C. Ipsum hunc orabo: huic supplicabo: amorem huic narrabo meum:
Credo, impetrabo; vt aliquot saltem nuptiis prodat dies.
Interea fiet aliquid, spero. B. id aliquid nihil est. C. Byrrhia,
Quid tibi videtur? adeon' ad eum? B. quid ni? si nihil impetres,
Vt te arbitretur sibi paratum mœchum; si illam duxerit.
C. Abi hinc, abi in malã crucem cũ suspicione istac, scelus.
P. Charinum video, salue. C. o salue Pamphile:
Ad te aduenio, spem, salutẽ, auxilium, consilium expetens.
P. Neq; pol consili locum habeo, neq; auxilii copiam.
Sed istuc quidnam est? C. hodie vxorem ducis? P. aiunt. C. Pamphile,
Si id facis, hodie postremũ me vides. P. qd ita? C. hei mihi,
Vereor dicere: huic dic qso Byrrhia. B ego dicam. P. qd est?
B. Sponsam hic tuam amat. P. næ iste haud mecum sentit. ehodum dic mihi,
Nunquidnam amplius tibi cum illa fuit Charine? C. ah Pamphile,

Nil.

Nil. P. quàm vellem. C. nunc te per amicitiam, & per amorem obsecro,
Principio vt ne ducas. P. dabo equidem operam. C. sed si id non potes,
Aut tibi nuptię hę sunt cordi. P. cordi? C. saltẽ aliquot dies
Profer, dum proficiscor aliquò, ne videam. P. audi nunc iam:
Ego Charine neutiquam officium esse liberi puto,
Cum is nihil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi.
Nuptias effugere ego istas malo, quàm tu adipiscier.
C. Reddidisti animum. P. nunc si quid potes aut tu, aut hic Byrrhia,
Facite, fingite, inuenite, efficite, qui detur tibi:
Ego id agâ, mihi qui ne detur. C. sat habeo. P. Dauũ optimè
Video. huius consilio fretus sum. C. at tu hercle haud quicquam mihi,
Nisi ea, quæ nihil opu' sunt sciri. fugin' hinc? S. ego verò ac lubens.

Actus II. Scena II.

ARG. Dauus cùm ex variis coniecturis & signis comperisset nuptias non cohærere, Pamphilum toto quærens oppido, exultat insolentus.

Trochaici Tetametri Catalectici.

DAVVS, CHARINVS, PAMPHILVS.

D. DI boni, boni quid porto? sed vbi inueniam Pamphilum,
Vt metum, in quo nunc est, adimam, atque expleam animum gaudio?
C. Lætus est, nescio quid. P. nihil est, nondum hæc resciuit mala.
D. Quẽ ego nunc credo, si iam audierit sibi paratas nuptias
C. Audin' tu illum? D. toto me oppido exanimatum quærere.
Sed vbi quæram? aut quò nunc primum intendam? C. cessas alloqui?
D. Abeo. P. Daue ades, resiste. D. quis homo est, qui me? o Pamphile,

Te

Te ipsum q̃ro.euge o Charine: ambo opportunè vos volo.
P. Daue, perii. D. quin tu hoc audi. P. interii. D. quid timeas, scio.
C. Mea quidem hercle in dubio vita est. D. & tu quid, scio.
P. Nuptiæ mihi. D. & id scio. P. hodie. D. obtundis, tametsi intelligo.
Id paues, ne ducas tu illam: tu autem, vt ducas. C. rem tenes.
P. Istuc ipsum. D. atq; istuc ipsum, nil pericli est: me vide.
P. Obsecro te, quàm primum hoc me libera miserum metu. D. hem,
Libero: vxorẽ tibi iam nõ dat Chremes. P. qui scis, D. scio.
Tuus pater modò me prehendit: ait, tibi vxorem dare
Hodie, item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus.
Continuò ad te properans percurro ad forum, vt dicam tibi hæc.
Vbi te non inuenio, ibi ascendo in quendam excelsum locum,
Circunspicio: nusquam. forte ibi huius video Byrrhiam:
Rogo: negat vidisse: mihi molestum: quid agam, cogito,
Redeunti interea ex ipsa re mi incidit suspectio: hem,
Paululum obsoni, ipsus tristis, de improuiso nuptiæ:
Non cohærent. P. quorsum nam istuc? D. egomet continuo ad Chremem.
Cum illò aduenio, solitudo ante ostium: iam id gaudeo,
P. Recte dicis, perge. D. maneo: interea introire neminem
Video, exire neminem, matronam nullam, in ædibus
Nil ornati, nil tumulti. accessi, introspexi. P. scio.
Magnum signum. D. nũm videntur conuenire hæc nuptiis?
P. Non, opinor Daue. D. opinor, narras? non recte accipis.
Certa res est. etiam puerum inde abiens conueni Chremis,
Olera, & piscículos minutos ferre obolo in cœnam seni.
C. Liberatus sum Daue hodie tua opera. D. at nullus quidẽ.
C. Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat. D. ridiculum caput.
Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam vxorem ducere,
Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis. C. bene mones.
Ibo: etsi hercle sæpe iam me spes hæc frustrata est. Vale.

Actu

Actus II. Scena III.

ARG. Suadet Pamphilo, atque etiam persuadet Dauus, vt patri dicat, vxorem se ducturum.

Trochaici Tetametri Catalectici, & Iambici, tum Senarij, tum Octonarij.

PAMPHILVS, DAVVS.

QVid igitur sibi vult pater? cur simulat? D. ego dicam tibi.
Si id succenseat nunc, quia non det tibi vxorem Chremes,
Ipsu' sibi esse iniurius videatur: neque id iniuria:
Prius, quã tuũ, ut sese habeat, animũ ad nuptias perspexerit.
Sed si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet:
Tũ illæ turbæ fient. P. quid? vis paream? D. pater est Pãphile.
Difficile est. tũ hæc sola est mulier. dictũ, ac factũ inuenerit
Aliquã causam, quamobrẽ eiiciat oppido. P. eiiciat? D. cito.
P. Cedo igitur, quid faciam Daue? D. dic te ducturum. P. hem. D. quid est?
P. Ego dicam? D. cur non? P. nunquam faciam. D. ne nega.
P. Suadere noli. D. ex ea re quid fiat, vide.
P. Vt ab illa excludar, huc concludar. D. non ita est.
Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem.
Ducas volo hodie vxorem. tu, ducam, inquies.
Cedò, quid iurgabit tecum? hic reddes omnia,
Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta vt sient,
Sine omni periclo: nã hocce haud dubiũ est, quin Chremes
Tibi non det gnatam: nec tu ea causa minueris
Hæc, quæ facis; ne is mutet suam sententiam.
Patri dic velle: vt, cum velit tibi iure irasci; non queat:
Nam qđ tu speres, propulsabo facilè. vxorem his moribus
Dabit nemo. inopẽ inueniet potius, quã te corrumpi sinat.
Sed, si te æquo animo ferre accipiet; negligentem feceris.
Aliam otiosus quæret. interea aliquid acciderit boni.
P. Itan' credis? D. haud dubium id quidem est. P. vide, quò inducas. D. quin taces?
P. Dicã. puerũ autẽ ne resciscat mihi esse ab illa, cautio est:
Nã pollicitus sum suscepturũ. D. o facinus audax. P. Hãc fidẽ

Sibi

Sibi, me obsecrauit, qui se sciret non deserturũ, vt darem.
D. Curabitur. sed pater adest. caue, te esse tristem sentiat.

Actus II. Scena IIII.

ARG. Hac scena cõsiliorũ executionẽ habet. Monet Păphilũ Dauus, apud patrem ne titubet; sed animo presenti loquatur.

Timetri Iambici.

SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

S. REuiso, quid agant, aut quid captent consili.
D. Hic nunc non dubitat, quin te ducturum neges:
Venit meditatus alicunde ex solo loco:
Orationem sperat inuenisse se,
Qua differat te: proin' tu face, apud te vt sies,
P. Modò vt possim. D. crede mihi hoc inquã Pamphile,
Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Vnum esse verbum; si te dices ducere.

Actus II. Scena V.

ARG. Pamphilũ Byrrhia obseruat: idem Păphilus patri respõdet, se facturũ q̃ volet: ille omnia Charino eadẽ renũciat Byrrh.

Senarij, vt superiores.

BYRRHIA, SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

B. HErus me, relictis rebus, iussit Pamphilum
Hodie obseruare, vt, quid ageret de nuptiis,
Scirem. id propterea nunc hunc venientem sequor.
Ipsum adeo præsto video cum Dauo. hoc agam.
S. Vtrunque adesse video. D. hem serua. S. Pamphile.
D. Quasi de improuiso respice ad eum. P. hem pater.
D. Probè. S. hodie vxorem ducas, vt dixi, volo.
B. Nunc nostræ parti timeo, quid hic respondeat.
P. Neq; istic, neq; alibi tibi vsquã erit in me mora. B. hem.
D. Obmutuit. B. quid dixit? S. facis, vt te decet;
Cum istuc, quod postulo impetro cum gratia.
D. Sum verus? B. herus, quantum audio, vxore excidit.
S. I iam nunc intro, ne in mora, cum opu' sit, sies.
P. Eo. B. nullane in re esse homini cuiquam fidem?
Verum illud verbum est, volgò quod dicit solet,
Omnes sibi melius malle esse, quàm alteri.

Ego illam vidi virginem : forma bona
Memini videre : quò æquior sum Pamphilo ;
Si se illam in somnis, quàm illum, amplecti maluit.
Renunciabo ; vt pro hoc malo mihi det malum.

Actus II. Scena VI.

ARG. In hac scena Dauus Simonem, & Dauum Simo fallit, quæ, res non iniucunda est.

DAVVS, SIMO.

D. HIc nunc me credit aliquam sibi fallaciam
Portare, & ea me hic restitisse gratia.
S. Quid Dauus narrat ? D. equè quidquam nunc quidem.
S. Nihilne ? hem. D. nihil prorsus. S. atqui expectabã quidẽ.
D. Præter spem euenit : sentio : hoc malè habet virum.
S. Potin' es mihi verum dicere ? D. nihil facilius.
S. Num illi molestæ quidpiam hæ sunt nuptiæ
Huiusce propter consuetudinem hospitæ ?
D. Nihil hercle : aut, si adeo, bidui est, aut tridui
Hæc solicitudo : nostin' ? deinde desinet :
Etenim eam secum rem recta reputauit via.
S. Laudo. D. dum licitum est illi, dumq; ætas tulit,
Amauit : tum id clam : cauit, ne vnquam infamiæ
Ea res sibi esset, vt virum fortem decet.
Nunc vxore opus est : animum ad vxorem appulit.
S. Subtristis visu' est esse aliquantulum mihi.
D. Nihil propter hanc rem : sed est, quod succenset tibi.
S. Quidnam est ? D. puerile est. S. quid est. D. nihil. S. quin dic, quid est ?
D. Ait nimium parcè facere sumptum. S. mene ? D. te.
Vix, inquit, drachmis obsonatus est decem ;
Num filio videtur vxorem dare ?
Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum æqualium
Potissimum nunc ? &, quod dicendum hic siet,
Tu quoq; perparcè nimium. non laudo. S. tace.
D. Commoui. S. ego, istæc rectè vt fiant, videro.
Quidnam hoc rei est ? quidnam hic volt veterator sibi ?
Nam si hic mali est quidquam ; hem illic est huic rei caput.

Actus

Actus III. Scena I.

ARG. Simo præ nimia sagacitate mirum in modum fallitur, partum simulari credens, qui verus erat. Senarij.

MYSIS, SIMO, DAVVS, LESBIA, GLYCERIVM.

M. ITa pol quidem res est, vt dixti Lesbia:
Fidelem haud ferme mulieri inuenias virum,
S. Ab Andria est ancilla hæc. quid narras? D. ita est.
M. Sed hic Pamphilus. S. quid dicit? M. firmauit fidem,
S. hem.
D. Vtinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit.
M. Nam quod peperisset, iussit tolli. S. o Iupiter,
Quid ego audio? actum est; si quidem hæc vera prædicat.
L. Bonum ingenium narras adolescentis. M. optimum.
Sed sequere me intro, ne in mora illi sis. L. sequor.
D. Quod remedium nunc huic malo inueniã? S. quid hoc?
Adeon' est demens? ex peregrina? iam scio: ah
Vix tandem sensi stolidus. D. quid hic sensisse ait?
S. Hæc primum adfertur iam mihi ab hoc fallacia.
Hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.
G. Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro.
S. Hui, tam cito? ridiculum. postquam ante ostium
Me audiuit stare, approperat. non sat commodè
Diuisa sunt temporibus tibi Daue hæc. D. mihin'?
Si. Num immemor es discipuli? D. ego, quid narres, nescio.
Si. Hiccine si me imparatum in veris nuptiis
Adortus esset, quos mihi ludos redderet?
Nunc huius periclo fit. ego in portu nauigo.

ARG. Lesbia egrediens, narrat, quo in statu sit glycerium puerpera, simul agit de danda illi potione, imitata medicos, qui præscribere solent agrotis omnia ad esum potumq; pertinentia. Deinde Simo & Dauus de puero nato callide altercantur.

Initio scenæ poeta Trochaico Trimetro, misto vel confuso cũ Iambico vtitur. Deinde sequitur Dimeter Iãbicus Catalecticus, post quem Iambici Trimetri Acatalectici, et Trochaici Acalectici. Dein dimeter Trochaicus. In fine Iambici aliquot Senarij.

LESBIA, SIMO, DAVVS.

L. Ahuc Archillis, quæ adsolent, quæque oportet
Signa ad salutem esse, omnia huic esse video.
Nunc primum fac, istæc vt lauet: post deinde,
Quod iussi ei dare bibere, & quantum imperaui,
Date: mox ego huc reuertor.
Per hæcastor, scitu' puer natu' est Pamphilo.
Deos quæso, vt sit superstes; quandoquidem ipse est ingenio bono,
Cũq; huic veritus est optumæ adolescenti facere iniuriam.
S 1. Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te esse ortum? D. quidnam id est?
S 1. Non imperabat coram, quid opus facto esset puerperę:
Sed postquã egressa est; illis, quæ sunt intus, clamat de via.
O Daue, itan' contemnor abs te? aut itane tandem idoneus
Tibi videor esse, quem tam apertè fallere incipias dolis?
Saltem accurratè, vt metui videar certè, si resciuerim.
D. Certè hercle nunc hic se ipsus fallit, haud ego. S 1. edixin' tibi?
Interminatus sum, ne faceres? num veritus? qui retulit?
Credon' tibi hoc, nunc peperisse hanc è Pamphilo?
D. Teneo, quid erret: quid ego agã, habeo. S. quid taces?
D. Quid credas? quasi non tibi renunciata sint hęc sic fore.
S. Mihin' quisquam? D. eho, an tute intellexti hoc adsimulari? S. irrideor.
D. Renunciatum est: nam qui istęc tibi incidit suspectio?
S. qui? quia te norã. D. quasi tu dicas, factũ id consilio meo.
S. Certè enim scio. D. non satis me pernosti etiam, qualis sim, Simo.
S. Egone te? D. sed, si quid narrare occœpi, continuò dari
Tibi verba censes. S. falsò. D. itaque hercle nihil iam mutire audeo.
S. Hoc ego scio vnũ, neminem peperisse hic. D. intellextin'?
Sed nihilo seciu' mox deferent puerum huc ante ostium.
Id ego iam nunc tibi renuncio here futurum, vt sis sciens:
Ne hoc posterius dicas, Daui factum consilio, aut dolis.
Prorsus à meopinionem hãc tuam ego esse amotam volo.
S. Vnde id scis? D. audiui, & credo. multa concurrunt simul,

Qui

Qui coniecturam hanc nunc facio. iam primum hæc se è Pamphilo
Grauidã dixit esse. inuentũ est falsum. nunc, postquã videt
Nuptias domi apparari; missa est ancilla illico
Obstetricem accersitum ad eam &, puerũ ut adferret simul.
Hocnisi fit, puerum vt tu videas, nil mouentur nuptiæ.
S. Quid ais? cum intellexeras,
Id consilii capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?
D. Quis igitur eum ab illa abstraxit, nisi ego? nam omnes nos quidem
Scimus, quàm miserè hanc amarit: nunc sibi vxorẽ expetit
Postremò id mihi da negoti. tu tamen idem has nuptias
Perge facere ita, vt facis: & id spero adiuturos deos.
S. Imo abi intro. ibi me opperire, &, quod parato opus est, para.
Non impulit me, hæc nunc omnino vt crederem.
Atque haud scio, an quæ dixit, sint vera omnia:
Sed paruipendo. illud mihi multò maximum est,
Quod mihi pollicitu' est ipsus gnatus. nunc Chremem
Conueniam: orabo gnato vxorem: si impetro,
Quid alias malim, quàm hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitu' est, haud dubium est mihi,
Si nolit, quin eum meritò possim cogere.
Atque adeo in tempore eccum ipsum obuiam Chremem.

ARG. In hac scena congressu duorum senum ex falsis vera fiunt nuptiæ. Pauci Octonarij, partim Acatalectici, partim, vt in fine scena Catalectici. Bona pars Senarij. Dimeter vnus.

SIMO, CHREMES.

S. IVbeo Chremetem. C. oh, te ipsum quærebam. S. & ego te. C. optatò aduenis.
Aliquot me adiere, ex te auditum qui aiebant, hodie filiã
Meam nubere tuo gnato: id viso, tu ne, an illi insaniant.
S. Ausculta paucis: & quid ego te velim, & tu quod quæris, scies.
C. Auscultо: loquere, quid velis.
S. Per ego te deos oro, & nostram amicitiam Chreme,
Quæ incepta à paruis cum ætate accreuit simul:
Perque vnicam gnatam tuam, & gnatum meum,

Cuius tibi potestas summa seruandi datur;
Vt me adiuues in hac re, atque ita, vti nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. C. ah ne me obsecra:
Quasi hoc te orando à me impetrare oporteat.
Alium esse censes nunc me, atque olim, cum dabam?
Si in rem est vtrique, vt fiant; accersi iube.
Sed si ex ea re plus mali est, quàm commodi
Vtrique; id oro te, in commune vt consulas,
Quasi illa tua sit, Pamphilique ego sim pater.
S. Imo ita volo, itaque postulo, vt fiat, Chreme.
Neq; postulem abs te nisi ipsa res moneat. CHREMES, quid est?
S. Iræ sunt inter Glycerium, & gnatum. C. audio.
S. Ita magnæ, vt sperem posse auelli. C. fabulæ.
S. Profectò sic est. C. sic hercle, vt dicam tibi:
AMANTIVM iræ amoris integratio est,
S. Hem, id te oro, vt antè eamus, dum tempus datur,
Dumque eius lubido occlusa est contumeliis,
Prius quàm harum scelera, & lacrumę confictę dolis
Reducant animum ægrotum ad misericordiam.
Vxorem demus. spero consuetudine, &
Coniugio liberali deuictum Chreme,
Dehinc facilè ex illis sese emersurum malis.
C. Tibi ita videtur: at ego non posse arbitror
Neque illum hanc perpetuò habere, neque me perpeti,
S. Qui scis ergo istuc; nisi periculum feceris?
C. At istuc periculum in filia fieri, graue est.
S. Nempe incommoditas, denique huc, omnis redit;
Si eueniat, quod di prohibeant, discessio.
At si corrigitur; quot commoditates, uide;
Principiò amico filium restitueris:
Tibi generum firmum, & filiæ inuenies virum.
C. Quid istuc? si istuc animum induxti esse vtile,
Nolo tibi vllum commodum in me claudier.
S. Meritò te semper maximi fecit Chreme.
C. Sed quid ais? S. quid? C. qui scis eos nunc discordare inter se?
S. Ipsu' mihi Dauos, qui intimu'est eorum consiliis, dixit:

Et

Et is mihi suadet nuptias, quantum que am, vt maturem.
Num censes faceret, filium nisi sciret eadem hæc velle?
Tute ab eo ipsa eius audies verba. heus euocate huc Dauom.
Sed eccum video ipsum foras exire.

Actus III. Scena IIII.

ARG. Dauus Seni insultans, hortatur eũ ad faciendas nuptias, non enim putabat fore, vt sic ageretur. Quum igiur videt herum serio detradenda filia colloqui cum Chremete, anxius & exanimatus redditur.

Octonarij Acatalectici, & Dimeter vnus.

DAVVS, SIMO, CHREMES.

D. AD te ibam. S. quidnam est?
D. Cur non accersitur? iam adueſperascit. S. audin' tu illum?
Ego dudũ non nil ueritus sum Daue abs te ne faceres idem,
Quod volgus seruorum solet, dolis vt me deluderes;
Propterea quòd amat filius. D. egon' istuc facerem? S. credidi:
Idq; adeo metuẽs vos celaui, qđ nũc dicã. D. quid? S. scies.
Nam propemodũ habeo iam tibi fidem. D. tandem agnosti, qui siem.
S. Non fuerant nuptiæ futuræ. D. quid non? S. sed ea gratia
Simulaui; vos vt pertentarẽ. D. quid ais? S. sic est res. D. vide.
Nunquã quiui ego istuc intelligere. vah consilium callidũ.
S. Hoc audi. vt hinc te iussi introire, opportunè hic fit mihi obuiam.
D. Hem numnam periimu'? S. narro, quæ tu dudum narrasti mihi.
D. quidnam audio? S. gnatam vt det oro, vixque id exoro. D. occidi.
S. Hem, quid dixti? D. optumè inquam factum. S. nunc per hunc nulla est mora.
C. Domũ modò ibo: vt apparentur, dicã: atq; huc renuncio.
S. Nũc te oro Daue; quoniã solus mihi effeciſti has nuptias.
D. Ego verò solus. S. corrigere mihi gnatum porro enitere.
D. Faciã hercle sedulo. S. potes nũc, dũ animus irritatus est.
D. Quiescas. S. age igitur: vbi nunc est ipsus? D. mirum ni

ni domi est.
S. Ibo ad eum, atque eadem hęc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi. D. nullu' sum.
Quid causæ est, quin hinc in pistrinũ recta proficiscar via?
Nihil est preci loci relictum: iam perturbaui omnia:
Herum fefelli: in nuptias conieci herilem filium:
Feci hodie, vt fierent, insperante hoc, atq; inuito Pãphilo.
Hem astutias. quòd si quiessem; nihil euenisset mali.
Sed eccum ipsum video: occidi:
Vtinam mihi esset aliquid hic, quò nũc me præcipitẽ darẽ.

Actus III. Scena V.

ARG. Stomachatur Pamphilus quòd dolo sum Daui consilium secutus responderit patri se ducturum vxorem. Tetrametri Iambici, admistis Trochaicis quibusdam.

PAMPHILVS, DAVVS.

P. VBi illic scelus est, qui me perdidit? D. perii. P. atque hoc confiteor,
Iure obtigisse: quandoquidem tam iners, tam nulli consili
Sum. seruon' fortunas meas me commisisse futili?
Ergo pretium ob stultitiam fero: sed inultum id nunquam à me auferet.
D. Posthac incolumen sat scio fore me, nunc si euito hoc malum.
P. Sed quid ego nunc dicã patri? negabon' velle me, modò,
Qui sum pollicitus ducere? qua fiducia id facere audeam?
Nec, quid me nunc faciam, scio. D. nec de me equidem, atque id ago sedulo.
Dicam aliquid iam inuentum, vt huic malo aliquam producam moram. P. oh.
D. Visus sum. P. ehodum bone vir, quid ais? viden' me consiliis tuis
Miserum impeditum esse? D. at iam' expediam. P. expedies? D. certè Pamphile.
P. Nempe vt modò. D. imo melius spero. P. oh, tibi ego vt credam furcifer?
Tu rẽ impeditam, & perditam restituas? hem quo fretu' sim
Qui me hodie ex tranquillissima re conieciśti in nuptias.

An

An non dixi hoc esse futurum? D. dixti. P. quid meritus es? D. crucem.
Sed paulum sine, ad me vt redeam: iam aliquid dispiciam. P. hei mihi,
Cur nō habeo spatium, vt de te sumā supplicium, vti volo:
Nanque hocce tempus, præcauere mihi me, haud te vlcisci sinit.

Actus IIII. Scena I.

ARG. Hæc scena potissimum continet iurgium Charini in Pamphilum. Trochaicis Iambici permisti, partim quidem Senarij, partim verò Tetrametri.

CHARINVS, PAMPHILVS, DAVVS.

C. HOccine credibile est, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam vt siet,
Vt malis gaudeat alienis, atque ex incommodis
Alterius sua vt comparet commoda? ah
Id ne est verum? imo id genus est hominum pessumum,
In denegando modò queis pudor est paululum:
Post vbi iam tempus est promissa perfici,
Tum coacti necessariò se aperiunt, & timent,
Et tamen res cogit eos denegare. ibi
Tum impudentissima eorum oratio est:
Quis tu es? qui mihi es? cur meam tibi? heus,
Proximus sum egomet mihi. attamen, vbi fides est,
Si roges; nihil pudet. hic, vbi opus est,
Non verentur: illic, vbi nihil opus est, ibi verentur.
Sed quid agam? adeamne ad eum, & cum eo iniuriam hanc expostulem?
Mala ingeram multa. atq; aliquis dicat, nihil promoueris.
Multum molestus certè ei fuero, atq; animo morē gessero.
P. Charine, & me & te imprudens, nisi quid di respiciunt, perdidi.
C. Itane imprudens? tandem inuenta est causa: soluisti fidē.
P. quid tandē? C. etiā nunc me seducere istis dictis postulas?
P. Quid istuc est? C. postquam me amare dixi; complacita est tibi.
Heu me miserū, qui tuum animū ex animo spectaui meo.

P. Fal-

P. Falsu' es. C. non tibi satis esse hoc visum solidum est gaudium;
Nisi me lactasses amantem, & falsa spe produceres?
Habeas. P. habeam? ah nescis quãtis in malis versor miser,
Quantasque hic suis consiliis mihi confecit solicitudines
Meus carnufex. C. quid istuc tam mirum est? de te exemplum capit.
P. Haud istuc dicas, si cognoris vel me, vel amorem meũ.
C. Scio, cũ patre altercasti dudum; & is nunc propterea tibi
Succenset, nec te quiuit hodie cogere, illam vt duceres.
P. Immo etiam, quò tu minus scis ærumnas meas;
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
Nec postulabat nunc quisquam vxorem dare.
C. Scio: coactus tua voluntate es. P. mane,
Nondum scis. C. scio equidem illam ducturum esse te.
P. Cur me enicas? hoc audi. nunquam destitit
Instare, vt dicerem esse ducturum patri:
Suadere, orare, vsque adeo donec perpulit.
C. Quis homo istuc? P. Dauos. C. Dauos? P. Dauos omnia
C. Quamobrem? P. nescio. nisi mihi deos satis
Scio fuisse iratos, qui auscultauerim.
C. Factum est hoc Daue? D. factũ est. C. hem quid ais scelus?
At tibi dii dignum factis exitium duint.
Eho, dic mihi, si omnes hunc coniectum in nuptias
Inimici vellent, quod, ni hoc, consilium darent?
D. Deceptus sum, at non defatigatus. C. scio.
D. Hac non succesſit, alia aggrediemur via:
Nisi id putas, quia primò processit parum;
Non posse iam ad salutem conuerti hoc malum.
P. Imo etiam: nam sati' credo, si aduigilaueris,
Ex vnis geminas mihi conficies nuptias.
D. Ego Pamphile hoc tibi pro seruitio debeo,
Conari manibus, pedibus, noctiesque, & dies
Capitis periculum adire; dum prosim tibi.
Tuum est, si quid præter spem euenit; mi ignoscere.
Parum succesſit quod ago, at facio sedulo.
Vel melius tu aliud reperi, me missum face.
P. Cupio. restitue, in quem me accepisti locum.

D. Fa-

D. Faciam. P. at iam hoc opus est. D. hem, est, mane: crepuit à Glycerio ostium.

P. Nihil ad te. D. quæro. P. hem, nunccine demum? D. at iam hoc tibi inuentum dabo.

Actus IIII. Scena II.

ARG. Pollicetur hic Pamphilus Mysidi, nunquam se deserturum Glycerium, etiam si omnes homines sibi ob id infestos sit habiturus.

Iambici Tetrametri Catalectici.

MYSIS, PAMPHILVS, CHARINVS, DAVVS.

M. IAm, vbi vbi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductum

Tuum Pamphilum: tu modò anime mi noli te macerare.

P. Mysis. M. quid est? hem Pamphile, optumè mihi te offers. P. quid est?

M. Orare iussit, si se ames, hera, iam vt ad sese venias:

Videre ait te cupere. P. Vah, perii: hoc malũ integrascit.

Siccine me, atque illã opera tua nunc miseros solicitarier?

Nam idcirco accersor, nuptias quòd mi appari sensit.

C. Quibu' quidẽ quàm facilè poterat quiesci; si hic quiesset.

D. Age, si hic non insanit satis sua sponte, instiga. M. atque ædepol,

Ea res est, propterea q; nũc misera in mœrore est. P. Mysis,

Per omneis tibi adiuro Deos nunquã eam me deserturum;

Non, si capiũdos mihi sciã esse inimicos omneis homines.

Hanc mihi expetiui, contigit: conueniunt mores: valeant,

Qui inter nos dissidium volunt: hanc, nisi mors, mi adimet nemo.

C. Resipisco. P. non Apollinis magi, verum, atque hoc responsum est.

Si poterit fieri, vt ne pater per me stetisse credat,

Quò minus hæ fierent nuptiæ, volo. sed si id non poterit;

Id faciam, in procliui quod est, per me stetisse vt credat.

Quis videor? C. miser æquè, atq; ego. D. consilium quæro. C. fortis es.

Scio, quid conere. D. hoc ego tibi profectò effectũ reddam.

P. Iam

P. Iam hoc opus est. D. quin iam habeo. C. quid est? D. huic, non tibi, habeo; ne erres.
C. Sat habeo. P. quid facies? cedo. D. dies hic mi vt sit sati', vereor,
Ad agendũ: ne vacuum esse me nunc ad narrandũ credas.
Proinde hinc vos amolimini; nam mi impedimento estis.
P. Ego hanc visam. D. quid tu? quò hinc te agis? C. verum uis dicam? D. imo etiam
Narrationis incipit mihi initium. C. quid me fiet?
D. Eho impudens, non satis habes, quòd tibi dieculã addo,
Quãtũ huic ꝓmoueo nuptias? C. Daue attamẽ. D. q̃d ergo?
C. Vt ducam. D. ridiculum. C. huc face, ad me vt venias; si quid poteris.
D. Quid veniam? nihil habeo. C. attamen si quid. D. age, veniam. C. si quid,
Domi ero. D. Tu Mysis, dũ exeo; parumper opperire hic.
M. Quapropter? D. ita facto opus est. M. matura. D. iam inquam hic adero.

Scena III. Actus Quarti.

ARG. In hac scena Mysis heram suam Clycerium à Pamphilo desertam conqueritur. Senarij.

MYSIS.

M. NIl' ne esse proprium cuiquam? Dii vostram fidẽ.
Summũ bonũ esse hærę putabã hunc Pamphilum,
Amicum, amatorem, virum, in quouis loco
Paratum: verùm ex eo nunc misera quem capit
Dolorem? facilè hic plus mali est, quàm illic boni,
Sed Dauus exit. mi homo, quid istuc obsecro est?
Quò portas puerum?

Actus IIII. Scena IIII.

ARG. In hac scena Dauus puerum defert ante ostium Simonis, vt ita Chremes deterreatur à nuptijs. Et consistit hac scena in gestu magis, quàm in oratione. Senarij.

MYSIS, DAVVS.

D. MYsis nunc opus est tua
Mihi ad hãc rẽ exprompta memoria, atq; astutia.

M. Quid-

M. Quidnam incepturus? D. accipe à me hunc ocyus,
Atque ante noſtram ianuam appone. M. obſecro,
Humine? D. ex ara hinc ſume verbenas tibi,
Atque eas ſubſterne. M. quamobrem id tute non facis?
D. quia, ſi fortè opus ſit ad herum iuſiurandum mihi
Non appoſuiſſe, vt liquidò poſſim. M. intelligo.
Noua nunc religio in te iſtæc inceſſit, cedo?
D. Moue ocyus te, vt, quid agam, porro intelligas.
Pro iupiter. M. quid? D. ſponſe pater interuenit.
Repudio conſilium, quod primum intenderam.
M. Neſcio, quid narres. D. ego quoque hinc ab dextera
Venire me adſimulabo, tu, vt ſubſeruias
Orationi, vtcunque opu' ſit, verbis, vide.
M. Ego, quid agas, nihil intelligo: ſed, ſi quid eſt,
Quod mea opera opus ſit vobis, aut tu plus vides;
Manebo: ne quid noſtrum remorer commodum.

IIII. Actus Scena. V.

ARG. In hac ſcena Chremes puerum ex Glycerio natum audit: & illam ciuem eſſe Atticam, vt ſic à nuptijs deterreatur. Senarij ferè, paucis admiſtis Octonarijs.

CHREMES, MISYS, DAVVS.

REuertor, poſtquam quæ opus fuere ad nuptias
Gnatæ, paraui, vt iubeam accerſi. ſed quid hoc?
Puer hercle eſt. mulier, tun' appoſuiſti hunc? M. vbi
Illic eſt? C. non mihi reſpondes? M. hem, nuſquam eſt. væ miſeræ mihi,
Reliquit me homo, atque abiit. D. di voſtram fidem,
Quid turbæ eſt apud forum? quid illic hominum litigant?
Tum annona cara eſt. quid dicam aliud, neſcio.
M. Cur tu obſecro hic me ſolã? D. hem, quę hęc eſt fabula?
Eho Myſis, puer hic vnde eſt? quiſue huc attulit?
M. Satin' ſanus es, qui me id rogites? D. quem igitur rogẽ,
Qui hic neminem alium video? C. miror, vnde ſit.
D. Dicturan' quod roga? M. au. D. concede ad dextram.
M. Deliras. non tute ipſe? D. verbum ſi mihi
Vnum, præterquam quod te rogo, faxis, caue.
M. Malè dicis. D. vnde eſt? dic clare. M. a vobis. D. ha ha hę.

Mi-

Mirum verò, impudenter mulier si facit.
C. Ab Andria est ancilla hæc, quantum intelligo.
D. Adeon' videmur vobis esse idonei,
In quibus sic illudatis? C. veni in tempore
D. Propera adeo puerum tollere hinc ab ianua,
Mane: caue quoquam ex isto exceſſis loco.
M. Dii te eradicent. ita me miseram territas.
D. Tibi ego dico, an non? M. quid vis? D. at etiam rogas?
Cedo, cuium puerum hic apposuisti, dic mihi.
M. Tu nescis? D. mitte id, quod scio: dic, quod rogo.
M. Vestri. D. cuius vestri? M. Pāphili. D. hem quid Pāphili?
M. Eho, an non est? C. rectè ego semper fugi has nuptias.
D. O facinus animaduertendum. M, quid clamitas?
D. Quemne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?
M. O hominem audacem. D. verum. vidi Cantharam
Subtarcinatam. M. Diis pol habeo gratias;
Cum in pariundo aliquot adfuerunt liberę.
D. Næ illa illum haud nouit, cuius causa hæc incipit.
Chremes, si positum puerum ante ædes viderit;
Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit.
C. Non hercle faciet. D. nunc adeo, vt tu sis sciens,
Ni puerum tollis, iam iam ego hunc mediam in viam
Prouoluam, teque ibidem peruoluam in luto.
M. Tu pol homo non es sobrius. D. fallacia
Alia aliam trudit. iam susurrari audio,
Ciuem Atticam esse hanc. C. hem. D. coactus legibus
Eam vxorem ducet. M. au, obsecro, an non ciuis est?
C. Iocularium in malum insciens penè incidi.
D. Quis hic loquitur? o Chreme, per tempus aduenis:
Ausculta. C. audiui iam omnia. D. an ne tu omnia?
C. Audiui inquam à principio. D. audistin' obsecro? hem
Scelera: hunc iam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hic ille est: non te credas Dauom ludere.
M. Me miseram? nihil pol falsi dixi mi senex.
C. Noui rem omnem, sed est Simo intus? D. intus est.
M. Ne me attingas sceleste. si pol Glycerio nō omnia hęc.
D. Eho inepta, nescis quid sit actum. M. quid sciam?
D. Hic socer est. alio pacto haud poterat fieri,

Vt sciret hæc quæ volumus. M. hem, prædiceres.
D. Paulum interesse censes, ex animo omnia,
Vt fert natura, facias, an de industria?

Scena VI. Actus IIII.

ARG. Crito veniens ex Andro Athenas de Glycerio percontatur, an parentes repererit suos: audiens nondum reperisse, dolet quòd videat hoc sibi obfuturum in adeunda hereditate. Senarij.

CRITO, MYSIS, DAVVS.

C. IN hac habitasse platea dictum est Chrysidem,
Quę se inhonestè optauit parare hic diuitias
Potius, quàm in patria honestè paupera viuere.
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos perconter, video. saluete. M. obsecro,
Quem video? est ne his Crito sobrinus Chrysidis?
Is est. C. o Mysis salue. M. saluos sis Crito.
C. Itan' Chrysis? hem. M. nos quidē pol miseras perdidit.
C. Quid vos? quo pacto hic? sati' ne rectè? M. nos ne? sic.
Vt quimus, aiunt, quando, vt volumus, non licet.
C. Quid Glycerium? iam hic suos parentes reperit?
M. Vtinam. C. an nondum etiam? haud auspicato huc me appuli:
Nam pol, si id sciissem; nunquam huc tetulissem pedem:
Semper enim eius dicta est hęc, atque habita est soror:
Quæ illius fuerunt, possidet. nunc me hospitem
Lites sequi, quàm hic mihi sit facile, atque vtile,
Aliorum exempla commouent, simul arbitror,
Iam esse aliquem amicum, & defensorem ei: nam fere
Grandiuscula iam profecta est illinc. clamitent,
Me sycophantam hæreditatem persequi,
Mendicum tum, ipsam despoliare non licet.
M. O optume hospes pol Crito antiquum obtines.
C. Duc me ad eam, quando huc veni, vt videam. M. maxume,
D. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.

Actus

Actus V. Scena I.

ARG. Simo cupit fieri nuptias, generum recusat Chremes, ob natum ex glycerio puerũ. Trochaici Tetrametri Catalectici.

CHREMES, SIMO.

C. SAti' iam, sati' Simo spectata erga te amicitia est mea:
Sati' pericli cœpi adire: orandi iam finem face.
Dum studeo abs equi tibi; penè illusi vitam filiæ.
S. Imo enim quã maximè abs te oro, atq; postulo Chreme,
Vt beneficium verbis initum dudum, nunc recomprobes.
C. Vide, quã iniquus sis præ studio, dũ efficias id, qđ cupis,
Neque modum benignitatis, neque quid me ores, cogitas:
Nam si cogites; remittas iam me onerare iniuriis.
S. Quibus? C. ah rogitas? perpulisti me, vt hoĩ adolescentulo,
In alio occupato amore, abhorenti ab re vxoria,
Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias,
Eiu' labore, atque eiu' dolore gnato vt medicarer tuo.
Impetrasti: incepi, dum res retulit, nunc non fert: feras.
Illam hinc ciuem esse aiunt: puer est natus: nos missos face.
S. Per ego te deos oro, vt ne illis animum inducas credere,
Quibus id maxumè vtile est illum esse quàm deterrimum.
Nuptiarum gratia hæc sunt ficta, atque incepta omnia,
Vbi ea cã, quamobrẽ hæc faciunt, erit adempta his, desinẽt.
C. Erras. cũ Dauo egomet vidi iurgãtẽ ancillã. S. scio. C. at
Vero voltu; cum, ibi me adesse neuter tum præsenserat.
S. Credo: & id facturas, Dauus dudum prædixit mihi:
Et nescio, quid tibi sum oblitus hodie, ac volui dicere.

Actus V. Scena II.

ARG. In hac scena Simo quum audit venisse, qui Glycerium dicat ciuem esse Atticam, ira accensus, Dauum initio raptum coniicit in vincula, & miro hic artificio patris, ac domini offensi consuetudinem exprimit Terentius.

Trochaici Catalectici bona ex parte, præter sex Trimetros in fine scena, admistis tamen interdum Iambicis quadratis.

DAVVS, CHREMES, SIMO, DROMO.

D. ANimo iam nunc otioso esse impero. C. H. hem
Dauom tibi.

S. Vnde

S. Vnde egreditur? D. meo præsidio, atque hospitis. S. quid illud mali est?

D. Ego commodiorem hominem, aduentum, tempus non vidi. S. scelus.

Quemnam hic laudat? D. omnis res est iam in vado. S. cessso alloqui?

D. Herus est: quid agam? S. o salue bone vir. D. hem Simo, o noster Chreme,

Omnia apparata iam sunt intus. CH. curasti probè.

D. Vbi voles, accerse. S. bene sanè. id enimuero hic nunc abest.

Etiam tu hoc respondes, quid istic tibi negotii est? D. mihin'? S. ita.

D. Mihine? S. tibi ego. D. modò introii. S. quasi ego quàm dudum, rogem.

D. Cum tuo gnato vuà. S. an ne est intus Pamphilus? crucior miser.

Eho, non tu dixti esse inter eos inimicitias carnufex?

D. Sunt. S. cur igitur hic est? CH. quid illum censes? cum illa litigat.

D. Imo verò indigniu Chreme iá facinus faxo ex me audias.

Nescio, qui senex modò venit: ellum, confidens, catus:

Cum facíem videas; videtur esse quanti vis preti:

Trísti' seueritas inest in voltu, atque in verbis fides.

S. Quidnam adportas? D. nil equidem, nisi quod illum audiui dicere.

S. Quid ait tandé? D. Glycerium se scire e elíe hác ciué Atticá.

S. Hem Dromo, Dromo. D. quid est? S. Dromo. D. audi. S. verbum si addideris, Dromo.

D. Audi obsecro. DRO. quid vis? S. sublimem hunc intro rape, quantum potes.

DR. Quem? S. Dauom. D. quamobrem? S. quia lubet. rape inquam. D. quid feci? S. rape.

DA. Si quidquá mentitú inuenies, occidito. S. nihil audio. Ego iam te commotum reddam. D. Tametsi hoc verum est. S. tu tamen

Cura ad seruandum vinctum: atque audin'? quadrupedem constringito.

Age nunc: iam ego pol hodie, si viuo, tibi
Ostendam, herum quid sit pericli fallere, &
Illi patrem. CH. ah ne sæui tantopere. S. Chreme,
Pietatem gnati. nonne te miseret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age Pamphile: exi Pamphile: ecquid te pudet?

Actus V. Scena III.

ARG. Simo acriter obiurgat filium, confessus crimen filius, veniam petit, ac se totũ paterna subiicit voluntati. Nimis commotum Simonẽ placare nititur Chremes. Partim Iambici Senarij, partim Trochaici, Tetrametri Catalectici, idq; in fine scenarij.

PAMPHILVS, SIMO, CHREMES.

P. QVis me volt? perii, pater est. S. quid ais omniũ? C. ah
Rem potius ipsam dic, ac mitte malè loqui.
S. Quasi quidquã in hunc iã grauius dici possiet.
Ain' tandem. ciuis Glycerium est? P. ita prædicant.
S. Ita prædicant? ingentem confidentiam:
Num cogitat, quid dicat? num facti piget?
Num eius color pudoris signum vsquam indicat?
Adeon' impotenti esse animo, vt præter ciuium
Morem, atque legem, & sui voluntatem patris,
Tamen hanc habere studeat cum summo probro?
P. Me miserum. S. modòne id demum sensti Pamphile?
Olim istuc, olim, cum ita animum induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiundum tibi,
Eodem die istuc verbum verè in te accidit.
Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam senectam huius solicito amentia? an
Pro huius ego vt peccatis supplicium sufferam?
Imo habeat, valeat, viuat cum illa. P. mi pater.
S. Quid mi pater? quasi tu huius indigeas patris.
Domus, vxor, liberi inuenti inuito patre:
Adducti, qui illam ciuem hinc dicant: viceris.
P. Pater licetne pauca? S. quid dices mihi?
C. Attamen Simo audi. S. ego audiam? quid ego audiam
Chreme? C. at tamen dicat sine. S. age dicat, sino.
P. Ego me amare hanc fateor. si id peccare est; fateor id

id quoque.
Tibi pater me dedo. quiduis oneris impone: impera.
Vis me vxorem ducere? hanc amittere? vt potero, feram.
Hoc modo te obsecro, vt ne credas à me allegatũ hunc senẽ.
Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam. S. adducas? P. sine pater.
C. Aequum postulat: da veniam. P. sine te hoc exorẽ. S. sino.
Quiduis cupio, dum ne ab hoc me falli cõperiar Chreme.
C. Pro peccato magno paulum supplicii satis est patri.

Actus V. Scena IIII.

ARG. Hac scena continet Andrij Critonis cum Simone & Chremete congressum, in quo error omnis fabulæ aperitur, nam Glycerium ostenditur hic filia esse Chremetis. Trochaici Tetrametri, & Iambici Quadrati, admisto vno Dimetro.

CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILVS.

CR. Mitte orare. vna harum quæuis causa me, vt faciam, monet,
Vel tu, vel quòd verum est, vel quòd ipsi cupio Glycerio.
CH. Andriũm ego Critonem video? & certe is est. C R. saluos sis Chreme.
CH. Quid tu Athenas insolens? C R. euenit, sed hiccine est Simo?
C H. Hic est. S. mene quæris? eho tu Glycerium hinc ciuem esse ais?
C R. Tu negas? S. Itane huc paratus aduenis? C R. quare? S. rogas?
Tune impunè hęc facias? tune hic homines adolescẽtulos
Imperitos rerum, eductos liberè, in fraudem illicis?
Solicitando, & pollicitando eorum animos lactas? C R. sanun'es?
S. Ac meretricios amores nuptiis conglutinas?
P. Perii: metuo, vt substet hospes. C. si Simo hũc noris satis;
Non ita arbitrere. bonus hic est vir. S. hic vir sit bonus?
Itane adtemperatè venit hodie in ipsis nuptiis,
Vt veniret antehac nunquam? est vero huic credendum Chreme.
P. Ni metuam patrem, habeo pro illa re illum, quod mon

cam probè.
S. Sycopanta. C R. hem C H. sic Crito est hic: mitte. C R. videat, qui fiet.
Si mihi pergit, quæ volt, dicere; ea, quæ non volt, audiet,
Ego isthæc moueo, aut curo? non tu tuum malum æquo animo feres?
Nam, ego quę dixi, vera, an falsa audieris, iã sciri potest.
Atticus quidam olim naui fracta apud Andrũ eiectus est,
Et istæc vna parua virgo. tum ille egens fortè applicat
Primũ ad Chrysidis patrẽ se. S. fabulã inceptat. C H. sine.
C A. Itane verò obturbat? C H. perge. C R. tum is mihi cognatus fuit,
Qui eum recepit. ibi ego audiui ex illo sese esse Atticum.
Is ibi mortuus est. C H. eius nomẽ? C R. nomen tã cito tibi?
Phania. C H. hem perii. C R. verum hercle opinor fuisse Phaniam.
Hoc certò scio, Ramnusium se aiebat esse. C H. o Iupiter.
C R. Eadem hæc Chreme multi alii in Andro tum audiere. C H. vtinam id siet,
Quod spero. eho dic mihi, quid is eam tum, Crito?
Suam ne aiebat esse? C R. non. C H. cuiam igitur? C R. fratris filiam.
C H. Certè mea est. C R. quid ais? S. quid tu? quid ais? P. arrige aures Pamphile:
S. Qui credis? C H. Phania ille, frater meus fuit. S. noram, & scio.
C H. Is hinc bellum fugiens, meque in Asiam persequens, profecisscitur.
Tum illam hic relinquere est veritus. post illa nunc primùm audio,
Quid illo sit factum. P. vix sum apud me: ita animus commotu est metu,
Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.
S. Næ istã multimodis tuã inueniri gaudeo. P. credo pater.
C H. At mihi vnus scrupulus etiam restat, qui me malè habet. P. dignus es
Cum tua religione odio. nodum in scirpo quæris. C R. quid istud est?

C H.

CH. Nomen non conuenit. CR. fuit hercle aliud huic paruæ. CH. quod Crito?
Nunquid meministi? CR. id quæro. P. egone huius memoriam patiar meæ
Voluptati obstare, cũ ego possim in hac re medicari mihi,
Non patiar. heus Chreme: quod quæris, Pasibula. CR. ipsa est. CH. ea est.
P. Ex ipsa millies audiui. S. omneis nos gaudere hoc Chreme,
Te credo credere. CH. Ita me dii ament, credo. P. quid restat pater?
S. Iam dudum res reduxit me ipsa in gratiam. P. o lepidum patrem.
De vxore ita, vt possedi, nihil mutat Chremes. CH. causa optuma est:
Nisi quid pater aliud ait. P. nempe. S. scilicet. CH. dos, Pamphile, est
Decem talenta. P. accipio. CH. propero ad filiam. eho mecum Crito:
Nam illam me haud nosse credo. S. cur nõ illam huc transferri iubes?
P. Rectè admones. Dauo istuc dedã iã negoti. S. nõ potest.
P. Qui? S. quia habet aliud magis ex sese, & maius. P. quidnam? S. vinctus est.
P. Pater, non rectè vinctu' est. S. haud ita iussi. P. iube solui obsecro.
S. Age fiat. P. at matura. S. eo intro. P. o faustum, & felicem hunc diem.

Actus V. Scena V.

ARG. Charini & Pamphili colloquium ideo hic introducitur, vt vna narratione Charini quoq; negotium transigatur.

Trochaici Iambici permisti.

CHARINVS, PAMPHILVS.

C. PRouiso, quid agat Pamphilus: atque eccum. P. aliquis forsan me putet.
Non hoc putare verũ: at mihi nunc sic esse hoc verũ lubet.
Ego vitam deorum propterea sempiternam esse arbitror,

Quòd voluptates eorũ propriè sunt: nã mihi immortalitàs
Parta est; si nulla huic ægritudo gaudio interceſſerit.
Sed quem ego potiſſimum exoptem nunc mihi, ſcui hæc narrem, dari
C. Quid illuc gaudi est? P. Dauom video. nemo est, quem mallem, omnium:
Nam hunc scio mea solidè solum gauisurum esse gaudia.

Actus V. Scena VI.

ARG. Dauo narrrat Pamphylus Glycerium inuentam esse ciuem Atticam, seque illam ducturum vxorem: Charinus ostendit per Pamphilum facilè se impetraturum à Chremete Philumenam. Hac scena alterum generum Chremeti comparat, ne aut Charinus tristis abeat, aut non prouisum Philumena sit.

Trochaici Iambici permisti.

DAVVS, PAMPHILVS, CHARINVS.

D. PAmphilus vbinam hic est? P. Daue. D. quisnam homo est? P. ego sum. D. o Pamphile.
P. Nescis, quid mihi obtigerit. D. certè: sed, quid mihi obtigerit, scio.
P. Et quidẽ ego. D. more hominũ euenit, ego vt quod sum nactus mali,
Prius rescisceres tu, quàm ego, tibi quod euenit boni.
P. Mea Glycerium suos parentes reperit. D. o factũ bene.
C. Hem. P. Pater amicus summus nobis. D. quis? P. Chremes. D. narras probè.
P. Nec mora vlla est, quin eam vxorem ducam. C. num ille somniat
Ea, quæ vigilans voluit? P. tum de puero Daue? D. ah desine:
Solus est; quem diligunt dii. C. saluus sum; si hæc vera sunt.
Colloquar. P. quis homo est? Charine, in tempore ipso mi aduenis.
C. Bene factum. P. hem, audisti? C. omnia. age, me in tuis secundis respice.
Tuus est nunc Chremes. facturum, quæ voles, scio omnia.

P. Me-

P. Memini: atque adeo longum est, nos illum expectare, dum exeat.
Sequere hac me: intus apud Glycerium est nunc tu Daue abi domum,
Propera, accerse, hinc qui auferant eam: quid stas? quid cessas? D. eo.
Ne expectetis, dum exeant huc: intus despondebitur:
Intus transigetur, si quid est, quod restet. plaudite.

PERSONAE.

PHÆDRIA	*Adolescens*,
PARMENO	*Seruus*,
THAIS	*Meretrix*,
GNATHO	*Parasitus*,
CHÆREA	*Adolescens*,
THRASO	*Miles*,
PYTHIAS	*Ancilla*,
CHREMES	*Senex*,
ANTIPHO	*Adolescens*,
DORIAS	*Ancilla*,
DORVS	*Eunuchus*,
SANGA	*Seruus*,
SOPHRONA	*Nutrix*,
LACHES	*Senex*.

BIBLIOTECA R.M.A. ROMA VITTORIO EMANUELE

ACTA LVDIS MEGALENSIBVS, L. POSTVMIO ALBINO, L. CORNELIO MERVLA AEDILIB. CVRVLIB. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO. L. ATILIVS PRÆNESTINVS. MODVLAVIT FLACCVS CLAVDII TIBIIS DVABVS DEXTRA, ET SINISTRA. GRÆCA MENANDRV, ACTA II. M. VALERIO, C. FANNIO COS.

C. SULPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

Trimetri Iambici.

OROREM falsò dictitatam Thaidis,
Idipsum ignorans, miles aduexit Thraso,
Ipsiq; donat. erat hæc ciuis Attica.
Eidem eunuchum, quem emerat, tradi iubet
Thaidis amator Phędria, ac rus ipse abit,
Thrasoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cum deperiret dono missam Thaidi,
Ornatu Eunuchi induitur: suadet Parmeno:
Introiit: vitiat virginem: sed Atticus
Ciuis repertus frater eius, conlocat
Vitiatam Ephebo. Phædriam exorat Thraso.

Ἄπλουν.

MERETRIX adolescentem, cuius mutuo amore tenebatur, exclusit: eiq; reuocato exclusionis causas reddidit. eius frater minor natu virginem, quã miles meretrici dono miserat, amare cœpit; deductusq; in domum meretricis pro eunucho, vitiat. re itaq; cognita, cũ illusam se meretrix doleret; ab eodẽ adolescente placatur: interuentuq; fratris eius ciuẽ cognitam Athenien sem ducit vxorẽ. miles quoq; in partẽ meretricii amoris receptus illuditur.

ARG.

ARG. Aliud recitat Muretus in Annota.

PROLOGVS TRIMETRI.

SI quisquam est, qui placere se studeat bonis
Quàm plurimis, & minimè multos lædere;
In his poeta hic nomen profitetur suum.
Tum si quis est, qui dictum in se inclementius
Existimauit esse; sic existimet,
Responsum, non dictum esse: quia læsit prior,
Qui bene vertendo, & easdem scribendo malè, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit,
Atque in Thesauro scripsit, causam dicere
Prius vnde petitur, aurum quare sit suum,
Quàm illic, qui petit, vnde is sit thesaurus sibi,
Aut vnde in patrium monumentum peruenerit.
Dehinc ne frustetur ipse se, aut sic cogitet;
Defunctus iam sum, nihil est, quod dicat mihi:
Is ne erret, moneo, & desinat lacessere.
Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur;
Quæ proferentur pòst, si perget lædere
Ita, vt facere instituit. nunc quam acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquam ædiles emerunt;
Perfecit, sibi vt inspiciundi esset copia.
Magistratus cum ibi adesset; occepta est agi.
Exclamat, furem, furem, non poetam: fabulam
Dedisse, & nil dedisse verborum tamen:
Colacem esse Næui, & Plauti veterem fabulam,
Parasiti personam inde ablatam, & militis,
Si id est pecatum; peccatum imprudentia est
Poeta, non qui furtum facere studuerit.
Id ita esse, vos iam iudicare poteritis.
Colax Menandri est. in ea est parasitus Colax,
Et miles glorioſus. eas se non negat
Personas transtulisse in Eunuchum suam
Ex Græca. sed eas fabulas factas prius
Latinas scisse sese, id verò pernegat.
Quòd si personis iisdem vti aliis non licet:
Qui magis licet currentes seruos scribere,

Bonas

Bonas matronas facere, meretrices malas,
Parasitum edacem, glorioſum militem,
Puerum ſupponi, falli per ſeruum ſenem,
Amare, odiſſe, ſuſpicari: denique
Nullum eſt iam dictum, quod non dictum ſit prius.
Quare æquum eſt vos cognoſcere, atque ignoſcere,
Quæ veteres factitarunt; ſi faciunt noui.
Date operam, & cum ſilentio animaduortite;
Vt pernoſcatis. quid ſibi Eunuchus velit.

Actus I. Scena I.

ARG. Phædria excluſus cõſultat, an redire debeat ad Thaidem. Huic Parmeno ſuadet, vt animo æquo amoris moleſtias ferat. *Trimetri.*

PHÆDRIA, PARMENO.

PH. QVid igitur faciam? non eam, ne nunc quidem,
Cũ accerſor vltro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Excluſit, reuocat. redeam? non ſi me obſecret.
PA. Si quidem hercle poſſis, nil prius, neque fortius:
Verùm ſi incipies, neque perficies nauiter:
Atque vbi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infecta pace, vltro ad eam venies, indicans
Te amare, & ferre non poſſe; actum eſt, ilicet,
Periſti: eludet, vbi te victum ſenſerit.
PH. Proin tu, dum eſt tempus, etiam atque etiam cogita,
P. Here, quæ res in ſe neque conſilium, neque modum
Habet vllum, eam conſilio regere non potes.
In amore hæc omnia inſunt vitia, iniuriæ,
Suſpectiones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rurſum. incerta hæc ſi tu poſtules
Ratione certa facere; nihilò plus agas,
Quàm ſi des operam, vt cum ratione inſanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas:
Egone illam? quæ illum? quæ me? quæ non? ſine modò:
Mori me malim, ſentiet qui vir ſiem:
Hæc verba mehercule vna falſa lacrumula,
Quam, oculos terendo miſerè, vix vi expreſſerit,

Re-

Restringuet: & te vltro accusabis, & ei dabis
Vltro supplicium. PH. indignum facinus. nunc ego &
Illam sceleſtam esse, & me miserum sentio:
Et tædet: & amore ardeo: & prudens, sciens,
Viuus, videnſq; pereo: nec, quid agam, scio.
PA. Quid agas? nisi vt te redimas captum quàm queas
Minimo: si nequeas paululo, at quanti queas:
Et ne te afflictes. PH. itane suades? PA. si sapis:
Neque, præterquam quas ipse amor moleſtias
Habet, addas: & illas, quas habet, rectè feras.
Sed ipsa egreditur noſtri fundi calamitas:
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

Actus I. Scena II.

ARG. Thaidis blando sermone victus Phædria pollicetur se biduum rus conceſſurum, vt Thraſoni interim locus sit apud illã.

Trimetri.

THAIS, PHÆDRIA, PARMENO.

T. MIseram me, vereor ne illud grauius Phædria
Tulerit, neue aliorsum, atq; ego feci, acceperit;
Quòd heri intromiſſus non est. PH. totus Parmeno
Tremo, horreoq́ue; poſtquã aspexi hãc. PA. bono animo es:
Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis.
T. Quis hic loquitur? hem, tun' eras mi Phædria?
Qui hic stabas? cur non recta introibas? PA. ceterùm
De excluſione verbum nullum. T. quid taces?
PH. Sanè quia verò hæ mihi patent semper fores,
Aut quia sum apud te primus. T. miſſa isthæc face.
PH. Quid miſſa? o Thais, Thais, vtinam esset mihi
Pars æqua amoris tecum; ac pariter fieret, vt
Aut hoc tibi doleret itidem, vt mihi dolet:
Aut ego istuc abs te factum nihil penderem.
T. Ne crucia te obsecro anime mi, mi Phædria.
Non pol, quò quenquam plus amem, aut plus diligam,
Eò feci: sed ita erat res: faciundum fuit.
PA. Credo, vt fit, misera præ amore excluſit hunc foras.
T. Siccine ais Parmeno? age. sed, huc, qua gratia
Te accersi iuſſi, auſculta. PH. fiat. T. dic mihi

Hoc

Hoc primum potin' est hic tacere? PA. egone? optumè.
Verùm heus tu, lege hac tibi meam astringo fidem:
Quæ uera audiui, taceo, & contineo optumè:
Sin falsum, aut uanum, aut fictum est; continuò palã est.
Plenus rimarum sum, hac, atque illac perfluo.
Proin tu, taceri si uis; vera dicito.
T. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.
PA. Potest taceri hoc. T. ibi tum matri paruolam
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Attica hinc abreptam. PH. ciuemne? T. arbitror:
Certum non scimus: matris nomen, & patris
Dicebat ipsa: patriam, & signa cetera
Neque scibat, neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, è prædonibus,
Vnde emerat, se audisse, abreptam è Sunio.
Mater vbi accepit; cœpit studiose omnia
Docere, educere, ita vti si esset filia.
Sororem plerique esse credebant meam.
Ego cum illo, quo cum vno rem habebam tum, hospite,
Abii huc: qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.
PA. Vtrunq; hoc falsum est: effluet. T. qui istuc? PA. quia
Neque tu vno eras contenta, neque solus dedit:
Nam hic quoq; bonam, magnamq́ue partem ad te attulit.
T. Ita est. sed sine me peruenire, quò volo.
Interea miles, qui me amare occeperat,
In Cariam est profectus. te interea loci
Cognoui. tute scis, post illa quàm intumum
Habeam te, & mea consilia vt tibi credam omnia.
PH. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. PA. oh, dubium ne id est?
T. Hoc agite amabò. mater mea illic mortua est
Nuper. eius frater aliquantum ad rem est auidior.
Is vbi hancce forma videt honesta virginem,
Et fidibus scire, pretium sperans; illico
Producit, vendit. fortè fortuna adfuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum, ignarusq́ue omnium:
Is venit; postquam sensit me tecum quoque

Rem

Rem habere, fingit cauſas, ne det, ſedulo:
Ait, ſi fidem habeat, ſe iri præpoſitum tibi
Apud me. ac non id metuat, ne, vbi eam acceperim,
Seſe relinquam, velle ſe illam mihi dare;
Verum id vereri. ſed ego quantum ſuſpicor,
Ad virginem animum adiecit. PH. etiamne amplius?
T. Nil: nam quæſiui. nunc ego eam, mi Phędria,
Multæ ſunt cauſæ, quamobrem cupio abducere:
Primum, quod ſoror eſt dicta: præterea, vt ſuis
Reſtituam, ac reddam. ſola ſum: habeo hic neminem,
Neque amicum, neque cognatum, quamobrem Phædria
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amabò adiuta me, quo id fiat facilius.
Sine illum priores parteis hoſce aliquot dies
Apud me habere. nihil reſpondes? PH. peſſuma,
Ego quidquam cum iſtis factis tibi reſpondeam?
PA. Hei noſter, laudo. tandem perdoluit: vir es.
PH. At ego neſciebam, quorſum tu ires. paruola
Hinc eſt abrepta: eduxit mater pro ſua:
Soror eſt dicta: cupio abducere, vt reddam ſuis.
Nempe omnia hæc nunc uerba huc redeunt denique:
Excludor ego, ille recipitur: qua gratia?
Niſi illum plus amas, quàm me: & iſtam nunc times,
Quæ aduecta eſt, ne illum talem præripiat tibi.
T. Egon' id timeo? PH. quid te ergo ſolicitat? cedo.
Num ſolus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem ſenſiſti in te claudier?
Nonne, vbi mihi dixti cupere te ex Aethiopia
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæſiui? eunuchum porrò dixti velle te,
Quia ſolæ vtuntur his reginæ; repperi.
Heri minas viginti pro ambobus dedi:
Tamen contemptus abs te hæc habui in memoria:
Ob hæc facta abs te ſpernor. T. quid iſtuc Phædria?
Quanquam illam cupio abducere, atque hac re arbitror
Id fieri poſſe maxumè: veruntamen,
Potius quàm te inimicum habeam, faciam, vt iuſſeris.
PH. Vtinam iſtuc verbum ex animo, ac verè diceres,

Potius, quàm te inimicum habeam. si istuc crederem
Sincerè dici; quiduis possem perpeti.
PA. Labascit, victus vno verbo. quàm cito?
T. Ego non ex animo misera dico? quam ioco
Rem voluisti à me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem vt concedas solùm. PH. siquidem biduum:
Verùm ne fiant isti viginti dies.
T. Profectò non plus biduum, aut. PH. aut? nihil moror.
T. Non fiet, hoc modo sine te exorem. PH. scilicet
Faciundũ est, quod vis. T. meritò amo te. PH. bene facis:
Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:
Ita facere certum est. mos gerundus est Thaidi.
Tu huc Parmeno fac illi adducantur. PA. maxumè.
PN. in hoc biduum Thais vale. T. mi Phædria,
Et tu. nunquid vis aliud? PH. egone quid velim?
Cum milite isto præsens, absens vt sies:
Dies, noctesque: ames me: me desideres:
Me somnies: me expectes: de me cogites:
Me speres: me teoblectes: mecum tota sis:
Meus fac sis postremò animus, quando ego sum tuus.
T. Me miseram, forsitan hic mihi paruam habeat fidem.
Atque ex aliarum ingeniis nunc me iudicet.
Ego pol, quæ mihi sum conscia; hoc certò scio,
Neque me finxisse falsi quidquam, neque meo
Cordi esse quenquam cariorem hoc Phædria:
Et quidquid huius feci, causa virginis
Feci: nam me eius spero fratrem propemodum
Iam reperisse, adolescentem adeo nobilem: &
Is hodie venturum ad me constituit domum.
Concedam hinc intro, atque expectabo; dum venit.

Actus II. Scena I.

ARG. Phædria rus concedit, id quod Thaidi se facturum dixerat. Illius ex amore immutationem miratur Parmeno: & militis donum ita laudat vt heri sui eunucho præferat.

Trochaici, Iambicis admistis, hisque partim Tetrametris, partim Trimetris, vno etiam dimetro.

PHÆ-

PH. ITa fac, vt iussi, deducantur isti. PA. faciam. PH. at diligenter.
PA. Fiet. PH. at maturè. PA fiet. PH. satin' hoc mandatum est tibi?
PA. Ah rogitare? quasi difficile fiet. vtinam
Tam aliquid facilè inuenire possis Phædria,
Hoc quàm peribit. PH. ego quoque vnà pereo, quod mi est carius.
Ne istuc tam iniquo patiare animo. PA. minimè: quin
Effectum dabo. sed nunquid aliud imperas?
PH. Munus nostrum ornato verbis, quod poteris: &
Istum æmulum, quod poteris, ab ea pellito.
PA. Memini; tametsi nullus moneas. PH. ego rus ibo, atque ibi manebo.
PA. Censeo. PH. sed heus tu. PA. quid vis? censen' posse me obfirmare, &
Perpeti, ne redeã interea? PA. tene? non hercle arbitror:
Nam aut iam reuertere, aut mox noctu te adigent horsum insomnia.
PH. Opu' faciam, vt defatiger vsque, ingratiis vt dormiã.
PA. Vigilabis lassus: hoc plus facies. PH. ah, nil dicis Parmeno.
Eiiciunda hercle hæc mollities animi: nimis me indulgeo.
Tandem ego non illa caream, si sit opus, vel totum triduũ?
PA. hui,
Vniuersum triduum? vide, quid agas PH. stat sententia.
PA. Dii boni, quid hoc morbi est? adeon' homines immutarier
Ex amore, vt non cognoscas eundem esse? hoc nemo fuit
Minus ineptus, magis seuerus quisquã, nec magis cõtinens.
Sed quis hic est, qui huc pergit? at at, hic quidem est parasitus Gnatho.
Militis. ducit secum vnà virginem huic dono. Pape;
Facie honesta. mirum, ni ego me turpiter hodie hic dabo
Cum meo decrepito hoc eunucho, hęc superat ipsam Thaidem.

Actus

Actus II. Scena II.

ARG. Quasi ambulantẽ Gnathonis personam inducit, sub cuius verbis corrupti hominum mores ostenduntur, maximè assentatorũ, qui patellam sequuntur, & ad prandia prastò sunt.

Trochaici, & Iambici Tetrametri Catalectici

GNATHO, PARMENO.

G. DIi immortales homini homo quid præstat? stulto intelligens
Quid interest? hoc adeo ex hac re venit in mentem mihi: conueni hodie aduenientem quendam mei loci hinc, atque ordinis,
Hominẽ haud impurũ, itidẽ patria qui abliguri erat bona.
Video sentum, squalidum, ægrum, pannis, annisq; obsitũ.
Quid istuc, inquam, ornati est? quoniam miser, quod habui, perdidi,
Hem quò redactus sum? omnes noti me, atq; amici deserũt.
Hic ego illum contempsi præ me: quid homo, inquam, ignauissime?
Itane parasti te, vt spes nulla reliqua in te siet tibi?
Simul consilium cum re amisti? viden' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis?
Omnia habeo, neque quidquam habeo: nil cum est, nil defit tamen.
At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati
Possum. quid tu his rebus credis fieri? tota erras via.
Olim isti fuit generi quondam quæstus apud seclum prius.
Hoc nouum est aucupiũ: ego adeo hanc primus inueni viã,
Est genus hominũ, qui esse primos se omnium rerũ volunt,
Nec sunt: hos consector: hisce ego non paro me ut rideãr;
Sed eis vltro arrideo, & eorum ingenia admiror simul.
Quidquid dicũt, laudo: id rursum si negãt; laudo id quoq;.
Negat quis, nego: ait, aio. postremo imperaui egomet mihi,
Omnia assentari. is quæstus nunc est multò vberrimus.

PA. Scitum hercle hominem: hic homines prorsum ex stultis insanos facit.

C. Dum

C. Dum hæc loquimur; interea loci ad macellum vbi aduenimus,
Concurrunt læti mi obuiam cupedinarii, coqui,
Lanii, cetarii, fartores, piscatores, aucupes,
Quibus & re salua & perdita profueram, & prosum sæpe.
Salutant, ad cœnam vocant, aduentum gratulantur.
Ille vbi miser, famelicus, videt me esse in tantum honorē,
Et tā facilè victum quærere; ibi homo cępit me obsecrare,
Vt sibi liceret discere id de me. sectari iussi.
Si potis est, tanquam philosophorum habent disciplinæ ex ipsis
Vocabula; parasiti itidem vt Gnathonici vocentur.
PA. Viden' otium, & cibu' quid faciat alienus? GN. sed ego cesso
Ad Thaidē hāc deducere, & rogitare ad cœnam vt veniat.
Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video
Riualis seruum. salua est res: nimirū hic homines frigent.
Nebulonem hunc certum est ludere. PA. hice hoc munere arbitrantur
Suam Thaidem esse. GN. plurima salute Parmenonem
Summum suum impartit Gnatho. quid agitur? PA. statur. GN. video:
Nunquidem hic, quod nolis, vides? PA. te. GN. credo. at nunquid aliud?
PA. Qui dum? GN. quia tristis es. PA. nihil equidem. GN. ne sis. sed quid videtur
Hoc tibi mancipium? PA. non malum hercle. GN. vro hominem. PA. vt falsus animi est.
GN. Quàm hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse? PA. hoc nunc dices,
Eiectos hinc nos? OMNIVM rerum heus vicissitudo est.
GN. Sex ego te totos Parmeno hos menses quietū reddam,
Ne sursum, deorsum cursites, neue vsque ad lucem vigiles.
Ecquid beo te? PA. men'? Papæ. GN. sic soleo amicos. PA. laudo.
GN. Detineo te fortasse: tu profectus aliò fueras.
PA. Nusquam. GN. tum tu igitur paulum da mihi operæ. fac, admittar.

Ad illam. PA. age modò, nunc tibi patent fores hæ; quia istam ducis.
GN. Num quem euocari hinc vis foras? PA. sine biduũ hoc prætereat.
Qui mihi nunc vno digitulo fores aperis fortunatus,
Ne tu istas faxo calcibus sępe insultabis frustra.
GN. etiam tu hic stas Parmeno? eho numnam tu hic relictus custos;
Ne quis fortè internuncius clam à milite ad istam cursitet?
PA. Facetè dictum: mira verò, militi quę placeant.
Sed video herilem filium minorem huc aduenire.
Miror, qui ex Piræo abierit: nã ibi custos publicè est nunc.
Non temere est: & properans venit. nescio quid circunspectat.

Actus II. Scena III.

ARG. Charea laudat fortè conspectã virginẽ quaritur subductã. Parmeno ostendit, qui fieri possit, vt illa potiatur. Iãbici. Trochaicíq; Tetrametri permisti. Senarij itẽ aliquot in media scena.

CHÆREA, PARMENO.

CH. OCcidi.
Neque virgo est vsquam, neque ego, qui illam è conspectu amisi meo.
Vbi quæram? vbi inuestigem? quem perconter? quam insistam viam?
Incertus sum: vna hæc spes est, vbi vbi est, diu celari non potest.
O faciẽ pulchram? deleo omnes dehinc ex animo mulieres:
Tædet quotidianarum harum formarum. PA. ecce autem alterum,
De amore nescio quid loquitur. o infortunatum senem.
Hic verò est, qui si amare occeperit; ludum, iocumq́ue
Dices fuisse illum alterum, præut huius rabies quæ dabit.
CH. Vt di illum, deæq́ue senium perdant, qui me hodie re moratus est,
Meq́; adeo, qui restiterim; tum autẽ qui illũ flocci fecerim.
Sed eccum Parmenonem. salue. PA. quid tu es tristis? quidue alacris?

Vnde

Vnde is? C. ego hercle nescio, neque vnde eam, neque quorsum eam:
Ita prorsum oblitus sum mei.
P A. Qui quæso? C. amo. P A. ehem. C. nunc te Parmeno ostendes, qui vir sies.
Scis te mihi sæpe pollicitum esse: Chærea, aliquid inueni
Modò, quod ames: in ea re vtilitatem ego faciam vt noscas meam:
Cum in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.
P A. Age ineptè. C. hoc hercle factum est. fac, sis, nunc promissa appareant,
Siue adeo digna res est; vbi tu neruos intendas tuos.
Haud similis virgo est virginum nostrarum: quas matres student
Demissis humeris esse, vincto pectore, vt gracilæ sient.
Si qua est habitior paulò; pugilē esse aiunt: deducunt cibū:
Tametsi bona est natura; reddunt curatura iunceas:
Itaque ergo amantur. P A. quid tua istæc? C. noua figura oris. P A. Pape.
C H. Color verus, corpus solidum, & succi plenum. P A. anni. C. sedecim.
P A. Flos ipse. C. hanc tu mihi vi, clam, præcario
Fac tradas: mea nihil refert, dum potior modo.
P A. Quid, virgo cuia est? C. nescio hercle. P. vnde est? C. tantundem. P. vbi habitat?
C H. Ne id quidem. P. vbi vidisti? C. in via. P. qua ratione amisisti?
C. Id quidem adueniens mecum stomachabar modò:
Neq; quemquā hominē esse ego arbitror, cui magis bonæ
Felicitates omnes aduersæ sient.
P A. Quid hoc est sceleris? C. perii. P. quid factū est? C. rogas?
Patris cognatum, atque æqualem Archidemiden
Nostin'? P. quid ni? C. is, dū sequor hanc; fit mihi obuiā.
P A. Incommodè hercle. C H. imo enimuero infeliciter:
Nam incommoda alia sunt dicenda Parmeno.
Illum, liquet deierare, his mensibus

Sex ſeptem prorſum non vidiſſe proxumis,
Niſi nunc, cum minimè vellem, minimèque opus fuit.
Eho, nonne hoc monſtri ſimile eſt? quid ais? P. maxumè.
CH. Continuò accurrit ad me quàm longè quidem,
Incuruus, tremulus, labiis demiſſis gemens:
Heus heus, tibi dico Chærea, inquit. reſtiti.
Scin', quid ego te volebam? dic. cras eſt mihi
Iudicium. quid tum? vt diligenter nuncies
Patri, aduocatus mane mihi eſſe vt meminerit.
Dum hæc dicit, abiit hora. rogo, num quid velit.
Rectè, inquit. abeo. cum huc reſpicio ad virginem;
Illa ſeſe interea commodum huc aduorterat
In noſtram hanc plateam. PA. mirum, ni hanc dicit, modò
Huic quæ data eſt dono. C. huc cum aduenio, nulla erat.
PA. Comites ſecuti ſcilicet ſunt virginem?
CH. Verum, paraſitus cum ancilla. PA. ipſa eſt ſcilicet.
Deſine: iam conclamatum eſt. CH. alias res agis.
PA. Iſtuc ago quidem. CH. noſtin' quæ ſit? dic mihi: aut
Vidiſtin? PA. vidi, noui: ſcio, quò abducta ſit.
CH. O Parmeno mi, noſtin'? PA. noui. C. et ſcis, vbi ſiet?
PA. Huc deducta eſt ad Thaidem: ei dono data eſt.
CH. Quis eſt tam potens cum tanto munere hoc? PA: miles Thraſo,
Phędriæ riualis. C. duras fratris partes prædicas.
PA. Imo enim, ſi ſcias, qđ donũ huic dono contra cõparet;
Tum magis id dicas. C. quodnam quæſo hercle? PA. eunuchum. C. illumne obſecro
Inhoneſtum hominẽ, quẽ mercatus eſt heri, ſenẽ, mulierem?
PA. Iſtunc ipſum. C. homo quatietur certè cũ dono foras.
Sed iſtã Thaidem non ſciui nobis vicinã. PA. haud diu eſt.
CH. Perii. nũquamne etiã me illã vidiſſe? ehodũ dic mihi,
Eſtne, vt fertur, forma? PA. ſanè. C. at nihil ad noſtram hanc. PA. alia res eſt.
CH. Obſecro te hercle Parmeno, fac vt potiar. PA. faciam ſedulo, ac
Dabo operam, adiutabo. nunquid me aliud vis? C. quò nunc is? PA. domum,
Vt mancipia hæc, ita vt iuſſit frater, deducam ad Thaidẽ.
CH.

CH. O fortunatum istum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum
PA. Quid ita? C. rogitas? summa forma semper conseruam domi
Videbit, conloquetur, aderit vnà in vnis ædibus,
Cibum nonnunquam capiet cum ea, interdum propter dormiet.
PA. Quid, si nunc tute fortunatus fias? C. qua re Parmeno?
Responde. PA. capias tu illiu' veste. C. veste? quid tũ postea?
PA. Pro illo te deducam. C. audio. P. te esse illum dicam. C. intelligo.
P. Tu illis fruare cõmodis, quibu' tu illũ dicebas modò:
Cibum vna capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias;
Quandoquidem illarum neq; quisquam te nouit, neque scit qui sies.
Præterea forma, ætas ipsa est, facilè vt te pro eunucho probes.
CH. Dixisti pulchrè: nunquam vidi melius cõsilium dari.
Agè eamus intro: nunc iam orna me, abduc, duc, quantum potes.
P. Quid agis? iocabar equidem. C. garris. P. perii, quid ego egi miser?
Quò trudis? perculeris iam tu me? tibi quidẽ dico, mane.
CH. Eamus. P. Pergin? C. certum est. P. vide, ne nimiũ calidum hoc sit modò.
C. Non est profectò. sine. P. at enim istæc in me cudetur faba. ah
Flagitium facinus. C. an id flagitium est; si in domum meretriciam
Deducar, & illis crucibus, quæ nos, nostramque adolescentiam
Habent despicatam, & quæ nos semper omnibus cruciant modis,
Nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam, vt ab illis fallimur?
An potius hæc pati, æquom est fieri, vt à me ludatur dolis?
Qđ qui rescierint, culpẽt? illud meritò factũ omnes putent.
P. Quid istuc? si certũ est facere; faciã. verùm ne post cõferas

Culpam in me. C. non faciam. P. iubes ne? C. iubeo, cogo, atque impero.
P. Nunquam defugiam auctoritatem: sequere. C. dii vortant bene.

Actus III. Scena I.

ARG. Assentatur Gnatho, assentanti credit Thraso, seque, et facta sua immodicè iactat. consulit item Gnatho, ne miles purget se Thaidi de amore Pamphila, imò potius augeat suspicionẽ, ita par pari relaturus. Senarij.

THRASO, GNATHO, PARMENO.

T. MAgnas verò agere gratias Thais mihi.
C. Ingenteis. T. ain' tu, læta est? G. non tã ipso quidẽ
Dono, quàm abs te datum esse: id verò serio
Triumphat. P. huc prouiso, vt, vbi tempus siet,
Deducam. sed eccum militem. T. est istuc datum
Profectò mihi, vt sint grata quæ facio omnia.
G. Aduorti hercle animum. T. vel rex sempe maxumas
Mihi agebat, quidquid feceram, aliis non item.
G. Labore alieno magno partam gloriam
Verbis sæpe in se transmouet, qui habet salem:
Qui in te est. T. habes. G. rex te ergo in oculis. T. scilicet
G. Gestare. T. verò credere omnem exercitum,
Consilia. G. mirum. T. tum sicubi eum satietas
Hominum, aut negoti si quando odium ceperat;
Requiescere vbi volebat, quasi: nostin'? G. scio.
Quasi ubi illam expueret miseriam ex animo. T. tenes.
Tum me conuiuam solum abducebat sibi. G. hui,
Regem elegantem narras. T. imo sic homo
Est perpaucorum hominum. G. imo nullorum arbitror,
Si tecum viuit. T. inuidere omnes mihi,
Mordere clanculum: ego non flocci pendere:
Illi inuidere miserè. verùm vnus tamen
Impensè, elephantis quem Indicis præfecerat,
Is vbi molestus magis est; quæso, inquam, Strato
Eone es ferox; quia habes imperium in belluas?
G. Pulchrè mehercle dictum, & sapienter. pape,
Iugularas hominem. quid ille? T. mutus illico.

G. Quid

G. Quid ni esset? P. dii vostram fidem, hominem perditum,
Miserumque, & illum sacrilegum. T. quid illud Gnatho,
Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio,
Nunquid tibi dixi? G N. nunquam: sed narra obsecro.
Plus millies iam audiui. T. vnà in conuiuio
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus.
Fortè habui scortum: cœpit ad id alludere,
Et me irridere. quid ais, inquam, homo impudens?
Lepus tute es, & pulpamentum quæris. G. ha, ha, hæ.
T. Quid est? G. facetè, lepidè, lautè, nihil supra.
Tuum obsecrone hoc dictum erat? vetu' credidi.
T. Audieras? G. sæpe, & fertur in primis. T. meum est.
G. Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero.
P. At te dii perdant. G. quid ille quæso? T. perditus.
Risu omnes, qui aderant, emoriri. denique
Metuebant omnes iam me. G. non iniuria.
T. Sed heus tu purgon' ego me de istac Thaidi,
Quòd eam me amare suspicatur? G. nihil minus,
Imo magis auge suspicionem. T. cur? G. rogas?
Scin'? si quando illa mentionem Phædriæ
Facit, aut si laudat? te vt malè vrat. T. sentio.
G. Id vt ne fiat; hæc res sola est remedio.
Vbi nominabit Phædriam; tu Pamphilam
Continuò. si quando illa dicet, Phædriam
Comessatum intromittamus; tu, Pamphilam
Cantatum prouocemus. si laudabit hæc
Illius formam; tu huius contrà. denique
Par pro pari referto, quod eam remordeat.
T. Siquidem me amaret; tum istuc prodisset Gnatho.
G. Quando illud, quod tu das, expectat, atque amat;
Iam dudum amat te; iam dudum illi facilè fit,
Quod doleat: metuet semper, quem ipsa nunc capit
Fructum; ne quando iratus tu aliò conferas.
T. Bene dixti, at mihi istuc non in mentem venerat.
G. Ridiculum: non enim cogitaras: ceterùm,
Idem hoc tute melius quantò inuenisses Thraso?

Actus III. Scena II.

ARG. Parmeno Eunuchum, & Aethiopissam, Phædria munera, tradit Thaidi, & vti iussus erat, verbis ornat. Eidem Thraso, & parasitus insultant. Senarij.

THAIS, THRASO, PARMENO, GNATHO, PYTHIAS.

TH. AVdire vocem visa sum modò militis:
Atq; eccum. salue mi Thraso. T. o Thais mea,
Meum suauium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina istac? P. quàm venustè quod dedit
Principium aduenies. TH. plurimum merito tuo.
G. Eamus ergo ad cœnam: quid stas? P. hem alterum.
Ex homine hunc natum dicas. TH. vbi vis, non moror.
P. Adibo, atque adsimulabo, quasi nunc exeam.
Ituran' Thais quopiam es? TH. ehem Parmeno,
Bene feci sti: hodie itura. P. quò? TH. ecquid hunc vides?
P. Video, & me tædet vbi vis, dona adsunt tibi
A Phædria. TH. quid stamus? cur non imus hinc?
P. Quæso hercle vt liceat, pace quod fiat tua,
Dare huic quæ volumus, conuenire, & conloqui.
THR. Perpulchra credo dona, haud nostris similia.
PA. Res indicabit. heus iubete istos foras
Exire, quos iussi. ocyus procede tu huc.
Ex Aethiopia est vsque hæc. T. hic sunt tres minæ.
G. Vix. P. vbi tu es Dore? accede huc. hem eunuchũ tibi
Quàm liberali facie, quàm ætate integra?
TH. Ita me di ament, honestus est. P. quid tu ais Gnatho?
Nunquid habes, quod contemnas? quid tu autem Thraso?
Tacent: satis laudant. fac periculum in literis,
Fac in palestra, in musicis. quæ liberum
Scire æquom est adolescentem, solertem dabo.
THR. Ego illum eunuchum, si sit opus, vel sobrius.
P. Atque hęc qui misit, non sibi soli postulat
Te viuere, & sua causa excludi ceteros:
Neque pugnas narrat, neque cicatrices suas
Ostentat, neque tibi obstat: quod quidam facit.
Verùm vbi molestum non erit, vbi tu voles,

Vbi

Vbi tempus tibi erit, sat habet; si tum recipitur.
THR. Apparet seruom hunc esse domini pauperis,
Miserique. G. nam hercle nemo posset, sat scio,
Qui haberet qui pararet alium, hunc perpeti.
P. Tace tu: quem ego puto infra omnes infimos
Homines: nam, qui huic animum assentari induxeris,
E flamma te petere cibum posse arbitror.
THR. Iamne imus? T. hos prius introducã, & quę volo
Simul imperabo: postea continuò exeo.
TH. Ego hinc habeo: tu istam opperire. P. haud conuenit
Vnà cum amica ire imperatorem in via.
TH. Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.
G. Ha, ha, hæ. T. quid rides? G. istud, quod dixti modò:
Et illud de Rhodio dictum in mentem venit.
Sed Thais exit. T. abi, præcurre, vt sint domi
Parata omnia. G. fiat. TH. diligenter Pythias
Fac cures, si Chremes huc fortè aduenerit;
Vt ores, primùm vt maneat: si id non commodum est:
Vt redeat: si id non poterit; ad me adducito.
PY. Ita faciam. TH. quid? quid aliud volui dicere?
Hem, curate istam diligenter virginem.
Domi adsitis, facite. THR. eamus. T. vos me sequimini.

Actus III. Scena III.

ARG. Chremes probatus adolescens amari se à Thaide suspicatur, quem amorem effugere studet. Senarij.

CHREMES, PYTHIAS.

CH. PRofectò quantò magis, magisque cogito,
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnũ malũ:
Ita me video ab ea astutè labefactarier.
Iam tum, cum primùm iussit me ad se accersier;
(Roget quis, quid tibi cum illa? ne noram quidem)
Vbi veni, causam, vt ibi manerem, reperit:
Ait rem diuinam feciſſe, & rem seriam
Velle agerem mecum. iam tum erat suspicio,
Dolo malo hæc fieri omnia. ipsa accumbere
Mecum, mihi sese dare, sermonem quærere.
Vbi friget, huc euasit, quam pridem pater

Mihi,

Mihi , & mater mortui essent. dico, iam diu.
Rus Sunii ecquod habeam, & quàm longe à mari.
Credo ei placere hoc, sperat se à me auellere.
Postremò, ecqua inde parua periisset soror,
Ecquis cum ea vnà; quid habuisset, cum perit;
Ecquis eam posset noscere. hæc cur quæritet?
Nisi illa fortè, quæ olim periit paruola
Soror, hanc se intendit esse, vt est audacia.
Verùm ea si viuit; annos nata est sedecim,
Non maior: Thais, ego quàm sum maiuscula est.
Misit porro orare, vt venirem serio.
Aut dicat quid volat, aut molesta ne siet.
Non hercle veniam tertio. heus, heus. PY. hic quis est?
CH. ego sum Chremes. PY. o capitulum lepidissimum.
CH. Dico ego mi insidias fieri? PY. Thais maxumo
Te orabat opere, vt cras redires. CH. rus eo.
PY. Fac amabò. CH. non possum, inquam. PY. at apud nos hic mane,
Dum redeat ipsa. CH. nihil minus. PY. cur mi Chremes?
CH. Malam rem, abis hinc? PY. si istuc ita certũ est tibi;
Amabo, vt illuc transeas, vbi illa est. CH. eo.
PY. Abi dorias, cito hunc deduce ad militem.

Actus III. Scena IIII.

ARG. Inducit personam, cui narraturus est Charea, quæ intus patrarit. Hoc ideo fit, vt populus percipiat auribus, quod honestis oculis subiici nequit. Iambici Tetrametri Catalectici.

ANTIPHO.

A. HEri aliquot adolescentuli coiimus in Pireo,
In hunc diẽ vt de symbolis essemus. Chæreã ei rei
Pręfecimus: dati annuli. locu', tempus constitutum est.
Præteriit tempus: quo in loco dictum est, parati nihil est.
Homo ipse nusquam est: neque scio quid dicam, aut quid coniectem.
Nunc mihi hoc negoti ceteri dedere, vt illum quæram:
Idq; adeo visam; si domi est. quisnam hinc à Thaide exit?
Is est, an non est? ipsu' est. quid hoc hominis? qui est hic ornatus?

Quid

Quid illud mali est? nequeo satis mirari, neq; coniicere;
Nisi quidquid est, procul hinc libet priu', quid sit, scisciteri.

Actus III. Scena V.

ARG. Charea foras prosiliens, exultat, quòd virgine potitus sit. Quid intus patrarit, narrat fortè obuio Antiphoni. Trochaici & Iambici Tetrametri permisti.

CHÆREA, ANTIPHO.

CH. NVm quis hic est? nemo est. num quis hinc me se quitur? nemo homo est.
Iamne erumpere hoc licet mihi gaudium? pro Iupiter,
Nunc tempu' profectò est; cũ perpeti me possum interfici:
Ne vita aliqua hoc gaudium contaminet ęgritudine.
Sed neminem ne curiosum interuenire nunc mihi,
Qui me sequatur, quoquò eã, rogitando obtundat, enicet,
Quid gestiam, aut quid lætus sim, quò pergam, vnde emergam, vbi siem
Vestitum hunc nactus, quid mihi quæram, sanus sim an ne insaniam?
A. Adibo, atq; ab eo gratiam hanc, quã video velle, inibo.
Chęrea, quid est ꝙ sic gestis? quid sibi hic vestitus quęrit?
Quid iste, ꝙ lætus sis? quid tibi vis? satisne sanus? quid me
Aspectas? quid taces? CH. o festus dies hominis: amice
Salue: nemo omnium est, quẽ ego magĩ nũc cuperẽ videre.
A. Narra istuc quæso quid siet. CH. imo ego te obsecro hercle, vt audias.
Nostin' hanc, quam frater amat? A. noui, nempe opinòr Thaidem.
CH. Istam ipsam. A. sic commemineram. CH. quædam hodie est ei dono data
Virgo. quid ego eius tibi nunc faciem prædicem, aut laudem Antipho;
Cum ipsum me noris, quã elegans formarũ spectator siem?
In hac commotus sum. A. ain' tu? CH. primam dices, scio, si videris.
Quid multa uerba? amare cœpi. fortè fortuna domi
Quidã erat eunuchus, quẽ mercatus fuerat frater Thaidi:
Neq; is deductus etiã tum ad eã. summonuit me Parmeno

Ibi

Ibi ſeruus, quod ego arripui. A. quid id eſt? C. tacitus, citius audies.
Vt veſtem cum illo mutẽ, & pro illo iubeã me illuc ducier.
A. pro eunuchon'? C. ſic eſt. A. quid tandem ex ea re vt caperes commodi?
CH. Rogas? viderem, audirem, eſſem vnà, qua cum cupiebam Antipho.
Nũ parua cauſa, aut parua ratio eſt? traditus ſum mulieri.
Illa illico vbi me accepit; læta verò ad ſe abducit domum,
Commendat virginem. A. cui? tibine? CH. mihi. A. ſatis tutò tamen.
C. Edicit, ne vir quiſquam ad eam adeat, & mihi, ne abſcedam, imperat,
In interiore parte vt maneam ſolus cum ſola. annuo,
Terram intuens modeſtè. AN. miſer. CH. ego, inquit, ad cœnam hinc eo:
Abducit ſecum ancillas: paucæ, quæ circum illam eſſent, manent
Nouitiæ. continuò hæc adornant, vt lauet.
Adhortor, properent. dũ apparatur; virgo in cõclaui ſedet,
Suſpectãs tabulã quandã pictã, vbi inerat pictura hęc, Iouẽ
Quo pacto Danaę miſiſſe aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoque id ſpectare cępi: & quia cõſimilẽ luſerat
Iã olim ille ludũ; impendiò magis animu' gaudebat mihi,
Deũ ſeſe in hominem conuertiſſe, atque per alienas tegulas
Fucum factum mulieri, veniſſe per impluuium clanculum.
At quem Deum? qui templa cœli ſumma ſonitu concutit.
Ego homuncio hoc non facerẽ? ego verò illud feci, ac lubẽs.
Hæc dum mecum reputo, accerſitur lauatũ interea virgo.
It, lauit, redit: deinde illam in lecto illæ conlocarunt.
Sto expectans; ſiquid mihi imperent, venit vna, heus tu, inquit, Dore
Cape hoc flabellũ, & ventulũ huic ſic facito, dum lauamur.
Vbi nos lauerimus, ſi voles, lauato. accipio triſtis.
A. Tum equidẽ iſtuc os tuũ impudens videre nimiũ vellẽ,
Status quis eſſet, flabellum tenere te aſinum tantum.
C. Vix elocuta eſt hoc, foras ſimul omnes proruunt ſe:

Abe-

Abeunt lauatum, perstrepunt, ita vt fit, domini vbi absunt.
Interea somnus virginem opprimit. ego rimis aspecto
Sic per flabellum clanculum, & simul alia circunspecto,
Satin' explorata sint, video esse: pessulum ostio obdo.
A. Quid tũ? CH. qd tũ fatue? A. fateor. CH. egon' occasionẽ
Mihi ostẽtatã, tam breuem, tam optatam, tam insperatam,
Amitterem? tum pol ego is essem verè, qui assimulabar.
A. Sane hercle vt dicis. sed interim de symbolis quid actum est?
C. Paratum est. A. frugi es: vbi? domin'? C. immo apud libertum Discum.
A. Perlongè est: sed tantò ocyus properemus: muta vestẽ.
C. Vbi mutem? perii: nã domo exulo nunc: metuo fratrẽ,
Ne intus sit: porro autem, pater ne rure redierit iam.
A. Eamus ad me: ibi proxumũ est vbi mutes. C. rectè dicis.
Eamus: & de istac simul, quo pacto porro possim
Potiri, consilium volo capere vna tecum. A. fiat.

Actus IIII. Scena I.

ARG. Dorias ancilla hic narrat, quid in cõuiuio militis actũ sit. Eiusdem rationis.

DORIAS.

ITa me dii bene ament, quantum ego illum vidi, non nihil timeo,
Misera, ne q̃ ille hodie insanu' turbã faciat, aut vim Thaidi.
Nã postquã iste aduenit Chremes adolescẽs frater virginis;
Rogat, illum admitti vt iubeat. ille continuò irasci, neq;
Negare audere: Thais porro vt hominem inuitet. id
Faciebat retinendi illius causa: quia, illa quæ cupiebat de-sorore eius indicare, ad eam rem tempus non erat.
Inuitat tristis. mansit ibi. illa cum illo sermonem illico.
Miles verò sibi putare adductum ante oculos æmulum;
Voluit facere contra huic ægrè, heus heus, inquit, puer huc Pamphilam
Accerse, vt delectet hic nos. illa exclamat, minimè gentiũ.
Tun' in conuiuium illam? miles tendere. inde ad iurgium.
Interea aurũ sibi clam mulier demit, dat mihi, vt auferã.
Hoc est signi, vbi primum poterit, sese illinc abducet, scio.

Actus

Actus III. Scena II.

ARG. Secum cogitans Phædria, quę sit intercepti amoris passurus incommoda si totum biduum ruri manserit, vincente amore in vrbem redit. Senarij.

PHÆDRIA.

DVm rus eo; cœpi egomet mecum inter vias,
Ita vt fit, vbi quid in animo est molestiæ,
Aliam rem ex alia cogitare, & ea omnia in
Peiorem partem. quid opu' est verbis? dum hæc puto;
Præterii imprudens villam. longè iam abieram;
Cum sensi. redeo rursum, malè verò me habens.
Vbi ad ipsum veni diuerticulum constiti:
Occepi mecum cogitare, hem biduum hic
Manendum est soli sine illa? quid tum postea?
Nil est? quid? nihil? si non tangendi copia est;
Eho ne videndi quidem erit? si illud non licet;
Saltem hoc licebit. certè extrema linea
Amare, haud nihil est. villam prætereo sciens.
Sed quid hoc, quòd timida subitò egreditur Pythias?

Actus IIII. Scena III.

ARG. Pamphilam ab eunucho vitiatam magnopere queritur Pythias. miratur Phædria, atque ita ex illius querela, & huius errore, multum delectationis spectator capit.

Iambici Tetrametri misti Trochaicis. Senarius vnus atque alter. Dimeter vnus.

PYTHIAS, DORIAS, PHÆDRIA.

PY. VBi illum ego sceleroſum misera, atque impium
inueniam? aut vbi
Quæram? hoccine tam audax facinus facere esse ausum?
PH. perii: hoc quid sit, vereor.
PY. Quin insuper etiam scelu' postquam ludificatu' est
virginem;
Vestem omnē misere descidit, tum ipsam capillo conscidit.
PH. Hem PY. qui nunc si detur mihi,
Vt ego vnguibus facilè iri in oculos inuclem venefico?
PH. Profectò nescio, quid absente nobis turbatū est domi

Adi-

Adibo.quid istuc? quid festinas? aut quẽ quęris Pythias?
PY. Phædria, egon'quem quæram? abi hinc quò
dignu' es cum donis tuis
Tam lepidis.PH. quid istuc est rei?
PY. Rogas me? eunuchum, quem dedisti nobis, quas tur
bes dedit?
Vitiauit virginẽ,q̃ heræ dederat dono miles. PH.quid ais?
PY. Perii. PH. temulenta es. PY. vtinam sic sient, mihi
qui malè volunt.
D. Au, obsecro mea Pythias, quod istucnã monstri fuit?
PH. Insanis, qui istuc facere eunuchus potuit? PY. ego
illum nescio,
Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.
Virgo ipsa lacrumat, neque, cum rogites quid sit, audet
dicere.
Ille autem bonus vir nusquam apparet. etiam hoc misera suspicor,
Aliquid domo abeuntẽ abstuliſſe. PH.nequeo mirari satis.
Quò abire ignauos ille possit longius; nisi do mum
Fortè ad nos rediit.PY.vise amabo,nũ sit. PH. iã faxo scies
D. Perii, obsecro. tam infandum facinus mea tu, ne au-
diui quidem.
PY. At pol ego amatores audieram mulierum esse eos
maxumos,
Sed nihil potesse: verum miseræ non in mentem venerat:
Nam illum aliquò concluſſem, neque illi commisissem
virginem.

Actus IIII. Scena IIII.

ARG. Hic ridiculo quodã et periucundo errore spectatores ob lectantur. Phædria enim credit eunuchũ quæri, quẽ dono Thaidi dederat, & hunc iratus adoritur, vt virginis stupratorẽ signis tã dẽ & argumentis compet it à Chærea fratre perpetratum scelus.

Iambici Senarij, præterea Trochaici, Tetrametri Catalectici.

PHÆDRIA, DORVS, PYTHIAS, DORIAS.

PH. EXi foras sceleste: at etiam restitas?
Fugitiue prodi, malè cõciliate. Do. obsecro. PH. oh
Illud vide, os vt sibi distorsit carnufex.

Quid

Quid huc reditio est? quid vestis mutatio est?
Quid narras? paulum si cessassem Pythia;
Domi non offendissem: ita iam ornabat fugam.
PY. Habesne hominem amabò? PH. quid ni? PY. o factum bene.
DO. Istuc pol verò bene. PY. vbi est? PH. rogitas? non vides?
PY. Videam obsecro, quem? P. hunc scilicet. PY. quis hic est homo?
P. Qui ad vos deductus hodie est. PY. hunc oculis suis
Nostrarum nunquam quisquam vidit Phędria.
PH. Non vidit? PY. an tu hunc credidisti esse, obsecro,
Ad nos deductum? P. nanque alium habui neminem,
PY. au,
Ne comparandus hic quidem ad illum est. ille erat
Honesta facie, & liberali. P. ita visus est
Dudum; quia varia veste exornatus fuit:
Nunc tibi videtur fœdus; quia illam non habet.
PY. Tace obsecro? quasi verò paulum intersiet.
Ad nos deductus hodie est adolescentulus,
Quem tu verò videre velles Phædria.
Hic est vietus, veternosus, senex,
Colore mustellino. P. hem, quæ hæc est fabula?
Eò redigis me, vt, quid egerim, egomet nesciam.
Eho tu, emin' ego te? DO. emisti. PY. iube mihi denuo
Respondeat. P. roga. PY. venistin' hodie ad nos? negat.
At ille alter venit annos natus sedecim:
Quẽ secũ adduxit Parmeno. P. agedum, hoc mihi expedi:
Primùm vnde habes istam, quam habes, vestem? taces?
Monstrum hominis, non dicturus? DO. venit Chærea.
PH. Fraterne? DO. ita est. PH. quando? DO. hodie. P. H. quàm dudum? DO. modò.
PH. Qui cum? Do. cũ Parmenone. PH. norasne eũ prius?
D. Non: nec, quis esset, nunquam audieram dicier.
PH. Vnde igitur, meũ fratrem esse, sciebas? DO. Parmeno
Dicebat eum esse: is dedit hanc mihi vestem. PH. occidi.
DO. Meam ipse induit: pòst vnà ambo abierunt foras.
PY. Iam sati' credis sobriã esse me, & nil mentitam tibi?

Iam

Iam fati' certũ est virginem vitiatã esse. PH. age nũc bellua,
Credis huic qđ dicat? PY. quid isti credã? res ipsa indicat.
PH. Concede istuc paululũ. audin'? etiam paululũ, sat est.
Dic dum hoc rursum, Chærean' tuam vestẽ dextraxit tibi?
DO. factum. P. & ea est indutus? D. factum. P. & pro te
huc deductu' est? DO. ita.
P. Iupiter magne, o scelestum, atque audacem hominem.
PY. væ mihi;
Etiam nunc non credis indignis nos irrisas modis?
PH. Mirum ni tu credas, quod iste dicat. quid agã, nescio.
Heus tu negato rursũ. possumne ego hodie ex te exculpere
Verũ? vidistin' tratrẽ Chęreã? DO. non. PH. non potest fieri
Malo fateri, video. sequere me hac. modò ait, modò negat.
Ora me. DO. obsecro te verò Phædria. PH. i intro. DO.
hoi, hei.
PH. Alio pacto honestè quo modo hinc nunc abeã, nescio:
Actum est, siquidem tu me hic etiam nebulo ludificabere?
PY. Parmenonis tã scio esse hãc technam, quã me viuere.
DO. Sic est. PY. inueniã hodie, parem ubi pol referã gratiã.
Sed nunc quid faciẽdum censes Dorias? DO. de istac rogas
Virgine? PY. ita: vtrũ taceamne, an prædicẽ? DO. pol, si sapis,
Quod scis, nescis, neq; de eunucho, neque de vitio virginis.
Hac re & omni turba euolues te, & illi gratum feceris.
Id modò dic, abisse Dorum. Py. ita faciam. DO. sed vi-
deon' Chremem?
Thais iam aderit. Py. quid ita? DO. quia, cum inde ab-
eo iam tunc inceperat
Turba inter eos. Py. aufer aurũ hoc: ego scibo ex hoc, quid
(fiet.

Actus IIII. Scena V.

ARG. A cana militis vino semigrauis egreditur Chremes adolescens: in cuius persona Terentius exprimit egregiè temulentorum consuetudinem, qui priorum memores, in præsentibus titubant.

Iambici Octonarij Acatalectici

CHREMES, PYTHIAS.

CH. AT at, data hercle verba mihi sunt: vicit vinum
quod bibi:

Ac dũ accubabam; quã videbar mihi esse pulchrè sobriue?
Postquã surrexi; neq; pes, neq; mẽs satis suũ officium facit.
PY. Chreme. C. quis? ehem Pythia, vah quantò nunc formosior
Videre, quàm dudũ? PY. certè quidẽ tu pol multò alacrior.
CH. Verbum hercle verum hoc est; SINE Cerere, & Libero friget Venus.
Sed Thais multò antè venit? PY. anne abiit iam à milite?
CH. Iam dudum, ætatẽ lites sunt inter eos factæ maximæ.
PY. Nil dixit tum, vt sequerere sese? C. nihil, nisi abiens mihi innuit.
PY. Eho, nonne id sat erat? C. at nesciebam id dicere illam, nisi quia
Correxit miles, quod intellexi minus; nã me extrusit foras.
Sed eccam ipsam video: miror, vbi huic ego anteuorterim.

Actus IIII. Scena VI.

ARG. Colloquuntur Thais & Chremes: contra militem se muniunt, quem venturum putant, vt virginem eripiat. Timidior hic Chremes inducitur, quàm Thais.

Octonarij. Miscuit autem more suo Trochaicos Iambicis. Est & dimeter vnus.

THAIS, CHREMES, PYTHIAS.

TH. CRedo equidem illum iam affaturum esse, illam vt eripiat: sine
Veniat: atque si illam digito attigerit vno; oculi illico
Effodientur. vsque eò ego illiu' ferre possum ineptias,
Et magnifica verba, verba dum sint. verum enim si ad rem
Conferentur; vapulabit.
CH. Thais, ego iam dudum hic adsum. T. o mi Chreme, te ipsum expectabam.
Scin' tu turbam hanc propter te esse factam? & adeo ad te attinere hanc
Omnem rem? C. ad me? qui? quasi istuc. T. quia dum tibi sororem studeo
Reddere, & restituere; hæc atque huiusmodi sum multa passa.
CH. Vbi ea est? T. domi apud me. C. ehem. T. quid est?

Edùcta ita, vti teque, illaque dignum est. C. quid ais? T. id quod res est.
Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te quidquam pretii.
CH. Et habeō, & refertur à me Thais tibi, ita vti merita es, Gratia. TH. at enim caue, ne prius, quàm hanc à me accipias, amittas
Chreme: nam hæc ea est, quam miles à me vi nunc venit ereptum.
Abi tu, cistellam Pythias domo effer cum monumentis.
CH. Viden' tu illum Thais? PY. vbi sita est? TH. in risco. odiosa cessas?
CH. Militem secum ad te quantas copias adducere?
At at at. TH. num formidolosus obsecro es mi homo? CH. apagesis,
Ego formidolosus? nemo est hominum, qui viuat, minus.
TH. Atque ita opu' est. CH. au, metuo, qualem tu me esse hominem existumes.
T. Imo hoc cogitato: qui cum res tibi est, peregrinus est, Minu' potens, quàm tu, minu' notus, amicorum hic habens minus.
CH. Scio istuc. sed tu quod cauere possis, stultum admittere est.
Malo ego nos prospicere, quā hunc vlcisci accepta iniuria.
Abi tu, atque ostium obsera intus, ego dum hic transcurro ad forum:
Volo ego adesse hic aduocatos nobis in turba hac. TH. mane.
CH. Melius est. TH. mane. CH. omitte, iam adero. TH. nil opus est istis Chreme:
Hoc dic modò, sororem illam tuam esse, & te paruam virginem
Amisisse, nunc cognosse: signa ostende. PY. adsunt. TH. cape.
Si vim faciet; in ius ducito hominem: intellextin'? C. probè
TH. Fac, animo hæc præsenti dicas. C. faciam. TH. attolle pallium.
Perii, huic ipsi opus patrono est, quem defensorem paro.

Actus IIII. Scena VII.

ARG. Inepti militis vanitatem optimè hic exprimit Terentius, cùm furenti similis ad amicam, tanquam ad hostilem pergit exercitum. Tetrametri partim Iambici Acatalectici, partim Trochaici Catalectici.

THRASO, GNATHO, SANGA, CREMES, THAIS.

THR. HAnccine ego vt contumeliam tam insignem
in me accipiam Gnatho?
Mori me satius est. Simalio, Donax, Syrisce, sequimini.
Primum ædeis expugnabo. GN. rectè. THR. virginem
eripiam. GN. probè.
THR. Malè multabo ipsam. GN. pulchrè. THR. in medium huc agmen cum vecti Donax,
Tu Simalio in sinistrum cornu, tu Syrisce in dexterum.
Cedo alios. vbi centurio est Sanga, & manipulus furum?
S. eccum adest.
THR. Quid ignaue? peniculon' pugnare, qui istum huc portes, cogitas?
S. Egone? imperatoris virtutem noueram, & vim militū:
Sine sanguine hoc fieri non posse: qui abstergerem vulnera.
THR. Vbi alii? S. qui, malū, alii? solus Sannio seruat domi.
THR. Tu hosce instrue: hic ego ero post principia: inde omnibus signum dabo.
G. Illuc est sapere: vt hosce instruxit; ipsus sibi cauit loco.
THR. Idem hocce Pyrrhus factitauit. C. viden' tu Thais, quam hic rem agit?
Nimirum consilium illud rectū est de occludendis ædibus.
TH. Sanè, quòd tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo magnus est:
Ne metuas. THR. quid videtur? G. fundam tibi nunc nimis vellem dari;
Vt tu illos procul hinc ex occulto cæderes: facerent fugam,
THR. Sed eccam Thaidem ipsam video. G. quàm mox irruimus? THR. mane.
Omnia prius experiri verbis, quàm armis, sapientē decet.
Qui scis, an, quæ iubeam, sine vi faciat? G. Dii vostram fidē,

Quanti

Quanti est sapere. nunquam accedo ad te, quin abs te abeam doctior.

THR. Thais, primum hoc mihi responde: cum tibi do istam virginem;

Dixtin' hos mihi dies soli dare te? TH. quid tum postea? THR. rogitas,

Quæ mi ante oculos amatorem coram adduxisti tuum?

Quid cum illo vt agas? & cũ eo clam subduxisti te mihi?

TH. Libuit. THR. Pamphilam ergo huc redde; nisi vi mauis eripi.

CH. Tibi illam reddat? aut tu eam tangas? omnium? GN. ah, quid ais? tace.

CH. Quid tu tibi vis? THR. ego nõ tangam meam? CH. tuam autem furcifer?

GN. Caue sis: nescis, cui maledicas nunc viro. CH. non tu hinc abis?

Scin' tu, vt tibi res se habeat? si quicquam hodie hic turbæ cœperis;

Faciam, huius loci, dieique, meique semper memineris.

GN. Miseret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.

CH. Diminuam ego caput tuum hodie; nisi abis. GN. ain' vero canis?

Siccine agis? THR. quis tu es homo? quid tibi vis? quid cum illa rei tibi est?

CH. Scibis. principiò eam esse dico liberam. THR. hem.

CH. ciuem Atticam. THR. hui.

CH. Meam sororem. THR. os durum. CH. miles, nunc adeo edico tibi,

Ne vim facias vllam in illam. Thais, ego eo ad Sophronã

Nutricem, vt eam adducam, & signa ostendam hæc. THR. tun' me prohibeas,

Meam ne tangam? CH. prohibeo inquam. GN. audin' tu? hic furti se alligat.

CH. Satin' hoc est tibi? THR. hoc idem tu ais? THA. quære, qui respondeat.

THR. Quid nunc agimus? GN. quin redeamus: iam hęc tibi aderit supplicans

Vltro. TH. credin'? GN. imo certè: noui ingenium mulierum:
Nolunt, vbi velis: vbi nolis, cupiunt vltro. THR. bene putas.
GN. Iam dimitto exercitum? THR. vbi vis. GN. Sanga, ita vti fortes decet
Milites, domique, focique fac vicissim vt memineris.
SAN. Iam dudũ est animus in patinis. GN. frugi es. THR. vos me hac sequimini.

Actus V. Scena I.

ARG. Ex Pythia ancilla Thais à Charea vitiatam cognoscit Pamphilam. *Senarij.*

THAIS, PYTHIAS.

TH. PErgin' scelesta mecum perplexè loqui?
Scio, nescio: abiit: audiui: ego non affui.
Non tu istuc mihi dictura apertè es, quicquid est?
Virgo conscissa veste lacrũmans obticet,
Eunuchus abiit, quamobrem? quid factum est? taces?
P. Quid tibi ego dicam misera, illum eunuchũ negant fuisse. TH. quis fuit igitur? P. iste Chærea.
TH. Qui Chærea? P. iste ephebus frater Phædriæ.
TH. Quid ais venefica? P. atqui certò comperi.
TH. Quid is obsecro ad nos, quamobrem adduct' est? P. nescio,
Nisi amasse credo Pamphilam. T. hem misera occidi,
Infelix; si quidem tu istæc vera prædicas.
Nũ id lacrumat virgo? P. id opinor. T. quid ais sacrilega?
Istuccine interminata sum hinc abiens tibi?
P. Quid facerem? ita vt tu iusti, soli credita est.
T. Scelesta. omnem lupo commisti. dispudet,
Sic mihi data esse verba. quid hominis illic est;
P. Hera mea tace, obsecro, salue sumus: hominem
Habemus ipsum. T. vbi is est? P. hem ad sinistram, non vides?
En. T. video. Py. comprehendi iube, quantum potest.
TH. Quid illi facies; stulta? Py. quid faciam, rogas?
Vide, amabò, si non, cum aspicias, os impudens
Videtur. TH. non. Py. tum, quæ eius confidentia est.

Actus

Actus V. Scena II.

ARG. Thais cum Charea contendit ob vitiatã Păphilam, deinde condonat noxã petenti vxorem, quã vitiauerat. Senarij.

CHÆREA, THAIS, PYTHIAS.

CH. APud Antiphonem vterque, mater, & pater,
Quasi dedita opera, domi erant, vt nullo modo
Introire possem, quin viderent me. interim
Dum ante ostium sto; notus mihi quidam obuiam
Venit. vbi vidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam desertum, inde item
In aliud, inde in aliud. ita miserrimus
Fui fugitando; ne quis me cognosceret.
Sed est ne hæc Thais, quam video? ipsa est, hæreo.
Ah, quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?
TH. Adeamus. bone vir Dore, salue: dic mihi,
Ausugistin'? CH. hera, factum. TH. satin' id tibi placet?
CH. Non. TH. credin' te impunè habiturum? CH. vnam hanc noxiam
Mitte: si aliam vnquam admisero vllam; occidito.
TH. Num meam sæuitiam veritus es? CH. non. T. quid igitur?
CH. Hanc metui; ne me criminaretur tibi.
TH. Quid feceras? CH. paululũ quiddam. PY. eho, paululum impudens?
An paululum esse hoc tibi videtur, virginem
Vitiare ciuem; CH. conseruam esse credidi.
PY. Conseruam? uix me contineo, quin inuolem in
Capillum monstrum, etiam vltro derisum aduenit.
TH. Abi hinc insana. PY. quid ita verò? debeam,
Credo, isti quidquam furcifero; si id fecerim;
Præsertim cum se seruom fateatur tuum.
TH. Missa hæc faciamus. non te dignum Chærea
Feciſti: nam, si ego digna hac contumelia
Sum maximè; at tu indignus, qui faceres tamen.
Neque ædepol, quid nunc consili capiam, scio,
De virgine istac: ita conturbasti mihi
Rationes omnes, vt eam non possim suis,

Ita vt æquom fuerat, atque vt studui, tradere: vt
Solidum parerem hoc mihi beneficium Chęrea.
CH. At nunc dehinc spero æternam inter nos gratiam
Fore Thais. sæpe ex huiusmodi re quapiam, &
Malo ex principio magna familiaritas
Conflata est. quid, si hoc quispiam voluit deus?
TH. Equidem pol in eam partem accipioque, & volo.
CH. Imo ita quæso. vnum hoc scito, contumeliæ
Non me feciſſe causa; sed amoris. TH. scio;
Et pol propterea magis nunc ignosco tibi.
Non adeo inhumano ingenio sum Chærea,
Neque tam imperita, vt, quid amor valeat, nesciam.
CH. Te quoque iam Thais, ita me dii beneament, amo.
Py. Tum pol ab illo tibi hera cauendum intelligo.
CH. Nó ausim. Py. nihil tibi quidquã credo. TH. desinas.
CH. ego me tuæ commendo, & committo fidei.
Nunc ego te in hac re mihi oro, vt adiutrix sies:
Te mihi patronam cupio Thais: te obsecro:
Emoriar; si non hanc vxorem duxero.
TH. Tamen si pater. CH. quid? ah volet, certò scio,
Ciuis modò hæc sit. TH. paululum opperirier
Si vis, iam frater ipse hic aderit virginis:
Nutricem accersitum iit, quæ illam aluit paruolam:
Incognoscendo tute ipse aderis Chęrea.
CH. Ego verò maneo. TH. visne interea, dum is venit;
Domi operiamur potius, quàm hic ante ostium?
CH. Imo percupio. P. quam tu rem actura obsecro es?
TH. Nam quid ita? P. rogitas? hunc tu in ædes cogitas
Recipere posthac? TH. cur non? P. crede hoc meæ fidei,
Dabit hic aliquam pugnam denuo. TH. au, tace obsecro.
Py. Parum perspexisse eius videre audaciam.
CH. Non faciam Pythia. P. non pol, credo Chærea;
Nisi si commissum non erit. C. quin Pythias
Tu me seruato. P. neque pol seruandum tibi
Quidquam dare ausim, neque te seruare. apage te.
TH. Optimè. adest ipse frater. C. perii hercle: obsecro
Abeamus intro Thais: nolo, me in via
Cũ hac veste videat. TH. quamobrẽ tandẽ? an quia pudet?
CH. Idip-

CH. Idipsum. P. idipsum? virgo verò. T. i prę, sequar.
Tu istic mane, vt Chremem introducas Pythias.

Actus V. Scena III.

ARG. Pythias secũ cogitat quo dolo Parmenonẽ vlciſci possit. Senarij omnes.

PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

Py. QVid? quid venire in mentem nunc possit mihi,
Quidnam, qui referam illi sacrilego gratiam,
Quid hunc suppoſuit nobis? C. moue verò ocyus
Tè nutrix. S. moueo. C. video, sed nil promoues.
Py. Iamne ostendisti signa nutrici? C. omnia.
Py. Amabo, quid ait? cognoscitne? C. ac memoriter,
Py. Bene ædepol narras: nam illi faueo virgini.
Ite intro: iam dudum hera vos expectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video: vide, vt otioſus sit, si diis placet.
Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo.
Ibo intro; de cognitione vt certum sciam:
Pòst exibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

Actus V. Scena IIII.

ARG. Gloriatur Parmeno quòd Chæream pro eo eunucho ad Thaidem deduxerant: meretricum sordes cõmemorat, quam rem iniquo fert animo Pythias. Senarij.

PARMENO, PYTHIAS.

PA. REuiso, quidnam Chærea hic rerum gerat.
Quodsi aſtu rem tractauit, dii vostram fidem,
Quantam, & quam veram laudem capiet Parmeno?
Nam vt omittam, quòd ei amorem difficillimum, &
Cariſſimum ab meretrice auara: virginem
Quam amabat, eam confeci ſine moleſtia,
Sine sumptu, ſine diſpendio: tum hoc alterum,
Id verò eſt, quod ego mihi puto palmarium,
Me reperiſſe, quomodo adoleſcentulus
Meretricum ingenia, & mores poſſet noſcere;
Maturè vt cum cognorit, perpetuò oderit.

Qux

Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius,
Nec magis compositum quidquam, nec magis elegans?
Quæ, cum amatore suo cum cœnant, liguriunt.
Harum videre ingluuiem, sordes, inopiam,
Quàm inhonestæ solæ sint domi, atque auidæ cibi,
Quo pacto ex iure hesterno panem atrum vorent.
Nosse omnia hæc, salus est adolescentulis.
Py. Ego pol te pro istis dictis, & factis, scelus,
Vlciscar; vt ne impunè in nos illuseris.

Actus V. Scena V.

ARG. Parmenonem terret Pythias, confingens intus colligatum à Chremete Chæream, propter oblatum Pamphilæ vitium.

Trochaici Tetrametri Catalectici.

PYTHIAS, PARMENO.

Py. PRo Deum fidem, facinus fœdum: o infelicem adolescentulum,
O sceleſtum Parmenonem, qui istum huc adduxit. PA. quid est?
Py. Miseret me: itaque, vt ne viderem misera, huc effugi foras.
Quæ futura exempla dicunt in eũ indigna? PA. o Iupiter.
Quæ illæc turba est. numnam ergo perii? adibo. quid istuc Pythias?
Quid ais? in quẽ exempla fient? Py. rogitas audaciſſimè?
Perdidisti istum, quem adduxti pro eunucho, adolescentulum;
Dum studes dare verba nobis. PA. quid ita? aut quid factum est? cedo.
Py. Dicã, virginẽ istam, Thaidi hodie quæ dono data est,
Scin' eam hinc ciuẽ esse? & eius fratrem apprimè nobilẽ?
PA. Nescio. Py. atqui sic inuenta est. eam ille vitiauit miser.
Ille vbi id resciuit factum frater violentiſſimus.
PA. Quidnam fecit? Py. conligauit primùm eum miseris modis.
PA. Conligauit? hem. Py. atque equidem orante, vt ne id faceret, Thaide.

PA. Quid

PA. Quid ais? Py. nunc minatur porro sese id, quod mœchis solet:
Quod ego nunquam vidi fieri, neq; velim. PA. qua audacia
Tantum facinus audet? Py. quid ita tantum? PA. an non hoc maxumum est?
Quis homo pro mœcho vnquam vidit in domo meretricia
Deprendi quenquam? Py. nescio. PA. at ne hoc nescia-tis Pythias,
Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium. Py. hem,
Obsecro an is est? PA. ne quã in illũ Thais vim fieri sinat.
Atq; adeo autẽ cur nõ egomet intro eo? Py. vide Parmeno
Quid agas, ne neq; illi prosis, & tu pereas: nã hoc putant,
Quicquid factum est, ex te esse ortum. PA. quid igitur fa-ciam miser?
Quidue incipiam? ecce autem video rure redeuntem senẽ.
Dicam huic, an non? dicã hercle; etsi mihi magnum malũ
Scio paratum: sed necesse est, huic vt subueniat. Py. sapis:
Ego abeo intro: tu isti narrato ordine, vt factum fiet.

Actus V. Scena VI.

ARG. A villa otioso & quieto redit ad vrbem animo hic senex, neque enim mores suorum clamitat, neque mali quippiam suspicatur, sed rusculo suo gratias agit, cuius beneficio ignorat, quid in vrbe agant filij, quorum amores & facta nunc demum cognoscit ex Parmenone. Senarij.

LACHES, PARMENO.

LA. EX meo propinquo rure hoc capio commodi:
Neque agri, neque vrbis odiũ me vnquã percipit.
Vbi satietas cœpit fieri, commuto locum.
Sed estne ille noster Parmeno? & certè ipsus est.
Quem præstolare Parmeno hinc ante ostium?
PA. Quis homo est? hem, saluum te aduenire here gaudeo.
LA. Quem præstolare? P. perii; lingua hæret metu. L. hem,
Quid est, quod trepidas? sati' ne saluę? dic mihi.
PA. Here, primum te arbitrari id, quod res est, velim:
Quidquid huius factum est, culpa non factum est mea.
LA. Quid? PA. rectè sanè interrogasti, oportuit

Rem

Rem prænarraſſe me. emit quendam Phædria
Eunuchum, quẽ dono huic daret. L A. Cui? P A. Thaidi.
L A. Emit? perii hercle. quanti? P A. viginti minis.
L A. Actum eſt. P A. tum quandã fidicinã amat hic Chærea.
L A. Hem, quid amat? an ſcit iam ille, quid meretrix ſiet?
An in aſtu venit? aliud ex alio malum.
P A. Here, ne me ſpectes: me impulſore hæc non facit.
L A. Omitte de te dicere. ego te furcifer,
Si viuo. ſed iſtuc, quidquid eſt, primum expedi.
P A. Is pro illo eunucho ad Thaidem hanc deductus eſt.
L A. Pro eunuchon'? P A. ſic eſt. hunc pro mœcho poſtea
Comprendere intus, & conſtrinxere. L A. occidi.
P A. Audaciam meretricum ſpecta. L A. nunquid eſt
Aliud mali, damniue, quod non dixeris,
Reliquum? P. tantum eſt. L A. ceſſon' huc intro irrumpere?
P A. Non dubiũ eſt, quin mihi magnũ ex hac re ſit malum,
Niſi, quia neceſſe fuit hoc facere; id gaudeo,
Propter me hiſce aliquid eſſe euenturum mali:
Nam iam diu aliquam cauſam quærebat ſenex,
Quamobrem inſigne aliquid faceret iis: nunc reperit.

Actus V. Scena VII.

ARG. Pythias egrediens irridet Parmenonem plus ſatis credulum, ſimul populum docet, quid intus egerit ſenex.

Iambici Octonarij Catalectici.

PYTHIAS, PARMENO.

Py. NVnquam ædepol quicquam iam diu, quod magis vellem euenire,
Mi euenit, quam ꝙ modò ſenex intro ad nos venit errans,
Mihi ſolę ridiculò fuit, quæ, quid timeret, ſciebam.
P A. quid hoc autem eſt? Py. nunc id prodeo, vt conueniam Parmenonem.
Sed vbi obſecro eſt? P A. men' quærit hæc? Py. atque eccum video: adibo.
P A. Quid eſt inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin'? Py. perii.
Defeſſa iam ſum miſera te ridendo. P A. quid ita? Py. rogitas?

Nun-

Nunquam ædepol hominem stultiorem vidi, nec videbo. ah,
Non possum satis narrare, quos ludos præbueris intus.
At etiam primò callidum, & disertum credidi hominem.
Quid? illicone credere ea, quæ dixi, oportuit te:
An pœnitebat flagitii, te auctore quod fecisset
Adolescens; ni miserum insuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuisse; vbi vestem vidit
Illam esse eum indutum pater? quid? iam scis te periisse?
PA. Ehem, quid dixti pessuma? an mentita es? etiã rides?
Itan' lepidum tibi visum est scelus, nos irridere? PY. nimium.
PA. Siquidem istuc impunè habueris. PY. verum. PAR. reddam hercle. PY. credo:
Sed in diem istuc Parmeno est fortasse, quod minitare:
Tu iam pendebis, qui stultum adolescentulum nobilitas
Flagitiis, & eundem indicas: vterq; in te exempla edent.
PA. Nullus sum. PY. hic pro illo munere tibi honos est habitus, abeo.
PA. Egomet meo indicio miser, quasi sorex, hodie perii.

Actus V. Scena VIII.

ARG. Statuit hic miles vltro se dedere Thaidi Herculis exẽplo, qui Omphale seruiuit in lanificio, pro claua & leonis tegmine, acceptis ab ea calatho & colo. Trochaici.

GNATHO, THRASO.

GN. QVid nunc? qua spe, aut quo consilio huc imus? quid inceptas Thraso?
TH. Egone? vt Thaidi me dedam, & faciã quod iubeat. GN. quid est?
TH. Qui minus huic, quàm Hercules seruiuit Omphale?
GN. exemplum placet.
Vtinam tibi commitigari videam sandalio caput.
Sed quid? fores crepuere ab ea. quid autem hoc est mali?
Hunc ego nunquam videram etiam. quidnam properans hinc prosilit?

Actus

Actus V. Scena IX.

ARG. Qui aliàs gaudebat a se vitiatam puellam Charea, eandem quòd permissu sit parentis habiturus vxorem nunc exul tat. Et in partem amoris recipitur à Thaide miles Thraso.

Tetrametri partim Iambici Acatalectici, partim Troaici Catalectici.

CHÆREA, PARMENO, PHÆDRIA, GNATHO, THRASO.

CH. O Populares, ecquis me viuit hodie fortunatior?
Nemo hercle quisquam: nam in me plane dii
potestatem suam (moda.
Omnem ostendere, qui tam subitò tot congruerint com-
PA. Quid, hic lætus est? CH. o Parmeno mi, o mearum voluptatum omnium
Inuentor, inceptor, perfector, scin' me in quibus sim gaudiis?
Scis Pamphilam meam inuentam ciuem? PA. audiui. CH. scis sponsam mihi?
PA. Bene, ita me di ament, factum. GN. audin' tu illum quid ait? CH. tum autem Phædriæ,
Meo fratri, gaudeo amorem esse omnem in tranquillo: vna est domus:
Thais patri se commendauit, in clientelam, & fidem
Nobis dedit se. P. fratris igitur Thais tota est. CH. scilicet.
P. Iam hoc aliud est, quod gaudeamus: miles pellitur foras.
CH. Tum tu, frater, vbi vbi est, fac quàm primum hæc audiat. PA. visam domum.
T. Nunquid Gnatho dubitas, quin ego nunc perpetuò perierim? GN. sine
Dubio opinor. CH. quid commemorem primùm, aut quem laudem maximè?
Illum, qui mihi dedit consilium vt facerem; an me, qui id ausus sim
Incipere? an fortunam collaudem, quæ gubernatrix fuit,
Quæ tot res, tantas, tã opportunè in vnũ conclusit diẽ? an
Mei patris festiuitatem, & facilitatem? o Iupiter
Serua obsecro hæc nobis bona. PH. Dii vostram fidem, incredibilia

Par-

Parmeno modò quæ narrauit. sed vbi est frater? C. præsto est. P H. gaudeo.
C. Satis credo. nihil est Thaide hac frater tua dignius,
Quod ametur: ita nostræ est omni fautrix familiæ. P H.
. hui, mihi
Illã laudas? T. perii, quãtò spei est minu', tantò magis amo.
Obsecro Gnatho in te spes est. G N. quid vis faciam? T.
perfice hoc
Precibus, pretio, vt hæream aliqua in parte tamen apud
Thaidem.
G. Difficile est. T. si quid cõlibuit, noui te. hoc si effeceris
Quoduis donum, præmium à me optato, id optatũ feres.
G N. Itane? T. sic erit. G N. hoc si efficio; postulo vt mihi tua domus
Te præsente, absente pateat, inuocato vt sit locus
Semper. T H. do fidem ita futurum. G N. accingar. P H. quæ hic ego audio?
O Thraso. T. saluete. P H. tu fortasse, quæ facta hic sient,
Nescis. T. scio. P H. cur ergo in his te ego conspicor regionibus?
T. Vobis fretus. P H. scis quàm fretus? miles edico tibi,
Si in platea hac te offendero pòst vnquã; quod dicas mihi,
Alium quærebam, iter hac habui; periisti. G N. eia haud sic decet.
P. Dictum est. G N. non cognosco vostrum tam superbum. P H. sic erit.
G. Prius audite paucis: quod cum dixero; si placuerit,
Facitote. P H. audiamus. G N. tu concede paululum istuc Thraso.
Principiò ego vos credere ambos hoc mihi vehementer velim,
Me, huius quidqui facio, id facere maxumè causa mea.
Verùm idem si vobis prodest; vos non facere insciti a est.
P. Quid id est? G N. militem riualem ego recipiendum cẽseo. P. hem.
Recipiendum? G N. cogita modò. tu hercle cũ illa Phędria
Et libenter uiuis, & enim bene libenter victitas,
Et quod des paulum, & necesse est multũ accipere Thaidẽ.

Vt tuo amori ſuppeditare poſſit ſine ſumptu tuo; ad
Omnia hæc magis opportunus, nec magis ex vſu tuo
Nemo eſt. principio & habet qđ det, & dat nemo largius:
Fatuus eſt, inſulſus, tardus, ſtertit, noctesque, & dies:
Neq; tu iſtũ metuas, ne amet mulier: pellas facilè, vbi velis.
P. Quid agimus? G N. præterea hoc etiam, quod ego vel primùm puto,
Accipit hominem nemo melius prorſus neque prolixius.
P. Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus eſt. C. idem arbitror.
G N. Rectè facitis. vnum etiam hoc vos oro, vt me in voſtrum gregem
Recipiatis: fati' diu hoc iam ſaxum voluo. P. recipimus:
C. Ac libenter. G. at ego pro iſtoc Phędria, & tu, Chærea.
Hunc comedendũ, & deridendum vobis præbeo. C. placet.
P. Dignus eſt. G. Thraſo, vbi vis, accede. T. obſecro te, quid agimus?
G. Quid? iſti te ignorabant. poſtquã eis mores oſtendi tuos,
Et collaudaui ſecundum facta, & virtutes tuas,
Impetraui. T. bene feciſti. gratiam habeo maxumam.
Nũquam etiã ſui vſquã, quin me omnes amarent plurimũ.
G N. Dixin' ego vobis, in hoc eſſe Atticam eloquentiam?
P. Nil præter promiſſum eſt. ite hac. vos valete, & plaudite.

PERSONAE.

CHREMES,	*Senex.*
MENEDEMVS,	*Senex.*
CLITIPHO,	*Adoleſcens.*
CLINIA,	*Adoleſcens.*
SYRVS,	*Seruus.*
DROMO,	*Seruus.*
SOSTRATA,	*Matrona.*
PHRYGIA,	*Ancilla.*
BACCHIS,	*Meretrix.*
ANTIPHILA,	*Chremetis filia.*

Nu-

GRAECA EST MENANDRV, ACTA LV. DIS MEGALENSIB. L. CORNELIO LENTVLO, L. VALERIO FLACCO AEDILIB. CVRVLIB. EGIT AMBIVIVS TVRPIO. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. ACTA PRIMVM TIBIIS IMPARIBVS, DEINDE DVABVS DEXTRIS: ACTA ETIAM TERTIO, TI. SEMPRONIO, M. IVVENTIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

Trimetri.

IN militiam proficiſci gnatum Cliniã,
Amantẽ Antiphilam, compulit durus pater:
Animiq; ſeſe angebat, facti pœnitens.
Mox vt reuerſu' eſt; clam patrem diuortitur
Ad Clitiphonem. is amabat ſcortum Bacchidem.
Cum accerſeret cupitam Antiphilam, Clinia,
Vt eius Bacchis venit amica, ac ſeruolæ
Habitum gerens Antiphila. factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho. hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert à ſenè:
Antiphila Clitiphonis reperitur ſoror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho vxorem accipit.

PROLOGVS.

Trimetri omnes.

NE cui ſit voſtrum mirum, cur parteis ſeni
Poeta dederit, quæ ſunt adoleſcentium:
Id primum dicam: deinde, quod veni, eloquar.
Ex integra Græca integram comœdiam
Hodie ſum acturus Heautontimorumenon,
Duplex quæ ex argumento facta eſt ſimplici.

Nouam esse ostendi, & quæ esset. nunc scripserit,
Et cuia Græca sit, ni partem maxumam
Existimarem scire vostrum; id dicerem.
Nunc quamobrem has parteis didicerim, paucis dabo.
Oratorem voluit esse me, non prologum:
Vestrum iudicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit à facundia,
Quantum ille potuit cogitare commodè,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturu' sum.
Nam quod rumores distulerunt maleuoli,
Multas contaminasse Græcas; dum facit
Paucas latinas: factum hic esse id non negat,
Neque se id pigere, & deinde facturum autumat,
Habet bonorum exemplum; quo exemplo sibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quod maleuolus vetus poeta dictitat,
Repente ad studium hunc se applicasse musicum,
Amicum ingenio fretum, haud natura sua:
Arbitrium vestrum, vestra existimatio
Valebit. quamobrem omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquum possit, quàm æquum oratio.
Facite, æqui sitis, date crescendi copiam.
Nouarum qui spectandi faciunt copiam
Sine vitiis; ne ille pro se dictum existumet,
Qui nuper fecit seruo currenti in via
Decesse populum. cur insano seruiat?
De illius peccatis plura dicet; cum dabit
Alias nouas, nisi finem maledictis facit.
Adeste æquo animo: date potestatem mihi,
Statariam agere vt liceat per silentium:
Ne semper seruos currens, iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Auarus leno, assiduè agendi sint mihi
Clamore summo, cum labore maxumo.
Mea causa, causam hanc iustam esse, animum inducite;
Vt aliqua pars laboris minuatur mihi:
Nam nunc nouas qui scribunt, nihil parcunt seni.
Laborioſa si qua est; ad me curritur.

Sin lenis est; ad alium defertur gregem.
In hac est pura oratio, experimini,
In vtranq; partem ingenium quid possit meum.
Si nunquam auarè pretium statui arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maximum,
Quam maximè seruire vostris commodis;
Exemplum statuite in me, adolescentuli
Vobis placere studeant potius, quàm sibi.

Actus I. Scena I.

ARG. Menedemũ excruciantẽ sese in agro laboribus Chremes alloquitur, sedulo causam inquirens cur prater ętatem ille suam id faciat. Respondens Menedemus, suis mœroris causam dicit esse filij abitionem, quem iurgiis et contumelijs domo ejectum impotentius desiderat. *Trimetri.*

CHREMES, MENEDEMVS.

QVanquam hæc inter nos nupera notitia admodũ est,
Inde adeo quòd agrum in proximo hic mercatus es,
Nec rei fere sanè amplius quicquam fuit:
Tamen vel virtus tua mę, vel vicinitas,
Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto,
Facit, vt te audacter moneam, & familiariter,
Quòd mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præter quàm res te adhortatur tua,
Nam pro deum, atque hominum fidem, quid vis tibi? aut
Quid quæris? annos sexaginta natus es.
Aut plus eo, vt conijcio. agrum in his regionibus
Meliorem, neque pretij maioris nemo habet:
Seruos complureis: proinde quasi nemo siet,
Ita tute attentè illorum officia fungere.
Nunquam tam mane egredior, neque tam vespere
Domum reuertor, quin te in fundo conspicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique.
Nullum remittis tempus, neque te respicis.
Hæc non voluptati esse, satis certò scio.
At enim me, quantum hic operis fiat, pœnitet.
Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumas in illis exercendis; plus agas.

M E. Chreme, tantumne eſt ab re tua otii tibi,
Aliena vt cures, eaque, nhil quæ ad te attinent?
C H. Homo ſum: humani à me nil alienum puto.
Vel me monere hoc, vel percontari puta;
(Rectum eſt) ego vt faciam, non vt deteream.
M E. Mihi ſic eſt vſus. tibi vt opus eſt facto, face.
C. An cuiquã eſt vſus homini, ſe vt cruciet? M. mihi eſt.
C. Si quid laboris eſt; nollem: ſed iſtuc quid mali eſt?
Quæſo, quid de te tantum meruiſti? M. heu hoi.
C. Ne lacruma, atque iſtuc, quidquid eſt, fac me vt ſciam.
Ne retice: ne verere: crede inquam mihi:
Aut conſolando, aut conſilio, aut re iuuero.
M. Scire hoc vis? C. hac cauſa equidem, qua dixi tibi.
N E. Dicetur. C. iſtos raſtros interea tamen
Depone, ne labora. M. minimè. C. quam rem agis?
M E. Sine me, vacuum tempus ne quod duim mihi
Laboris. C. non ſinam inquã. M E. ah, non æquom facis.
C. Hui, tam graueis hos quæſo? M. ſic meritum eſt meũ.
C. Nunc loquere. M. filium vnicum adoleſcentulum
Habeo. ha, quid dixi habere me? imo habui Chreme.
Nũc habeam, necne, incertum eſt. C. quid ita iſtuc? M. ſcies.
Eſt è Corintho hic aduena anus paupercula.
Eius filiam ille amare cœpit perditè,
Prope iam vt pro vxore haberet. hęc clam me omnia.
Vbi rem reſciui; cœpi non humaniter,
Neque vt ægrotum animum decuit adoleſcentuli,
Tractare, ſed vi, & via peruolgata patrum:
Quotidie accuſabam: hem: tibine hæc diutius
Licere ſperas facere me viuo patre,
Amicam vt habeas prope iam in vxoris loco?
Erras, ſi id credis, & me ignoras Clinia.
Ego te meum eſſe dici tantiſper volo,
Dum, quod te dignum eſt, facies. ſed ſi id non facis;
Ego, quod me in te ſit facere dignum, inuenero.
Nulla adeo ex re iſtuc fit, niſi ex nimio otio.
Ego iſtuc ætatis non amori operam dabam,
Sed in Aſiam abii hinc propter pauperiem, atque ibi
Simul rem, & gloriam armis belli repperi.

Po-

Postremò adeo res rediit : adolescentulus
Sæpe eadem, & grauiter audiendo victus est:
Aetate me putauit, & sapientia
Plus scire, & prouidere, quàm seipsum sibi;
In Asiam ad regem militatum abiit Chreme.
CH. Quid ais? M. clam me profectus, menses treis abest.
CH. Ambo accusandi; etsi illud inceptum tamen
Animi est pudentis signum, & non instrenui.
ME. Vbi comperi ex iis, qui ei fuere conscii,
Domum reuertor mœstus, atque animo ferè
Perturbato, atque incerto præ ægritudine.
Adsido: accurrunt serui: soccos detrahunt.
Video alios festinare, lectos sternere,
Cœnam apparare: pro se quisque sedulo
Faciebat: quò illam mihi lenirent miseriam.
Vbi video hæc; cœpi cogitare, hem, tot mei
Solius soliciti sunt causa; vt me vnum expleant?
Ancillæ tot me vestiant? sumptus domi
Tantos ego solus faciam? sed gnatum vnicum,
Quem pariter vti his decuit, aut etiam amplius,
Quòd illa ætas magis ad hæc vtenda idonea est;
Ego eum hinc eieci miserum iniustitia mea.
Malo quidem me dignum quouis deputem;
Si id faciam: nam vsque dum ille vitam illam incolit
Inopem, carens patria ob meas iniurias;
Interea vsque illi de me supplicium dabo,
Laborans, quærens, parcens, illi seruiens.
Ita facio prorsus: nihil relinquo in ædibus,
Nec vas, nec vestimentum: conrasi omnia:
Ancillas, seruos, nisi eos, qui opere rustico
Faciundo facilè victum exercerent suum,
Omneis produxi, ac vendidi: inscripsi illico
Aedes: mercedem quasi talenta ad quindecim
Coegi: agrum hunc mercatus sum: hic me exerceo.
Decreui, tantisper me minus iniuriæ
Chremem meo gnato facere, dum fiam miser.
Nec mihi fas esse vlla me voluptate his frui,
Nisi vbi ille huc saluos redierit meus particeps.

CH. Ingenio te esse in liberos leni puto, &
Illum obsequentem; si quis rectè, aut commodè
Tractaret. verùm neque tu illum sati' noueras,
Nec te ille. hoc vbi sit, ibi non verè viuitur.
Tu illum, nunquam ostendisti, quanti penderes,
Nec tibi ille est credere ausus, quæ est æquom patri.
Quod si esset factum; hæc nunquam euenissent tibi.
ME. Ita res est, fateor: peccatum à me maxumum est.
CH. Menedeme, at porro rectè spero: illum tibi
Saluum affuturum esse hic confido propediem.
ME. Vtinam dii ita faxint. C. facient. nunc, si cõmodũ est,
Dionysia hic sunt; hodie apud me sis volo.
ME. Non possum. C. cur non? quæso tandem aliquantulũ
Tibi parce: idem absens facere te hoc volt filius.
ME. Non conuenit, qui illum ad laborem impulerim,
Nunc me ipsum fugere. C. siccine est sententia?
ME. Sic. CH. bene vale. ME. & tu. CH. lacrumas excussit mihi,
Miseretque me eius: sed, vt diei tempus est;
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cœnam vt veniat: ibo; vt visam, si domi est.
Nil opus fuit monitore: iamdudum domi,
Aiunt, præsto apud me esse: egomet conuiuas moror.
Ibo adeo hinc intro. sed quid crepuerunt fores?
Hinc à me quisnam egreditur? huc concessero.

Actus I. Scena II.

ARG. Clinia domum ex Asia reuersus, mirum in modum solicitus est de amica, quam abiens Athenis reliquerat. De Clinia in patriam reditu magna cum animi voluptate Clitipho nũciat patri suo Chremeti: Chremes filio ex Clinia vita & moribus viuendi modum præscribit.

Initio scena Iambici Catalectici. Dein Trochaici quidam. Postremò Iambici Tetrametri Acatalectici.

CLITIPHO, CHREMES.

NIhil adhuc est, quod vereare Clinia: haud quaquam etiam cessant:
Et illam simul cum nuncio tibi hic ego affuturam

Hodie,

Hodie, scio. proin tu sollicitudinem istam falsam, quæ te
Excruciat, omittas. CH. qui cum loquitur filius? CL. pater adest,
Quem volui, adibo. pater opportunè aduenis.
CH. Quid est? CL. 1. hunc Menedemum nostine nostrum vicinum? C. probè.
CL. 1. Huic filium scis esse? CH. audiui, in Asia. CL. 1. non est pater, apud
Nos est. CH. quid ais? CL. 1. venientem, è naui egredientem adduxi illico
Ad cenam: nã mihi magna cum eo iam inde vsq; à pueritia
Semper fuit familiaritas. CH. voluptatem magnã nuncias.
Quàm vellem Menedemum inuitatum, vt nobiscum hodie esset amplius;
Vt hanc lætitiam nec opinanti primus ei obiicerem domi.
Atque etiã nunc tempus est. CL. 1. caue faxis: non est opus pater.
CH. Quapropter? CL. 1. quia enim incertum est etiam; quid se faciat. modò venit.
Timet omnia, patris irã, & animũ amicæ se erga vt sit suę.
Eam miserè amat. propter eam hæc turba, atque abitio euenit. CH. scio.
CL. 1. Nunc seruolum ad eam in vrbem misit, & ego nostrum vnà Syrum.
CH. Quid narrat? CL. 1. quid ille? se miserum esse. CH. miserum? quem minu' credere est?
Quid relliqui est, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona?
Parenteis, patriam incolumen, amicos, genus, cognatos, diuitias;
Atque hæc perinde sunt, vt illius animus, qui ea possidet:
Qui vti scit, ei bona: illi qui non vtitur rectè, mala.
CL. 1. Imo ille senex fuit importunus semper: & nunc nihil magis.
Vereor, quàm ne quid in illum iratus plus satis faxit pater.
CH. Illene? sed reprimam me: nam in metu esse hunc, illi est vtile.
CL. 1. Quid tute tecum? CHR. dicam. vt erat, manstum

tamen oportuit.
Fortasse aliquantò iniquior erat præter eius lubidinem;
Pateretur: nam quem ferret; si parentem nõ ferret suum?
Hunccine erat æquom ex illius more, an illum ex huius viuere? &
Quod illũ insimulant durum, id non est: nã parentũ iniurię
Vniusmodi sunt ferme, paulò qui est homo tolerabilis.
Scortari crebro nolunt: nolunt crebro conuiuarier:
Præbent exiguè sumptum: & ea sunt tamen ad virtutem omnia.
Verùm vbi animus semel se cupiditate deuinxit mala;
Necesse est Clitipho consilia consequi consimilia. hoc
Scitum est, periclum ex aliis facere, tibi quod ex vsu siet.
CL I. Ita credo. CH. ego ibo hinc intro, vt videam, nobis quid cœnæ siet.
Tu, vt tẽpus est diei, vide, sis; ne quò hinc abeas longius.
CL I. Quã iniqui sunt patres ĩ omneis adolescẽteis iudices?
Qui æquom esse censent, nos iam à pueris illico nasci senes,
Neque illarum affines rerum esse, quas fert adolescentia.
Ex sua libidine moderãtur, quæ est nunc, nõ quæ olim fuit.
Mihi si vnquam filius erit; nę ille facili me vtetur patre:
Nam & cognoscendi, & ignoscendi dabitur peccati locus:
Non vt meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiã.
Perii: is mihi, vbi adbibit plus paulò, sua quæ narrat facinora?
Nunc ait: periculum ex aliis facito, tibi quod ex vsu siet.
Astutus. næ ille haud scit, quàm mihi nunc surdo narret fabulam.
Magis nunc me amicæ dicta stimulant, da mihi, atque affer mihi:
Cui quid respondeam, nil habeo: neque me quisquam est miserior:
Nã Clinia hic, etsi is quoq; suarum rerum satagit; attamen
Habet benè, ac pudicè eductam, ignaram artis meretricię.
Mea est potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis.
Tum, quod dem ei, rectè est? nam nihil esse mihi, relligio est dicere.
Hoc ego mali non pridẽ inueni: neque etiã dum scit pater.

Actus

Actus II. Scena I.

ARG. Clinia cessatione & mora Antiphilæ amicæ nimium torquetur. Solet enim amantis animus omnis mora, quantumuis breuis, impatientior esse. Octonarij.

CLINIA, CLITIPHO.

SI mihi secũdæ res de amore meo essent; iã dudum scio
Veniissent. sed vereor, ne me absente mulier hic corrupta sit.
Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animũ exaugeãt,
Occasio, locus, ætas, mater, sub imperio cuius est, mala,
Cui nihil præter pretium iam dulce est. CLIT. Clinia.
CLIN. hei misero mihi.
CLIT. Etiam caues, ne videat fortè hinc te à patre aliquis exiens.
CLIN. Faciam: sed nescio quid profectò mihi animum præsagit mali.
CLIT. Pergin' istuc prius diiudicare, q̃ scis quid veri siet?
CLIN. Si nihil mali esset; iam hic adessent. CLIT. iam aderunt. CLIN. quando istuc erit?
CLIT. Non cogitas hinc longius abesse? & nosti mores mulierum:
Dũ moliuntur, dũ comuntur; annus est CLIN. o Clitipho,
Timeo. CLIT. respira? eccum Dromonẽ cũ Syro: vnà adsunt tibi.

Actus II. Scena II.

ARG. Clinia ex Syro intelligit se absente pudicè admodum vixisse Antiphilam, qua ex re ingenti gaudio perfunditur Bacchis Clitiphonis amica ad cœnam adducitur: qua tamen interim fingitur esse amica Clinia.

Tetrametri partim Trochaici, partim Iambici. Præterea Senarij non pauci.

SYRVS, DROMO, CLINIA, CLITIPHO.

SY. A In' tu? DR. sic est. SY. verùm interea dum sermones cædimus;
Illæ sunt relictæ. CLIT. mulier tibi adest' audin Clinia?
CLIN. Ego verò audio nunc demum, & video, & valeo Clitipho.

CLIT.

CLIT. Minimè mirũ: adeo impeditę sunt: ancillarũ gregẽ
Ducunt secum. CLIN. perii, vnde illi suut ancillæ?
CLIT. men' rogas?
Sy. Nõ oportuit relictas: portãt quid rerũ? CLIN. hei mihi.
Sy. Aurum, vestem, & vesperascit, & non nouerunt viam.
Factum à nobis stultè est. abi dum tu Dromo illis obuiam
Properè: quid stas? CLIN. væ misero mihi, quanta de
spe decidi.
CLIT. Quid istuc? quæ res te solicitat autem? CLIN.
rogitas quid siet?
Viden' tu ancillas, aurũ, vestem: quam cũ vna hic ancillula
Ego reliqui. vnde ea esse censes? CLIT. vah, nunc de-
mum intelligo.
Sy. Dii boni, quid turbæ est? ædes nostræ vix capient, scio
Quid comedẽt? quid ebibẽt? quid seni erit nostro miserius?
Sed video, eccos, quos volebam. CLIN. o Iupiter, vbi
nam est fides?
Dũ ego propter te errãs patria careo demẽs; tu interea loci
Conlocupletasti te Antiphila, & me in his deseruisti malis,
Propter quam in summa infamia sum, & meo patri mi-
nu' sum obsequens:
Cuius nuuc pudet me, & miseret, qui harum mores can-
tabat mihi,
Monuisse frustra, neq; potuisse vnquã me ab hac expellere.
Quod nunc faciã tamen: cum gratũ mihi esse potuit; nolui.
Nemo est miserior me. Sy. hic de nostris verbis errat vi-
delicet,
Quæ hic sumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem, at-
que est, accipis:
Nam & vita est eadem, & animus te erga idem ac fuit,
Quantum ex ipsa re coniecturam fecimus.
CLI. Quid est obsecro? nã mihi nunc nihil rerũ omniũ est,
Quod malim, quàm me hoc falsò suspicarier.
Sy. Hoc primum, vt ne quid huius ignores. anus
Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit.
Ea obiit mortem. hoc ipsa in itinere alteræ
Dum narrat, fortè audiui. CLI. quænam est altera?
Sy. Mane, hoc, quod cœpi, primũm enarrem Clitipho:

Post

Post istuc veniam. CL I. propera. Sy. iam primum omniũ,
Vbi uentum ad ædes est; Dromo pultat fores:
Anus quædam prodit: hæc vbi aperuit ostium
Continuò hic se coniecit intro. ego consequor:
Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit.
Hinc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,
Quo studio vitam suam te absente exegerit;
Vbi de improuiso est interuentum mulieri.
Nam ea res dedit tum existumandi copiam
Quotidianæ vitæ consuetudinem,
Quæ, cuiusque ingenium vt sit, declarat maxumè.
Texentem telam studiosè ipsam offendimus,
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Eius anuis causa opinor, quæ erat mortua,
Sine auro tum ornatam, ita vti quæ ornantur sibi,
Nulla re malas expolitam muliebri:
Capillus passus, prolixus, circum caput
Reiectus negligenter, pax. CL IN. Syre mi obsecro
Ne me in lætitiam frustra coniicias. SY. anus
Subtegmen nebat: præterea vna ancillula
Erat: ea texebat vnà pannis obsita,
Neglecta, immunda illuuie. CL I. si hæc sunt Clinia
Vera, ità vti credo; quis te est fortunatior?
Scin' hanc, quam dicit sordidatam, & sordidam?
Magnum hoc quoq; signum est dominam esse extra noxiã,
Cum eius tam negliguntur internuncii:
Nam disciplina est eisdem munerarier
Ancillas primùm, ad dominas qui affectant viam.
CL I. Perge obsecro te, & caue, ne falsam gratiam
Studeas inire. quid ait, vbi me nominas?
Sy. Vbi dicimus rediisse te, & rogare vti
Veniret ad te; mulier telam deserit
Continuò, & lacrumis opplet os totum sibi: vt
Facilè scires desiderio id fieri tuo.
CL. Præ gaudio (ita me dii ament) vbi sim nescio.
Ita timui. CL I. at ego nihil esse scibam Clinia.
Agedum vicissim Syre, dic quæ illa est altera.
Sy. Adducimus tuã Bacchidẽ. CL I. hẽ, quid Bacchidẽ?
Eho,

Eho, ſceleſtè quò illam adducis? S. quò illam ego? ad nos ſcilicet.
CL I. Ad patremne? S. ad eum ipſum. CL I. o hominis impudentem audaciam. SY. heus
Tu, non fit ſine periclo facinus magnum, & memorabile.
CL I. Hoc vide: in mea vita tu tibi laudē is quæſitū ſcelus:
Vbi ſi paululum modò quid te fugerit; ego perierim.
Quid illo facias? S. at enim. CL I. quid enim? S. ſi ſinas, dicam. CL I. ſine.
CL I. Sino. S. ita res eſt, hæc nunc quaſi cum. CL I. quas, malum, ambages mihi
Narrare occipit? CL I. Syre, verùm hic dicit. mitte. ad rem redi.
SY. Enimuero reticere nequeo: multimodis iniurius
Clitipho eſt: neque ferri potis eſt. CL I. audiendum hercle eſt: tace.
SY. Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici.
Tuū eſſe in potiundo periculum non vis. haud ſtultè ſapis:
Siquidē id ſapere eſt, velle te id, quod nō poteſt cōtingere.
Aut hęc cū illis ſunt habenda, aut illa cū his amittēda ſunt.
Harum duarum conditionum nunc vtram malis, vide:
Etſi conſilium, quod cepi, rectum eſſe, & tutum ſcio:
Nam tua apud patrē amica tecū ſine metu vt ſit, copia eſt:
Tū, illi argentum, quod pollicitu' es, eadē hac inueniā via:
Quod tu efficerē, orādo ſurdas iam aureis reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis? CL IT. ſiquidem hoc ſit. S. ſiquidem experiundo ſcies.
CL IT. Age age, cedo iſtuc tuum conſilium quid id eſt? S. aſſimulabimus,
Tuam amicam, huius amicam. CL IT. pulchrè: cedo: quid hic facies ſua?
An ea quoq; huius dicetur; ſi hæc vna dedecori eſt parum?
SY. Imo ad tuam matrem deducetur. CL. quid eò? S. longum eſt Clitipho;
Tibi ſi narrem, quam ob rem id faciam: verā cauſa eſt. CL IT. fabulæ:
Nihil ſati' firmi video, quam ob rem accipere hunc mihi expediat metum.

SY.

SY. Mane, habeo aliud; si istuc meruis, quod ambo confiteamini
Sine periclo esse. CLIT. huiusmodi, obsecro, aliquid reperi. S. maxumè:
Ibo obuiã hinc: dicã, vt reuortantur domum. CLIT. hem,
Quid dixti? S. ademptum tibi iam faxo omnem metum;
In aurem vtramus otiosè ut dormias.
CLIT. Quid ago nunc? CLI. tune? quod boni. CLIT.
Syre, dic modò
Verum. S. âge modò: hodie sero: ac nequicquam voles.
CLIN. Datur modò: fruere dum licet: nam nescias,
Eiu' sit potestas posthac, an nunquam tibi.
CLIT. Syre inquam. S. perge porro; tamen istuc ago.
CLIT. Verũ hercle istuc est, Syre, Syre inq̃ heus heus Syre.
SY. Cõcaluit: quid vis? CLI. redi, redi. S. adsũ, dic quid est:
Iam hoc quoque negabis tibi placere. CLIT. imo Syre
Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi.
Tu es iudex: ne quid accusandus sis, vide.
S. Ridiculum est, istuc me admonere Clitipho:
Quasi istic minor mea res agatur, quàm tua.
Hic si quid nobis forte aduorsi euenerit;
Tibi erunt parata verba, huic homini verbera.
Quapropter neutiquam hæc res neglectu est mihi.
Sed istum exora, vt suam esse adsimulet. CLI. scilicet
Facturum me esse. in eum iam res rediit locum,
Vt sit necesse. CLIT. meritò amo te Clinia.
CLIN. Verum illa ne quid titubet. S. perdocta est probè.
CLIT. At hoc demiror, qui tam facilè potueris
Persuadere illi, quæ solet quos spernere?
S. In tempore ad eam veni; quod rerum omnium est
Primum: nam miserè quendam offendi ibi militem
Eiu' noctem orantem. hæc arte tractabat virum
Cupidum, vt illius animum inopia incenderet,
Eademque vt apud te esset ob hoc quàm gratissima.
Sed heus tu vide sis, ne quid imprudens ruas.
Patrem nouisti, ad has res quàm sit perspicax.
Ego te autem noui, quàm esse soleas impotens.
Inuersa verba, euersas ceruices tuas,

Ge-

Gemitus, screatus, tussis, risus, abstine.
CLIT. Laudabis. S. vide sis. CLIT. tutemet mirabere.
S. Sed quàm cito sunt consecutæ mulieres?
CLIT. Vbi sunt? cur retines? S. iam nunc hæc non est tua.
CLIT. Scio apud patrẽ, at nũc interim. S. nihilo magis.
CLIT. Sine. S. non sinam inquam. CLIT. quæso pauliſper. S. veto.
CLIT. Saltem salutare. S. abeas; si sapis. CLIT. eo. quid Istic? S. manebit. CLIT. o felicem hominem. S. ambula.

Actus II. Scena IIII.

ARG. Meretricia conditio per eam exprimitur, qua meretrix est. Habet deinde hæc scena iucundum Cliniæ & Antiphilæ congressum. Tetrametri partim Trochaici, partim Iambici & in fine Senarij aliquot.

BACCHIS, ANTIPHILA, CLINIA, SYRVS.

B. AEdepol Antiphila mea laudo te, & fortunatam iudico;
Id cum studuisti, isti formæ mores vt consimiles forent:
Minimèque (ita me dii ament) miror; si te sibi quisque expetit;
Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua.
Et cũ egomet nunc mecum in animo vitã tuam considero,
Adeoq; nostrarum omnium, volgus quæ ab sese segregant;
Et vos esse istiusmodi, & nos non esse, haud mirabile est.
Nam vobis expedit esse bonas; nos, quibus cum res est, non sinunt;
Quippe forma impulsi nostra nos amatores colunt.
Hæc vbi immutata est; illi suum animum aliò conferunt,
Nisi prospectum est interea aliquid nobis, desertæ viuimus.
Vobis cum vno simul vbi ætatem agere decretum est viro,
Cuius mos maxumè est consimilis vostrum; hi se ad vos applicant;
Hoc beneficio vtrique ab vtrisque verò deuincimini,
Vt nunquam vlla amori vostro incidere possit calamitas.
AN. Nescio alias: me scio quidem semper feciſſe sedulo,
Vt exillius cõmodo meũ compararé cõmodũ. CLIN. ha.

Ergo

Ergo mea Antiphila tu nũc sola reducem me in patriã facis,
Nam, dum abs te absum; omnes mihi labores fuere, quos cepi, leues,
Præterquam tui carendum quod erat. S. credo. CLI. Syre, vix suffero.
Hoccine me miserum non licere meo modo ingenio frui?
Sy. Imo, vt patrẽ tuum vidi esse habitũ, diu etiã duras dabit.
BA. Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos? A. ah, retine me obsecro.
B. Amabo, quid tibi est? A. disperii. B. perii misera, qd stupes Antiphila? A. videon' Cliniam, an non? B. quem vides? CLI. salue anime mi.
A. O mi expectate Clinia, salue. CLIN. vt vales?
AN. Saluom venisse gaudeo. CLIN. teneone te Antiphila animo exoptata maxumè meo?
Sy. Ite intro: nam vos iam dudum expectat senex.

Actus III. Scena I.

ARG. Chremes Menedemo nuntiat ex Asia rediisse filiũ, ex qua re Menedemus incredibili gaudio perfundit, et filio posthac indulgere magis instituit, qđ ei magnopere dissuadet Chremes.

Trimetri omnes.

CHREMES, MENEDEMVS.

CH. LVcescit hoc iam: cesso pultare ostium
Vicini? primùm ex me vt sciat, sibi filium
Rediisse. etsi adolescentem hoc nolle intelligo;
Verùm, cum videam miserum hunc tam excruciarier
Eiu' abitu; celem tam insperatum gaudium,
Cum illi nihil pericli ex indicio siet?
Haud faciam; nam, quod potero, adiutabo senem.
Ita vt filium meum amico, atque æquali suo
Video inseruire, & socium esse in negotiis.
Nos quoque senes est æquom senibus obsequi.
ME. Aut ego profectò ingenio egregiè ad miseriam
Natus sum, aut illud falsum est, quod volgo audio
Dici, diem adimere ægritudinem hominibus:
Nam mihi quidem quotidie augescit magis
De filio ægritudo; & quantò diutius

Abeſt, magi' cupio tantò, & magis deſidero.
CH. Sed ipſum egreſſum foras video: adibo, alloquar.
Menedeme ſalue: nuncium apporto tibi,
Cuius maxumè te fieri participem cupis.
ME. Nunquidnam degnato meo audiſti Chreme?
CH. Valet, atq; viuit. M. quęſo, vbinã? C. apud me domi.
ME. Meus gnatus? C. ſic eſt. M. venit? C. certè. M. Clinia
Meus venit? C. dixi. M. eamus, duc me ad eum obſecro.
CH. Non volt te ſcire ſe rediiſſe etiam, & tuum
Conſpectum fugitat ob peccatum: tum hoc timet,
Ne tua duritia illa antiqua etiam adaucta ſit.
ME. Mon tu ei dixiſti, vt eſſẽ? C. non. M. quã ob rẽ Chreme?
CH. Quia peſſumè iſtuc in te, atque in illum conſulis;
Si te tam leni, & victo eſſe animo oſtenderis.
ME. Non poſſum: ſatis iam, ſatis pater durus fui. C. ah,
Vehemens in vtranque partem Menedeme es nimis.
Aut largitate nimia, aut parſimonia.
In eandem fraudem ex hac re, atque ex illa incides.
Primùm olim potius, commetare filium
Quàm paterere ad mulierculam, quæ paululo
Tum erat contenta, cuique erant grata omnia,
Proterruiſti hinc. ea coacta ingratiis
Poſt illa cœpit victum volgo quærere.
Nunc, cum ſine magno interimento non poteſt
Haberi, quiduis dare cupis: nam, vt tu ſcias,
Quàm ea nunc inſtructa pulchrè ad perniciem ſiet?
Primùm, iam ancillas ſecum adduxit plus decem,
Oneratas veſte, atque auro. ſatrapes ſi ſiet;
Sufferre amator nunquam eius ſumptus queat,
Nedum tu poſſis. M. eſtne ea intus? ſit rogas?
Senſi: nam ei vnam cœnam, atque eius comitibus
Dedi. quòd ſi iterum mihi ſit danda; actum ſiet:
Nam, vt alia ommittam, pitiſſando modò mihi
Quid vini abſumpſit? ſic hoc, dicens, aſperum
Pater eſt. hoc aliud lenius, ſodes vide.
Releui dolia omnia, omnes ferias:
Omnes habui ſolicitos: atque hæc vna nox:
Quid te futurum cenſes, quem aſſiduè exedent?

Sic me dii amabunt, vt tuarum miseritum est
Menedeme fortunarum. M. faciat, quod lubet:
Sumat, consumat, perdat: decretum est pati;
Dum illum modò habeam mecum. C. si certum est tibi
Sic facere; illud permagni referre arbitror,
Vt nescientem sentiat te id sibi dare.
M. Quid faciam? C. quiduis potius, quàm quod cogitas:
Per alium quemuis vt des, falli te sinas
Technis per seruolum; etsi subsensi id quoque,
Illos ibi esse, & id inter se agere clanculum.
Syru' cum illo vostro consusurrat: conferunt
Consilia adolescentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minam.
Non nunc pecunia agitur; sed illud, quo modo
Minimo periclo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum is intellexerit,
Prius proditurum te tuam vitam, & prius
Pecuniam omnem, quàm abs te amittas filium; hui
Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris?
Tibi autem porro vt non sit suaue viuere:
Nam deteriores omnes sumus licentia.
Quodcunque inciderit in mentem, volet: neque id
Putabit, prauon, an rectum, quod petet, fiet.
Tu, rem perire, & ipsum, non poteris pati.
Dare denegaris; ibit ad illud illico,
Quo maxumè apud te se valere sentiet,
Abiturum se abs te esse illico minabitur.
M R. Videre verum, atque ita vti res est, dicere.
C H. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,
Dum id quæro, tibi qui filium restituerem.
M R. Cedo dextrã: porro te oro idem vt facias Chreme.
C H. Paratus sum. M R. scin', quid nunc te facere volo?
C H. Dic. M. quod sensisti illos me incipere fallere,
Id vt maturent facere. cupio illi dare
Quod volt: cupio ipsum iam videre. C H. operam dabo.
Syrus est prehendendus, atque adhortandus mihi.
A me nescio quis exit: concede hinc domum:
Ne nos inter nos congruere sentiant.

Paulum hoc negoti mihi obstat. Simus, & Crito
Vicini nostri hic ambigunt de finibus.
Me cepere arbitrum. ibo, ac dicam, vt dixeram,
Operam daturum me, hodie non posse his dare.
Continuò hic adero. ME. ita quęso. dii vostram fidem,
Itan' comparatam esse hominum naturam omnium,
Aliena melius vt videant, & iudicent,
Quàm sua? an eo fit, quia in re nostra aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine;
Hic mihi nunc quantò plus sapit, quam egomet mihi?
CH. Dissolui me, otiosus operam vt tibi darem.

Actus III. Scena II.

ARG. Seruus herũ Chrementẽ decipit, credentẽ Menedemo fallaciã intendi: & ita sua ipsius coniectura & solertia fallitur. Senarij.

SYRVS, CHREMES.

SY. HAc illac circuncursa; inueniendum est tamen
Argentum, intendenda in senem est fallacia.
CH. Num me fefellit, hosce id struere? videlicet
Est Cliniæ ille seruus tardiusculus:
Iccirco huic nostro tradita est prouincia.
SY. Quis hic loquitur? perii, numnam hæc audiit? CH. Syre. SY. hem.
CH. Quid tu istic? SY. rectè. equidem te demiror Chreme
Tam mane, qui here tantum biberis. CH. nihil nimis.
SY. Nihil, narras? visa verò est, quod dici solet,
Aquilæ senectus. CH. eia. SY. mulier commoda, &
Faceta hęc est meretrix. CH. sanè idem visa est mihi.
SY. Et quidem hercle forma luculenta. CH. sic satis.
SY. Ita non vt olim, sed vti nunc, sanè bona:
Minimeque miror; Clinia hanc si deperit.
Sed habet patrem quendam auidum, miserum, atq; aridũ,
Vicinum hunc, nostin'? at quasi is non ditiis
Abundet, gnatu' cius profugit inopia.
Scin' esse factum, vt dico. CH. quid ego nesciam?
Hominem pistrino dignum. SY. quem? CH. istũ seruolum
Dico adolescentis. Sy. Syre tibi timui malè.

CH.

CH. Qui pàſſus eſt id fieri. Sy. quid faceret? CH. rogas?
Aliquid reperiret, fingeret fallacias,
Vnde eſſet adoleſcenti, amicę quod daret,
Atque hunc difficilem inuitum ſeruaret ſenem.
Sy. Garris. CH. hæc facta ab illo oportebant Syre.
Sy. Eho quæſo laudas, qui heros fallunt? CH. in loco,
Ego verò laudo. Sy. rectè ſanè. CH. quippe quia
Magnarum ſæpe id remedium ægritudinum eſt:
Iam huic manſiſſet vnicus gnatus domi.
S. Iocone, an ſerio illęc dicat, neſcio,
Niſi mihi quidem addit animum, quò lubeat magis.
CH. At nunc quid expectat Syre? an, dum hinc denuo
Abeat, cum tolerare huius ſumptus non queat?
Nonne ad ſenem aliquam fabricam fingit? Sy. ſtolidus eſt.
CH. At te adiutare oportet adoleſcentuli
Cauſa. S. equidem facilè facere poſſum, ſi iubes:
Etenim, quo pacto id fieri ſoleat, caleo.
CH. Tantò hercle melior. Sy. non eſt mentiri meum.
C. Fac ergo. Sy. at heus tu, facito dū eadē hæc memineris
Si quid huius ſimile fortè aliquando euenerit,
Vt ſunt humana, tuus vt faciat filius.
CH. Non vſus veniet, ſpero. Sy. ſpero hercle ego quoq;
Neque eo nunc dico, quòd quidquam illum ſenſerim:
Sed ſi quid, ne quid. quæ ſit eius ætas, vides:
Et næ ego te, ſi vſus veniat, magnificè Chreme
Tractare poſſim. CH. de iſtoc, cum vſu venerit;
Videbimus, quid opus ſit: nunc iſtuc age.
Sy. Nunquam commodius vnquam herum audiui loqui.
Nec, cum maleſacere crederem mi impunius
Licere. quiſnam à nobis egreditur foras?

Actus III. Scena III.

ARG. Chremes filium obiurgat, & immodestiæ arguit, quẽ cum Bacchide ludentem viderat. Syrus hero id suadet, quod maximè ad extorquendum facit argentum.

Iambici Tetrametri partim Catalectici, partim Acatalectici, admisti interdũ Trochaicis, vnus Dimeter et Trimeter vnus.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

CH. QVid istuc, quæso? qui istic mos est Clitipho? itane fieri
Oportet? CLI. Quid ego feci? CH. vidin' ego te modò manum in sinum huic
Meretrici inferere? S. acta est res. perii. CLI. mene? CH. hisce oculis, ne nega.
Facis adeo indignè iniuriam illi, qui non abstineas manũ:
Nam istæc quidem contumelia est, hominem amicum ad te recipere,
Atque eius amicam subagitare: uel heri in vino, quàm immodestus
Fuisti? S. factum est. CH. quàm molestus? vt equidem,
Ita me dii ament, metui, quid futurũ deniq; esset. noui ego
Animos amantium: grauiter aduortunt, quæ non censeas.
CL. At mihi fides apud hũc est, nihil me istius facturũ pater.
CH. Esto: at certè concedas ab eorum ore aliquantisper aliquò.
Libido multa fert: ea prohibet facere tua præsentia.
Ego de me facio coniecturam. nemo est meorum amicorum hodie,
Apud quẽ expromere omnia mea occulta Clitipho audeã.
Apud alium prohibet dignitas: apud aliu ipsius facti piget;
Ne ineptus, ne proteruos videar. quod illũ facere credito.
Sed nostrum est intelligere, vt cunque, atque, vbicunque opus sit, obsequi.
SY. Quid istic narrat? CLIT. perii. SY. Clitipho, hæc ego præcipio tibi:
Hominis es frugi, & tẽperantis functus officiũ. CLI. tace
Sodes. SY. rectè sanè. CH. Syre pudet me. SY. credo: neque id iniuria.

Quin

Quin mihi molestum est. CL I. pergin' SY. hercle verum, dico, quod videtur.
CL I. Nonne accedam ad illos? CH. eho quæso, vna accedundi via est?
SY. Actum est: hic se prius indicarit, quàm ego argentum effero. Chreme,
Vin' tu homini stulto mihi auscultare. CH. quid faciam? SY. iube hunc
Abire hinc aliquò. CL I. quò ego hinc abeam? SY. quò? quò lubet, da illis locum.
Abi deambulatum. CL I. deambulatum, quò? SY. vah, quasi desit locus.
Abi sanè istac, istorsum, quò vis. CH. rectè dicit: censeo.
CL I. Dii te eradicent Syre, qui me istinc extudis. SY. at tu pol tibi
Posthac comprimito istas manus.
Censen' verò? quid illum porro credis facturum Chreme,
Nisi eum, quantũ dii dant tibi opis, seruas, castigas, mones?
CH. Ego istuc curabo. SY. atqui nunc here hic tibi asseruandus est.
CH. Fiet. SY. si sapias: nam mihi iam minu' minusque obtemperat.
CH. Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egisti Syre? aut
Reperisti quod placeat, an nondum etiam? SY. de fallacia?
Inuenta est: inueni quandam nuper. CH. frugi es. cedo, quid id est?
SY. Dicam: verũ, vt aliud ex alio incidit. CH. quidnã Syre?
SY. Pessuma hæc est meretrix. CH. ita videtur. SY. imo, si scias.
Hoc vide; qđ inceptet facinus. Fuit quędã anus Corinthia
Hic: huic drachmarũ argenti hæc mille dederat mutuum.
CH. Quid tum? SY. ea mortua est, reliquit filiam adolescentulam:
Ea relicta huic arraboni est pro illo argento. CH. intelligo.
SY. Hanc secũ huc adduxit, eaq; est nunc ad vxorem tuam.
CH. Quid tum? SY. Clinia orat, sibi vti nunc det illam. illi tamen

Post daturum mille nummum poscit. CH. & poscit quidem? Sy. hui,
Dubiũ id est? CH. ego sic putaui. quid nunc facere cogitas?
Sy. Egone? ad Menedemum ibo: dicam hanc esse captam è Caria,
Ditem, et nobilem. si redimat, magnum inesse in ea lucrũ.
CH. Erras. Sy. quid ita? CH. pro Menedemo nunc tibi ego respondeo.
Non emo. quid ais? Sy. optata loquere. CH. atqui non est opus.
Sy. Non opus est? CH. non hercle verò. Sy. qui? istuc miror. CH. iam scies.
Mane mane, quid est, ꝙ tã à nobis grauiter crepuere fores?

Actus IIII. Scena I.

ARG. Hac scena Antiphila continet agnitionem: vnde iurgium inter virum & vxorem oritur. Chremes enim iusserat exponi partum, si puellam peperisset ipsa, quod factum non est.

Tetrametri partim Iambici Acatalectici, partim Trochaici Catalectici.

SOSTRATA, CHREMES, NVTRIX, SYRVS.

So. NIsi me animus fallit, hic profectò est annulus, quem ego suspicor,
Is, qui cum exposita est gnata. CH. quid volt sibi Syre hæc oratio?
So. Quid est? isne tibi videtur? Nv. dixi equidem; vbi ostendisti, illico,
Eum esse. So. at vt sati' contemplata modo sis, mea nutrix. Nv. satis.
So. Abi nunc iã intro: atq;, illa si iã lauerit; mihi nuncia.
Hic ego virum interea opperibor. Sy. te volt: videas, quid uelit.
Nescio quid tristis est: non temere est. metuo, quid sit. CH. quid fiet?
Næ ista hercle magno iam conatu magnas nugas dixerit.
So. Ehem mi vir. C. ehem mea vxor. So. te ipsum quæro. C. loquere, quid velis.

So.

So. Primùm te hoc oro, ne quid credas me aduorsum edictum tuum
Facere ausam. Ch. vis tibi me istuc, etsi incredibile est; credere?
Credo. S. nescio, quid peccati portet hæc purgatio.
So. Meministin' me esse grauidam, & mihi te magnopere interminatum;
Si puellam parerem, nolle tolli? C. scio quid feceris:
Sustulisti. Sy. si sic factum est domina, ergo heru' damno auctus est.
So. Minimè: sed erat hic anus Corinthia haud impura. ei dedi
Exponendam. Ch. o Iupiter, tantã esse in animo inscitiam?
So. Perii, quid ego feci? Ch. at rogitas? So. si peccaui mi Chreme;
Inscien̄s feci. Ch. id quidem ego, etsi tu neges, certè scio,
Te inscientem, atq; imprudentem dicere, ac facere omnia:
Tot peccata in hac re ostendis. nam iam primum, si meum
Imperium exequi voluisses; interemptam oportuit,
Non simulare mortem verbis, re ipsa spem vitæ dare.
At id omitto: misericordia, animus maternus: sino.
Quã bene verò abs te prospectũ est. quid voluisti? cogita:
Nempe anui illi prodita abs te filia est planissimè,
Per te vel vti quæstum faceret, vel vti veniret palam.
Credo id cogitasti. quiduis satiu' est, dum viuat modò.
Quid cum illis agas, qui neque ius, neque bonum, atque æquom sciunt,
Melius, peius, prosit, obsit, nil vident, nisi quod lubet?
So. Mi Chreme, peccaui, fateor: vincor: nũc hoc te obsecro,
Quantò tuus est animus natu grauior, ignoscentior,
Vt meæ stultitiæ iustitia tua sit aliquid præsidi.
Ch. Scilicet equidẽ istuc factum ignoscam. verùm Sostrata
Malè docet te mea facilitas multa. sed istuc quicquid est,
Qua hoc occeptum est causa, loquere. So. vt stultè, & miserè omnes sumus
Religiosæ; cum exponendam do illi, de digito anulum
Detraho: & eum dico, ut vnà cum puella exponeret;
Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.

CH. Istuc rectè. conseruasti te, atque illam. So. hic is est annulus.
CH. Vnde habes? So. quam Bacchis secum adduxit adolescentulam. Sy. hem.
CH. Quid ea narrat? So. ea lauatum dum it; seruandum mihi dedit
Annulum. non aduorti primo. at postquam aspexi; illico
Cognoui: ad te exilii. C. quid nunc suspicare, aut inuenis
De illa? So. nescio, nisi vt ex ipsa quæras, vnde hunc habuerit;
Si potis est reperiri. Sy. interii: plus spei video, quam volo
Nostra est; ita si est. C. viuitne illa, cui tu dederas? So. nescio.
C. Quid renunciauit olim feciſſe? So. id, quod iusseram.
CH. Nomen mulieris cedo quod sit, vt quæratur. So. Philtere.
Sy. Ipsa est. mirum, ni illa salua est, & ego perii. C. Sostrata.
Sequere me intro hac. So. vt prẹter spem euenit. quàm timui malè,
Ne nunc animo ita esses duro, vt olim in tollẽda, Chreme.
CH. Non licet hominẽ esse sẹpe ita, vt volt; si res non sinit.
Nunc ita tempus est mi, vt cupiam filiam: olim nil minus.
Sy. Nisi fallit me animus; haud multum à me aberit infortunium:
Ita hercle in angustum oppidò nunc meæ coguntur copiæ.
Nisi aliquid video; ne esse amicam hanc gnati rescisçat senex:
Nam quod sperem de argento, aut posse postulẽ me fallere,
Nihil est. triumpho; si licet me latere tecto, abscedere.
Crucior, bolũ tantum mihi ereptum tam subitò è faucibus.
Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de integro ineunda est mihi.
Nil tam difficile est, quin quærendo inuestigari possiet.
Quid, si hoc sic incipiam nunc? nihil est, si sic? tantundem egero.
At sic opinor: potest: immo optum è. euge optumã habeo.
Retraham hercle, opinor, ad me illud idem fugitiuum argentum tamen.

Actus IIII. Scena II.

ARG. Clinia hic testatur quàm gaudeat de agnita Antiphila: & à Syro admonetur, vt amici etiam Clitiphonis rem curet in seruanda Bacchide.

Iambici quadrati Catalectici, & Trochaici plerique. Senarius vnus.

CLINIA, SYRVS.

C. NVlla mihi res posthac potest iã interuenire tanta,
Quę mihi ægritudinem afferat: tanta hęc lętitia oborta est.
Dedo patri me nunc iam; vt frugalior sim, quàm volt,
S. Nil me fefellit: cognita est, quantum audio huius verba.
Istuc tibi ex sententia tua obtigisse lætor.
C. O mi Syre, audistin' obsecro S. quid ni? qui vsque vnã assuerim.
C. Cui æquè audisti cõmodi quicquam euenisse? S. nulli.
C. Atque, ita me dii ament, vt ego nunc non tam meapte causa
Lætor, quàm illius: quã ego scio esse honore quouis dignã.
Sy. Ita credo. sed nunc Clinia age, da te mihi vicissim:
Nam amici quoque res est videnda, in tuto vt collocetur;
Ne quid de amica nunc senex. CLI. o Iupiter. S. quiesce.
CLIN. Antiphila mea nubet mihi. S. siccine me interloquere?
CLIN. Quid faciam Syre mi? gaudeo. fer me. S. fero hercle verò.
CLIN. Deorum vitam adepti sumus. S. frustra operam hanc opinor, sumo.
CLIN. Loquere, audio. S. at iam hoc non ages. CLIN. agam. S. videndum est, iniquam,
Amici quoque res Clinia tui in tuto vt collocetur:
Nam, si nunc à nobis abis, & Bacchidem hic relinquis;
Noster resciscet illico esse amicam hanc Clitiphonis.
Si abduxeris; celabitur itidem, vt celata adhuc est.
CLIN. At enim istoc nihil est magis Syre meis nuptiis aduorsum:
Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam? Sy. quid

quid ni?
CLIN. Quid dicam? quam causam afferam? Sy. quin nolo mentiare;
Apertè, ita vt res sese habet, narrato. CLIN. quid ais? Sy. iubeo
Illam te amare, & velle vxorem, hanc esse Clitiphonis.
CLIN. Bonam, atque iustam rem oppidò imperas & facilem.
Et scilicet iam me hoc voles patrem exorare, vt celet
Senem vostrum. Sy. imo vt recta via rẽ narret ordine omnem. CLI. hem,
Satin' sanus es, & sobrius? tu quidem illum planè prodis:
Nam qui ille poterit esse in tuto, dic mihi?
Sy. Huic equidem consilio palmam do, hic me magnificè effero,
Qui vim tantam in me, & potestatẽ habeam tãtę astutiæ,
Vera dicendo, vt eos ambos fallam; vt, cum narret senex
Voster nostro; istam esse amicam gnati, nõ credat tamen.
CLI. At enim spem istoc pacto rursum nuptiarum omnẽ eripis:
Nam, dum amicam hanc meam esse credet; non committet filiam.
Tu fortasse, quid me fiat, parui curas, dum illi consulas.
Sy. Quid malum, me ætatẽ censes velle id adsimularier?
Vnus est dies, dum argentum eripio, pax, nihil amplius.
CLIN. Tantum sat habes? quid tum quæso, si hoc pater resciuerit?
Sy. Quid si redeo ad illos, qui aiunt, quid si nunc cęlũ ruat?
CL. Metuo, quid agam. Sy. metuis? quasi non ea potestas sit tua,
Quo velis in tempore vt te exoluas, rem facias palam.
CLIN. Age, traducatur Bacchis. Sy. optumè. ipsa exit foras.

Actus IIII. Scena III.

ARG. Bacchis irata ob decem minas nondũ traditas, abituram se adsimulat. Cum Syro expostulat. Tandẽ placata suasu

su eiusdem cum omni strepitu ac turba transit ad Menedemum, tantisper dum Chremes fallatur. Iambici quadrati Catalectici.

BACCHIS, CLINIA, SYRVS, DROMO, PHRYGIA.

BA. SAti' pol proteruè me Syri promissa huc induxe runt,
Decem minas, quas mihi dare pollicitus est. & si is nunc me
Deceperit, sæpe obsecrans me, vt veniam, frustra veniet:
Aut, cuni venturam dixero, & constituero; cum is certè
Renunciarit; Clitipho cum spe pendebit animi;
Decipiam, ac non veniam; Syrus mihi tergo pœnas pẽdet.
CLIN. Sati' scitè promittit tibi. S. atqui tu hanc iocari credis?
Faciet, nisi caueo. B. dormiunt: pol ego istos cõmouebo.
Mea Phrygia audisti, homo iste modò quam villam demonstrauit
Charini P. audiui. B. proxumam esse huic fundo ad dextram? P. memini.
B. Curriculo percurre; apud eum miles Dionysia agitat.
S. Quid inceptat? B. dic me hic oppidò esse inuitam, atque asseruari:
Verũ aliquo pacto verba me his daturã esse, & venturam.
S. perii hercle: Bacchis mane: mane: quò mittis istanc quæso?
Iube, maneat. B. abi. S. quin paratum est argentum. B. quin maneo.
S. Atqui iam dabitur. B. vt lubet, num ego insto? S. at scin' quid sode?
B. Quid? S. transeundum nunc tibi est ad Menedemum & tua pompa
Eò traducenda est. B. quam rem agi' scelus? S. egone? argentum cudo,
Quod tibi dem. B. dignam me putas, quam illudas? S. non est temere.
B. Etiamne tecum hic res mihi est? S. minimè: tuum tibi reddo.
B. Eatur. S. sequere hac. heus Dromo. D. quis me volt? S. Syrus. D. quid est rei?

S. Ancil-

S. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos properè.
B. Quam ob rem? S. ne quæras. & ferent, quæ secum huc attulerunt.
Sperabit sumptum sibi senex esse harum abitu leuatum.
Næ ille haud scit, hoc paulum lucri quantum ei damni apportet.
Tu nescis id, quod scis Dromo; si sapies. D. mutum dices.

Actus IIII. Scena IIII.

ARG. Per fallaciam Syrus ab hero Chremete argentum accipit. Menedemi Chremes rursum miseretur ob traductam ad illum cum omni pompa sumptuosam Bacchidem, quam Clinia, non sui filij amicam putat. Senarij.

CHREMES, SYRVS.

C. ITa me dii amabunt, vt nunc Menedemi vicem
Miseret me, tantum deuenisse ad eum mali.
Illanccine mulierem alere cum illa familia?
Etsi scio, hosce aliquot dies non sentiet:
Ita magno desiderio fuit ei filius.
Verùm vbi videbit tantos sibi sumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum:
Optabit rursum, vt abeat ab se filius.
Syrum optumè, eccum. S. cesso hunc adoriri? C. Syre. S. hem.
C. Quid est? S. te mihi ipsum iam dudum optabam dari.
C. Videre egisse iam nescio quid cum sene.
S. De illo, quod dictum dudum? ac factum reddidi.
C. Bonan' fide? S. bona hercle. C. non possum pati,
Quin tibi caput demulceam. accede huc Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens.
S. At si scias, quàm scitè in mentem venerit.
C. Vah, gloriare euenisse ex sententia?
S. Non hercle verò: verum dico. C. dic, quid est?
S. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem
Menedemo dixit Clinia, & ea gratia

Secum

Secum adduxiſſe, ne tu id perſentiſceres.
C. Probè.S.dic ſodes. C. nimium inquam. S. imo ſic ſatis.
Sed porro auſculta quod ſupereſt fallaciæ.
Seſe ipſe dicet tuam vidiſſe filiam:
Sibi complacitam eius formam poſtquam aſpexerit:
Hanc ſe cupere vxorem.C.modo quæ inuenta eſt? S.eam:
Et quidem iubebit poſci. C. quam ob rem iſtuc Syre?
Nam prorſus nihil intelligo? S. hui, tardus es.
C. Fortaſſe. S. argentum dabitur ei ad nuptias,
Aurum, atque veſtem, qui, tenes ne? C. comparet?
Sy. Idipſum. C. at illi ego nec do, nec deſpondeo.
Sy. Non? quam ob rem? C. quam ob rem, me rogas? homini. S. vt lubet.
Non ego perpetuò dicebam illam illi vt dares,
Verùm vt ſimulares. C. non mea eſt ſimulatio:
Ita tu iſtæc tua miſceto; ne me admiſceas.
Egon', cui daturus non ſim, vt ei deſpondeam?
Sy. Credebam. C. minimè. S. ſcitè poterat fieri:
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere iuſſeras;
Eò cœpi. C. credo. S. ceterùm equidem iſtuc Chreme
Aequi, boniſque facio. C. atqui tum maxumè
Volo te dare operam, vt fiat, verùm alia via.
Sy. Fiat: quæratur aliud: ſed illud quod tibi
Dixi de argento, quod iſta debet Bacchidi,
Id nunc reddendum eſt illi: neque tu ſcilicet
Eò nunc confugies: quid mea? num mihi datum eſt?
Num iuſſi? num illa oppignerare filiam
Meam me inuito potuit? verùm illud Chreme
Dicunt: ius ſummum, ſæpe ſumma malitia eſt.
CH. Haud faciam. S. imo aliis ſi licet; tibi non licet.
Omnes in lauta te & bene parte aucta putant.
CH. quin egomet iam ad eam deferam. S. imo filium
Iube potius. C. quam ob rem? S. quia enim in eum ſuſpectio eſt
Translata amoris. CH. quid tum? S. quia videbitur
Magis veriſimile id eſſe; cum hic illi dabit:
Et ſimul conficiam facilius ego, quod volo.
Ipſe adeo adeſt. abi: effer argentum. CH. effero.

Actus

Actus IIII. Scena V.

ARG. Irascitur Clitipho, à Syro placatur, eidem prascribente, quibus uti mox debeat verbis, & oratione apud patrem, pro amica ab illo argentum accepturus. Trimetri.

CLITIPHO, SYRVS.

CLI. NVlla est tam facilis res, quin difficilis fiet,
Quam inuitus facias. vel me hæc deambulatio.
Quàm non laborioſa, ad languorem dedit.
Nec quidquam magis nunc metuo, quàm ne denuo
Miser aliquò extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
Vt te omnes equidem dii, deæ, quantum est, Syre
Cum tuo isto inuento, cumque incepto perduint.
Huiusmodi mi res semper comminiscere,
Vbi me excarnufices. SY. i hinc quò dignus es?
Quàm pene tua me perdidit proteruitas. (modo?
CLI T. Vellem hercle factum: ita meritu'. Sy. meritu'? quo
Næ nie istuc ex te prius audisse gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus iam fui.
CLI. Quid igitur dicam tibi vis? abiisti: mihi
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.
S. Iam non sum iratus: sed scin' vbi nunc sit tibi
Bacchis? CLI. apud nos. S. non. CLI. vbi igitur? Sy
apud Cliniam.
CLI. Perii. S. bono animo es: iam argentum ad eá deferes,
Quod ei es pollicitus. CLI. garris. vnde id? S. à patre.
CLI. Ludis fortasse me. S. ipsa re experibere.
CLI. Næ ego fortunatus homo sum. deamo te Syre.
S. Sed pater egreditur. caue, quidquam admiratu'is,
Qua causa id fiat; obsecundato in loco,
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

Actus IIII. Scena VI.

ARG. Chremes argentum adfert, quod det Clitiphoni. Ad postremum, queritur de sumptu faciendo filia causa. Trimetri.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

CH. VBi Clitipho nunc est? S. eccum me, inque. CL. eccum hic tibi.

CH.

CH. Quid rei esset, dixti huic? S. dixi pleraque omnia.
CH. Cape hoc argentum, ac defer. S. hei, quid stas lapis?
Quin accipis? CL I. cedo sanè. S. sequere hac me ocyus:
Tu hic nos, dum eximus, interea opperibere:
Nam nihil est illic, quod moremur diutius.
CH. Minas quidem iam decem habet à me filia:
Quas pro alimentis esse nunc duco datas.
Hasce ornamentis consequentur alterę.
Porro hæc talenta dotis apposcent duo.
Quàm multa iniusta, ac praua fiunt moribus?
Mihi nunc, relictis rebus, inueniendus est
Aliquis, labore inuenta mea cui dem bona.

Actus IIII. Scena VII.

ARG. Iucundum habet errorem Chremetis, qui Menedemum falli putas, dum ipse fallitur. *Trimetri.*

MENEDEMVS, CHREMES.

ME. MVltò omnium nunc me fortunatissimum
Factum puto esse gnate, cum te intelligo
Resipisse. CH. vt errat. ME. teipsum quærebam Chreme:
Serua, quod in te est, filium, & me, & familiam.
CH. Cedo, quid uis faciam? ME. inuenisti hodie filiam.
CH. Quid tum? ME. hanc uxorem sibi dari volt Clinia.
CH. Quæso, quid hominis es? ME. quid? CH. iamne oblitus es,
Inter nos quid sit dictum de fallacia;
Vt ea via abs te argentum auferretur? ME. scio.
CH. Ea res nunc agitur ipsa. ME. quid dixti Chreme?
Erraui. res acta est. quanta spe decidi?
CH. Et quidem istæc, quæ est apud te, Clitiphonis est
Amica. ME. ita aiunt. CH. & tu credis? ME. omnia.
CH. Et illum aiunt velle vxorem, vt, cum desponderim,
Des qui aurum, ac vestem, atq; alia quæ opus sunt, cóparet.
ME. Id est profectò: id amicæ dabitur. CH. scilicet.
Daturum. M. ah, frustra igitur gauisus sum miser.
Quiduis tamen iam malo, quàm hunc amittere.
Quid nunc renunciem abs te responsum Chreme:
Ne sentiat me sensisse, atque ægrè ferat?

CH.

CH. Aegrè? nimium illi Menedeme indulges. M. sine:
Inceptum est: perfice hoc mihi perpetuum Chreme.
CH. Dic conuenisse, egisse te de nuptiis.
MN. Dicam, quid deinde? CH. me facturum esse omnia
Generum placere: postremò etiam, si voles;
Desponsam quoq; esse dicito. MN. hem, istuc volueram.
CH. Tantò ocyus te vt poscat, & tu id, quod cupis,
Quàm ocyssimè vt des. M. cupio. CH. næ tu propediem,
Vt istam rem video, istius obstaturabere.
Sed hæc ita vt sunt, cautim, & paulatim dabis:
Si sapies. M. faciam. CH. abi intro: vide, quid postulent.
Ego domi ero; si quid me voles. M. sanè volo:
Nam te scientem faciam, quidquid egero.

Actus V. Scena I.

ARG. Ad exitum iam properantem Comœdia, Syria fallacia detegitur, vt Clinia nubat Antiphila. Bacchidem Clitiphonis esse amicam Menedemus ostendit.

Partim Trochaici Tetrametri Catalectici: partim Iambici Senarij.

MENEDEMVS, CHREMES.

MN. EGo me non tam astutum, neque ita perspicacẽ esse id scio:
Sed hic adiutor meus, & monior, & prẽmõstrator Chremes
Hoc mihi præstat. in me quiduis harum rerum conuenit,
Quę sunt dicta in stultum, caudex, stipes, asinus, plũbeus;
In illum nil potest; nam exuperat eius stultitia omnia hæc.
CH. Ohe, iam desine deos vxor gratulando obtundere,
Tuam esse inuentã gnatã, nisi illos tuo ex ingenio iudicas,
Vt nil credas intelligere, nisi idem dictum est centies.
Sed quid iamdudum interim illic gnatus cessat cum Syro?
MN. Quos ais homines Chreme cessare? CH. hem, Menedeme aduenis?
Dic mihi Cliniæ, quæ dixi, nunciastin'? MN. omnia.
CH. Quid ait? MN. gaudere adeo occepit, quasi qui cupiunt nuptias.
C. Ha, hæ. M. quid risisti? C. serui venere in mentẽ Syri
Calliditates. M. itane? CH. voltus quoque hominum fingir

git scelus.
M E. Gnatus quòd se assimulat lætũ, id dicis? C. id. M E. idem istuc mihi (putes,
Venit in mentem. CH. veterator. M E. magi', si magi' noris,
Ita tẽ esse. C. ain' tu? M. quin tu ausculta. C. mane: priu' hoc scire expeto,
Quid perdideris: nam vbi desponsam nunciasti filio,
Continuò iniecisse verba tibi Dromonem scilicet,
Sponsę vestem, aurum, atque ancillas opus, esse argentum vt dares.
M E. Non. CH. quid non? M E. non inquam. C H. neque ipse gnatus? M. nil prorsus Chreme,
Magis vnũ etiam instare, vt hodie conficerentur nuptiæ.
C. Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quidquam? M. nihil.
C. Quamobrem? M. nescio equidem: sed te miror, qui alia tam planè scias.
Sed tuum ille quoque Syrus idem mirè finxit filium,
Vt ne paululum quidem suboleat amicâ esse hanc Cliniæ.
C H. Quid ais? M. mitto iam osculari, atque amplexari: id nil puto.
C. Quid est, quod amplius simuletur? M. vah. C H. quid est? M E. audi modò.
Est mihi vltimis conclaue in ædibus quoddam retro:
Huc est intro latus lectus, vestimentis stratus est.
C H. Quid, postquam hoc est factum? M E. dictum factum, huc abiit Clitipho.
C. Solus? M. solus. C. timeo. M. Bacchis consecuta est illico.
C. Sola? M E. sola. C. perii. M E. vbi abiere intro, operuere ostium. C. hem,
Clinia hæc fieri videbat? M. quidni? vnà mecum simul.
C. Filii est amica Bacchis Menedeme: occidi.
M E. Quamobrem? C. decem dierum vix mi est familia.
M. Quid? istuc times, quòd operam amico ille dat suo?
C. Imo quòd amicæ. M. si dat. C. an dubium id tibi est?
Quenquamne animo tam comi esse, aut leni putas,
Qui se uidente amicam patiatur suam? M. ha, ha, hæ.
Quid ni? quò verba facilius dentur mihi.

C. Derides? meritò mihi nunc ego succenseo.
Quot res dedere, vbi possem persentiscere;
Ni essem lapis? quæ vidi? væ misero mihi.
At næ illud haud inultum, si viuo, ferent:
Nam iam. M S. non tu te cohibes? nón te respicis?
Non tibi ego exempli satis sum? C. præ iracundia
Menedeme non sum apud me. M. tene istuc loqui?
Nonne id flagitium est, te aliis consilium dare,
Foris sapere, tibi non posse auxiliarier?
C. quid faciam? M. id, quod me feciſſe aiebas parum?
Fac, te esse patrem sentiat: fac, vt audeat
Tibi credere omnia, abs te petere, & poscere,
Ne quam aliam quærat copiam, ac te deserat.
C. Imo abeat potius multò quouis gentium,
Quàm hic per flagitium ad inopiam redigat patrem.
Nam, si illi pergo suppeditare sumptibus
Menedeme; mihi illæc verè ad rastros res redit.
M. Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caues?
Difficilem ostendis te esse, & ignoscès tamen
Post, & id ingratũ. C H. ah nescis, quàm doleã. M. vt lubet.
Quid hoc, quod volo, vt illa nubat nostro? nisi quid est,
Quod malis. C. imo & gener, & affines placent.
M. Quid dotis dicam te dixisse filio?
Quid obticuisti? C H. dotis? M S. ita dico. C H. ah. M S. Chreme,
Ne quid vereare; si est minu': nihil dos nos mouet.
C. Duo talenta pro re nostra ego esse decreui satis:
Sed ita dicto opu'est, si me vis saluom esse, & rem, & filium,
Me mea omnia bona doti dixisse illi. M S. quam rem agis
C. Id mirari te simulato, & illum rogato simul,
Quamobrem id faciam. M S. quin ego verò, quam ob rem id facias, nescio.
C H. Egone? vt illius animum qui nunc luxuria, & lasciuia
Diffluit, retundam, redigam, vt, quò se vortat, nesciat.
M. Quid agis? C. mitte, ac sine me in hac re gerere mihi morem. M E. sino.
Itane vis. C H. ita. M S. fiat. C. age iam, vt vxorem accersat, paret

Se.

Se. hic ita, vt liberos est æquom, dictis confutabitur.
Sed Syrum. M. quid eum? C. egone? si viuo, adeo exornatum dabo,
Adeo depexum, vt, dum uiuat, meminerit semper mei:
Qui sibi me pro ridiculo, ac delectamento putat.
Non (ita me dii ament) auderet facere hæc viduæ mulieri,
Quæ in me fecit.

Actus V. Scena II.

ARG. Clitiphonẽ filium obiurgat propter amicã pater, idq; adeò fit vt sic admonitus redeat in viam, & Bacchide relicta vxorem ducat. Continet hæc scena & callidum Syri consilium, quo catastrophen, id est exitum euentumq; negotij machinatur. Trochaici et Iabici Tetrametri, hi Acatalectici, illi Catalectici.

CLITIPHO, MENEDEMVS, CHREMES, SYRVS.

CL. ITane tandem quæso est Menedeme, vt pater
Tam in breui spatio omnem de me ciecerit animum patris?
Quodnã ob facinus? quid ego tantũ sceleris admisi miser?
Volgò id faciũt. ME. scio tibi esse grauius multò, ac durius,
Cui fit, verùm ego haud minus egrè patior id, qui nescio.
Nec rationem capio, nisi quòd tibi bene ex animo volo.
CLI. hic
Patrem astare aiebas? ME. eccum. CH. quid me incusas Clitipho?
Quidquid ego huius feci, tibi prospexi, & stultitiæ tuæ.
Vbi te vidi animo esse omisso, & suauia in præsentia
Quæ essent, prima habere, neque consulere in longitudinem;
Cepi rationẽ, vt neq; egeres, neq; vt hæc posses perdere.
Vbi, cui decuit primo, tibi non licuit per te mihi dare,
Abii ad proxumos, tibi qui erant, eis cõmisi, & credidi.
Ibi tuæ stultitiæ semper erit prætidium Clitipho,
Victus, vestitus quò in tectum te receptes, CLI. hei mihi.
CH. Satius est, quàm te ipso hærede hæc possidere Bacchidem.
Sy. Disperii: scelestus quantas turbas conciui insciens?

CLI. Emori cupio. CH. prius quæso discę, quid sit viuere.
Vbi scies, si displicebit vita; tum istoc vtitor.
Sy. Here licetne? CH. loquere. Sy. at tutò. CH. loquere.
Sy. quæ ista est prauitas,
Quæ ve est amentia, quod peccaui ego, id obesse huic?
CH. ilicet.
Ne te admisce. nemo accusat Syre te: nec tu aram tibi,
Neque precatorẽ pararis. Sy. quid agis? CH. nil succẽso,
Nec tibi, nec huic, nec vos est æquum, quod facio, mihi.
Sy. Abiit. rogasse vellẽ. CLIT. quid Syre? Sy. vnde mihi peterem cibum.
Ita nos ablenauit. tibi iam esse ad sororem intelligo.
CLIT. Adeon' rem rediisse, vt periculum etiam fame mihi sit Syre?
Sy. Modò liceat viuere, spes est. CLIT. quæ? Sy. nos esuriturosque satis.
CL. Irrides in re tanta, neque me quidquã cõsilio adiuuas?
Sy. Imo & ibi nunc sum, & vsque dudum id egi, dum loquitur pater:
Et, quantum ego intelligere possum. CL. quid? S. non abierit longius.
CLI. Quid id ergo? Sy. sic est, non esse horum te arbitror. CL. quid istuc Syre?
Satin' sanus es? Sy. ego dicã, qđ mi in mentẽ; tu diiudica.
Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,
Quæ proprior esset; te indulgebant, tibi dabant. nunc, filia
Postquam est inuenta vera: inuenta est causa, qua te expellerent.
CLI. Est verisimile. Sy. an tu ob peccatum hoc esse illum iratum putas?
CLI. Non arbitror. Sy. nunc aliud specta: matres omnes filiis
In peccato adiutrices, auxilio in paterna iniuria
Solent esse: id non fit. CLI. verùm. quid ergo nunc faciam Syre?
Sy. Suspectionem quære ex illis istam: rem profer palam.
Si non est verum; ad misericordiã ambos adduces cito, aut
Scibis cuius sis. CLIT. rectè suades; faciam. Sy. sat rectè

& è hoc mihi in
Mentem venit: nanque adoleſcens, quàm minima in ſpe ſitus erit,
Tam facilimè patris pacem in leges conficiet ſuas.
Etiam haud ſcio, an ne vxorẽ ducat, ac Syro nil gratiæ.
Quid autem hoc? ſenex exit foras: ego fugio. adhuc quod factum eſt,
Miror non iuſſiſſe illico me arripi. ad Menedemum hinc pergam. eum
Precatorem mihi paro: ſeni noſtro fidei nihil habeo.

Actus V. Scena III.

ARG. Chremes filij occaſione vxorem obiurgat: & mordacibus dictis impetit, ſalibuſq; non illepidis, & maternum animum in hac ſcena ob oculos ponit Terentius.

Eiuſdem rationis prater Dimetrum vnum.

SOSTRATA, CHREMES.

S. PRofectò, niſi caues tu homo, aliquid gnato confi-
cies mali.
Idq; adeo miror, qui tam ineptum quidquã potuerit tibi
Venire in mentem mi vir. C. oh, pergin' mulier eſſe? vl-
lamne ego
Rem vnquam volui, quin tu in ea mihi aduorſatrix fueris
Soſtrata? at
Si rogitem iam, quid eſt, quod peccem, aut quamobrem
id faciam; neſcias.
In qua re nunc tam confidenter reſtas ſtulta? S. ego neſcio.
C. Imo ſcis potius, quàm quidem redeat ad integrum ea-
dem oratio.
S. Oh, iniquos es, qui me tacere de re tanta poſtules.
C. Non poſtulo: iam loquere: nihilo minus ego hoc fa-
ciam tamen.
S. Facies? C. verum. S. non vides, quantum mali ex ea re
excites?
Subditum ſe ſuſpicatur. C. ain' tu? ſubditum? S. certè in-
quam mi vir. C. confitere tu
Tuum non eſſe. S. au, obſecro iſtuc noſtris inimicis fiet.
Egon' confiteat meum non eſſe filium, qui ſit meus?

C. Quid metuis? ne non, cum velis, conuincas esse illum tuum?
S. Quòd filia est inuenta? C. non, sed, quod magi' credendum fiet.
Quòd est consimilis moribus,
Facilè conuices ex te natum: nam tui similis est probe:
Nam illi nihil vitii est relictum, quin id itidem sit tibi:
Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.
Sed ipse egreditur quàm seuerus. rem cum videas; censeas.

Actus V. Scena IIII.

ARG. Clitipho cum matre colloquens, suos sibi parentes cõmonstrari cupit: qua oratione hanc admodum reddit solicitam. Chremes contumeliosè filium obiurgat.

Trochaici Tetrametri Catalectici.

CLITIPHO, SOSTRATA, CHREMES.

CLIT. SI vnquam vllum fuit tempus mater, cum ego voluptati tibi
Fuerim, dictus filius tuus tua voluntate; obsecro,
Eius vt memineris, atque inopis nunc te miserescat mei;
Quod peto, & volo, parentes meos vt commostres mihi.
S. Obsecro mignate, ne istuc in animum inducas tuum,
Alienum esse te. CLIT. sum. S. miseram me, hoccine quæsisti obsecro?
Ita mihi, atque huic sis superstes, vt ex me, atque hoc natus es.
Et caue posthac, si me amas; vnquam istuc verbum ex te audiam. CH. at.
Ego, si me metuis; mores caue in te esse istos sentiam.
CLIT. Quos? CH. si scire vis; ego dicam, gerro, iners, fraus, heluo,
Ganeo, damnosus, crede, & nostrum te esse credito.
CLIT. Non sunt hæc iam dicta parentis. CH. non, si ex capite sis meo
Natus, item vt aiunt Mineruã esse ex Ioue, ea causa magis
Patiar Clitipho flagitiis tuis me infamem fieri.
SO. Di istæc. CH. nescio Deos: ego, quòd potero, enitar sedulò.

Quæ-

Quæris id, quod habes, parentes, quod abeſt, non quæris, patri
Quo modo obſequare, & ſerues quod labore inuenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere hac præſente verbum turpe. at te id nullo modo
Facere piguit. CLIT. eheu quàm ego nunc totus diſpliceo mihi,
Quàm pudet: neque, quod principium incipiam ad placandum, ſcio.

Actus V. Scena V.

ARG. Menedemi interuentu poſt turbationes tranquilla fiũt omnia, volenti datur Clitiphoni vxor Archonidis filia, Syro à Chremeto ignoſcitur.

Trochaici Tetrametri, Iambicis quibuſdam admiſtis.

MENEDEMVS, CHREMES, CLITIPHO, SOSTRATA.

M. ENimuero Chremes nimi' grauiter cruciat adoleſcentulum,
Nimisque inhumanè. exeo ergo, vt pacem conciliem. optumè
Ipſos video. CH hem, Menedeme cur non accerſi iubes
Filiam, & quod dotis dixi, firmas? So. mi vir, te obſecro,
Ne facias. CLIT. pater obſecro, vt mi ignoſcas. M. da veniam Chreme:
Sine te vxorem. CH. egon' mea bona vt dem Bacchidi dono ſciens?
Non faciam. M. at id nos non ſinemus. CLIT. ſi me viuom vis pater,
Ignoſce. S. age, Chreme mi. M. age quæsò, ne tam obſirma te Chreme.
CH. Quid iſtuc? video non licere, vt cœperam, hoc pertendere.
M. Facis, vt te decet. C. ea lege hoc adeo faciam; ſi faciat id,
Quod ego hunc æquom cenſeo. CLIT. pater, omnia faciam; impera.
CH. Vxorem vt ducas. CLI. pater. CH. nihil audio. ME.

ad me recipi .

Faciet. CH. nil etiam, audio ipſum. CL. perii. So. an dubitas Clitipho?

CH. Imo vtrum vult? M E. faciet omnia. So. hæc, dum incipias, grauia ſunt,

Dumq; ignores, vbi cognoris, facilia. CL. faciam pater.

S. Nate mi, ego pol dabo puellam lepidam, quam tu facilè ames,

Filiam Phanocratæ noſtri. CLI. rufamne illam virginẽ, Cæſiam, ſparſo ore, adunco naſo? non poſſum pater.

CH. Eia, vt elegans eſt, credàs animũ ibi eſſe? S. aliã dabo.

CLI. Quid iſtuc? quandoquidem ducenda eſt; egomet habeo propemodum,

Quam volo. S. nunc laudo te gnate. CLIT. Archonidis filiam.

S. Perplacet. CL I. pater hoc nunc reſtat. CH. quid. CLI. Syro ignoſcas volo,

Quæ mea cauſa fecit. C. fiat. Vos valete, & plaudite.

Fabulæ Interlocutores.

MITIO	*Senex.*
DEMEA	*Senex.*
SANNIO,	*Leno.*
ÆSCHINVS,	*Adoleſcens,*
SYRVS,	*Seruus.*
CTESIPHO,	*Adoleſcens.*
SOSTRATA	*Matrona.*
CANTHARA	*Nutrix.*
GETA,	*Seruus.*
HEGIO,	*Senex.*
DROMO,	*Seruus.*

ACTA LVDIS FVNEBRIB. L. AEMILII PAVLI. Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO * AED. CVR. EGERE L. ATILIVS PRAENESTINVS, MINVTIVS PROTIMVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. TIBIIS SERRANIS. FACTA E GRAECA MENANDRV, L. ANICIO, M. CORNELIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

Scnàrij omnes.

DVos cũ haberet Demea adoleſcẽtulos;
Dat mitioni fratri adoptandũ Aeſchinum;
Sed Cteſiphonẽ retinet. hũc citharistrię
Lepore captũ, ſub duro, ac triſti patre,
Fratet celabat Aeſchinus; famã quoque
Amoris in ſe transferebat. denique
Fidicinam lenoni eripuit. vitiauerat
Idem Aeſchinus ciuem Atticam pauperculam;
Fidemque dederat, hanc ſibi vxorem fore.
Demea iurgare, & grauiter ferre: mox tamen,
Vt veritas patefacta eſt; ducit Aeſchinus
Vitiatam. potitur Cteſipho citharistriam;
Exorato ſuo patre duro Demea.

PROLOGVS.

Trimetri.

POſtquam poeta ſenſit ſcripturam ſuam
Ab iniquis obſeruari, & aduerſarios
Rapere in peiorem partem, quam acturi ſumus;
Indicio de ſe ipſe erit: vos eritis iudices,
Laudine, an vitio duci factum oporteat.
Synapothneſcontes Diphili comœdia eſt.
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In græca adoleſcens eſt, qui lenoni eripit

Me-

Meretricem, in prima fabula eum Plautus locum.
Reliquit integrum. eum hic locum sumpsit sibi
In Adelphos, verbum de verbo expressum extulit.
Eam nos acturi sumus nouam. pernoscite,
Furtumne factum existumetis, an locum
Reprehensum, qui præteritus negligentia est.
Nam quòd isti dicunt maleuoli, homines nobiles
Eum adiutare, assidueque vnà scribere,
Quod illi maledictum vehemens existimant;
Eam laudem hic ducit maxumam, cum illis placet,
Qui vobis vniuersis, & populo placent:
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore vsu' est sine superbia.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi veniet, hi partem aperient,
In agendo partem ostendent. facite æquanimitas
Vestra poetæ ad scribendum augeat industriam.

Actus I. Scena I.

ARG. Admodum est solicitus Mitio, quòd nondum à cœna redierit filius Aeschinus. Ostendit in liberis educandis lenitate plus quàm asperitate parentes proficere. Senarij.

MITIO.

M. STorax. non rediit hac nocte à cœna Aeschinus,
Neq; seruulorum quisquam, qui aduorsum ierant.
Profectò hoc verè dicunt: si absis vspiam,
Aut vbi si cesses, euenire ea satiu' est,
Quæ in te vxor dicit, & quæ in an animo cogitat
Irata, quàm illa, quæ parentes propitii.
Vxor, si cesses, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi,
Et tibi bene esse soli; cum sibi sit malè.
Ego, quia non rediit filius; quæ cogito?
Quibu' nunc solicitor rebus? ne aut ille alserit,
Aut vspiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid. vah, quenquâ ne hominè in animo instituere, aut
Parare, quod sit carius, quàm ipse est sibi?
Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre. is adeo

Dissi-

Dissimili studio est. iam inde ab adolescentia,
Ego hanc clementem vitam vrbanam, atque otium
Secutus sum: & quod fortunatum isti putant,
Vxorem nunquam habui. ille contrà, hæc omnia,
Ruri agere vitam, semper parcè, ac duriter
Se habere. vxorem duxit: nati filii
Duo. inde ego hunc maiorem adoptaui mihi:
Eduxi à paruulo, habui, amaui pro meo:
In eo me oblecto: solum id est carum mihi.
Ille vt item contra me habeat, facio sedulo:
Do, prætermitto non necesse habeo omnia
Pro meo iure agere. postremò, alii clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia,
Ea ne me celet, consuefeci filium:
Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut
Audebit, tantò magis audebit ceteros.
Pudore, & liberalitate liberos
Retinere, satius esse credo, quàm metu.
Hæc fratri mecum non conueniunt, neque placent.
Venit sæpe ad me clamans, quid agis Mitio?
Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumptus sugeris
Vestitu nimium indulgis: nimium ineptus es.
Nimium ipse durus est, præter æquomque, & bonum:
Et errat longe mea quidem sententia,
Qui imperium credat grauius esse, aut stabilius,
Vi quod fit, quàm illud, quod amicitia adiungitur.
Mea est sic ratio, & sic animum induco meum.
Malo coactus qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tanti sper cauet:
Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit.
Quem beneficio adiungas, ille ex animo facit,
Studet par referre, præsens, absensque idem erit.
Hoc patrium est, potius consuefacere filium,
Sua sponte rectè facere, quàm alieno metu.
Hoc pater, ac dominus interest. hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.
Sed estne hic ipsus, de quo agebam? & certè is est.

Ne-

Nescio quid tristem video. credo iam, vt solet,
Iurgabit. saluom te aduenire Demea,
Gaudemus.

Actus I. Scena II.

ARG. Demea Aeschinũ absentẽ petulantia grauiter accusat excusat eundem Mitio, plus nimio indulgens pater. Hic attende lenem Mitionem, asperum Demeam induci à Terentio. Senarij.

DEMEA, MITIO.

DE. HEm, opportunè: te ipsum quærito.
MI. Quid tristis es? DE. rogas me, vbi nobis Aeschinus
Siet; quid tristis ego sim? MI. dixin' hoc fore.
Quid is fecit? DE. quid ille fecerit? quem neque pudet
Quidquam: neque metuit quenquam: neque legem putat
Tenere se vllam. nam illa, quæ antehac facta sunt,
Omitto: modò quid designauit? MI. quidnam id est?
DE. Fores effregit, atque in ædeis irruit
Alienas: ipsum dominum, atque omnem familiam
Multauit vsque ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat: clamant omnes indignissumè
Factum esse. hoc aduenienti quot mihi Mitio
Dixere? in ore est omni populo. denique
Si conferendum exemplum est; non fratrem videt
Rei dare operam, ruri esse parcum, ac sobrium?
Nullum huius simile factum? hæc cum illi Mitio
Dico, tibi dico. tu illum corrumpi sinis.
MI. Homine imperito nunquam quidquam iniustius;
Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.
DE. Quorsum istuc? M. quia tu Demea hæc malè iudicas.
Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum
Scortari, neque potare, non est, neque fores
Effringere. hæc si neque ego, neque tu fecimus;
Non siuit egestas facere nos. tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum feciſti inopia.
Iniurium est: nam, si esset vnde id fieret;
Faceremus: & tu illum tuum, si esses homo;
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,

Po-

Potius, quàm, vbi te expectatum eiecisset foras,
Alieniori ætate pòst faceret tamen.
D E. Prò Iupiter, rediges tu homo me ad insaniam.
Non est flagitium facere hæc adolescentulum? M I. ah,
Auscultа, ne me obtundas de hac re sæpius,
Tuum filium dedisti adoptandum mihi.
Is meus est factus. si quid peccat Demea,
Mihi peccat, ego illi maxumam partem feram.
Obsonat, potat, olet vnguenta de meo.
Amat? dabitur à me argentum; vbi erit commodum;
Vbi non erit; fortasse excludetur foras.
Fores effregit? restituentur. discidit
Vestem? resarcietur. est, diis gratia,
Et vnde hæc fiant, & adhuc non molesta sunt.
Postremò aut desine, aut cedo quemuis arbitrum:
Te plura in hac re peccare ostendam. D E. hei mihi:
Pater esse disce ab aliis, qui verè sciunt.
M I. Natura tu illi pater es, consiliis ego.
D E. Tun' consulis quidquam? M I. ah si pergis; abiero.
D E. Siccine agis? M I. an ego toties de eadem te audiam?
D E. Curæ est mihi. M I. & mihi curæ est. verùm Demea
Curemus æquam vterque partem, tu alterum,
Ego item alterum: nam ambos curare, propemodum
Reposcere illum est, quem dedisti. D E. ah Mitio.
M I. Mihi sic videtur. D E. quid istuc? tibi si istuc placet;
Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
Iam si verbum vnum posthac. M I. rursum Demea
Irascere? D E. an non credis? repeton' quem dedi?
Aegrè est. alienus non sum. si obsto: hem desino.
Vnum vic curem: curo. & est diis gratia;
Cum ita, vt volo, est: iste tuus ipse sentiet
Posterius: nolo in illum grauius dicere.
M I. Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ dicit: tamen
Non nihil molesta hæc sunt mihi: sed ostendere,
Me ægre pati, illi nolui: nam ita est homo:
Cum placo, aduorsor sedulo, & deterreo;
Tamen humanè vix patitur: verùm si augeam,
Aut etiam adiutor sim eius iracundiæ;

In-

Insaniam profectò cum illo. etsi Aeschinus
Nonnullam in hac re nobis facit iniuriam.
Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit
Aliquid? postremò nuper (credo iam omnium
Tædebat) dixit velle vxorem ducere.
Sperabam iam deseruisse adolescentiam:
Gaudebam. ecce autem de integro: nisi, quidquid est,
Volo scire, atque hominem conuenire; si apud forum est.

Actus II. Scena I.

ARG. Senibus omissis describitur Aeschini factum, iurgantis cum lenone. Nec error est poeta, quòd hic fiant, quæ facta esse Demea dixit, qui fortasse rumore nuncio acceperat feciisse Aeschinum, quod facturum ille se minatus fuerat.

Iambici Octonarij, partim Catalectici, partim Acatalectici, & Trochaici Tetrametri Catalectici. Vnus præterea Dimeter.

SANNIO, ÆSCHINVS.

S. OBsecro populares ferte misero, atque innocenti auxilium:
Subuenite inopi. AE. otiosè. nunc iam illico hic consiste:
Quid respectas? nihil pericli est: nunquam, dum ego adero; hic te
Tanget. SA. ego istam inuiti' omnibus.
AE. Quanquam est sceleſtus; non committet hodie vnquã iterum vt vapulet.
S. Audi Aeschine, ne ignarum fuisse te dicas meorũ morũ,
Ego leno sum. AE. scio. S. at ita, vt vsquam fuit fide quisquam optuma.
Tu quòd te posterius purges, nolle hanc iniuriam mihi
Factam esse; huius non faciam. crede hoc, ego meum ius persequar:
Neq; tu verbis solues vnquam, quod re mihi malefeceris.
Noui ego vestra hæc: nollem factum: dabitur iusiurandum, esse te
Indignum iniuria hac; indignis cum egomet sim acceptus modis.
AE. Abi præstrenuè, ac fores aperi. SA. ceterum hoc nihil facis.

AE.

AE. Intro nunc iam. SA. at enim non sinam. AE. accede illuc Parmeno,
Nimiũ abiisti istoc, hic propter hunc assiste. hem, sic volo,
Caue nunc iã oculos à meis oculis quoquã dimoueas tuos,
Ne mora sit; si innuerim. quin pugnus continuò in mala hæreat.
SA. Istuc volo ergo ipsum experiri. AE. hem serua. omitte mulierem.
SA. O facinu' indignum. AE. geminabit; nisi caues. SA. hei misero mihi.
AE. Non innueram. verùm in istam partem potius peccato tamen:
I nunc iam. SA. quid hoc rei est? regnum Aeschine hic tu possides?
AE. Si possiderem; ornatus esses ex tuis virtutibus.
SA. Quid tibi rei mecum est? AE. nihil. S. quid, nostin', qui sim. AE. non desidero.
SA. Tetigin' tui quidquam? AE. si attigisses; ferres infortunium.
SA. Qui tibi magis licet meam habere, pro qua ego argentum dedi?
Responde. AE. ante ædeis non feciſſe erit meliu' hic conuicium:
Nam si molestus pergis esse; iam intro arripiere, atque ibi
Vsque ad necem operiere loris. S. loris liber? AE. sic erit.
SA. O hominem impurum. hiccine libertatem aiunt æquã esse omnibus?
AE. Si satis iam debacchatus es leno; audi si vis nunc iam.
SA. Egon' debacchatus sum in te, an tu in me? AE. omitte ista, atque ad rem redi.
SA. Quam rem? quò redeam? AE. iamne me vis dicere, quod ad te attinet?
SA. Cupio, modò æqui aliquid. AE. vah, leno iniqua me non volt loqui.
SA. Leno sum, fateor, pernicies communis adolescentiũ.
Periurus, pestis: tamen tibi à me nulla est orta iniuria.
AE. Nam hercle etiam id restat. SA. illuc quæso redi, quò cœpisti, Aeschine.

AE.

AE. Minis viginti tu illã emisti, quæ res tibi vortat male;
Argenti tantũ tibi dabitur. SA. quid, si ego illã nolo vẽdere;
Coges me? AE. minimè. SA. nanque id metui. AE. neque vendundam censeo,
Quæ libera est: nam ego illam liberali affero causa manu.
Nunc vide vtrum vis, argentum accipere, an causam meditari tuam.
Delibera hoc, dum ego redeo, leno. SA. pro supreme Iupiter:
Minimè miror, qui insanire occipiunt ex iniuria.
Domo me eripuit, verberauit: me inuito abduxit meam:
Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.
Ob malefacta hæc tantidem emptam postulat sibi tradier.
Verum enim, quando bene promeruit; fiat. suũ ius postulat.
Age iam cupio, modò si argentum reddat. sed ego hæc hariolor.
Vbi me dixero dare tanti: testeis faciet illico,
Vendidisse me: de argento somnium: mox, cras redi.
Id quoque possũ ferre, si modò reddat: quanquam iniurium est
Verùm cogito id, quod res est. quando eum quæstum occeperis;
Accipiunda, & mussitanda iniuria adolescentium est.
Sed nemo dabit: frustra egomet mecũ has rationes deputo.

Actus II. Scena II.

ARG. Sannio quaritur de iniuria sibi facta ab Aeschino: & Syri consilijs eluditur.

Iambici partim Tetrametri, partim Senarij.

SYRVS, SANNIO.

SY. TAce, egomet conueniam iam ipsum: cupidè accipiat faxo, atque etiam
Bene dicat secũ esse actũ. quid istuc Sãnio est, quòd te audio
Cũ hero nescio quid concertasse? S. nunquã vidi iniquius
Concertationẽ comparatã, quàm quæ hodie inter nos fuit.
Ego vapulando, ille verberando, vsq; ambo defessi sumus.
SY. Tua culpa. SA. quid agerem? SY. adolescenti morem gestum oportuit.

SA.

SA. Qui potui melius? quin hodie vsque os præbui. SY. age, scis quid loquar?
Pecuniam in loco negligere, maxumum interdum est lucrum. SA. hui.
Sy. Metuisti, si nunc de tuo iure concessisses paululum,
Atque adolescenti esses morigeratus hominum homo stultissime,
Ne non tibi istuc fœneraret? SA. ego spem pretio nó emo.
Sy. Nunquã rẽ facies: abi, nescis inescare homines Sannio.
SA. Credo istuc melius esse. verùm ego nũquam adeo astutus fui,
Quin, quidquid possem, mallẽ auferre potius in presentia.
Sy. Age noui tuum animum: quasi quidquam tibi sint viginti minæ.
Dum huic obsequare: præterea autem te aiunt proficisci Cyprum. SA. hem.
SY. Coemisse hinc, quæ illuc veheres, multa; nauem cõductam; hoc scio,
Animus tibi pendet: vbi illinc, spero, redieris, tamen hoc ages.
SA. Nusquam pedem. perii hercle: hac illi spe hoc inceperunt. SY. timet:
Inieci scrupulum homini. SA. o scelera. illuc vide,
Vt in ipso articulo oppressit. emptæ mulieres
Complures, & iteni hinc alia, quæ porto Cyprum.
Ni eò ad mercatum venio, damnum maxumum est.
Nunc si hoc omittam; vbi illinc rediero, actum agam.
Nihil est, refrixerit res. nunc demum venis?
Cur passus? vbi eras? vt sit satius perdere,
Quàm aut hic nunc manere tam diu, aut tum persequi.
SY. Iamne enumerasti, quod ad te rediturum putes?
SA. Hoccine illo dignum est? hoccine incipere Aeschinũ?
Per oppressionem vt hanc mi eripere postulet?
SY. Labascit. vnum hoc habeo: vide si satis placet;
Potius, quam venias in periclum Sannio,
Seruesne, an perdas totum, diuiduum face.
Minas decem corradet alicunde. SA. hei mihi,
Etiam de sorte nunc venio in dubium miser.

Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi.
Præterea colaphis tuber est totum caput.
Etiam insuper defraudet? nusquam abeo. Sy. vt lubet.
Nunquid vis, quin abeam? SA. imo hercle hoc quæso Syre
Vt vt hęc sunt facta, potius, quàm lites sequar.
Meum mihi reddat, saltem quanti empta est. Syre,
Scio te non vsum antehac amicitia mea:
Memorem me dices esse, & gratum. Sy. sedulo;
Faciam. sed Ctesiphonem video. lætus est
De amica. SA. quid quod te oro? Sy. tantispermane.

Actus II. Scena III.

ARG. Ctesipho fratrem laudat & commendat, agitequo gratias, absenti pro accepto beneficio.

Tetrametri Iambici.

CTESIPHO, SYRVS.

C. ABs quiuis homine, cum est opus; beneficium accipere gaudeas:
Verùm enimuero id demum iuuat, si quem æquom est benefacere; is facit,
O frater frater, quid ego nunc te laudem? satis certò scio:
Nunquam ita magnificè quidquam dicam, id virtus quin superet tua:
Itaque vnam hanc rem me habere præter alios precipuam arbritror,
Fratrem homini nemini esse primarũ artiũ magi' principẽ,
S. O Ctesipho. C. o Syre, Aeschinus vbi est? ellum, te expectat domi. S. hem.
S. Quid est? C. quid sit: illius opera Syre nunc viuo: festiuum caput:
Omnia sibi qui postputarit esse præ meo commodo,
Maledicta, famam, meum amorem, & peccatum in se transtulit,
Nil pote suprà. sed quisnam foris crepuit? S. mane, ipse exit foras.

Actus

Actus II. Scena IIII.

ARG. Colloquuntur fratres, agitur de pecunia reddenda leno-ni, & paranda cœna. Iambici Tetrametri.

ÆSCHINVS, SANNIO, CTESIPHO, SYRVS.

AE. VBi ille est sacrilegus? SA. men' quærit? num quidnam effert? occidi:
Nil video. AE. ehem, opportunè, te ipsum quærito, quid fit Ctesipho?
In tuto est omnis res: omitte verò tristitiam tuam.
C. Ego illā facile verò omitto, qui quidē te habeā fratrem.
O mi germane, ha vereor coram in os te laudare amplius;
Ne id assentandi magis, quàm quòd habeam gratum, facere existimes.
AE. Age ineptè, quasi nunc non norimus nos inter nos Ctesipho.
Sed hoc mihi dolet, nos penè serò sciisse, & penè in eū locū
Rediisse, vt, si omnes cuperent, nil tibi possent auxiliarier.
CT. Pudebat. AE. ah, stultitia est istæc, non pudor, tam ob paruolam
Rem penè ex patria. turpe dictu. deos quæso, vt istæc prohibeant.
CT. Peccaui. AE. quid ait tandem nobis Sannio? SY. iam mitis est.
AE. Ego ad forum ibo; vt hunc absoluam: tu intro ad illam Ctesipho.
SA. Syre insta. SY. eamus: nanque hic properat in Cyprum. SA. ne tam quidem,
Quamuis etiam maneo otiosus hic. SY. reddetur, ne time.
SA. At vt omne reddat. SY. omne reddet, tace modò, ac sequere hac. SA. sequor.
CT. Heus heus Syre. SY. hem quid est? CT. obsecro hercle hominem istum impurissimum
Quàm primùm absolui tote: ne, si magis iratus fiet;
Aliquà ad patrem hoc permanet, atque ego tunc perpetuò perierim.
SY. Non fiet: bono animo esto. tu cum illa te intus oble-

cta interim,
Et lectulos iube sterni nobis, & parari cetera.
Ego iam transacta re conuortam me domũ cum obsonio.
CT. Ita quæso. quando hoc bene successit; hilarem hunc
lumamus diem.

Actus III. Scena I.

ARG. Solicitam inducit Sostratam, ob filia, qua ex Aeschi no grauida est, vicinũ partum. Iãbici & Trochaici permisti.

SOSTRATA, CANTHARA.

S. OBsecro mea tu nutrix, quid nunc fiet? CA. quid
fiet, rogas?
Rectè ædepol spero. S. modò dolores mea tu occipiunt
primulum.
C. Iam nunc times, quasi nunquam adfueris, nunquam
tute pepereris.
S. miseram me, neminem habeo, solæ sumus, Geta autem
hic non adest,
Nec habeo quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat
Aeschinum.
C. Pol is quidem iam hic aderit; nam nunquam vnum in-
termittit diem,
Quin semper veniat. S. solus mearũ miseriarũ est remediũ.
C. E're nata melius fieri haud potuit, quàm factũ est hera:
Oblatũ quando vitiũ est, quod ad illum attinet potissimũ,
Talem, tali genere, tali animo, natum ex tanta familia.
S. Ita pol est, vt dicis: saluus nobis, deos quæso, vt siet.

Actus III. Scena II.

ARG. Geta Sostratę seruulus commotior, hera nuntiat Aeschinum alio captum amore, puellam eripuisse lenoni.

Tetrametri partim Iãbici, partim Trochaici, et Dimeter vnus.

GETA, SOSTRATA, CANTHARA.

C. NVnc illud est, quod si omnes omnia sua consilia
conferant,
Atque huic malo salutem querant; auxilii nihil afferant,
Quod mihique, hereque, filięq; herili est. vę misero mihi,
Tot res repente circumuallant, vnde emergi non potest,

Vis,

Vis, egestas, iniustitia, solitudo, infamia.
Hoccine seclum? o scelera, o genera sacrilega, o hominem impium.
S. Me miseram, quidnam est, quod sic video timidum, & properantem Getam
R. Qué neque fides neq; iusiurandũ, neq; vlla misericordia
Repereſſit, neq; reflexit, neq; quòd partus instabat propè,
Cui miseræ indignè per vim vitiũ obtulerat. S. nõ intelligo
Satis, quæ loquatur. C. propius obsecro accedamus Sostrata. G. ah,
Me miserum, vix sum compos animi: ita ardeo iracundia.
Nihil est, quod malim, quàm illã totã familiã mihi obuiã
Dari, vt iram hanc in eos euomam omnem; dum ægritudo hæc est recens:
Satis id habeam supplicii; dum illos vlciscar modò.
Seni animã primùm extingueré ipsi, q illud pduxit scelus.
Tum autem Syrum impulsorem, vah, quibus illum lacerarem modis.
Sublimem medium arriperem, & capite primùm in terram statuerem;
Vt cerebro dispergat viam:
Adolescenti ipsi oculos eriperé, post hæc præcipitẽ darem:
Ceteros ruerẽ, agerẽ, raperem, tunderem, & prosternerem.
Sed cesso hoc malo heram impertiri properè? S. reuocemus. Geta. G. hem,
Quisquis es, sine me. S. ego sum Sostrata. C. vbi ea est? te ipsam quærito:
Te expecto: oppidò opportunè te obtulisti mi obuiam
Hera. S. quid est? quid trepidas? G. hei mihi S. quid festinas: mi Geta?
Animum recipe. G. prorsu'. S. quid istuc prorsus ergo est? G. periimus:
Actum est. S. eloquere obsecro, quid fiet. G. iam. S. quid iam Geta?
G. Aeschinus. S. quid ergo? G. alienu' est à nostra familia. S o. hem,
Perii, quare? G. amare occepit aliam. S. væ miseræ mihi.
G. Neque id occulte fert: à lenone ipsus eripuit palam.

S. Satin' hoc certò? G. certè, hiſce oculis egomet vidi Soſtrata. S. ah,
Me miſeram, quid credas iam? aut cui credas? noſtrumne Aeſchinum,
Noſtram vitam omnium, in quo noſtræ ſpes, opesque omnes ſitæ erant,
Qui ſine hac iurabat ſe vnum nunquam victurum diem,
Qui in ſuo gremio poſiturum puerum dicebat, patrem ita
Obſecraturum, vt liceret hanc vxorem ducere.
G. Hera, lacrumas mitte, ac potius, quod ad hanc rem opu' porrò eſt, proſpice.
Patiamurne, an narremus cupiam? G. an, au mi homo ſanun' es?
An hoc proferendum tibi vſquam eſſe videtur? G. mihi quidem non placet.
Iã primum, illũ alieno animo à nobis eſſe, res ipſa indicat.
Nunc ſi hoc palam proferemus; ille inficias ibit, ſat ſcio;
Tua fama, & gnatæ vita in dubium veniet. tum ſi maxumè
Fateatur; cum amet aliam; non eſt vtile hanc illi dari.
Quapropter quoquo pacto tacito eſt opus. S. ha minime genitum:
Non faciam. G. quid agis? S. proferam. G. hem, mea Soſtrata vide, quam rem agas.
S. Peiore res loco eſſe nõ poteſt, quã in hoc, quo nũc ſita eſt.
Primũ indotata eſt: tum præterea, quæ ſecunda ei dos erat,
Periit: pro virgine dari nuptũ nõ poteſt: hoc relliquom eſt,
Si inficias ibit; teſtis mecum eſt annulus, quem amiſerat.
Poſtremò, quando ego conſcia miſum, à me culpam hanc procul eſſe, nec
Pretium, neque rem vllam interceſſe illa, aut me indignam; experiar Geta.
G. Quid iſtuc? accedo, vt melius dicas. S. tu, quantum potes, abi,
Atq; Hegioni cognato huius rem omnem narrato ordine.
Nã is noſtro Simulo fuit ſummus, & nos coluit maxumè.
G 2. Nam hercle alius nemo reſpicit nos. So. propera tu mea Canthara, (bis ſiet.
Curre, obſtetricem accerſe, vt, cum opus ſit, ne in mora no-

Actus

Actus III. Scena III.

ARG. Malè est Demea, quòd filium Ctesiphonem audiuerit vnà adfuisse cùm eriperet mulierem Aeschinus. Senarij.

DEMEA.

DIsperii: Ctesiphonem audiui filium
Vnà affuisse in raptione cum Aeschino.
Id misero restat mihi mali, si illum potest,
Qui alicuius rei est, etiam eum ad nequitiam abducere.
Vbi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
Aliquò, persuasit ille impurus, sat scio.
Sed eccum ire Syrum video: hinc scibo iam, vbi siet.
Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit
Eum quæritare, nunquam dicet carnufex,
Non ostendam me id velle.

Actus III. Scena IIII.

ARG. Commendatur Ctesipho, vituperantur Mitio & Aeschinus, callidè vtrunque Syrus facit. Demea autem narratione virtutum Ctesiphonis plurimum gaudet. Senarij.

SYRVS, DEMEA.

SY. OMnem rem modò seni,
Quo pacto haberet, enarramus ordine.
Nil quidquam vidi lætius. DE. pro Iupiter,
Hominis stultitiam. SY. collaudauit filium:
Mihi, qui dedissem consilium, egit gratias.
DE. Disrumpor. SY. argentum adnumerauit illico:
Dedit præterea in sumptum dimidium minæ:
Id distributum sanè est ex sententia. DE. hem,
Huic mandes, si quid rectè curatum velis.
SY. Hem Demea, haud aspexeram te: quid agitur?
DE. Quid agatur? vostram nequeo mirari satis
Rationem. SY. est hercle inepta, ne dicam dolo, atque
Absurda. pisces ceteros purga Dromo:
Congrum istum maxumum in aqua sinito ludere
Paulisper: vbi ego venero, exossabitur:
Prius nolo. DE. hæccine flagitia? SY. mihi quidem non placent:

Et clàmo sæpe: salsamenta hæ Stephanio
Fac macerentur pulchrè. D E. dii vostram fidem;
Vtrum studio ne id sibi habet, an laudi putat
Fore: si perdiderit gnatum? væ misero mihi,
Videre videor iam diem illum, cum hinc egens
Profugiet aliquò militatum. S Y. o Demea,
Istuc est sapere, non quòd ante pedes modò est;
Videre, sed etiam, illa, quæ futura sunt,
Prospicere. D E. quid istæc iam penes vos psaltria est?
Sy. Ellam intus'. D E. eho, an domi est habiturus? S y.
credo, vt est
Dementia. D E. hæccine fieri flagitia? Sy. inepta lenitas
Patris, & facilitas praua. D E. fratris me quidem
Pudet, pigetque: S y. nimium inter vos Demea, ac
Non quia ades præsens, dico hoc, pernimium interest.
Tu quantus quantus, nihil nisi sapientia es:
Ille futili', somnium. sineres verò illum tuum
Facere hæc? D E. sinerē illum? aut non sex totis mensibus
Prius olfecissem, quàm ille quidquam cœperit?
Sy. Vigilantiam tuam tu mihi narras? D E. sic fiet.
Modò, vt nunc est. S Y. vt quisque suum volt esse, ita est.
D E. Quid eum? vidistin' hodie? S Y. tuum ne filium?
(Abigā hunc rus) iamdudum aliquid ruri agere arbitror.
D E. Sati' scis ibi eum esse? S Y. oh, qui egomet produxi.
D E. optumè est.
Metui, ne hæreret hic. Sy. atque iratum admodum.
D E. Quid autem? Sy. adortus iurgio fratrem apud forum
De psaltria istac. D. ain' verò? Sy. vah, nil reticuit:
Nam, vt numerabatur forè argentum, interuenit
Homo de improuiso, cœpit clamare, Aeschine
Hæccine flagitia facere te? hæc te admittere
Indigna genere nostro? D E. oh, lacrumo gaudio.
Sy. Non tu hoc argentum perdis; sed vitam tuam.
D E. Saluos sit: spero, est similis maiorum suum. Sy. hui.
D E. Syre, præceptorum plenus istorum ille. Sy. phi,
Domi habuit, vnde disceret. D E. fit sedulo:
Nil prætermitto: consuefacio: denique
Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium

Iu-

Iubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi.
Hoc facito. Sy. rectè sanè. D B. hoc fugito. Sy. callidè.
D B. Hoc laudi est. Sy. istæc res est. D B. hoc vitio datur.
Sy. Probissumè. D B. porrò autem. Sy. non hercle otiũ est
Nunc mihi auscultandi. pisces ex sententia
Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur, cautio est:
Nam id nobis tam flagitium est, quàm illa Demea
Non facere vobis, quæ modò dixti: & quod queo,
Conseruis ad eundem istunc præcipio modum.
Hoc salsum est, hoc adustum est, hoc lautum est parum,
Illud rectè, iterum sic memento: sedulo
Moneo, quæ possum pro mea sapientia.
Postremò, tanquam in speculum, in patinas Demea
Inspicere iubeo, & moneo quid facto vsu' sit.
Inepta hæc esse, nos quæ facimus, sentio;
Verùm quid facias? vt homo est, ita morem geras.
Nunquid vis? D B. mentem vobis meliorem dari.
Sy. Tu rus abis hinc? D. rectè. Sy. nam quid tu hic agas,
Vbi, si quid bene præcipias; nemo obtemperat?
D B. Ego verò hinc abeo, quãdo is. quamobrẽ huc venerã;
Rus abiit: illum curo vnum: ille ad me attinet:
Quando ita volt frater, de istoc ipse viderit.
Sed quis illic est, procul quem video? estne hic Hegio
Tribulis noster? si satis cerno; hercle is est,
Vah, homo amicu' nobis iam inde à puero. dii boni,
Næ illiusmodi iam magna nobis ciuium
Penuria est. antiqua homo virtute, ac fide.
Haud cito mali quid ortum ex hoc sit publicè.
Quàm gaudeo, vbi etiam huius generis reliquias
Restare video. vah, viuere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hic, vt salutem, & conloquar.

Actus

Actus III. Scena V.

ARG. Hegio docẽte Sostratã filiam iniquè ab Aeschino trãctatam, tandẽ vitiatã esse, id factũ nunc Demea narrat. Senarij.

HEGIO, GETA, DEMEA, PAMPHILA.

HE. PRo dii immortales, facinus indignum, Geta
Quid narras? GE. sic est factum. HE. ex illan' familia
Tam illiberale facinus esse ortum, o Aeschine
Pol haud paternum istuc dedisti. DE. videlicet
De psaltria hac audiuit. id illi nunc dolet
Alieno: pater is nihil pendit: hei mihi,
Vtinam hic prope adesset alicubi, atque audiret hęc.
HE. Ni facient quæ illos æquom est; haud sic auferent.
GE. In te spes omnis Hegio nobis sita est?
Te solum habemus: tu es patronus, tu parens:
Ille tibi moriens nos commendauit senex.
Si deseris tu; perimus. H. caue dixeris:
Nec faciam, neque me satis piè posse arbritror.
DE. Adibo. saluere Hegionem plurimùm
Iubeo. HE. te quærebam ipsum, salue Demea.
DE. Quid autem? maior filius tuus Aeschinus,
Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni.
Neque liberalis functus officium viri est.
D. Quid istuc? H. nostrum amicum noras Simulum, atque
Aequalem? D. quid ni? H. filiam eius virginem
Vitiauit. D. hem. H. mane, nondum audisti Demea
Quod est grauissimũ. DE. an quidquam est etiã amplius?
H. Vero amplius; nã hoc quidẽ ferundũ aliquo modo est:
Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia:
Humanum est. vbi scit factum; ad matrem virginis
Venit ipsus vltro lacrumans, orans, obsecrans,
Fidem dans, iurans se illam ducturum domum.
Ignotum est, tacitum est, creditum est. virgo ex eo
Compressu grauida facta est: mensis hic decimus est.
Ille bonus vir nobis psaltriam, si diis placet,
Parauit, qui cum viuat, illam deserat.

DE.

DE. Pro certon' tu istæc dicis? H. mater virginis
In medio est, ipsa virgo, res ipsa: hic Geta
Præterea, vt captus est seruolorum, non malus,
Neque iners, alit illas, solus omnem familiam
Sustentat: hunc abduce, vinci, quære rem.
GE. Imo hercle extorque, nisi ita factum est Demea:
Postremò non negabit coram ipso: cedo.
D. Pudet: nec, quid agam, neque quid huic respondeam,
Scio. PA. miseram me, differor doloribus.
Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro. HE. hem.
Numnam illa quæso parturit? G. certè Hegio. HE. hem,
Illæc fidem nunc vostram implorat Demea:
Quod vos ius cogit, id voluntate impetret.
Hæc primum vt fiant, deos quæso, vt vobis decet.
Sin aliter animus vester est; ego Demea
Summa vi defendam hanc, atque illum mortuum.
Cognatus mihi erat: vnà à pueris paruoli
Sumus educti: vnà semper militiæ, & domi
Fuimus: paupertatem vnà pertulimus grauem.
Quapropter nitar, faciam, experiar, denique
Animam relinquam potius, quàm illas deseram.
Quid mihi respondes? DE. fratrem conueniam Hegio:
Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.
HE. Sed Demea hoc tu facito, cum animo cogites.
Quàm vos facillimè agitis, quàm estis maximè
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maximè vos æquo animo æqua noscere
Oportet; si vos voltis perhiberi probos.
DE. Redito: fient, quæ fieri æquom est, omnia.
HE. Decet te facere: Geta duc me intro ad Sostratam.
DE. Non me indicente hæc fiunt. vtinam hoc sit modò
Defunctum: verùm nimia illęc licentia
Profectò euadet in aliquod magnum malum.
Ibo, ac requiram fratrem, vt in eum hæc euomam.

Actus III. Scena VI.

ARG. In hac Scena Hegio Sostratam consolatur, ac Mitioni se narraturum, vt res gesta est, promittit. Senarij:

HEGIO.

HE. BOno animo fac sis Sostrata, & istam, quod potes,
Fac consolere. ego Mitionem, si apud forum est;
Conueniam, atque, vt res gesta est, narrabo ordine.
Si est, vt facturus officium siet suum,
Faciat: sin aliter de hac re eius sententia est;
Respondeat mi; vt quid agam, quàm primum sciam.

Actus IIII. Scena I.

ARG. Probi adolescentis ingenium, mores q; hac scena exprimuntur. Syrus Ctesiphonem instituit, quemad modum respondere debeat patri. Initio scena ostendit non rarò contingere, vt filij optent parentum absentiam: si quando solutius viuere, ac genio indulgere, statuerint.

Tetrametri Iambici, Trochaicis quibusdam admistis. Dimeter vnus.

CTESIPHO, SYRVS.

CT. AIn patrem hinc abiisse rus? SY. iam dudum. CT. dic sodes. Sy. apud
Villam est. nunc eum maxumè operis aliquid facere credo. CT. vtinam quidem.
Quod cum salute eiu' fiat, ita se defatigarit velim,
Vt triduo hoc perpetuo è lecto prorsus nequeat surgere.
Sy. Ita fiat, & istoc si quid potis est rectius. CT. ita: nam hunc diem
Miserè nimis perpetuum, vt cœpi, cupio in lætitia degere:
Et illud rus nulla alia causa tam malè odi, nisi quia
Propè est: quod si abesset longius,
Prius nox oppressisset illic, quàm huc reuorti posset iterũ.
Nunc, vbi me illic non videbit; iam huc recurret, sat scio:
Rogabit me, vbi fuerim: quem ego hodie toto nõ vidi die.
Quid dicam? Sy. nihilne in mente est? CT. nunquam quidquam. Sy. tantò nequior
Cliens, amicus, hospes nemo est vobis? CT. sunt: q d postea?

Sy.

Sy. Hiſce operâ vt data ſit. C T. quæ non data ſit? non poteſt fieri. Sy. poteſt.
C T. Interdiu: ſed ſi hic pernocto; cauſæ quid dicam Syre?
Sy. Vah, quàm vellem etiam noctu amicis operam mos eſſet dari.
Quin tu otioſus es: ego illius ſenſum pulchrè calleo.
Cum feruit maxume; tam placidum, quam ouem, reddo.
C T. quo modo?
Sy. Laudari te audit libenter: facio te apud illum deum.
Virtutes narro. C T. meas? Sy. tuas. homini illico lacrumæ cadunt,
Quaſi puero, gaudio. hem tibi autem. C T. quidnam eſt?
Sy. lupus in fabula.
C T. Paterne eſt? Sy. ipſus. C T. Syre quid agimus? Sy. fuge modò intro: ego videro.
C T. Si quid rogabit; nuſquam tu me, audiſtin'? Sy. potin' vt deſinas?

Actus IIII. Scena II.

ARG. Queritur Demea quòd fratrem non repererit, idem à Syro diluditur, locum in quò ſit frater bifariam diſcribente.

Trochaici Tetrametri admiſtis Iambicis quibuſdam,

DEMEA, CTESIPHO, SYRVS.

DE. NAe ego homo ſum infelix. primùm fratrem nuſquam inuenio gentium.
Præterea autem, dum illum quæro, à villa mercenarium
Vidi: is filium negat eſſe ruri: nec, quid agam, ſcio.
C. Syre. S. quid ais? C. men' quærit? S. verùm. C. perii. S. quin tu animo bono es.
D. Quid hoc malum, infelicitatis? nequeo ſatis decernere:
Niſi me credo huic eſſe natum rei, ferundis miſeriis.
Primus ſentio mala noſtra, primus reſciſco omnia:
Primus porrò obnuncio: ægrè ſolus, ſi quid fit, fero.
S. Rideo hunc: primùm ait ſe ſcire, is ſolus neſcit omnia.
D. Nunc redeo: ſi fortè frater redierit; viſo. C. Syre
Obſecro, vide, ne ille huc prorſus ſe irruat. S. etiã taces?
Ego cauebo. C. nunquã hercle hodie ego iſtuc cõmittã tibi:
Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam: id

tu-

tutissimum est.
S. Age, tamen ego hunc amouebo. D. sed eccum sceleratum Syrum.
S. Non hercle hic quidem durare quisquã, si sic fit; potest. Scire equidem volo, quot mihi sint domini. quæ hæc est miseria? D. quid
Ille gannit? quid volt? quid ais bone vir? hem, est frater domi?
S. Quid, malum, bone vir mihi narras? equidem perii. D. quid tibi est?
S. Rogitas? Ctesipho me pugnis miserum, & istã psaltriam Vsque occidit. D. hem, quid narras? S. hem, vide, vt discidit labrum.
D. Quamobrem? S. me impulsore hanc emptam esse ait. D. non tu eum rus hinc modò
Produxe aiebas? S. factum. verùm post venit insaniens: Nil pepercit. non puduisse verberare hominem senem, Quem ego modò puerũ tãtillum in manibus gestaui meis?
D. Laudo Ctesipho: patrissas: abi, virum te iudico.
S. Laudas? næ ille continebit posthac, si sapiet; manus.
D. Fortiter. S. perquàm: quia miseram mulierem, & me seruolum,
Qui referire non audebam, vicit, hui, perfortiter.
D. Nõ potuit melius: idẽ sensit qd ego, te esse huic rei caput. Sed estne frater intus? S. non est. D. vbi illũ quęram, cogito.
S. Scio vbi sit; verum hodie nunquam monstrabo. D. hem quid ais? S. ita.
D. Diminuetur tibi quidẽ iam cerebrũ. S. at nomen nescio Illius hominis, sed locum noui, vbi sit. D. dic ergo locum.
S. Nostin' porticum apud macellum hanc deorsum? D. quid ni nouerim?
S. Præterito hac recta platea sursum. vbi eò veneris; Cliuos deorsum vorsum est, hac te precipitato. postea Est ad hanc manum sacellum: ibi angiportum propter est.
D. Quonam? S. illic, vbi etiam caprificu' magna est: nostin'? D. noui. S. hac pergito.
D. Id quidem angiportum non est peruium. S. verum hercle. vah,

Cen-

Censen'hominem me esse? erraui, in porticũ rursum redi.
Sanè hac multò propius ibis, & minor est erratio.
Scin'Cratini huius ditis ædes? D. scio. S. vbi eas prętereris;
Ad sinistrum hac recta platea. vbi ad Dianæ veneris;
Ito ad dextram. prius, quàm ad portam venias, apud ipsum lacum
Est pistrilla, & ex aduorsum est fabrica, ibi est. D. quid ibi facit?
S. Lectulos in sole ligneis pedibus faciundos dedit,
Vbi potetis vos. D. sanè bene. sed cesso ad eum pergere?
S. I sanè: ego te exercebo hodie, vt dignus es, lilicernium.
Aeschinus odiosè cessat: prandium corrumpitur:
Ctesipho autem in amore est totus. ego iam prospiciã mihi;
Nam iam adibo, atque vnumquodque, quod quidem erit bellissimum,
Carpã, & cyathos sorbillans paulatim hunc producam diẽ.

Actus IIII. Scena III.

ARG. Rogat Mitionem Hegio, vt Sostratam adeat, narraturus illi suspicionem alienati à Pamphila Aeschini, ortam esse propter ereptam Ctesiphoni psaltriam.

Iambici Tetrametri, & Trochaici quidam.

MITIO, HEGIO.

M. EGo in hac re nihil reperio, quam ob rem lauder tãtopere Hegio.
Meum officiũ facio: qđ peccatũ à nobis ortum est, corrigo:
Nisi si me in illo credidisti esse hominũ numero, q ita putãt
Sibi fieri iniuriam, vltro si quam fecere ipsi, expostules;
Et vltro accusant: id quia non est à me factum, agi gratias?
H. Ah, minimè: nunquam te aliter, atque es, in animum induxi meum.
Sed quæso, vt ynà mecum ad matrem virginis eas Mitio,
Atque istæc eadem, quæ mihi dixti tute dicas mulieri,
Suspicionẽ hanc propter fratrẽ eius esse, & illam psaltriã.
M. Si ita æquom censes, aut si ita opus est facto, eamus. H. bene facis;
Nam & illi animum iã releuabis, quæ dolore, ac miseria
Tabescit: & tu officio fueris functus, sed, si aliter putas,

Ego-

Egomet narrabo, quę mihi dixti. M. imo ego ibo. H. bene facis.
Omnes, quibu' res sunt minu' secundæ, magis sunt nescio quo modo
Suspectiosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis:
Propter suam impotentiam, se semper credunt negligi.
Quapropter te ipsum purgare ipsis coram, placabilius est.
M. Et Rectè, & verum dicis. H. sequere me ergo hac intro. M. maxumè.

Actus IIII. Scena I III.

ARG. Dolet vehementer Aeschinus in suspitionem venisse se apud Sostratam & Pamphilam, quòd amare psaltriam ceperit, quam non sibi, sed fratri vt gratum faceret, ab lenone eripuerat. Iambici Quadrati, & Trochaici Trimetri.

ÆSCHINVS.

AE. DIscrutior animi. hoccine de improuiso mali mihi obiici
Tantũ, vt neq; quid de me faciã, neq; quid agã, certum siet?
Membra' metu debilia sunt: animus timore obstupuit: pectore
Consistere nihil consilii quicquam potest. Vah quo modo
Me ex hac turba expediã? tãta nũc suspectio de me incidit,
Neque ea immerito. Sostrata credit, mihi me emisse hãc psaltriam:
Anus indicium id fecit mihi.
Nam vt hinc fortè ea ad obstetricem missa erat, vbi eam vidi; illico
Accedo, rogito, Pamphila quid agat, iam partus adsiet:
Eone obstetricẽ accersat. illa exclamat, abi, abi, iã Aeschine
Sati'diu verba dedisti: satis ad hoc tua nos frustrata est fides.
Hem, quid istuc obsecro inquam est? valeas, habeas illam quæ placet.
Sensi illico id illas supicari: sed me repressi tamen,
Ne quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palam.
Nunc quid faciam? dicamne fratris esse hanc? quod minimè est opus
Vsquã efferri. age, omitto: fieri potis est, vti ne quà exeat.

Ip-

Ipsum id metuo vti credant: tot concurrunt verisimilia:
Egomet rapui: ipse egomet solui argentum: ad me abducta est domum.
Hæc adeo mea culpa fateor fieri. non me hanc rem patri, vt vt
Erat gesta, indicasse: exorassem, vt eam ducerem domũ.
Cessatum est vsque adhuc. nunc iam porrò Aeschine expergiscere:
Nunc hoc primum est: ad illas ibo, vt purgem me: accedam ad fores:
Perii; horresco semper; vbi pultare hasce occipio fores miser.
Heus, heus: Aeschinus ego sum, aperite aliquis actutum ostium.
Prodit nescio quis, concedam huc.

Actus IIII. Scena V.

ARG. Mirè faceto commento nouum incutit Æschino mezum pater, ostendens alij viro nupturam Pamphilam. Tandem amoto ludo agere serio incipiens, filij animum gaudio explet, futurum promittens, vt illam ipse ducat vxorem.

Partim Trochaici Tetrametri, partim Iambici Trimetri, in fine Quadrati quidam.

MITIO, ÆSCHINVS.

M. ITa vti dixi, Sostrata
Facite. ego Aeschinum conueniam; vt, quo modo acta hæc sint, sciat.
Sed quis ostium hoc pultauit? AE. pater hercle est: perii.
M. Aeschine.
AE. Quid huic hic negoti est? M. tu ne has pepulisti fores? tacet.
Cur hunc aliquantisper non ludo? melius est;
Quandoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit credere.
Nil mihi respondes? AE. non equidem istas, quod sciam,
M. Ita? nam mirabar quid hic negoti esset tibi.
Erubuit: salua res est. AE. dic sodes pater,
Tibi verò quid istic est rei? M. nihil mihi quidem.
Amicus quidam me à foro abduxit modò

Huc aduocatum sibi. Ae. quid? M. ego dicam tibi.
Habitant hic quædam mulieres pauperculæ:
Opinor eas non nosse te, & certè scio:
Neque enim diu huc commigrarunt. Ae. quid tum postea?
M. Virgo est cum matre. Ae. perge. M. hæc virgo orba est patre:
Hic meus amicus illi genere est proximus:
Huic leges cogunt nubere hanc. Ae. perii. M. quid est?
Ae. Nil: rectè: perge. M. is venit, vt secum auehat:
Nam habitat Mileti. Ae. hem, virginem vt secum auehat?
M. Sic est. Ae. Miletum vsque obsecro? M. ita. Ae. animo malè est,
Quid ipsæ? quid aiunt? M. quid istas censes? nihil enim,
Commenta mater est, esse ex alio viro
Nescio quo puerum natum: neque eum nominat:
Priorem essem illum, non oportere huic dari.
Ae. Eho nonne hæc iusta tibi videntur postea?
M. Non. Ae. obsecro non? an illam hinc abducet pater?
M. Quid ni illam abducat? Ae. factum à vobis duriter,
Immisericorditerque, atque etiam, si est pater
Dicendum magis apertè, inliberaliter,
M. Quam ob rem? Ae. rogas me? quid illi tandem creditis
Fore animi misero, qui illi consueuit prius,
(Qui infelix, haud scio, an illam miserè nunc amat)
Cum hanc sibi videbit prę sens præsenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum pater.
M. Qua ratione istuc? quis despondit? quis dedit?
Cui, quando nupsit? auctor his rebus quis est?
Cur duxit alienam? Ae. an sedere oportuit
Domi virginem tam grandem; dum cognatus hic
Illinc veniret expectantem? hæc mi pater
Te dicere æquom fuit, & id defendere.
M. Ridiculè, aduorsumne illum causam dicerem,
Cui veneram aduocatus? sed quid Aeschine
Nostra? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid est?
Quid lacrumas? Ae. pater obsecro, ascultа. M. Aeschine audiui omnia,
Et scio: nam amo te: quò magis, quæ agi', curæ sunt mihi.

Ae.

AE. Ita velim me promerentē ames, dū viuas, mi pater.
Vt me hoc delictū admisisse ī me id mihi vehemēter dolet,
Et me tui pudet. M. credo hercle: nam ingenium noui tuū
Liberale: sed vereor ne indiligens nimium sies.
In qua ciuitate tandem te arbitrare viuere?
Virginem vitiasti, quam te ius non fuerat tangere,
Iam id peccatum primum magnum, at humanum tamen.
Fecere alii sępe item boni. at postquam euenit, cedo,
Nunquid circunspexti? aut nunquid tute prospexti tibi,
Quid fieret? quà fieret? si te ipsum mihi puduit dicere:
Quà resciscerem? hæc dū dubitas, menses abierunt decem.
Prodidisti & te, & illam miseram, & gnatum, quod quidem in te fuit.
Quid? credebas, dormienti hæc tibi confecturos deos?
Et sine tua opera illam in cubiculum iri deductū domum?
Nolim ceterarum rerum te socordem eodem modo.
Bono animo es, duces vxorē hanc. AE. hem. M. bono animo es, inquam. AE. pater
Obsecro num ludis tu nunc me? M I. ego te? quamobrem? AE. nescio.
Nisi, quia tā miserè hoc esse cupio verū, eò vereor magis.
M. Abi domum, ac deos comprecare vt vxorē accersas: abi.
AE. Quid, iamne vxorem? M I. iam. AE. iam? M. iam quantum pote. AE. di me pater
Omnes oderint, ni magi' te quàm oculos nunc amo meos.
M. Quid? quàm illā? AE. æquè. M. perbenignè. AE. quid? ille vbi est Milesius?
M I. Abiit, periit, nauē ascendit. sed cur cessas? AE. abi pater:
Tu potius deos comprecare: nam tibi eos certè scio.
Quò vir melior multò es quàm ego sum, obtemperaturos magis.
M. Ego eo intro, vt, quæ opu' sunt, parentur; fac tu, vt dixi, si sapis.
AE. Quid hoc negoti? hoc est patrem esse, aut hoc est filium esse?
Si frater, aut sodalis esset; qui magi' morem gereret?
Hic non amandus? hiccine non gestandus in sinu est; hem.
Itaq; adeo magnam mi iniecit sua commoditate curam;

Ne fortè imprudens faciam, quod nolit. sciens cauebo:
Sed cesso ire intro; ne mora meis nuptiis egomet sim?

Actus IIII. Scena VI.

ARG. Demea ambulando fatigatus, de Syro quaritur, qđ nõ apertè satis cõmonstrauerit locũ, vbi frater esset Mitio. Senarij.

DEMEA.

DE. DEfessus sum ambulando. vt Syre te cum tua
Monstratione magnus perdat Iuppiter.
Perreptaui vsque omne oppidum ad portam, ad lacum,
Quò non? neque fabrica vlla erat, neque fratrem homo
Vidisse aiebat quisquam. nunc vero domi
Certum obsidere est vsque, donec redierit.

Actus III. Scena VII.

ARG. Demea de vitio virgini oblato, & nuptijs resciscit, is fingitur iam tumultuari, sed postea placatur.

MITIO, DEMEA.

MI. IBo, illis dicam nullam esse in nobis moram.
DE. ISed eccum ipsum. te iam dudum quæro Mitio.
M. Quidnam? D. fero alia flagitia ad te ingentia
Boni illius adolescentis. M. ecce autem. D. noua,
Capitalia? MI. ohe, iam. DE. nescis qui vir sit. MI. scio,
D. Ah stultè, tu de psaltria me somnias
Agere? hoc peccatum est in virginem ciuem. MI. scio.
DE. Eho, scis, & patere? MI. quid ni patiar? D. dic mihi,
Non clamas? non insanis? MI. non. malim quidem.
DE. Puer natus est. M. dii bene vortant. D. virgo nihil habet.
MI. Audiui. D. & ducenda indotata est? MI. scilicet.
D. quid nunc futurum est? M. id enim, quod res ipsa fert:
Illinc huc transferetur virgo. D. o Iuppiter,
Istoccine pacto oportet? MI. quid faciam amplius?
DE. Quid facias, rogitas? si non re ipsa tibi dolet;
Simulare certè est hominis. MI. quin iam virginem
Despondi: res cõposita est: fiunt nuptiæ:
Dempsi me tũ omnẽ: hæc magis sunt hominis. D. ceterum
Placet tibi factum Mitio? MI. non; si queam

Mu-

Mutare: nunc, cum non queo; æquo animo fero.
Ita vita est hominum, quasi cum ludas tesseris;
Si illud, quod est maxume opus iactu, non cadit;
Illud, quod cecidit forte, id arte vt corrigas.
D. Corrector: nempe tua arte viginti minæ
Pro psaltria periere: quæ, quantum potest,
Aliquò abiicienda est, si non pretio, at gratiis.
M 1. Neque est, neque illam sanè studeo vendere.
D. Quid igitur facies? M. domi erit. D. pro diuum fidem,
Meretrix, & materfamilias vnà in domo?
M 1. Cur nō? D. sanumne te credis esse? M 1. equidē arbitror.
D. Ita me dii ament, vt video ego tuam ineptiam,
Facturum credo, vt habeas quicum cantites.
M 1. Cur nō? D. & noua nupta eadē hæc discet? M 1. scilicet.
D E. Tu inter eas restim ductans saltabis. M 1. probè:
Et tu nobiscum vnà; si opus sit. D E. hei mihi,
Non te hæc pudent? M 1. iam verò omitte Demea
Tuam istanc iracundiam, atque ita, vti decet,
Hilarum, ac lubentem fac te in nati nuptiis.
Ego hos conueniam, post huc redeo. D. o Iupiter,
Hanccine vitam? hoscine mores? hanc dementiam?
Vxor sine dote veniet: intus psaltria est:
Domu' sumptuosa, adolescens luxu perditus:
Senex delirans: ipsa, si cupiat, Salus
Seruare prorsus non potest hanc familiam.

Actus V. Scena I.

ARG. Seruulorum licentiã in hac scena Terentius ostendit. Exit egregiè potus Syrus multum exultans, lautè se ac opiparè eę natum esse, hunc Demea ob temulentiam impetit, & obiurgat.

Senarij.

SYRVS, DEMEA.

Sy. AEdepol Syrisce te curasti molliter,
Lautèque munus administrasti tuum:
Abi. sed postquam intus sum omnium rerum satur;
Prodeambulare huc libitum est. D E. illud sis vide
Exemplum disciplinæ. Sy. ecce autem hic adest senex
Noster. quid tu es tristis? D. ohe scelus.

S. Eho tam tu verba fundis hic, sapientia?
D. Tun'? si meus esses. S. dis quidem esses Demea,
Ac tuam rem constabilisses. D. exemplum omnibus,
Curarem, vt esses. S. qnamobrem? quid feci? D. rogas?
In ipsa turba, atque in peccato maxumo,
Quod vix sedatum satis est, potasti scelus,
Quasi re bene gesta. S. sanè nollem huc exitum.

Actus V. Scena II.

ARG. Exitu parasiti cuiusp iam Ctesipho Demea proditur. Senarij.

DROMO, SYRVS, DEMEA.

DR. HEus Syre, rogat te Ctesipho, vt tredeas. Sy. abi.
DE. Quid Ctesiphonem hic narrat? Sy. nihil.
DE. eho carnufex,
Est Ctesipho intus? Sy. non est. D. cur hic nominat?
SY. Est alius quidam parasitaster paruolus,
Nostin'? DE. iã scibo. Sy. quid agis? quò abis? DE. mitte me.
Sy. Noli inquam. D. non manum abstines mastigia?
An tibi mauis cerebrum dispergi hic? Sy. abiit.
Aedepol comessatorem haud sanè commodum,
Præsertim Ctesiphoni. quid ego nunc agam?
Nisi, dum hæ sileſcunt turbæ; interea in angulum
Aliquò habeam, atque edormiscam. hoc vidi. sic agam.

Actus V. Scena III.

ARG. Cognito Ctesiphonis amore, Demea exclamat, & Mitionem iurgio adoritur, vt liberorum corruptelam, per quem placatur tandem & Aeschino, & Ctesiphoni. Senarij.

MITIO, DEMEA.

MI. PArata à nobis sunt, vt dixi, Sostrata,
Vbi vis. quisnam à me pepulit tam grauiter fores?
DE. Hei mihi, qd faciã? quid agã? quid clamẽ, aut quęrar?
O cœlum, o terra, o maria Neptuni. MI. hem tibi,
Resciuit omnem rem: id nunc clamat: ilicet:
Paratæ lites: succurrendum est. D. eccum adest
Communis corruptela nostrum liberum.
MI. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.

DE.

D E. Repressi, redii, mitto maledicta omnia;
Rem ipsam putemus. dictum inter nos hoc fuit,
Ex te adeo est ortum, ne tu curares meum,
Neue ego tuum. respondē. M I. factum est, non nego.
D E. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
Cur emis amicam Mitio? nam qui minus
Mihi idem ius æquom est esse, quod mecum est tibi?
Quando ego tuum non curo, ne cura meum.
M I. Non æquom dicis, non: nā vetus verbū hoc quidē est,
Communia esse amicorum inter se omnia.
D. Facetè: nunc demum istæc nata oratio est.
M I. Ausculta paucis; nisi molestum est, Demea.
Principiò, si id te mordet; sumptum filii
Quem faciunt, quęso facito hæc tecum cogites.
Tu illos duos olim pro re tollebas tua,
Quòd satis putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum vxorem credidisti scilicet
Ducturum: eandem illam rationem antiquam obtine;
Conserua, quære, parce, fac quàm plurimum
Illis relinquas: gloriam tu istam obtine:
Mea, quę prętер spem euenere, vtantur sine.
De summa nihil decedet: quod hinc accesserit,
Id de lucro putato esse. omnia si hæc voles
In animo verè cogitare Demea;
Et mihi, & tibi, & illis dempseris molestiam.
D. Mitto rem, consuetudinem ipsorum. M. mane:
Scio: istuc ibam. multa in homine Demea
Signa insunt, ex quibu' coniectura facilè fit,
Duo cum idem faciunt, sæpe vt possis dicere,
Hoc licet impunè facere huic, illi non licet:
Non quòd dissimilis res sit; sed quòd, qui facit:
Quæ ego esse in illis video: vt confidam fore ita,
Vt volumus. video eos sapere, intelligere, in loco
Vereri, inter se amare: scire est liberum
Ingenium, atque animum: quouis illos tu die
Reducas. at enim metuas, ne ab re sint tamen
O missiores paulò. o noster Demea,
Ad omnia alia ætate sapimus rectius:

Solum vnum hoc vitium adfert senectus hominibus,
Attentiores sumus ad rem omnes, quàm sat est:
Quod illos sat ætas acuet. D B. ne nimium modò
Bonæ tuæ istæ nos rationes Mitio,
Et tuus iste animus æquus subuortat. M. tace,
Non fiet. mitte iam istæc: da te hodie mihi:
Exporge frontem. D. scilicet, ita tempus fert,
Faciundum est: ceterùm rus cras cum filio
Cum primo lucu. M. imo de nocte censeo:
Hodie modò hilarum fac te. D. & istam psaltriam
Vnà illuc mecum hinc abstraham. M. pugnaueris.
Eo prorsus pacto illic alligaris filium.
Modò facito, vt illam serues. D. ego istuc videro: atque
Ili fauillæ plena, fumi, ac pollinis
Coquendo sit faxo, & molendo; præter hęc,
Meridie ipso, faciam, vt stipulam colligat:
Tam excoctam reddã, atq; atram, quã carbo est. M. placet.
Nunc mihi videre sapere. atque equidem filium,
Tum etiam si nolit, cogas, cum illa vnà cubet.
D B. Derides? fortunatus, qui isto animo sies:
Ego sentio. M. ah pergis ne. D B. iam iam desino.
M. I ergo intro, &, cui opus rei est, hilarem hunc sumãmus diem.

Actus V. Scena IIII.

ARG. Demea cùm videat non probari vulgò seueritatem in liberos, diuersam institutionis viã meditatur, in qua persona Terentius indicat mitioribus se fauere patribus, seculi sui moribus hoc magis concedens, quàm quòd ita faciundum esse existimet

Trochaici Tetrametri Catalectici.

DEMEA.

DB. NVnquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, vsus semper aliquid apportet noui,
Aliquid moneat: vt illa, quæ te scire credas, nescias,
Et, quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.
Quod mi euenit nunc: nam ego vitam duram, quam vixi vsque adhuc,

Pro-

Prope iam excurſo ſpatio mitto: id quamobrem? reipſa repperi
Facilitate nihil homini eſſe melius, neque clementia. id
Eſſe verum ex me, atque ex fratre cuiuis facile eſt noſcere.
Vitam ille ſuam ſemper egit in otio, in conuiuiis.
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus,
Sibi vixit: ſibi ſumptum fecit: omnes bene dicunt, amant.
Ego ille agreſtis, ſeuus, triſtis, parcus, truculentus, tenax,
Duxi vxorem: quàm ibi miſeriam vidi? nati filii:
Alia cura. porrò autẽ, illis dum ſtudeo vt quàmplurimum
Facerem; contriui in quærundo vitam, atq; ætatem meam.
Nunc exacta ætate hoc fructi pro labore ab iis fero,
Odium. ille alter ſine labore patria potitur commoda.
Illum amant, me fugitant: illi credunt conſilia omnia:
Illum diligunt: apud illum ſunt ambo, ego defertu' ſum:
Illum, vt viuat, optant; meam autem mortem expectant ſcilicet:
Ita eos meo labore eductos maxumo, hic fecit ſuos
Paulo ſumptu: miſeriã omnẽ ego capio, hic potitur gaudia.
Age age, nunc experiamur contra hæc, ecquid ego poſſiem
Blandè dicere, aut benignè facere, quando eò prouocat.
Ego quoque à meis me amari, & magnipendi poſtulo.
Si id fit dando, atque obſequendo; non poſteriores feram.
Deerit: id mea minimè refert, qui ſum natu maxumus.

Actus V. Scena V.

RGA. Demea abſurdè contra ingenium ſuum blandus eſſe conatur. *Trimetri.*

SYRVS, DEMEA.

S. HEus Demea, rogat frater, ne abeas longius.
D. Quis homo? o Syre noſter: ſalue, quid fit? quid agitur?
S. Rectè. D. optumè eſt. iam nunc hæc tria primum addidi.
Præter naturam: o noſter, quid fit? quid agitur.
Seruom haud illiberalem præbes te, & tibi
Lubens bene faxim. S. gratiam habeo. D. atqui Syre
Hoc verum eſt, & ipſa re experiere propediem.

Actus

Actus V. Scena VI.

ARG. Demea noua quadam comitate Getam alloquitur. Trimetri.

GETA, DEMEA.

G. HEra, ego hinc ad hos prouisam, quã mox virginẽ
Accersant. sed eccum Demeam. saluos sies.
D. Oh, qui vocare? G. Geta. D. Geta, hominem maxumi
Pretii esse hodie te iudicaui animo meo:
Nam is mihi est profectò seruus spectatus satis,
Cui dominus curæ est, ità vt tibi sensi Geta:
Et tibi ob eam rem, si quid vsus venerit;
Lubens bene faxim. meditor esse affabilis,
Et bene procedit. G. bonus es; cum hæc existimas.
D. Paulatim plebem primulum facio meam.

Actus V. Scena VII.

ARG. Nuptiarum morâ offenditur Aeschinus. Hunc Demea blandè alloquitur, & maceriam dirui iubet, quà puerperam traducat. Trimetri.

ÆSCHINVS, DEMEA, SYRVS, GETA.

AE. OCcidunt mẽ, qui dum nimis sanctas nuptias
Student facere, in apparando consumunt diem.
D. Quid agitur Aeschine? AE. hem paterni, tu hic eras?
D. Tuus hercle vero & animo, & naturâ pater,
Qui te plus, quàm oculos hosce: sed cur non domum
Vxorem accersis? AE. cupio; verùm hoc mihi mora est.
Tibicina, & hymenæum qui cantant. D. eho,
Vin' tu huic seni auscultare? AE. quid? D. missa hæc face.
Hymenæum, turbam, lampadas, tibicinas:
Atque hanc in horto maceriam iube dirui
Quantum potest, hac transfer, vnam fac domum:
Traduc & matrem, & familiã omnem ad nos. AE. placet
Pater lepidissime. D. euge, iam lepidus vocor.
Fratri ædes fient peruiæ: turbam domum
Adducet, sumptum admittet: multa: quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam. iube nunc iam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.

Sy-

Syre, cessas ire, ac facere? S. quid ago? D. dirue:
Tu, illas, abi, & traduce. G. dii tibi Demea
Bene faxint; cùm te video nostræ familiæ
Tam ex animo factum velle. D. dignos arbitror.
Tu quid ais? Æs. sic opinor. D. multò rectiu' est,
Quam illam puerperam nunc duci huc per viam
Aegrotam. Æs. nihil enim vidi melius mi pater.
D. Sic soleo. sed eccum Mitio egreditur foras.

Actus V. Scena VIII.

ARG. Mitioni suadetur, vt vxorem ducat Sostratam, ac vix tandem persuadetur. Et non sine risu spectantium Demea præter naturam facilis esse studet.

Trimetri & Tetrametri.

MITIO, DEMEA, ÆSCHINVS.

MI. IVbet frater? vbi is est? tu iubes hoc Demea?
D. Ego verò iubeo, & in hac re, & aliis omnibus
Quàm maxume vnam facere nos hanc familiam,
Colere, adiuuare, adiungere. Æs. ita quæso pater.
M. Haud aliter censeo. D. imo hercle ita nobis decet.
Primùm huius vxoris est mater. M. est, quid postea?
D. Proba, & modesta. M. ita aiunt. D. natu grandior.
M. Scio. D. parere iam diu hæc per annos non potest:
Nec, qui eam respiciat, quisquam est: sola est. M. quam hic rem agit?
D. Hanc te æquom est ducere, & te operam, vt fiat, dare.
M. Me ducere autem? D. te. M. me? D. te inquam. M. ineptis. D. si tu sis homo;
Hic faciat. Æs. mi pater. M. quid? tu asine huic auscultas? D. nihil agis.
Fieri aliter non pote. M. deliras. Æs. sine te vxorē mi pater.
M. Insanis? aufer te. D. age, da veniam filio. M. sati' sanus es?
Ego nouus maritus anno demum quinto & sexagesimo
Fiam, atque anū decrepitā ducā? idne estis auctores mihi?
Æs. Fac: promisi ego illis. M. promisti autem? de te largitor puer.
D. Age, quid, si quid te maius oret? M. quasi non hoc sit maxumum.

D. Age,

D. Age, da veniam. Ae. ne grauare. D. fac, promitte. M. non omittis? Ae. non,
Nisi exorem. M. vis hæc quidē est. D. age, age, prolixè Mitio.
M. Etsi hoc mihi prauom, ineptum, absurdum, atque alienum à vita mea
Videtur: si vos tantopere istuc voltis, fiat. Ae. bene facis:
Meritò te amo. D. verùm quid? quid ego dicam? hoc confit, quod volo.
Quid nunc quod restat? Hegio cognatus is est proxumus,
Affinis nobis, pauper, bene nos aliquid facere illi decet.
M. Quid facere? D. agelli hic est sub vrbe paulum, quod locitas foras:
Huic demus, qui fruatur. M. paulum id autem? D. si multum; tamen
Faciundum est. pro patre huic est, bonus est, noster est, rectè datur.
Postremò non meum illud verbum facio, quod tu Mitio
Bene, & sapienter dixti dudum: vitiū commune omniū est,
Quòd nimium ad rem in senecta attenti sumus. hanc maculam nos decet
Effugere. dictum est verè, & re ipsa fieri oportet, Mitio.
M. Quid istuc est? dabitur quidem, quando hic volt, Aeschine. Ae, mi pater.
D. Nunc tu meus es germanus pariter corpore, & animo.
M. gaudeo.
D. Suo sibi hunc gladio iugulo.

Actus V. Scena IX.

ARG. Seruis libertas, filijs dantur vxores, Mitioni narrat Demea, cur tam repentè mores mutauerit. In cuius persona Terentius nobis ridicula prodigalitatis exempla proponit.

Tetrametri Trochaici, admistis Iambicis quibusdam, qui & ipsi serè Trochaici potius videntur.

SYRVS, DEMEA, MITIO, ÆSCHINVS.

S. FActum est, quod iusti Demea.
D. Frugi homo es? ædepol hodie mea quidē sententia
Iudico, Syrum fieri æquom liberum. M. istunc liberum?

Quodnam

Quodnàm ob factum? D. multa. S. o noster Demea, ęde-
pol vir bonu' es:
Ego istos vobis vsque à pueris curaui ambos sedulo,
Docui, monui, bene præcepi semper quæ potui omnia.
D. Res apparet. & quidem hæc porrò, absonare, cum fide
Scortum adducere, apparare de die conuiuium:
Non mediocris hominis hæc sunt officia. S. o lepidum
caput.
D. Postremò hodie in psaltria ista emunda hic adiutor
fuit,
Hic curauit: prodesse ęquom est: alii meliores erunt.
Denique hic volt fieri. N. vin' tu hoc fieri? Æs. cupio. M.
si quidem
Tu vis; Syre eho accede huc ad me, liber esto. S. bene
facis.
Omnibu' gratiam habeo, & seorsum tibi præterea Demea.
D. Gaudeo. Æs. & ego. S. credo. vtinam hoc perpetuũ fiat
gaudium; vt
Phrygiam vxorem meam vnà mecum videam liberam.
D. optimam
Mulierem quidem S. nepoti tuo huius filio
Hodie primam mammã dedit hæc. D. hercle verò serio,
Siquidẽ prima dedit; haud dubiũ, quin emitti ęquom siet.
M. Ob eam rem? D. ob eam: postremo à me argentum,
quanti est, sumito.
S. Dii tibi Demea omnes semper omnia optata adferant:
M. Sire, processisti hodie pulchrè. D. siquidẽ porrò Mitio
Tu tuum officiũ facies, atq; huic aliquid paulũ prę manu
Dederis, vnde vtatur. reddet tibi cito. M. istoc vilius.
Æs. Frugi homo est. S. reddam hercle. da modò. Æs. age
pater. M. post consulam.
D. Faciet. S, o vir optime. Æs. o pater mi festiuissime.
M. Quid istuc? quæ res tam repentè mores mutauit tuos?
Quod proluuiũ? quæ istæc subita est largitas? D. dicã tibi:
Vt id ostenderem, quòd te isti facilem, & festiuum putãt,
Id non fieri ex vera vita: neque adeo ex æquo, & bono;
Sed ex assentando, indulgendo, & largiendo Mitio.
Nunc adeo si ob eã rẽ vobis mea vita inuisa est Aeschine,
Quia

Quia non iusta iniusta prorsus omnia omnino obsequor;
Missa facio, effundite, emite, facite quod vobis lubet.
Sed, si id voltis potius, quæ vos propter adolescentiam
Minu' videtis, magis impensè cupitis, consulitis parum,
Hęc reprehendere, & corrigere me, obsecundare in loco;
Ecce me, qui id faciam vobis. AE: tibi pater permittimus:
Plus scis quid facto opus est. sed de fratre quid fiet? D. sino,
Habeat, finem in istac faciat. M. istuc rectè. Plaudite.

Hecyram in suum, id est, in vltimum locum reiecimus.

Fabulæ Interlocutores.

PHORMIO	*Parasitus.*
DEMIPHO	*Senex.*
ANTIPHO	*Adolescens.*
GETA	*Seruus.*
DORIO	*Leno.*
CHREMES	*Senex.*
PHÆDRIA	*Adolescens.*
DAVVS	*Seruus.*
SOPHRONA	*Nutrix.*
NAVSISTRATA	*Matrona.*
HEGIO,	
CRATINVS	*Aduocati.*
CRITO,	

Phor-

ACTA LVDIS ROMANIS, L. POSTVMIO ALBINO, L. CORNELIO MERVLA, AEDIL. CVR. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATILIVS PRAENESTINVS, MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. TIBIIS IMPARIBVS TOTA GRAECA APOLLODORV. EPIDICAZOMENOS. FACTA IIII. C. FANNIO, M. VALERIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

Senarij.

Hremetis frater aberat peregrè Demipho
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni vxorẽ, & filiam,
Athenis aliam coniugem, & amantem vnicè
Gnatum fidicinam. mater è Lemno aduenit
Athenas: moritur: virgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam visam Antipho
Cum amaret; opera parasiti vxorem accipit.
Pater, & Chremes reuersi fremere, dein minas
Triginta dant parasito; vt illam coniugem
Haberet ipse. argento hoc emitur fidicina.
Vxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

PROLOGVS.

Senarij.

POstquam poeta vetus poetam non potest
Retrahere à studio, & transdere hominem in otium:
Maledictis deterrere, ne scribat, parat:
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui esse oratione, & scriptura leui:

Quia

Quia nusquam scripsit insanum adolescentulum
Ceruam videre fugere, & sectari canes,
Et eam plorare, orare, vt subueniat sibi:
Quòd si intelligeret, olim cum stetit noua,
Actoris opera magis stetisse, quàm sua;
Minu' multò audaciter, quàm lædit, læderet:
Et magi' placerent, quas fecisset fabulas.
Nunc, si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,
Vetu' si poeta non lacessisset prior,
Nullum inuenire prologum potuisset nouus
Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret;
Is sibi responsum hoc habeat in medio omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.
Ille ad famem hunc ab studio studuit reicere:
Hic respondere voluit non lacessere.
Benedictis si certasset; audisset bene:
Quod ab ipso allatum est, sibi esse id relatum putet.
De illo iam finem faciam dicundi mihi;
Peccandi cum ipse de se finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite. apporto nouam
Epidicazomenon quam vocant comœdiam
Græci, Latini Phormionem nominant:
Quia primas parteis qui aget, is erit Phormio
Parasitus, per quem res agetur maxumè.
Voluntas vostra si ad poetam accesserit;
Date operam, adesse æquo animo per silentium;
Ne sim ili vtamur fortuna, atque vsi sumus;
Cum per tumultum noster grex motus loco est:
Quem actoris virtus nobis restituit locum,
Bonitasque vostra adiutans, atque æquanimitas.

Actus I. Scena I.

ARG. Dauus exiens dicit adferre se quam debet Geta pecuniam: & hac persona extra argumentum inducitur, cui rem gestam narraturus est Geta. Senarij.

DAVVS.

D. AMicus summus meus, & popularis Geta
Heri ad me venit. erat ei de ratiuncula

Iam

Iam pridem apud me reliquum pauxillulum
Nummorum. id vt conficerem, confeci: effero.
Nam herilem filium eius duxisse audio
Vxorem. ei credo munus hoc conraditur.
Quàm iniquè comparatum est, ii qui minus habent,
Vt semper aliquid addant diuitioribus.
Quod ille vnciatim vix demenso de suo,
Suum defraudans genium, comparasit miser,
Id illa vniuersum abripiet, haud existumans
Quanto labore partum. porrò autem Geta
Ferietur alio munere; vbi hera pepererit:
Porrò alio autem, vbi erit puero natalis dies,
Vbi initiabunt: omne hoc mater auferet:
Puer causa erit mittundi. sed video'n' Getam?

Actus I. Scena II.

ARG. Geta narrat quò sint profecti senes Demipho & Chremes, qua occasione cœperit amare Demiphonis filius Antipho.

Trimetri Iambici.

GETA, DAVS.

G. SI quis me quæret rufus. D. præsto est, desine. G. ho,
At ego obuiam conabar tibi Daue. D. accipe, hem;
Lectum est, conueniet numerus, quantum debui.
G. Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.
D. Præsertim vt nunc sunt mores: adeo res redit:
Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.
Sed quid tu es tristis? G. ego ne? nescis quo in metu, &
Quanto in periclo sim. D. quid istuc est? G. scies,
Modò vt tacere possis. D. abi sis insciens:
Cuius tu fidem in pecunia perspexeris,
Verere ei verba credere? vbi quid mihi lucri est.
Te fallere? G. ergo ausculta. D. hanc operam tibi dico.
G. Senis nostri Daue fratrem maiorem Chremem
Nostin'? DA. quid ni? GE. quid? eius gnatum Phædriã?
D. Tanquam te. G. euenit, senibus ambobus simul,
Iter illi in Lemnum vt esset, nostro in Ciliciam
Ad hospitem antiquom: is senem per epistolas
Pellexit, modò non monteis auri polliceus.

D. Cui tanta erat res, & supererat? G. desinas?
Sic est ingenium. D. oh, regem me esse oportuit.
G. Abeuntes ambo hinc tum senes me filiis
Relinquunt quasi magistrum. D. o Geta, prouinciam
Cepisti duram. G. mihi vsu venit hoc, scio.
Memini relinqui me, deo irato meo.
Cœpi aduorsari primò: quid verbis opu' est?
Seni fidelis dum fum, scapulas perdidi.
D. Venere in mentem istæc mihi: nam quæ inscitia est,
Aduorsum stimulum calces? G. cœpi his omnia
Facere, obsequi quæ vellent. D. scisti vti foro.
G. Noster mali nil quidquam primò: hic Phædria
Continuò quandam nactus est puellulam
Citharistriam: hanc amare cœpit perditè.
Ea seruiebat lenoni impurissimo:
Neque, quod daretur quidquam, id curarant patres.
Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere,
Sectari, in ludum ducere, & reducere.
Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc discebat ludo, ex aduorsum ei loco
Tonstrina erat quædam. hic solebamus ferè
Plerunque eam opperiri, dum inde iret domum.
Interea dum sedemus illi; interuenit
Adolescens quidam lacrumans: nos mirarier:
Rogamus, quid sit. nunquam æquè (inquit) ac modò
Paupertas mihi onus visum est & miserum, & graue.
Modò quandam vidi virginem hic viciniæ
Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
Ea sita erat ex aduorso: neque illi beneuolens,
Neque notus, neque cognatus, extra vnam aniculam,
Quisquam aderat, qui adiutaret funus. miseritum est.
Virgo ipsa facie egregia. quid verbis opu' st?
Commorat omnes nos. ibi continuò Antipho,
Voltis ne eamus visere? alius, censeo,
Eamus, duc nos sodes. imus, venimus,
Videmus: virgo pulchra: & quò magi' diceres,
Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem:
Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida;

Lacru-

Lacrumæ, vestitus turpis, vt, ni vis boni
In ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
Satis, inquit, scita est: noster verò. D A. iam scio:
Amare cœpit. G E. scin quam? quò euadat, vide.
Postridie ad anum recta pergit: obsecrat,
Vt sibi eius faciat copiam. illa enim se negat:
Neque eum æquom ait facere: illam ciuem esse Atticam,
Bonam, bonis prognatam: si vxorem velit;
Lege id licere facere: sin aliter, negat.
Noster, quid ageret, nescire: & illam ducere
Cupiebat, & metuebat absentem patrem.
D A. Non, si rediisset, ei pater veniam daret?
G E. Illene indotatam virginem, atque ignobilem
Daret illi? nunquam faceret. D. quid fit denique?
G E. Quid fiat? est parasitus quidam Phormio,
Homo confidens: qui illum dii omnes perduint.
D A. Quid is fecit? G E. hoc consilium, quod dicam, dedit.
Lex est, vt orbæ, qui sint genere proxumi,
Iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex iubet.
Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam:
Paternum amicum me assimulabo virginis:
Ad iudices veniemus: qui fuerit pater,
Quæ mater, qui cognata tibi sit, omnia hæc
Confingam: quod erit mihi bonum, atque commodum.
Cum tu horum nihil refelles; vincam scilicet.
Pater aderit: mihi paratæ lites: quid mea?
Illa quidem nostra erit. D A. iocularem audaciam.
G E. Persuasit homini: factum est: ventum est: vincimur:
Duxit. D. quid narras? G. hoc, quod audis. D. o Geta,
Quid te futurum est? G. nescio hercle: vnum hoc scio,
Quod fors ferat, feremus æquo animo. D A. placet.
Hem istuc viri est officium. G E. in me omnis spes mihi est.
D A. Laudo. G E. ad precatorem abeam. credo, qui mihi
Sic oret, nunc amitte quæso hunc. cæterùm
Posthac si quidquam, nihil precor. tantummodò
Non addas: vbi ego hinc abiero, vel occidito.
D A. Quid ille pædagogus, qui citharistriam?

Quid rei gerit? G E. sic, tenuiter. D. non multum habet
Quod det fortasse. G E. imo nihil, nisi spem meram.
D A. Pater eius rediit, an nō? G E. nondū. D A. quid senem
Quoad expectatis vostrum? G. non certum scio:
Sed epistolam ab eo allatam esse audiui modò, &
Ad portitores esse delatam: hanc petam.
D A. Nunquid Geta aliud me vis? G E. vt bene sit tibi.
Puer heus. nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

Actus I. Scena III.

ARG. Contendunt inter se adolescentes, vter eorum magis sit miser. Vnde tota hęc scena versatur in genere causa demonstratiue. Trochaici Iambicis permisti, & confusi. Dimiter vnus.

ANTIPHO, PHÆDRIA.

AN. ADeon' rem rediisse, vt, qui mihi consultum esse optumè velit,
Phædria, patrem extimescam; vbi in mentem eius aduenti venit?
Quòd ni fuissem incogitans, ita eū expectarē, vt par fuit.
PH. Quid istuc? AN. rogitas? qui tam audacis facinoris mihi conscius
Sis? quòd vtinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset,
Neu me cupidū cò impulisset, qd mihi principiū est malī:
Non potitus essem: fuisset tum mihi illos ęgrè aliquot dies.
At non quotidiana cura hæc angeret animum. PH. audio.
AN. Dum expecto, quàm mox veniat, qui adimat hanc mihi consuetudinem.
PH. Aliis, quia desit quod amant; ægrè est: tibi, quia supereſt; dolet.
Amore abundas Antipho;
Nam tua quidem hercle certè vita hæc expetenda, optandaque est,
Ita me dii bene ament; vt mihi liceat tā diu, quod amo, frui,
Iam depacisci mortem cupio. tu coniicito cetera,
Quid ego ex hac inopia nūc capiā, & quid tu ex istac copia:
Vtne addam, quòd sine sumptu, ingenuam, liberalem nactus es:

Quòd

Quòd habes, ita vt voluisti, vxorẽ, sine mala fama: palam
Beatus, ni vnum hoc desit, animus qui modestè istæc ferat.
Et si tibi res sit cum eo lenone, quocũ mihi est, tum sentias.
Ita plerique ingenio sumus omnes: nostri nosmet pœnitet.
AN. At tu mihi contrà nunc videre fortunatus Phædria,
Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid velis,
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,
Vt neque mihi eius sit mittendi, nec retinendi copia.
Sed hoc quid est? videon' ego aduenire huc currentẽ Getã?
Is ipsus est. timeo miser, quam nunc mihi hic rem nunciet.

Actus I. Scena IIII.

ARG. Geta Antiphoni affert è Cilicia redijsse partẽ, quo nuntio tantus inijcitur metus malè sibi conscio adolescenti, vt subducat illico sese.

Iambici Quadrati admistis Trochaicis. Senarij quidam. Dimeter item vnus, & Monometer Hypercatalecticus.

GETA, ANTIPHO, PHÆDRIA.

GE. NVllus es Geta; nisi aliquod iam tibi consilium celere repereris:
Ita subito nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quæ neque vti deuitem scio, neque quo modo me inde extraham:
Nam non potest celari nostra diutius iam audacia:
Quæ si non astu prouidentur; me, aut herum perfundabũt.
AN. Quidnam ille commotus venit? GE. tum, temporis punctum mihi
Ad hanc rem est: herus adest. AN. quid istuc est mali?
GE. Quod cum audierit; quod eius remedium inueniam iracundiæ?
Loquarne? incendam? taceam? instigem? purgem me? latebram lauem.
Eheu me miserum: cum mihi paueo, tum Antipho me excruciat animi:
Eius me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet; nam absque eo
Esset, rectè ego mihi vidissem, & senis essem vltus iracũdiã:
Aliquid conuasassem, atque hinc me conijcerem protinam

nam in pedes.

AN. Quam hic fugam, aut furtum parat?

GE. Sed vbi Antiphonem reperiam? aut qua quærere inſiſtam via?

PH. Te nominat. AN. neſcio quod magnum hoc nuncio expecto malum.

PH. Ah, ſanu' ne es?

GE. Domum ire pergam: ibi plurimum eſt. PH. reuocemus hominem. AN. ſta illico. G. hem,

Satis pro imperio, quiſquis es. AN. Geta. GE. ipſe eſt, quem volui obuiam.

AN. Cedo, quid portas, obſecro? atque id, ſi potes, verbo expedi.

GE. Faciam. AN. eloquere. GE. modò apud portum. AN. meumne? GE. intellexti. AN. occidi. PH. hem.

AN. Quid agam? PH. quid ais? GE. huiu' patrem vidiſſe me, patruum tuum.

AN. Nam quod ego huic nunc ſubito exitio remedium inueniam miſer?

Quòd ſi eò meæ fortunæ redeunt, Phanium abs te vt diſtrahar,

Nulla eſt mihi vita expetenda. GE. ergo iſtæc cum ita ſint Antipho;

Tantò magi' te aduigilare æquom eſt. Forteis fortuna adiuuat.

AN. Non ſum apud me. GE. atqui opus eſt nunc, cum maxumè, vt ſis Antipho:

Nam, ſi ſenterit te timidum pater eſſe; arbitrabitur

Commeruiſſe culpam. PH. hoc verum eſt. AN. non poſſum immutuarier.

GE. Quid ſi aliquid grauius tibi nunc faciundum foret?

AN. Cùm hoc non poſſum, illud minu' poſſem. GE. hoc nihil eſt Phædria: illicet:

Quid conterimus opem fruſtra, quin abeam? PH. & quidem ego. AN. obſecro,

Quid ſi aſſimulabo? ſatin' eſt? GE. garris. AN. voltom contemplamini, hem,

Satin' ſic eſt? GE. non. AN. quid ſi ſic? GE. propemodũ.

AN.

AN. qui si sic? GE. sat est:
Hem istuc serua, & verbum verbo, par pari vt respondeas;
Ne suis te iratus sæuis dictis protelet. AN. scio.
GE. Vi coactum te esse inuitum, lege, iudicio: tenes?
Sed quis hic est senex, quem video in vltima platea? AN. ipsus est:
Non possum adesse. GE. ah quid agis? quò abis Antipho? mane,
Mane inquam. AN. egomet me noui, & peccatum meum:
Vobis commendo Phanium, & vitam meam.
PH. Geta, quid nunc fiet? GE. tu iam lites audies:
Ego plectar pendens; nisi quid me fefellerit.
Sed quod modo hic nos Antiphonem monuimus,
Id nosmet ipsos facere oportet Phædria.
PH. Auser mihi, oportet: quin tu, quod faciam, impera.
GE. Meministin' olim, vt fuerit vostra oratio
In re incipiunda ad defendendam noxiam?
Iustam illam causam, facilem, vincibilem, optumam.
PH. Memini. G. hem nunc ipsa est opus, aut, si quid potest;
Meliore, & callidiore. PH. fiet sedulo.
GE. Nunc prior adito tu: ego in insidiis hic ero
Succenturiatus; si quid deficies. PH. age.

Actus I. Scena V.

ARG. Filium Antiphonem se absente vxorem duxisse admodũ agrè fert Demipho: à Phædria ille & Geta seruo defenditur. Ad postremũ Demipho conuenire Phormionem constituit, vt iniuriã cum eo expostulet, qui ducenda puella author fuerit.

Octonarij, Senarij, vnus Catalecticus, & vnus Hypermeter.

DEMIPHO, GETA, PHÆDRIA.

DE. ITane tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo?
Nec meum imperium: age, mitto imperium: non simultatem meam
Reuereri? saltem non pudere? o facinus audax, o Geta
Monitor. GE. vix tandem. DE. quid mihi dicent? aut quam causam reperient?
Demiror. GE. atqui repperi iam: aliud cura. DE. anne hoc dicent mihi?

Inuitus feci: lex coegit. audio, & fateor. G E. placet:
D E. Verùm scientem, tacitum causam tradere aduersariis,
Etiamne id lex coegit? PH. illud durum. G E. ego expediam: sine.
D E. Incertum est, quid agam; quia præter spem, atque incredibile hoc mihi accidit.
Ita sum irritatus, animũ vt nequeã ad cogitãdũ instituere.
Quãobrẽ omnes, cũ secundæ res sunt maxumè, tũ maxumè
Meditari secũ oportet, quo pacto aduorsam ærumnã ferãt:
Pericla, damna, exilia prægrè rediens semper cogitet,
Aut filii peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ:
Communia esse hæc, fieri posse: vt ne quid animo sit nouũ:
Quidquid p̃ter spẽ eueniat, omne id deputare esse in lucro.
G E. O Phædria, incredibile est, quantò herum anteo sapientia.
Meditata mihi sunt omnia mea incõmoda: herus si redierit;
Molendũ vsque in pristino: vapulandũ: habendæ cõpedes:
Opus ruri faciũdũ: horũ nil quidquã accidet animo nouũ.
Quidquid p̃ter spẽ eueniet, omne id deputabo esse in lucro.
Sed quid hominẽ cessas adire, & blãdè in principio alloqui?
D E. Mei fratris video filium ire mihi obuiam.
PH. Mi patrue salue. D E. salue. sed vbi est Antipho?
PH. Saluom aduenire. D E. credo: hoc respondemihi.
PH. Valet: hic est? sed satin' omnia ex sententia?
D E. Veliem quidem. PH. quid istuc? D E. rogitas Phędria?
Bonas me absente hic confecistis nuptias.
PH. Eho. an id succenses nunc illi? G E. artificem probum.
D E. Egone illi non succenseam? ipsum gestio
Dari mi in conspectum, nunc sua culpa vt sciat
Lenem patrem illum factum me esse acerrimum.
PH. Atqui nil fecit patrue, quòd succenseas.
D E. Ecce autem similia omnia: omnes congruunt:
Vnum cognoris, omnes noris. PH. haud ita est.
D E. Hic in noxa est; ille ad defendendam causam adest.
Cum ille est; hic præsto est: tradunt operas mutuas.
G E. Probè eorum facta imprudens depinxit senex:
D E. Nam ni hæc ita essent, cum illo haud stares Phædria.
PH. Si est patrue, culpam vt Antipho in se admiserit,

Ex

Ex qua re minus rei foret, aut famæ temperans:
Non causam dico, quin, quod meritus est ferat.
Sed si quis forte malitia fretus sua,
Insidias nostræ fecit adolescentiæ,
Ac vicit; nostraue ea culpa est, an iudicum,
Qui sæpe propter inuidiam adimunt diuiti,
Aut propter misericordiam addunt pauperi?
G E. Ni nossem causam, crederem vera hunc loqui.
D E. An quisquam iudex est, qui possit noscere
Tua iusta, vbi tute verbum non respondeas,
Ita vt ille fecit? P H. functus adolescentuli est
Officium liberalis, postquam ad iudices
Ventum est; non potuit cogitata proloqui:
Ita eum tum timidum obstupefecit pudor.
G E. Laudo hunc. sed cesso adire quàm primum senem?
Here salue: saluom te aduenisse gaudeo. D E. oh,
Bone custos salue, columen verò familiæ,
Cui commendaui filium hinc abiens meum.
G E. Iam dudum te omnes nos accusare audio,
Immerito, & horum me omnium immeritissimo:
Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
Seruom hominem causam orare leges non sinunt:
Neque testimonii dictio est. D E. mitto omnia: adde
Istuc: imprudens timuit adolescens: sino:
Tu seruus: verùm si cognata est maxumè;
Non fuit necesse habere, sed, id quod lex iubet,
Dotem daretis; quæreret alium virum.
Qua ratione inopem potius ducebat domum?
G E. Non ratio, verùm argentum deerat. D E. sumeret
Alicunde. G E. alicunde? nihil est dictu facilius.
D E. Postremò, si nullo alio pacto; vel fœnore.
G. Hui, dixti pulchrè; si quidem quisquam crederet
Te viuo. D. non, non sic futurum est, non potest.
Egone illam cum illo vt patiar nuptam vnum diem?
Nil suaue meritum est, hominem commostrarier
Mihi istum volo, aut vbi habitet, demonstrarier.
G. Nempe Phormionem. D. istum patronum mulieris.
G. Iam faxo hic aderit. D. Antipho vbi nunc est? P H. foris.

D. Abi

D. Abi Phædria, eum require, atque adduce huc. P H. eo
Recta via equidē illuc. G. nempe ad Pamphilā. D. at ego
Deos penatieis hinc salutatum domum
Di uortor: inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos aduocabo ad hanc rem qui adsient;
Vt ne imparatus sim, cum aduenier Phormio

Actus II. Scena I.

ARG. Adducitur Phormio vt factum defendat, qui hic se instruit cū sene litigaturus. Trochaici Tetrametri Catalectici, vsque ad prasceuen scena sequentis.

PHORMIO, GETA.

P H. ITane patris ais conspectum veritum hinc abiisse?
G. admodum.
P H. Phanium relictam solam? G. sic. P. & iratum senē?
G. Oppidò. P H. ad te summa solū Phormio rerum redit:
Tute hoc intristi, tibi omne est exendum: accingere.
G. Obsecro te. P H. si rogitabit. G. in te spes est. P H. æccere,
Quid si reddet? G. tu impulisti. P H. sic opinor. G. subueni.
P H. Cedo senē: iā instructa sunt mihi corde consilia omnia.
G. Quid ages? P H. quid vis? nisi vt maneat Phanium,
atque ex crimine hoc
Antiphonē eripiam, atque in me omnē iram deriuē senis?
G. O vir fortis, atque amicus, verùm hoc sæpe Phormio
Vereor, ne istæc fortitudo in nerum erumpat deniq; P. ah,
Nō ita est: factum est periculum, iam pedum visa est via.
Quot me censes homines iam deuerberasse vsque ad necē
Hospites? tum ciues? quò magi' noui, tantò sæpius.
Cedo dum, en vnquā iniuriarum audisti mi scriptam dicā?
G. Qui istuc? P H. quia nō rete accipitri tendit, neq; miluio,
Qui malē faciunt nobis: illis, qui nil faciunt, tenditur:
Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur.
Aliis aliunde est periculum, vnde aliquid abradi potest.
Mihi sciunt nihil esse dices, ducent damnatum domum:
Alere nolunt hominem edacem. & sapiunt mea quidem
sententia;
Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere.
G E. Non pote sati' pro merito ab illo tibi referri gratia.

P. Imo

P. Imo enim nemo sati' pro merito gratiam regi refert,
Te ne asymbolum venire, vnctum, atque lautũ è balneis,
Otiosum ab animo, cũ ille et cura, et sumptu absumitur,
Dum tibi sit, quod placeat: ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas: cœna dubia apponitur?
G. Quid istuc verbi est? P H. vbi tu dubites, quid sumas potissimum.
Hæc, quum ratione ineas, quã sint suauia, & quã cara sint,
Ea qui præbet non tu hunc habeas planè præsentem deum?
G H. Senex adest. vide, quid agas. prima coitio est acerrima:
Si eam sustinueris; post illa iam, vt lubet, ludas licet.

Actus II. Scena II.

ARG. Hęc scena concertationem habet Demiphonis, & parasiti. Clam patre vxorem duxerat Antipho, domum reuersus pater vi illam vult eijcere, contradicit Phormio. Senarij omnes.

DEMIPHO, GETA, PHORMIO.

D. EN vnquam cuiquam contumelios ius
Audistis factam iniuriam, quàm hæc est mihi?
Adeste quæso. G H. iratus est. P H. quin tu hoc age:
Iam ego hunc agitabo. pro deum immortalium,
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat esse cognatam? G. negat,
D H. Ipsum esse opinor, de quo agebam, sequimini.
P. Neque eius patrem se scire, qui fuerit? G H. negat.
P. Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit? G. negat.
P. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens,
Negligitur ipsa: vide, auaritia quid facit.
G H. Si herum insimulabis auaritiæ, malè audies.
D H. O audaciam, etiam me vltro accusatum aduenit.
P. Nam iam adolescenti nihil est quod succenseam,
Si illum minus norat: quippe homo iam grandior,
Pauper, cui opera vita erat; ruri fere
Se continebat: ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat: sæpe interea mihi senex
Narrabat, se hunc negligere cognatum suum:
At quem virum? quem ego viderim in vita optumum.
G. Videas te, atque illum, vt narras. P. abi in malam crucẽ:

Nam

Nam ni ita eum existumassem; nunquam tam graueis
Ob hanc inimicitias caperem in vostram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam inliberaliter.
G E. Pergin hero absenti malè loqui impurissime?
P H. Dignũ autẽ hoc illo est. G. ain' tandẽ carcer? D. Geta.
G E. Bonorum extortor, legum contortor. D. Geta.
P. Responde. G E. qs homo est? chem. D. tace. G. absenti tibi
Te indignas, seque dignas contumelias
Nunquam cessauit dicere hodie. D. ohe, desine.
Adolescens, primùm abs te hoc bona venia peto
Si tibi placere potis est, mihi vt respondeas:
Quem amicum tuum ais fuisse istum, explana mihi,
Et qui cognatum me sibi esse diceret.
P H. Proinde expiscare, quasi non nosses. D. nossem? PH. ita
D E. Ego me nego: tu, qui ais, redige ad memoriam.
P H. Eho, tu sobrinum tuum non noras? D E. enecas:
Dic nomen. P H. nomen? maxumè. D. quid nunc tacis?
P H. Perii hercle, nomẽ perdidi. D. hem, quid ais? PH. Geta,
Si neministi id quod olim dictum est; subiice. hem,
Non dico: quasi non noris, tentatum aduenis.
D Egon' autem tento? G. Stilpho. PH. atq; adeo, quid mea?
Stilpho est. D. quẽ dixti? P H. Stilphonem inquam noueras?
D E. Neque ego illum noram, neque mihi cognatus fuit
Quisquam isto nomine. P H. itane? non te horum pudet?
At si talentum rem reliquisset decem.
D E. Dii tibi malè faciant. P H. primus esses memoriter
Progeniem vostram vsque ab auo, atque at auo proferens
D E. Ita vt dicis. ego tum si aduenissem; qui mihi
Cognata ea esset, dicerem: itidem tu face,
Cedo, qui est cognata? G E. heus noster, rectè, heus tu caue
P H. Dilucidè expediui, quibus me oportuit
Iudicibus: tum, si id falsum fuerat; filius
Cur non refellit? D E. filium narras mihi?
Cuius de stultitia dici, vt dignum est, non potest.
P H. At tu, qui sapiens es, magistratus adi;
Iudicium de eadem causa iterum vt reddant tibi:
Quandoquidem solus regnas, & soli licet
Hic de eadem causa bis iudicium adipiscier.

D E.

D E. Et si facta mihi iniuria est; veruntamen
Potius quàm lites fecter, aut quàm te audiam,
Itidem vt cognata si sit, id quod lex iubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.
PH. Ha, ha, hæ, homo suauis. D E. quid est? num iniquom
postulo?
An ne hoc quidem ego adipiscar, quod ius publicum est?
P. Itane tandem quæso, ciuem vbi abusu' sis,
Mercedem dare lex iubet ei, atque ammittere: an,
Vt ne quid turpe ciuis in se admitteret
Propter egestatem, proxumo iussa est dari;
Vt cum vno ætatem degeret: quod tu veras?
D. Ita, proxumo quidem: at nos vnde? aut quamobrem? P. ohe,
Actum, aiunt, ne agas. D. non agam? imo haud desinam,
Donec perfecero hoc. P. ineptis. D. sine modò.
P. Postremò tecum nihil rei nobis Demipho. est.
Tuus est damnatus gnatus, non tu: nam tua
Præterierat iam ducendi ætas. D. omnia hæc
Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere:
Aut quidem cum vxore hac ipsum prohibebo domo.
G. Iratus est. P. tute idem melius feceris.
D. Itane es paratus facere me aduorsum omnia
Infelix? P. metuit hic nos; tametsi sedulo
Dissimulat. G E. bene habent tibi principia. PH. quin, quod est
Ferundum fers? tuis factis dignum feceris,
Vt amici inter nos simus. D. egon' tuam expetam
Amicitiam? aut te visum, aut auditum velim?
P. Si concordabis cum illa; habebis, quæ tuam
Senectutem oblectet. respice ætatem tuam.
D. Te oblectet: tibi habe. P. minue verò iram. D. hoc age.
Satis iam verborum est. nisi tu properas mulierem
Abducere; ego illam eiiciam. dixi Phormio.
P. Si tu illam attigeris secus, quàm dignum est liberam,
Dicam impingam tibi grandem: dixi Demipho.
Si quid opus fuerit, heus; domo me. G. intelligo.

Actus II. Scena III.

ARG. Consulit Demipho aduocatos super filij coniugio: vnus suadet, dissuadet alter, tertius nihil dicit, qui se alterutri iungere debuit. versatur autem in deliberatiuo. Senarij.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, CRATINVS, CRITO.

D. QVanta me cura, & solicitudine afficit
Gnatus, qui me, & se hisce impediuit nuptiis.
Neque mi in conspectum prodit; vt saltem sciam,
Quid de hac re dicat, quidue sit sententiæ.
Abi tu, vise, redieritne iam, an nondum, domum.
GE. Eo. DE. videtis, quo in loco res hæc siet.
Quid ago? dic Hegio. HE. ego Cratinum censeo;
Si tibi videtur. DE. dic Cratine. CRA. mene vis?
DE. Te. CR. ego, quæ in rem tuã sint, ea velim facias. mihi
Sic hoc videtur. quod te absente hic filius
Egit, restitui in integrum æquom est, & bonum:
Et id impetrabis. dixi. DE. dic nunc Hegio.
HE. Ego sedulo hunc dixisse credo. verùm ita est,
Quot homines, tot sententiæ: suus cuique mos.
Mihi non videtur, quod sit factum legibus,
Rescindi posse; & turpe inceptu est. D. dic Crito.
CRI. Ego amplius deliberandum censeo:
Res magna est. HE. nunquid nos vis? D. feciſtis probè:
Incertior sum multò, quàm dudum. GE. negant
Rediisse. DE. frater est expectandus mihi. is
Quod mihi dederit te hac re consilium, id exequar.
Per contatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
G. At ego Antiphonẽ quæram; vt quæ acta hic sunt, sciat.
Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

Actus III. Scena I.

ARG. Antipho se vehemẽter incusat, quod ita inconsultò patri se subduxerit, et causam suã alijs tutãdam dederit. Rem totã denique ex Geta cognoscit. Iambici Tetrametri partim Catalectici, partim Acatalectici, admistis Trochaicis quibusdam.

AN-

A. ENimuero Antipho multimodis cum istoc animo vi tuperandus es.
Itane hinc abiisse,& vitam tutandam dedisse aliis tuam?
Alios tuam rem credidisti, quàm te, animaduersuros magis?
Nam, vt vt erant alia, illi certè consuleres, quæ nunc tuæ est domi:
Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali:
Cuius nunc miseræ spes,opesque sunt in te vno omnes sitę.
G E. Equidem here nos iam dudum hic te absentem incusamus, qui abieris.
AN. Te ipsum quærebam. G E. sed ea causa nihilo magis defecimus.
AN. Loquere obsecro, quonam in loco sunt res, & fortunæ meæ?
Nunquid patri subuolet? G E. nil etiam. AN. ecquid spei porrò est? G. nescio. AN. ha.
G. Nisi Phędria haud cessauit pro te eniti. AN. nihil fecit noui.
G. Tum Phormio itidem in hac re, vt in aliis, strenuum hominem præbuit.
AN. Quid is fecit? G. confutauit verbis admodum iratum patrem.
AN. Heu Phormio. G. ego, quod potui porrò. AN. mi Geta omnes vos amo.
G. Sic sese habent principia, vt dico: adhuc tranquilla res est.
Mansurusque patruum pater est; dum huc adueniat. AN. quid eum? G. aiebat,
De eius consilio velle sese facere, quod ad hanc rem attinet.
AN. Quantus metus est mihi, venire huc saluom nunc patruum Geta:
Nam, vt audio, per vnam eius aut viuam, aut moriar sententiam.
G. Phædria tibi adest. AN. vbinam? G. eccum à sua palestra exit foras.

Actus

Actus III. Scena II.

ARG. Phædria lenonem orat, vt venditam militi Pamphilam non tam citò abducēdam tradat, se intra triduum nummos adnumeraturum, quos pro illius redemptione sit pollicitus.

Trochaici Tetrametri Catalectici, admistis Iambicis Acatalectis. Vnus Senarius Iambicus.

PHÆDRIA, DORIO, ANTIPHO, GETA.

PH. DOrio, audi obsecro. Do. non audio. PH. parumper. Do. quin omitte me.

PH. Audi, qđ dicā. Do. at enim tędet iā audire eadē millies.

PH. At nunc dicā, quod lubenter audias. D. loquere, audio.

PH. Nequeo te exorare, vt maneas triduum hoc? quò nunc abis?

Do. mirabar, si tu mihi quidquam afferres noui.

AN. Hei, metuo lenonem; ne quid suo suat capiti. G. idem ego metuo.

PH. Non mihi credis? Do. hariolare. PH. sin fidem do. Do. fabulæ.

PH. Fœneratū istuc beneficiū tibi pulchrè dices. Do. logi.

PH. Crede mihi gaudebis facto: verum hercle hoc est. Do. somnium.

PH. Experire, non est longum. Do. cantilenā eandem canis.

PH. Tu mihi cognatus, tu amicus, tu parēs. Do. garris modo.

PH. Adeone ingenio esse duro te, atque inexorabili,
Vt neque misericordia, neque precibus molliri queas?

Do. Adeon' te esse incogitantem, atq; impudentē Phędria,
Vt phaleratis dictis ducas me, & meam ductis gratis?

AN. Miseritum est. PH. hei veris vincor. G. quàm similis vterque est sui?

PH. Neque, alia Antipho cū occupatus esset solicitudine,
Tum esse hoc mi obiectum malum? AN. ah, quid istuc autem est Phædria?

PH. O fortunatissime Antipho. AN. egone? PH. qui quod amas, domi est;
Nec cum huiu' modi vnquā vsus venit, vt cōflictares malo.

AN. Mihi domi est timo, quod aiunt, auribus teneo lupum?
Nā neq;, vt amittam à me, inuenio, neq;, vti retineā, scio.

Do.

Do. Ipsum istuc mihi in hoc est. A. eia, ne parum leno sies.
Nam quid hic confecit? Ph. hiccine? quod homo inhumanissimus:
Pamphilã meã vendidit. G. quid? vendidit? An. ain vẽdidit?
Ph. Vendidit. Do. quàm indignum facinus, ancillam ære emptam suo.
Ph. Nequeo exorare, vt maneat, & illo cũ vt mutet fidem,
Triduum hoc, dum id, quod est promissum, ab amicis argentum aufero.
Si non tum dedero; vnã præterea horam ne oppertus sies.
Do. Obtundis. An. haud longum est, quod orat, Dorio: exoret, sine.
Idẽ hoc tibi, quod bene promeritus fueris, cõduplicauerit.
Do. Verba istæc sunt. An. Pamphilamne hac vrbe priuari sines?
Tum tu præterea horum amorem distrahi poterin' pati?
Do. Neque ego neque tu. G. s. dii tibi omnes id, quod est dignum, duint,
Do. Ego te cõplureis aduorsum ingenium meũ mẽses tuli
Pollicitantem, & nil ferentem, flentem: nunc cõtra omnia
Repperi, qui det neque lacrumet. da locum melioribus.
A. Certè hercle, satis si cõmeministi tibi quidẽ est olim dies
Quam ad dares huic, præstituta. P. factum. Do. num ego istuc nego?
An. Iãne ea præteriit? D. non, verùm ei hæc antecessit.
An. non pudet
Vanitatis? D. minimè, dum ob rem. G. sterquilinium. P. Dorio,
Itane tandem facere oportet? D. sic sum: si placeo, vtere.
An. Sicine hunc decipis? D. imo enimuero Antipho hic me decipit:
Nam hic me huiusmodi scibat esse: ego hunc esse aliter credidi.
Iste me fefellit: ego isti nihilò sum aliter, ac fui.
Sed vt vt hęc sunt, tamen hoc faciam. cras mane argentum mihi
Miles se dare dixit. si mihi prior tu attuleris Phędria;
Mea lege vtar, vt potior sit, qui prior ad dandum est. vale.

Actus III. Scena III.

ARG. Antipho Getã monet, vt argentum inueniat, quod detur lenoni à Phędria.

Tetrametri omnes, vt superiores, & Dimeter vnus.

PHÆDRIA, ANTIPHO, GETA.

PH. QVid faciam? vnde ego nunc tam subitò huic argentum inueniam miser,
Cui minu' nihilo est? quòd si hic potuisset nunc exorarier
Triduum hoc; promissum fuerat. AN. itane hunc patiemur Geta
Fieri meserum, qui me dudum, vt dixti, adiuerit comiter?
Quin, cũ opus est, beneficiũ rursum ei experimur reddere?
GE. Scio equidẽ hoc esse æquom. AN. age ergo, solus seruare hunc potes.
GE. Quid faciam? AN. inuenias argentum. GE. cupio, sed, id vnde, edoce.
AN. Pater adest hic. G. scio. sed quid tũ? AN. ah, dictũ sapienti sat est.
GE. Itane? AN. ita. G. sane hercle pulchrè suades: etiam tu hinc abis?
Non triumpho, ex nuptiis tuis si nil nanciscor mali,
Ni etiã nũc me huius quærere causa in malo iubeas crucẽ?
AN. Verũ hic dicit. P. quid? ego vobis Geta alienus sum, G. haud puto:
Sed parumne est, omnibu' quòd nũc nobis succẽsset senex?
Ni instigemus etiam, vt nullus locu' relinquatur preci?
PH. Alius ab oculis meis illam ignotum abducet locum?
Hem, dum igitur, licet, dumque adsum, loquimini mecum Antipho:
Contemplamini me. AN. quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.
PH. Quoquò hinc asportabitur terrarũ, certũ est persequi,
Aut perire. G. dii bene vortãt, quod agas pedetẽtim tamẽ.
AN. Vide, si quid opis potes adferre huic. G. si quid? quid? AN. quære obsecro;
Nequid plus, minusue faxit, quod nos pòst pigeat Geta.

G. Quæ-

G. Quæro: saluos est, vt opinor. verum enim metuo malũ.
AN. Noli metuere: vnà tecum bona, mala tolerabimus.
G. Quantum argenti opus est tibi? loquere. PH. solæ triginta minæ.
G. Triginta? hui percara est Phędria. P. istęc verò vilis est.
G. Age, inuentas reddam. P. ò lepidum caput. G. auferte hinc. P. iam opus est.
G. Iam feres. sed opu' est mihi Phormionem adiutorẽ ad rem hanc dari.
AN. Prędsto est: audacissime oneris quiduis impone, & feret
Solus est homo amico amicus. G. eamus ergo ad eũ ocyus.
P. Abi verò: dic, præsto vt sit domi.
AN. Nunquid est, quod mea opera vobis opu' sit? GE. nil: verùm abi domum, &
Illam miseram, quam ego nunc intus scio esse exanimatam metu,
Consolare: cessas? A. nihil est, æquè quod faciam lubens.
P. Qua via istuc facies? G. dicam in itinere: modò te hinc amoue.

Actus IIII. Scena I.

ARG. Demipho & Chremes colloquuntur, ambo natu grauiores, narrat hic illi, cur in Lemno diutius haserit, fit & mentio nuptiarum Antiphonis. Senarij.

DEMIPHO, CHREMES.

DE. QVid? qua profectus causa hinc es Lemnũ Chremes? Adduxtin' tecum filiam? C. non. D. quid ita non? C. Postquam videt me eius mater hic esse diutius,
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam negligentiam: ipsam cum omni familia ad
Me profectam esse aiebant. D. quid illic tam diu
Quæso igitur commorabare, vbi id audiueras?
C. Pol me detinuit morbus. D. vnde? aut qui? C. rogas?
Senectus ipsa est morbus: sed veniisse eas
Saluas audiui ex nauta, qui illas vexerat.
D. Quid gnato obtigerit me absente, audistin' Chreme?
CH. Quod quidem me factum consilii incertum facit:

Nam hanc conditionem si cui tulero extraneo;
Quo pacto, aut vnde mihi sit, dicendum ordine est.
Te mihi fidelem esse æquè, atque egomet sum mihi,
Sciam. ille si me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas:
Sin spreuerit me; plus, quàm opus est scito, sciet:
Vereorque, ne vxor aliquà hoc resciscat mea.
Quòd si sit, vt me excutiam, atque egrediar domo,
Id restat: nam ego meorum solus sum meus.
D. Scio ita esse, & istęc mihi res solicitudini est:
Neque defetiscar vnquam adeo experirier,
Donec tibi, quod pollicitus sum, effecero.

Actus IIII. Scena II.

ARG. Tota hęc scena est Getę exultantis duos sibi senes offeri quos fallere possit. *Senarij.*

GETA.

EGo hominem callidiorem vidi neminem,
Quàm Phormionem. venio ad hominem, vt dicerem
Argento opus esse, & id quo pacto fieret:
Vix dum dimidium dixeram, intellexerat:
Gaudebat: me laudabat: quærebat senem:
Diis gratias agebat, tempus sibi dari,
Vbi Phædriæ se ostenderet nihilo minus
Amicum esse, quàm Antiphoni. hominem ad forum
Iussi opperiri: eò me esse adducturum senem,
Sed eccum: quis est vlterior? at at at Phædriæ
Pater venit: quid pertimui autem bellua?
An quia, quos fallam, pro vno duo sunt mihi dati?
Commodius esse opinor duplici spe vtier.
Petam hinc, vnde à primo institui: is si dat; sat est:
Si ab hoc nil fiat; tum hunc adoriar hospitem.

Actus III. Scena III.

ARG. Geta cudit argentum Phædria. *Senarij.*

ANTIPHO, GETA, CHREMES, DEMIPHO.

AN. EXpecto, quàm mox recipiat sese Geta.

Sed

Sed patruum cum patre video astantem. hei mihi,
Quàm timeo, aduentus huius quò impellat patrem.
G E. Adibo hosce: o noster Chremes. C H. salue Geta.
G. Venire saluom volupe est. C H. credo. G. quid agitur?
C H. Multa aduenienti, vt fit, noua hic compluria.
G. Ita de Antiphone audistin' quæ facta? C H. omnia.
G. Tun' dixeras huic? facinus indignum Chreme,
Sic circumiri. D E. cum hoc id agebam commodum.
G. Nam hercle ego quoque id quidē mecum agitās sedulo,
Inueni, opinor, remedium huic rei. D. quid Geta?
Quod remedium? G. vt abii abs te, fit fortè obuiam
Mihi Phormio. C H. qui Phormio? G E. is, q istanc. C H. scio.
G. Visum est mihi, vt eius tentarem sententiam.
Prendo hominem solum: cur non, inquam, Phormio
Vides, inter vos sic hæc potius cum bona
Vt componantur gratia, quàm cum mala?
Heru' liberalis est, & fugitans litium:
Nam ceteri quidem hercle amici omnes modò
Vno ore auctores fuere, vt præcipitem hanc daret.
A N. Quid hic cœptat? aut quò euadet hodie? G. an legibus
Daturum pœnas dices; si illam eiecerit?
Iam id exploratum est: eia, sudabis satis;
Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia est.
Verùm pone esse victum eum: at tandem tamen
Non capitis eius res agitur, sed pecuniæ.
Postquam hominem his verbis sentio mollirier;
Soli sumus nunc, inquam, hic. eho dic, quid velis dari
Tibi in manum, vt herus his desistat litibus,
Hæc hinc faceßat, tu molestus ne sies?
A N. Satin' illi dii sunt propitii? G. nam sat scio,
Si tu aliquam partem æqui, bonique dixeris,
Vt ille est bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. D. quis te istęc iussit loqui?
C H. Imo non potuit melius peruenirier
Eò, quò nos volumus. A. occidi. C H. perge eloqui.
G. At primò homo insanibat. C H. cedo, quid postulat?
G. Quid? nimiū: quantū libuit. C H. dic. G. si quis daret
Talentum magnum. C H. imo malum hercle: vt nil pudet.

G. Quod dixi adeo ei: quæso, quid si filiam
Suam vnicam locaret? parui retulit
Non suscepisse: inuenta est, quæ dotem petat.
Vt ad pauca rédeam, ac mittam illius ineptias:
Hæc denique eius fuit postrema oratio.
Ego, inquit, iam à principio amici filiam,
Ita vt æquom fuerat, volui vxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem eiu' incommodum.
In seruitutem pauperem ad ditem dari,
Sed mihi opus erat, vt apertè tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quæ afferret, qui dissoluerem
Quæ debeo: & etiam nunc, si volt Demipho
Dare, quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi,
Nullam mihi malim, quàm istanc, vxorem dari.
A N. Vtrum stultitia facere ego hunc, an malitia
Dicam, scientem, an imprudentem, incertu' sum.
D R. Quid, si animam debet? G. ager oppositu' si pignori ob
Decem minas, inquit. D. age age, iam ducat: dabo.
G E. Aediculæ item sunt ob decem alias. D. hoi hui,
Nimium est. C. ne clama: petito hasce à me decem.
G E. Vxori emunda ancillula: tum autem pluscula
Supellectile opus est, opu' sumptu ad nuptias.
His rebus pone sanè, inquit, decem minas.
D. Sexcentas proin potius scribito iam mihi dicas:
Nil do: impuratus me ille vt etiam irrideat?
C. Quæso, ego dabo, quiesce. tu modò filius
Fac, vt illam ducat, nos quam volumus. A N. hei mihi
Geta; occidisti me tuis fallaciis.
C. Mea causa eiicitur: me hoc æquom est amittere.
G R. Quantum potes, me certiorem, inquit, face,
Si illam dant, hanc vt mittam, ne incertus siem:
Nam illi mihi dotem iam constituerunt dare.
C. Iam accipiet: illis repudium renunciet:
Hanc ducat. D. quæ quidem illi res vortat malè.
C. Opportunè adeo nunc mecum argentum attuli,
Fructum, quem Lemni vxoris reddunt prædia:
Id sumam: uxori, tibi opus esse, dixero.

Actus IIII. Scena IIII.

ARG. Obiurgat Antipho Getam, cuius opera se in periculũ veniſſe putat, ne extrudatur cõiũx, idẽ ab eodẽ placatur. Senarij.

ANTIPHO, GETA.

A. GEta. GE. hem. AN. quid egiſti? GE. emunxi argento ſenes.
A. Satin' eſt id? G. neſcio hercle: tantum iuſſu' ſum.
AN Eho verbero aliud mihi reſpondes, ac rogo?
G. Quid ergo narras? AN. quid ego narrem? opera tua ad
Reſtim mihi quidem res rediit planiſſumè:
Vt te quidem omnes dii, deæque, ſuperi, inferi
Malis exemplis perdant. hem, ſi quid velis,
Huic mandes, qui te ad ſcopulum è tranquillo inferat.
Quid, minus vtile fuit, quàm hoc vlcus tangere,
Aut nominare vxorem? iniecta eſt ſpes patri.
Poſſe illam extrudi. cedo, nunc porrò Phormio
Dotem ſi accipiet; vxor ducenda eſt domum:
Quid fiet? GE. enim non ducet. AN. noui: ceterùm
Cum argentum repetent; noſtra cauſa ſcilicet
In neruom potius ibit. GE. nihil eſt Antipho,
Quin malè narrando poſſit deprauarier.
Tu id, quod boni eſt, excerpis: dicis, quod mali eſt.
Audi nunc contra iam. ſi argentum acceperit,
Ducenda eſt vxor, vt ais: concedo tibi.
Spatium quidem tandem apparandis nuptiis,
Vocandi, ſacrificandi dabitur paululum.
Interea amici, quod polliciti ſunt, dabunt:
Id ille iſtis reddet. A. quam ob rem? aut quid dicet?
G. rogas?
Quot res? poſt illa monſtra euenerunt mihi,
Intro iit in ædes ater alienus canis.
Anguis per impluuium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus,
Haruſpex vetuit ante brumam aliquid noui
Negoti incipere: quæ cauſa eſt iuſtiſſima.
Hæc fient. AN. vt modò fiant. GE. fiet: me vide.
Pater exit: abi, dic, eſſe argentum Phædriæ.

Actus IIII. Scena V.

ARG. Colloquuntur ſenes de tradendo Phormioni argento. Chremes Demiphonem inſtigat, vt argentum ſoluere feſtinet. Iambici Quadrati Acatalectici.

DEMIPHO, GETA, CHREMES.

D. QVietus eſto inquam: ego curabo, ne quid verborum duint.
Hoc temere nũquam amittam ego à me, quin mihi teſtes adhibeam,
Cum dem: &, quam ob rem dem, commemorabo. G. vt cautus eſt, vbi nil opu'ſt.
C. Atqui ita opus eſt facto: at matura, dum lubido eadem hæc manet:
Nam ſi altera illa magis inſtabit, forſitan nos reiciat.
G ꝛ. Rem ipſam putaſti. D. duc me ad eum rogo. G ꝛ. nõ moror. C. vbi hoc egeris;
Tranſito ad vxorem meam, vt conueniat hanc prius, quã hinc abit:
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum; ne ſuccenſeat,
Et magis eſſe illum idoneum, qui ipſi ſit familiarior;
Nos noſtro officio nil egreſſos eſſe; quantum is voluerit,
Datum eſſe dotis. D ꝛ. quid, malum, tua id refert? C. magni Demipho.
D ꝛ. Non ſat, tuum officium te feciſſe; ſi non id fama approbat?
C. Volo ipſius quoq; volũtate hoc fieri: ne ſe eiectam putet.
D. Idem ego iſtuc facere poſſum. C. mulier mulieri magi' congruet.
D. Rogabo. C. vbi nunc illas ego reperire poſſim, cogito.

Actus V. Scena I.

ARG. Hæc ſcena continet mutuam agnitionem Sophronæ nutricis & Chremetis. Cremes ex eadem nutrice diſcit, filiam ſuã Phanium nuptam eſſe Antiphoni, quę res ingentem ei lætitiam affert, cauet item ne vxor hoc reſciſcat. Octonarij, in quibuſdam penultima longa, & interdum Iambici Trochaicis miſti. Dimeter vnus Catalecticus.

SO-

SOPHRONA, CHREMES.

S. QVid agam? quem amicum inueniam mihi miseræ? aut cui consilia
Hęc referam? aut vnde nunc mihi auxilium petam? nam vereor,
Hera ne ob meum suasum indignè iniuria afficiatur:
Ita patrẽ adolescentis facta hæc tolerare audio violenter.
C. Nam quæ hæc est anus exanimata, à fratre quæ egressa est meo?
So. Quod vt facerẽ; me egestas impulit; cũ scirem infirmas
Hasce esse nuptias; vt id consulerem, interea vita
Vt in tuto foret. C. certè ædepol, nisi me animus fallit,
Aut parum oculi prospiciunt, meæ nutricem gnatæ video.
So. Neque ille inuestigatur. CH. quid agam? So. qui est eiu' pater. CH. adeon',
An maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognosco? So. quòd si eum nunc
Reperire possim; nihil est, quod verear. CH. ea ipsa est. conloquar.
So. Quis hic loquitur? CH. Sophrona. S. & meum nomẽ nominat? C. ad me respice.
S. Dii obsecro vos: estne hic Stilpho? C. non. S. negas?
C. Cõcede hinc paululũ à foribus istorsum sodes Sophrona.
Ne me istoc posthac nomine appellassis. S. quid? non is obsecro es,
Quem semper te esse dictitasti? C. st. So. quid has metuis fores?
C. Cóclusam hic habeo vxorẽ sæuã. verùm istoc de nomine
Eo perperam olim dixi, ne vos fortè imprudentes foris
Effutiretis, atque id porrò aliquà vxor mea rescisceret.
S. Hem istoc pol nos te inuenire miserę nunquã potuimus.
C. Eho dic mihi quid tibi rei est cum familia hac, vnde exis? aut vbi
Illę sunt? S. miserã me. C. hem qd est? viuũt ne? S. viuit gnata.
Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors consecuta est.
C. Malè factum. So. ego autem, quæ essem anus deserta, egens ignota,
Vt potui virginem nuptum locaui huic adolescenti,

Harum

Harum qui est dominus ædium. C. Antiphoni ne? So. hem isti ipsi. C. quid?
Duas ne is vxores habet? S. au obsecro, vnam ille quidem hanc solam.
CH. Quid illa altera, quæ dicitur cognata? So. hæc ergo est. C. quid ais?
S. Compositō est factū, quo modo hāc amans habere posset
Sine dote. C. dii vostram fidem, quàm sępe fortè temere
Eueniunt, quæ non audeas optare? offendi adueniens,
Quicum volebam, atque vt volebam, conlocatam filiam.
Quod nos ambo opere maxumo dabamus operā, vt fieret
Sine nostra cura maxuma, sua cura hæc sola fecit.
S. Nunc quid facto est opus, vide. pater adolescentis venit,
Eumque animo iniquo hoc oppidò ferre aiunt. CH. nihil pericli est.
Sed per deos, atque homines, meam esse hanc, caue rescisca quisquam.
So. Nemo ex me scibit. C. sequere me: intus cetera audies.

Actus V. Scena II.

ARG. Demipho seipsum excusat, q dū auaritia maculā studet effugere, in stultitię reprehensionē inciderit. Dolet enim Phormioni datum esse argentum. Iambici Tetrametri Catalectici.

DEMIPHO, GETA.

D. NOs nostrapte culpa facimus, vt malos expediat esse,
Dū nimiū dici nos bonos studemus, & benignos.
Ita fugias, ne præter casam, aiunt. nonne id satis erat,
Accipere ab illo iniuriam? etiā argentū est vltro obiectū ei,
Vt sit qui viuat, dum aliquid aliud flagitii conficiat.
G. Planissimè. D. his nunc prēmiū est, qui recta praua faciūt.
GE. Verissimè. D. vt stultissimè quidē illi rem gesserimus.
G. Modò vt hoc consilio possiet discedi, vt istam ducat.
DE. Etiamne id dubium est? GE. haud scio hercle, vt homo est, an mutet animum.
D. Hem, mutet autē? GE. nescio: verùm, si fortè, dico.
D E. Ita faciam, vt frater censuit; vxorem huc eiu' adducam;
Cum ista vt loquatur, abi Geta: prænuncia hanc venturam.
G. Argentum inuentum est Phædriæ: de iurgio siletur:

Pro-

Prouisũ est,ne in præsentia hęc hinc abeat:quid nũc porrò?
Quid fiet? in eodem luto hæsitas: vorsuram soluis
Geta:præsens qđ fuerat malũ,in diem abiit.plagę crescunt,
Nisi prospicis.nunc hinc domũ ibo, ac Phanium edocebo;
Ne quid vereatur Phormionem, aut eiu' orationem.

Actus V. Scena III.

ARC. Apud Demiphonem queritur Nausistrata, suum viri Chremetis negligentia minui patrimonium.

Octonarij, ex quibus alij Catalectici, alij Acatalectici.

DEMIPHO, NAVSISTRATA, CHREMES.

DE. AGedũ,vt soles Nausistrata,fac illa vt placeẽ nobis;
Vt sua voluntate id, quod est faciundum, faciat.
NA. faciam.
DE. Pariter nũc opera me adiuues,ac dudũ re opitulata es.
NA. Factum volo: ac pol queo minu' viri culpa, quàm me dignum est.
DE. Quid autem? NA. quia pos mei patris bene parta indiligenter
Tutatur: nam ex his prædiis talenta argenti bina
Capiebat statim,hem,vir viro qđ præstat. DE. bina quęso?
NA. Ac rebus vilioribu' multò,tamen talenta bina. D. hui.
NA. Quid hæc videnẽ? DE. scilicet. NA. virũ me natã vellẽ:
Ego ostẽderẽ. D. certè scio. NA. quo pacto. DE. parcè sodes.
Vt possis cum illa; ne te adolescens mulier defatiget.
NA. Faciam, vt iubes: sed meum virum abs te exire video. CH. hem Demipho,
Iam illi datum est argentũ? D. curaui illico. C. nollẽ datum.
Hei, video vxorem: penè plus, quàm sat erat. DE. cur nolles Chreme?
C. Iam rectè. DE. quid tu? ecquid locutus cum ista es, quamobrem hanc ducimus?
C. Transegi. D. quid ait tandem? C. adduci non potest. D. quid non potest?
C. Quia vterque vtrique est cordi. D. quid istuc nostra. C. magni. præter hæc,
Cognatã cõperi esse nobis. DE. quid? deliras? CH. sic erit:

Non

Non temere dico: redi mecum in memoriam. D. sati ne sa
nus es?
NA. Au, obsecro vide, ne in cognatam pecces. D. non esti
C. ne nega:
Patri'nomé aliud dictũ est: hoc tu errasti. D. nõ norat patrẽ?
C. Norat. D. cur aliud dixit? CH. nunquam hodie concedes mihi, neque
Intelliges? DB. si tu nil narres. CH. pergis? NA. miror quid hoc siet.
D. Equidem hercle nescio. C. vin' scire? at ita me seruet Iupiter,
Vt propior illi, quàm ego sum, ac tu, nemo est homo. D. dii vostram fidem:
Eamus ad ipsam vnà omnes nos: aut scire, aut nescire hoc volo. CH. ah.
D. Quid est C. itane paruam mihi fidem esse apud te? D. vin' me credere?
Vin' satis quæsitum mihi istuc esse? age fiat, quid illa filia
Amici nostri, quid futurum est? C. rectè. D. hanc igitur mittimus?
C. Quid ni? DB. illa maneat? C. sic. D. ire igitur tibi licet Naufistrata.
NA. Sic pol commodius esse in omnes arbitror, quam vt cœperas,
Manere hanc: nam perliberalis visa est, cum vidi, mihi.
D. Quid istuc negotii est? C. iamne operuit ostiũ? D. iam.
C. o Iupiter,
Dii nos respiciunt: gnatam inueni nuptam cum tuo filio. D. hem,
Quo pacto id potuit? C. non satis tutus est ad narrandum hic locus.
D. At tu intro abi. CH. heus, ne filii nostri quidem hoc resciscant, volo.

Actus V. Scena IIII.

ARG. Antipho redemptam Phædria amicam gratulatur. Seque inuolutum his malis quaritur, vnde expediri nequeat.

Iambici Quadrati Catalectici.

AN-

ANTIPHO.

AN. LAetu'sum, vt vt meæ res sese habent, fratri obtigisse quod volt.
Quàm scitum est, eiusmodi parare in animo cupiditates,
Quas, cum res aduorsæ sient, paulo mederi possis.
Hic simul argentum repperit, cura sese expediuit:
Ego nullo possum remedio me euoluere ex his turbis,
Quin, si hoc celetur, in metu; sin patefit, in probro sim.
Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes ostensa
Huiusce habendæ. sed vbinam Getam inuenire possum, vt
Rogem, quod tempus conueniendi patris me capere iubeat?

Actus V. Scena V.

ARG. Adnumeratam esse lenoni pecuniam narrat Phormio, & quasi re bene gesta, nunc se curraturum cuticulã dicit.

Iambici Octonarij Acatalectici.

PHORMIO, ANTIPHO.

PH: ARgentũ accepi, tradidi lenoni: abduxi mulierẽ:
Curaui, propria ea Phædria vt potiretur: nam emissa est manu.
Nunc vna res mihi etiam restat, quæ est conficiunda, otiũ
A senibus ad potandum vt habeam: nam aliquot hos sum mam dies.
AN. Sed Phormio est: quid ais? PH. quid? AN. quidnã nunc facturus Phædria
Quo pacto satietatem amoris ait se velle sumere?
PH. Vicissim parteis tuas acturus est. AN. quas? PH. vt fugitet patrem:
Te suã rogauit rursum vt ageres causam, vt pro se diceres:
Nam potaturus est apud me: ego me ire senibus Sanium
Dicam ad mercatum, ancillulam èmptum, quam dudum dixit Geta,
Ne, cum hic non videant me, conficere credant argentum suum.
Sed ostium concrepuit abs te. AN. vide, quis egreditur.
PH. Geta est.

Actus

Actus V. Scena VI.

ARG. Geta Antiphoni nunciat phaniũ inuentã esse Chremetis filiam. Trochaici Tetrametri Catalectici.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

GE. O Fortuna, o fors fortuna, quantis cõmoditatibus,
Quam subitò hero meo Antiphoni ope vestra hunc onestratis diem?
AN. Quidnam hic sibi volt? G. nosque amicos eiu' exoneraslis metu?
Sed ego nunc mihi cesso, qui nõ humerũ hunc onero pallio
Atque hominem propero inuenire; vt hæc, quæ contigerint, sciat?
AN. Num tu intelligi' quid hic narret? P. nũ tu? AN. nil. P. tantundem ego.
GE. Ad lenonẽ hinc ire pergam: ibi nunc sunt. AN. heus Geta. G. hem tibi.
Num mirum, aut nouum est, reuocari; cursum cum institueris? AN. Geta.
GE. Pergit: hercle nunquam tu tuo odio vinces me. AN. non manes? GE. Vapulabis. curialis vernula est, qui me vocat.
AN. id tibi quidem fiet, nisi resistis, verbero.
G. Familiariorem oportet esse hunc, qui minitat malum.
Sed isne est, quem quero, an non? ipsu' est. P. congredere actutum. AN. quid est?
G. O omnium, quantum est, qui viuant, hominũ homo honoratissime:
Nam sine controuersia à diis solus diligere Antipho.
AN. Ita velim: sed qui istuc credã ita esse, mihi dici velim.
GE. Satin' est; si te deliburum gaudio reddo? AN. enicas.
P. Quin tu hinc pollicitationes aufer, &, quod fers, cedo. G. oh,
Tu quoque hic aderas Phormio? P. aderam, sed cessas? G. accipe, hem.
Vt modò argentum dedimus tibi apud forum, recta domũ
Sumu' profecti: interea mittit herus me ad vxorem tuam.
A. Quamobrem? G. omitto proloqui: nam nihil ad hanc

rem

rem est Antipho.
Vbi in gynæceum ire occipio; puer ad me accurit Mida:
Pone apprehendit pallio, resupinat, respicio. rogo,
Quamobrem retineat me: ait esse vetitum intro ad heram accedere:
Sophrona modò fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem,
Eumque nunc esse intus cũ illis. hoc vbi ego audiui; ad fores
Suspenso gradu placidè ire perrexi: accessi: astiti:
Animã compressi: auré admoui: ita animũ cœpi attẽdere,
Hoc modo sermonem captans. A. euge Geta. G. hic pulcherrimum
Facinus audiui: itaque penè hercle exclamaui gaudio.
P. Quod? G. quodnam arbitrare? A. nescio. G. atqui mirificissimum:
Patruus tuus est pater inuẽtus Phanio vxori tuę. A N. hem,
Quid ais? G. cùm eiu' olim consueuit matre in Lemno clanculum.
P H. Somnium: vin' hæc ignoraret suum patrẽ? G. aliquid credito
Phormio esse causæ. sed me censen' potuisse omnia
Intelligere extra ostium, intus quæ inter sese ipsi egerint?
P. Atque hercle ego quoque illam audiui fabulam. G. imo etiam dabo,
Quo magi' credas. patruus interea inde huc egredit foras.
Haud multò pòst cum patre idem recipit se intro denuo:
Ait vterque tibi potestatem eius habendæ se dare:
Denique ego sum missus, te vt requirerẽ, atque adducerẽ.
A N. Hem, quin ergo? rape me: cessas? G. fecero. A N. o mi Phormio
Vale. P. vale Antipho: bene, ita me dii ament, factum: & gaudeo.
P. Tantam fortunam de improuiso esse his datam?
Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,
Et Phædriæ curam adimere argentariam;
Ne cuiquam suorum æqualium supplex siet:
Nam idem hoc argentum ita vt datum est ingratiis,
His datum erit: hoc qui cogam, re ipsa reperi.

Nunc

Nunc gestus mihi, voltusque est capiundus nouus.
Sed hinc concedam in angiportum hunc proxumum:
Inde hisce ostendam me, vbi erunt egressi foras:
Quò me assimularam ire ad mercatum, non eo.

Actus V. Scena VII.

ARG. Cognita Phanio, senes à Phormione pecuniam repetunt, Phormio negat se redditurum. Hinc contentio inter eos oritur. Trimetri.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

DE. DIis magnas meritò gratias habeo, atque ago;
Quando euenere hæc nobis frater prosperè.
Quantum potest, nunc conueniendus Phormio est,
Priusquam dilapidet nostras triginta minas,
Vt auferamus. PH. Demiphonem, si domi est,
Visam: vt quod. DE. at nos ad te ibamus Phormio.
PH. De eadē hoc fortasse causa? DE. ita hercle. PH. credidi.
Quid ad me ibatis? ridiculum: an veremini,
Ne non id facerem, quod re cepissem semel?
Heus, quanta quanta hæc mea paupertas est; tamen
Adhuc curaui vnum hoc quidem, vt mi esset fides.
C. Estne ea ita, vt dixi, liberalis? D. oppidò.
P. Itaque ad vos venio nunciatum Demipho,
Paratum me esse: vbi voltis, vxorem date:
Nam omneis posthabui mihi res, ita vti par fuit;
Postquam, tantopere id vos velle, animum aduorteram.
D. At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem:
Nam qui rumor erit populi, inquit, si id feceris?
Olim cum honestè potuit; tum non est data:
Nunc viduam extrudi, turpe est: ferme eadem omnia,
Quæ tute dudum coram me incusaueras.
P. Satin' superbè illuditis me? D. qui? P. rogas?
Quia ne alteram quidem illam potero ducere.
Nam quo redibo ore ad eam, quam contempserim?
C. Tum autem Antiphonem video ab sese amittere
Inuitum eam; inque. D. tum autem video filium
Inuitum sanè mulierem ab se amittere.
Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi

Argentum iube rursum reſcribi Phormio.
P. Quod? næ ergo perſcripſi porrò illis, quibu' debui.
D E. quid igitur fiet? P H. ſi vis mihi vxorem dare,
Quam deſpondiſti, ducam: ſin eſt, vt velis
Manere apud te illam; hic dos maneat Demipho:
Nam non eſt æquom me propter vos decipi;
Cum ego veſtri honoris cauſa repudium alteri
Remiſerim, quæ tantundem dotis dabat.
D E. I hinc in malam rem cum iſtac magnificentia
Fugitiue: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeo? P. irritor. D E. tunè hanc duceres;
Si tibi data eſſet? P. fac periculum. D E. vt filius
Cum illa habitet apud te, hoc veſtrum conſilium fuit.
P. Quæſo, quid narras? D. quin tu mihi argentum cedo.
P. Imo verò tu vxorem cedo. D E. in ius ambula.
P. In ius? enimuerò ſi porrò eſſe odioſi pergitis.
D E. Quid facies? P. egone? vos me indotatis modò
Patrocinari fortaſſe arbitramini:
Etiam dotatis ſoleo. C. quid id noſtra? P. nihil.
Hic quandã norã, cuius vir vxorẽ. G H. hem. D E. quid eſt?
P. Lemni habuit aliam. C. nullus ſum. P. ex qua filiam
Suſcepit: & eam clam educat. C. ſepultu' ſum.
P. Hæc adeo ego illi iam denarrabo. C. obſecro,
Ne facias. P. oh, tun' is eras? D E. vt ludos facit.
C. Miſſum te facimus. P. fabulæ. C. quid vis tibi?
Argentum quod habes, condonamus te. P. audio:
Quid vos, malùm, ergo me ſic ludificamini
Inepti voſtra puerili ſententia?
Nolo, volo: volo, nolo rurſum: cedo, cape:
Quod dictũ, indictum eſt: qđ modò erat ratũ, irritum eſt.
C. Quo pacto, aut vnde hæc hic reſciuit? D. neſcio,
Niſi, me dixiſſe nemini, id certò ſcio.
C H. Monſtri, ita me dii ament, ſimile. P H. inieci ſcrupulum. D E. hem,
Hiccine vt à nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam apertè irridens? emori hercle ſatius eſt.
Animo virili, præſentiq; vt ſis, para.
Vides tuum peccatum eſſe elatum foras,

Neque iam id celare posse te vxorem tuam:
Nunc quod ipsa ex aliis auditura sit Chreme,
Id nosmet indicare placabilius est.
Tum hunc impuratum poterimus nostro modo
Vlciſci. P H. at at, nisi mihi prospicio; hæreo:
Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
C H. At vereor, vt placari possit. D E. bono animo es:
Ego redigam vos in gratiam, hoc fretus Chreme:
Cum è medio excessit, vnde hæc susceptа est tibi.
P H. Itane mecum agitis: satis astutè aggredimini;
Non hercle ex re istiu' me insti gasti Demipho.
An tu, vbi peregrè, tibi quod lubitum fuit, feceris
Neque huius sis veritus fœminę primariæ,
Nouo modo ei quin faceres contumelias;
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?
Hisce ego illam dictis ita tibi incensam dabo,
Vt ne restinguas, lacrumis si extillaueris.
D E. Malum quod isti dii, deæque omnes duint,
Tantane affectum hominem quenquam esse audacia?
Nonne hoc publicitus scelus hinc deportarier
In solas terras? C H. in id redactus sum loci,
Vt nesciam prorsus, quid agam cum illo. D. ego scio;
In ius eamus. P H. in ius? huc, si quid lubet.
D E. Assequere, ac retine, dum huc ego seruos euoco.
C. Enim solu' nequeo: accurre huc. P. vna iniuria est
Tecum. C. lege agito ergo. P H. altera est tecum Chreme.
D. Rape hunc. P H. itane agitis? enimuero voce est opus.
Nausistrata exi. C H. os opprime. D. impurum vide,
Quantum valet. P H. Nausistrata inquam. C H. non taces?
P H. Taceam? D. ni sequitur, pugnos in ventrem ingere.
P H. Vel oculum exculpe. est, vbi vos vlciscar probè.

Actus V. Scena VIII.

ARG. Phormio Chremetem prodit vxori de altera coniuge: Chremes grauiter obiurgatur, Phormio exultat tam probè se vltũ esse senes: Demipho pro fratre intercedit, et orat, vt huic vxor factum condonet. Ea neq; se ignoscere dicit, neq; promittere quicquã, sed filij iudicio permittere omnia. Senarij, & Octonarij.

NAV-

NAVSISTRATA, CHREMES, PHORMIO, DEMIPHO.

N. QVi nominat me? C.hem. NA.quid istuc turbæ est obsecro
Mi vir? PH. hem quid nunc obticuisti? NA. quis hic homo est?
Non mihi respondes? P. hiccine vt respondeat?
Qui hercle, vbi sit, nescit. C. caue isti quidquam creduas.
P. Abi tange. si non totus friget, me enica.
CH. Nihil est. NA. quid ergo est? qd istic narrat? P. iã scies:
Auscultа. C. pergin' credere? NA. quid ego obsecro
Huic credam, qui nil dixit? P. delirat miser
Timore. NA. non pol temere est, quod tu tam times.
C. Ego timeo? P. rectè sanè: quando nihil times,
Et hoc nihil est, quod dico ego, tu narra. DE. scelus,
Tibi narret? P. eho tu, factum est abs te sedulo
Pro fratre. NA. mi vir nõ mihi narras? CH. at. NA. quid at?
CH. Non opus est dicto. P. tibi quidem: at scito huic opu' st.
In Lemno. CH. hem quid ais? D. non taces? PH. clam te. CH. hei mihi.
PH. Vxorem duxit. NA. mi homo dii melius duint.
PH. Sic factum est. NA. perii misera. PH. & inde filiam
Suscepit iam vnam, dum tu dormis. CH. quid agimus?
NA. Pro dii immortales, facinus indignum, & malum.
PH. Hoc actum est. NA. an quidquam hodie est factum indignius?
Qui mi, vbi ad vxores ventum est, tum fiunt senes.
Demipho, te appello: nam me cũ hoc ipso distædet loqui.
Hęccine erant itiones crebræ, & mansiones diutinæ
Lemni? hæccine erat, quę nostros fructus minuebat, vilitas?
DE. Ego Nausistrata esse in hac re culpam meritã nõ nego,
Sed eam, quæ sit ignoscenda. PH. verba fiunt mortuo.
DE. Nam neque negligentia tua, neque odio id fecit tuo,
Vinolentus fere ab hinc annos quindecim mulierculam
Eam compressit, vnde hæc nata est, neque pòst illa vnquam attigit.
Ea mortem obiit: è medio abiit: qui fit in re hac scrupulus?

Quam ob rem te oro, vt alia facta tua sunt, æquo ānimō hoc feras.
NA. Quid ego æquo animo? cupio misera in hac re iam defungier.
Sed quid sperem? ætate porrò minu' peccaturum putem?
Iam tum erat senex. senectus si verecundos facit.
An mea forma, atque ætas nunc magis expetenda est Demipho?
Quid mihi affers, quam ob rem expectem, aut sperem porrò non fore?
P. Exequias Chremeti, quibus cōmodum ire, hem tēpus est.
Sic dabo: age age nunc, Phormionem, qui volet, lacessito:
Faxo tali eum mactatum, atque hic est, infortunio.
Redeat sane in gratiam. iam supplicii satis est mihi.
Habet hæc, ei quod, dū viuat, vsque ad aurē obganniat.
N. At meo merito credo. quid ego nunc commemorem Demipho
Singillatim, qualis in istum fuerim? D. noui ęque omnia.
Tecum. NA. meriton' meo hoc videtur factum? D. minime gentium:
Verum, quando iam accusando fieri infectum non potest,
Ignosce: orat, confitetur, purgat: quid vis amplius?
P. Enimuero prius quàm hæc dat veniam, mihi prospiciam & Phædriæ.
Heus Nausistrata, prius quàm huic respondes temere, audi. NA. quid est?
PH. Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli:
Eas dedit tuo gnato. is pro sua amica lenoni dedit.
C. Hem quid ais? N. adeon' indignum tibi videtur, filius
Homo adolescens vnam si habet amicam? tu vxores duas.
Nil pudere? quo ore illum obiurgabis? responde mihi.
D. Faciet, vt voles. N. imo, vt iam scias meā sententiam,
Neque ego ignosco, neque promitto quidquam, neque respondeo,
Prius quàm gnatum video: eius iudicio permitto omnia: is
Quod iubebit, faciam. P. mulier sapiens es Nausistrata.
NA. Satin' id est tibi? PH. imo vero pulchre discedo, & probe,

Et

Et præter ſpem. NA. tu tuum nomen dic quod eſt. PH. min'? Phormio,
Veſtræ familiæ hercle amicus, & tuo ſummus Phædriæ.
NA. Phormio, at ego æcaſtor poſthac tibi, quod potero, & quæ voles,
Faciamque, & dicam. PH. benignè dicis. NA. pol meritum eſt tuum.
PH. Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam Nauſiſtrata,
Et quod tuo viro oculi doleant? NA. cupio. PH. me ad cœnam voca.
NA. Pol vero voco. D. eamus intro hinc. NA. fiat: ſed vbi eſt Phædria,
Iudex noſter? PH. iam hic faxo aderit. Vos valete, & plaudite.

Fabulæ Interlocutores.

PHILOTIS	*Meretrix*,
SYRA	*Anus*,
PARMENO	*Seruus*,
LACHES	*Senex*,
SOSTRATA	*Mulier*,
PHIDIPPVS	*Senex*,
PAMPHILVS	*Adoleſcens*,
MYRRHINA	*Mulier*,
SOSIA	*Seruus*,
BACCHIS	*Meretrix*.

ACTA LVDIS ROMANIS SEX. IVLIO CAES. CN. CORNELIO DOLABELLA, AEDIL. CVR. NON EST PERACTA TOTA. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII TIBIIS PARILIB. CN. OCTAVIO, T. MANLIO COS. RELATA EST ITERVM LVDIS FVNEBRIBVS. RELATA EST TERTIO Q. FVLVIO, L. MARCIO AEDILIBVS CVRVLIBVS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

Senarij.

VXorem duxit Pamphilus Philumenã,
Cui quondam ignorans virgini vitiũ obtulit:
Eiusq; per vim quem detraxit anulũ,
Dederat amicę Bacchidi meretriculę:
Dein profectus in Imbrum est: nuptã haud attigit.
Hanc mater vtero grauidam, ne id sciat socrus
Vt ęgram ad se transfert: reuertit Pamphilus,
Deprehendit partum: celat, vxorem tamen
Recipere non volt. pater incusat Bacchidis
Amorem. dum se purgat Bacchis; annulum
Mater vitiatæ forte agnoscit Myrrhina.
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

PROLOGVS.

Senarij.

HEcyra est huic nomen fabulæ. hæc cum data
Est noua; nouum interuenit vitium, & calamitas,
Vt neque spectari, neque cognosci potuerit:
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occuparat. nunc hæc planè est pro noua.
Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit

Ite-

Iterum referre; vt iterum possit vendere.
Alias cognostis eius: quæso hanc noscite.
Orator ad vos vènio ornatu prologi.
Sinite exorator sim, eodem vt iure vti senem
Liceat, quo iure sum vsus adolescentior,
Nouas qui exactas feci inueterascerent:
Ne cum poeta scriptura euaneseeret.
In his, quas primùm Cæcilii didici nouas,
Partim sum earum exactus, partim vix steti.
Quia scibam dubiam fortunam esse scenicam;
Spe incerta, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere cœpi; vt ab eodem alias discerem
Nouas studiosè, ne illum ab studio abducerem.
Perfeci, vt spectarentur. vbi sunt cognitæ;
Placitæ sunt. ita poetam restitui in locum,
Propè iam remotum iniuria aduorsarium
Ab studio, atque ab labore, atque ab arte musica.
Quòd si scripturam spreuissem in præsentia, &
In deterendo voluissem operam sumere,
Vt in otio esset, potius quàm in negotio:
Deterruissem facilè, ne alias scriberet.
Nunc quid petam, mea causa, æquo animo attendite.
Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium
Nunquam agere licitum est, ita eam oppressit calamitas.
Eam calamitatem vestra intellegentia
Sedabit; si erit adiutrix nostræ industriæ.
Cum primum eam agere cœpi; pugilum gloria,
Funambuli eodem accessit expectatio:
Comitum conuentus, studium, clamor mulierum
Fecere, vt ante tempus exirem foras.
Vetere in noua cœpi vti consuetudine,
In experiundo vt essem. refero denuo.
Primo actu placeo: cum interea rumor venit,
Datum iri gladiatores: populus conuolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco.
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est: otium, & silentium est:
Agendi tempus mihi datum est: vobis datur

Potestas condecorandi ludos scenicos.
Nolite sinere per vos artem musicam
Recidere ad paucos: facite, vt vestra auctoritas
Meæ auctoritati fautrix, adiutrixque sit.
Si nunquam auarè statui pretium arti meæ;
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quàm maxumè seruire vostris commodis:
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, & se in uostram commisit fidem;
Ne eum circunuentum iniquè iniqui irrideant.
Mea causa causam hanc accipite, & silentium
Date; vt lubeat scribere aliis, mihique vt discere
Nouas expediat, posthac pretio emptas meo.

Actus I. Scena I.

ARG. Philotis & Syra indignè ferunt Pamphilum vxorẽ duxisse, relicta quam amare videbatur Bacchide, & proratica sunt personæ, nam extra fabulæ argumentũ inducuntur, vt Permenoni detur occasio commemorandi argumenti. Senarij.

PHILOTIS, SYRA.

PH. PEr pol quàm paucos reperias meretricibus
Fideleis euenire amatores Syra.
Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi,
Quàm sanctè, vt quiuis facilè posset credere,
Nunquam illa viua ducturum vxorem domum:
Hem duxit. SY. ergo propterea te sedulo
Et moneo, & hortor, ne cuiusquam misereat,
Quin spolies, mutiles, laceres, quemquem nacta sis.
PH. Vtin' eximium neminem habeam? SY. neminem:
Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit,
Quin ita paret sese, abs te vt blanditiis suis
Quam minimo pretio suam voluptatem expleat.
Hiscine tu amabò non contra insidiabere?
PH. Tamen eandem pol esse omnibus, iniurium est.
SY. Iniurium est autem vlcisci aduorsarios?
Aut qua via captent te illi, eadem ipsos capi?
Ehu me miseram, cur non aut illæc mihi
Aetas, & forma est, aut tibi hæc sententia?

Actus I. Scena II.

ARG. Redeunti peregrè Philoti Parmeno totius narrat argumentum fabulæ. Senarij.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

PA. SEnex si quæret me; modò isse dicito
Ad portum percontatum aduentum Pamphili,
Audin', quid dicam, Scirte? si quæret me, vti
Tum dicas: si non quæret; nullus dixeris;
Aliàs vt vti possim causa hac integra.
Sed videon' ego Philotium? vnde hæc aduenit?
Philotis, salue multùm. PH. o salue Parmeno.
SY. Salue mecastor Parmeno. PA. & tu ædepol Syra.
Dic mihi Philoti, vbi te oblectasti tam diu?
PH. Minimè me equidem oblectaui, quæ cum milite
Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo:
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.
PA. Aedepol te desiderium Athenarum arbitror
Philotium cepisse sæpe, & te tuum
Consilium contempsisse. PH. non dici potest,
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Vosque hic videndi, antiqua vt consuetudine
Agitarem inter vos liberè conuiuium:
Nam illi haud licebat nisi præfinito loqui
Quę illi placerent. PA. haud opinor commodè
Finem statuisse orationi militem.
PH. Sed quid negoti hoc? modò quæ narrauit mihi
Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore, vt ille hac viua posset animum inducere
Vxorẽ habere. PA. habere autem. PH. eho tu, an nõ habet?
PA. Habet; sed firmæ hæ vereor, vt sint nuptiæ.
PH. Ita dii, deęque faxint, si in rem est Bacchidis.
Sed qui istuc credam ita esse? dic mihi Parmeno.
PA. Non est opus prolato: hoc percontarier
Desiste. PH. nempe ea causa, vt ne id fiat palam.
Ita me dii bene ament, haud propterea te rogo, vt
Hoc proferam; sed tacita vt mecum gaudeam.
PA. Nunquam dices tam commodè, vt tergum meum

Tuam

Tuam in fidem committam. P H. ah noli Parmeno:
Quasi non tu multò malis narrare hoc mihi,
Quàm ego, quæ perconter, scire. P A. vera hæc prædicat:
Et mi illud vitium maximum est. si mihi fidem.
Das te tacituram; dicam. P H. ad ingenium redis.
Fidem do, loquere. P A. ausculta. P H. istic sum. P. hanc
Bacchidem
Amabat, vt cum maximè, tum Pamphilus,
Cum pater, vxorem vt ducat, orare occipit:
Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,
Senem se dicere esse, illum autem esse vnicum
Præsidium velle se senectuti suæ:
Ille primò se negare: sed postquam acrius
Pater instat; fecit, animi vt incertus foret,
Pudorin' an ne amori obsequeretur magis.
Tundendo, atque odio denique effecit senex:
Despondit gnatam ei huius vicini proximi.
Vsque illud visum est Pamphilo neutiquam graue;
Donec iam in ipsis nuptiis. postquam vidēt
Paratas, nec moram vllam, quin ducat, dari:
Ibi demum ita ægrè tulit, vt ipsam Bacchidem,
Si adesset, credo ibi eius commiserescceret.
Vbicunque datum erat spatium solitudinis,
Vt conloqui mecum vnà posset: Parmeno
Perii, quid ego egi? in quod me conieci malum?
Non potero hoc ferre Parmeno: perii miser.
P H. At te dii, deæque perduint cum isto odio Laches;
P A. Ad pauca vt redeam. vxorem deducit domum.
Nocte illa prima virginem non attigit:
Quæ consecuta est nox, eam nihilò magis.
P H. Quid ais? cum virgine vnà adolescens cubuerit;
Plus potus, illa se abstinere vt potuerit?
Non verisimile dicis: nec verum arbitror.
P A. Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit,
Nisi cupiens tui: ille inuitus illam duxerat.
P H. Quid deinde fit? P A R. diebus sanè pauculis
Post Pamphilus me solum seducit foras,
Narratque, vt virgo à se integra etiam tum siet.

Seque

Seque antè, eam quàm vxorem duxisset domum,
Sperasse eas tolerare posse nuptias.
Sed quam decrerim me non posse diutius
Habere, eam ludibrio haberi Parmeno,
Quin integram itidem reddam, vt accepi à suis,
Neque honestum mihi, neque vtile ipsi uirgini est.
PH. Pium, ac pudicum ingenium narras Pamphili.
PA. Hoc ego proferre, incommodum esse mihi arbitror:
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas uiti,
Superbum est. sed illam spero, vbi hoc cognouerit;
Non posse se mecum esse, abituram denique.
PH, Quid interea? ibatne ad Bacchidem? PAR. quotidie:
Sed, vt fit, postquam hunc alienum ab sese videt;
Maligna multò, & magis procax facta illico est.
PH. Non epol mirum. PAR. atqui ea res multò maxume
Disiunxit illum ab illa, postquam & ipse se,
Et illam, & hanc, quæ domi erat, cognouit satis,
Ad exemplum ambarum mores earum æstimans,
Hæc, ita vti liberali esse ingenio decet,
Pudens, modesta, incommoda, atque iniurias
Viri omneis ferre, & tegere contumelias.
Hic animus partim vxoris misericordia
Deuictus, partim victus huiu' iniuria,
Paulatim elapsus est Bacchidi, atque huic transtulit
Amorem; postquam par ingenium nactus est.
Interea in Imbro moritur cognatus senex
Horum, ea ad hos redibat lege hereditas,
Eò amantem inuitum Pamphilum, extrudit pater.
Reliquit cum matre hic vxorem: nam senex
Rus abdidit se: huc raro in vrbem commeat.
PH. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?
PA. Nunc audies. primùm dies compluſculos
Bene conueniebat sane inter eas: interim
Miris modis odisse cœpit Sostratam,
Neque lites vllæ inter eas, postulatio
Nunquam. PH. quid igitur? PA. si quando ad eã accesserat
Confabulatum; fugere è conspectu illico,
Videre nolle. denique, vbi non quit pati;

Simulat se à matre accersi ad rem diuinam, abit
Vbi ibi est dies complureis: accersi iubet.
Dixere causam tunc nescio quam: iterum iubet:
Nemo remisit. postquam accersunt sæpius;
Aegram esse simulant mulierem. nostra illico
It visere ad eam: admisit nemo. hoc vbi senex
Resciuit; heri ea causa rure aduenit huc,
Patrem continuo conuenit Philumenæ.
Quid egerint inter se, nondum etiam scio;
Nisi sanè curæ est, quorsum euenturum hoc siet.
Habes omnem rem. pergam, quò cœpi hoc iter.
PH. Et quidem ego: nam constitui cum quodam hospite
Me esse illum conuenturam. PAR. dii vortant bene
Quod agas. PHI. vale. PAR. & tu bene vale Philotium.

Actus II. Scena I.

ARG. Sostratam vxorem accusat Laches, quòd nurũ Philumenam duritie sua & morum incommoditate domo eiecerit, Socrus contrà nihil tale à se patratum esse contendit.

Tetrametri partim Iambici Acatalectici, partim Trochaici Catalectici. Praterea aliquot Senarij.

LACHES, SOSTRATA.

LA. PRo deum, atque hominum fidem, quod hoc genus est, quæ hæc coniuratio,
Vt omnes mulieres eadem æquè studeant, nolintq́, omnia?
Neq; declinatã quidquam ab aliarũ ingenio vllã reperias;
Itaque adeo vno animo omnes socrus oderunt nurus. viris
Esse aduorsas, æquè studium est, similis est pertinacia.
In eodem omnes mihi videntur ludo doctę ad malitiam: &
Ei ludo, si vllus est, magistram hanc esse satis certò scio.
SO. Me miserã, quę nũc, quãobrem accuser, nescio. LA. hem.
Tu nescis? S. non, ita me dii bene ament mi Laches,
Itaque vna inter nos agere ætatem liceat. L. dii mala prohibeant.
S. Meque abs te immeritò esse accusatam, pòst modò resciisses. LA. scio.
Te immeritò? an quidquã pro istis factis dignũ te dici põt,
Quæ me, & te familiam dedecoras, filio luctum paras?

Tum

Tum autem, ex amicis inimici vt sint nobis affines, facis;
Qui illum decrerunt dignum, suos cui liberos committerent.
Tu sola exorere, quæ perturbas hæc tua impudentia.
S. Egone? L. tu inquam mulier, quæ me omnino lapidē. haud hominem putas.
An, quia ruri esse crebrò soleo, nescire arbitramini,
Quo quisque pacto hic vitam vostrorum exigat?
Multò melius, hic quę fiūt, quàm illi vbi sum assiduè, scio:
Ideo quia, vti vos mihi domi eritis; proinde ego ero foris
Iampridem equidē audiui cepisse odium tui Philumenam:
Minimeque adeo mirū; & ni id feciſſet; magi' mirū foret.
Sed non credidi adeo, vt etiam totam hanc odiſlet domū.
Quod si sciſſem; illa hic maneret potius, tu hinc isses foras.
At vide, quàm immeritò ægritudo hæc oritur mi abs te Sostrata.
Rus habitatum abii, concedens vobis, & rei seruiens,
Sumptus vestros, otiumque vt nostra res posset pati,
Meo labori haud parcens, præter equom, atque ætatem meam.
Non te pro his curasse rebus, ne quid ægrè esset mihi?
S. Nō mea opera, neque pol culpa euenit. L. imo maxumè.
Sola hic fuisti: in te omnis hæret culpa sola Sostrata.
Quæ hic erant, curares; cum ego vos solui curis cæteris.
Cum puella anum suscepisse inimicitias non pudet.
Illiu' dices culpa factum. S. haud equidē dico mi Laches.
L. Gaudeo (ita me dii ament) gnati causa: nā de te quidē,
Sati' scio, peccando detrimenti nil fieri potest.
S. Qui scis, an ea causa mi vir me odisse assimulauerit?
Vt cum matre vnà plus esset? L. quid ais? non signi sat est,
Quod heri nemo voluit viscentem te ad eā intromittere?
S. Enim lassam oppidò tum aiebant: eò ad eā non admissa sum.
L. Tuos esse illi mores morbum magi', quàm vllam aliam rem arbitror:
Et meritò adeo: nam vostrarū nulla est, quin gnatū velit.
Ducere vxorem: & quæ vobis placita conditio est, datur:
Vbi duxere impulsu vostro, vostro impulsu easdē exigunt.

Actus

Actus II. Scena II.

ARG. Laches remitti cupit nurum suã, pater Phidippus dicit non posse eum perdurare apud socrum absente Pamphilo. Iambici Tetrametri Catalectici.

PHIDIPPVS, LACHES, SOSTRATA.

P. ET si scio Philumena meum ius esse, vt te cogam,
Quæ ego imperem facere; ego tamen patrio animo victus faciam
Vt tibi concedam, neque tuæ libidini aduorsabor.
L. Atque eccum Phidippum optume video: ex hoc iam sci bo, quid sit.
Phidippe, esse ego meis omnibus scio me apprime obse-quentem:
Sed non adeo, vt facilitas mea illorum corruptat animos.
Quòd si tu idem faceres, magis in rem & nostram, & vo-stram id esset.
Nunc video in illarum potestate esse te. P. eia vero.
L. A dii te heri de filia: vt veni, itidem incertum amisti.
Haud ita decet, si perpetuam vis esse affinitatem hanc,
Celare te iras. si quid est peccatum à nobis, profer:
Aut ea, refellendo, aut purgando vobis,, corrigemus.
Te iudice ipso. sin ea est causa retinendi apud vos,
Quia ægra est: te mi iniuriam facere arbitror Phidippe,
Si metuis, satis vt meæ domi curetur diligenter.
At, ita me dii ament, haud tibi hoc concedo: etsi illi pater es,
Vt tu illã saluã magis velis, quàm ego: id adeo gnati causa,
Quem ego intellexi illam haud minus, quàm se ipsum, magni facere.
Neque adeo me clam est, quàm esse eum grauiter laturum credam,
Hoc si rescierit. eò, domum studeo hæc prius, quàm ille huc redeat.
P. Laches, & diligentiam vestram, & benignitatem
Noui: &, quæ dicis, omnia esse vt dicis animũ induco:
Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire studeo,
Si facere possim vllo modo. L. quæ res te facere id prohibet?

Eho,

Eho, nunquid nam accusat virum? P. minime: nam postquam attendi
Magis, & vi cœpi cogere vt rediret, sancte adiurat
Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.
Aliud fortasse aliis vitii est: leni ego animo sum natus:
Non possum aduorsari meis. L. hem Sostrata. So. heu me miseram.
L. Certumne est istuc? P. nunc quidem, vt videtur, sed nunquid vis?
Nã est, qđ me transire ad forum iam oporte. L. eo tecũ vna.

Actus II. Scena III.

ARG. Sostrata queritur genus mulierum nimis esse suspectum viris. Trochaici Catalectici.

SOSTRATA.

So. AEdepol ne nos æquè sumus omnes inuisa viris,
Propter paucas; quæ omnes faciunt dignę vt videamur malo.
Nam, ita me ament di, quòd me accusat nunc vir, sum extra noxiam.
Sed non facile est expurgatu: ita animũ induxerunt, socrus
Omneis esse iniquas. haud pol me equidẽ: nã nunquã secus
Habui illam, ac si ex me esset nata: nec, qui hoc mi eueniat, scio.
Nisi pol filium multimodis iam expecto, vt redeat domũ.

Actus III. Scena I.

ARG. Pamphilus queritur se absente vxorem ad suos abijsse, relicta socru.

Tetrametri, & Iambici, & Trochaici misti, vix vt discernere possis interdum. In fine Senarij aliquot.

PAMPHILVS, PARMENO, MYRRHINA.

P. NEmini ego plura acerba esse ex amore homini vnquam oblata credo,
Quàm mi heu me infelicẽ, hanccine ego vitã parsi perdere?
Haccine ego causa erã tantopere cupidus redeundi domũ?
Cui quãto fuerat præstabilius, vbiuis gentium ætatẽ agere,

Quàm

Quàm huc redire? atque hæc ita esse miserũ me resciscere?
Nam nos omnes quibus alicũde aliquis obiectus est labos,
Omne, quod est interea tempus, prius quàm id recitum est, lucro est.
PAR. At sic citius qui te expedias his ærumnis, reperies.
Si non rediisses; hæ iræ factæ essent multò ampliores.
Sed nunc aduentũ tuum ambas Pamphile scio reuerituras.
Rem cognosces, iram expedies. restitues rursum in gratiã.
Leuia sunt hæc, quæ tu pergrauia esse in animum induxti tuum.
PAM. Quid consolare me? an quisquã vsquam gentium est æquè miser?
Prius quàm hanc vxorem duxi; habebã alibi animum amori deditum.
Iã in hac re vt taceã, cuius facile scitu quàm fuerim miser:
Tamen nunqam ausus sum recusare eam, quam mi obtrudit pater.
Vix me illinc abstraxi, atque impeditũ in ea expediui animum meum:
Vixque huc contuleram, hem noua res orta est, porrò ab hac, quæ me abstrahat.
Tum matrem ex ea re me, aut vxorem in culpà inuenturum arbitror:
Qđ cũ ita esse inuenero; quid restat, nisi porrò vt fiã miser?
Nam matris ferre iniurias me Parmeno pietas iubet:
Tũ vxori obnoxius sum: ita olim suo me ingenio pertulit,
Tot meas iniurias, quæ nunquam in nullo patefecit loco.
Sed magnum nescio quid necesse est euenisse Parmeno,
Vnde ira inter eas intercessit, quæ tam permansit diu.
PAR. Hoc quidem hercle paruum est: si vis verò veram rationem exequis
Non maxumas, quæ maxumę sunt interdum iræ, iniurias
Faciunt: nam sæpe est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est;
Cum de eadem causa est iracundus factus inimicissimus.
Pueri inter sese quàm pro leuibus noxiis iras gerunt?
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.

Iti-

Itidem mulieres sunt ferme, vt pueri, leui sententia:
Fortasse vnum aliquod verbum hanc inter eas iram conciuerit.
PAM. Abi Parmeno intro, ac me venisse nuncia. PAR. hem quid hoc? PAM. tace.
Trepidari sentio, cursari rursum prorsum: agedum ad fores
Accede propius. PAR. hem, sensistin? PAM. noli fabularier.
Pro Iupiter, audio clamorem. PAR. tute loqueris, me vetas?
M. Tace obsecro mea gnata. P. matris vox visa est Philumenæ.
Nullus sum. PAR. qui dum? P. perii. PAR. quã obrem? P. nescio quod magnum malum
Profectò Parmeno me celas. PAR. vxorem Philumenã
Pauitare nescio quid, dixerunt. id si forte est; nescio.
P. Interii: cur mihi id non dixti? PAR. quia non poteram vnà omnia.
P. Quid morbi est? PAR. nescio. P. quid? nemone medicum adduxit? PAR. nescio.
P. Cesso hinc ire intro, vt hoc quàmprimum, quidquid est, certum sciam?
Quonam modo Philumena mea uũc te offendam affectã?
Nam si periculum vllum in te est; periisse me vnà haud dubium est.
PAR. Non vsus facto est mihi nunc, hunc intro sequi:
Nam inuisos omnes nos esse illis sentio:
Here nemo voluit Sostratam intro admittere.
Si fortè morbus amplior factus siet,
Quod sane nolim, maxumè heri causa mei,
Seruom illico introisse dicent Sostratæ,
Aliquid tulisse comminiscentur mali
Capiti, atquæ ętati illorum, morbus qui auctu' sit.
Hera in crimen veniet, ego in magnum malum.

Actus III. Scena II.

ARG. Pamphilus tristior egreditur à Philumena deprehenso eius partu, quem modis omnibus celare conatur, ac tegere.

Iambici Tetrametri Catalectici.

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILVS.

S. NEscio quid iã dudũ hic audio tumultuari misera. Malè metuo, ne Philumenæ magi' morbus aggraueſcat:
Quod te Aeſculapi, & te Salus, ne quid ſit huius, oro.
Nunc ad eam viſam. PAR. heus Soſtrata. S. ehem. PAR. iterum iſtinc excludere.
S. Ehem Parmeno, tu ne hic eras? perii, quid faciã miſera?
Non viſam vxorem Pamphili; cũ in proxumo hic ſit egra?
PAR. Non viſas, nec mittas quidẽ viſendi cauſa quẽquã:
Nam qui amat cui odio ipſus eſt, bis facere ſultè duco,
Laborem inanem ipſus capit, & illi moleſtiam affert.
Tum autem filius tuus introiit videre, vt venit, quid agat.
S. Quid ais? an venit Pamphilus? PAR. venit. S. diis gratiam habeo.
Hem, iſtoc verbo animus mihi rediit, & cura ex corde exceſſit.
PAR. Iam ea te cauſa maxum è huc nunc introire nolo:
Nam ſi remittent quippiam Philumenam dolores;
Omnem rem narrabit, ſcio, continuò ſola ſoli,
Quæ inter vos interuenit, vnde ortum eſt initium iræ.
Atq; eccũ video ipſum egredi: quàm triſti' ſt. So. mi gnate.
PA. Mea mater ſalue. S. gaudeo veniſſe. ſaluom ſaluan' Philumena eſt? PAM. meliuſcule eſt. S. vtinam iſtuc ita dii faxint.
Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam triſtis? PAM. rectè mater.
So. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente inuaſit?
PAM. Ita factum eſt. So. quid morbi eſt? PAM. febris. So. quotidiana? PAM. ita aiunt.
I ſodes intro, conſequar iam te mea mater. So. fiat.
PAM. Tu pueris curre Parmeno obuiam, atque his one-

ra adiuta.
PA. quid? non sciunt ipsi uiam, domum qua redeant?
PAM. cessas?

Actus III. Scena III.

ARG. Deliberat Păphilus, velit uxorẽ recipere, an repudiare. Trochaici Tetrametri Catalectici, & in fine Senarij pauci.

PAMPHILVS.

PAM. NEqueo mearum rerum initium vllum inuenire idoneum,
Vnde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,
Partim quæ perspexi his oculis, partim quę accepi auribus:
Qua me propter exanimatum citius eduxi foras,
Nam modò me intro vt corripui timidus, alio suspicans
Morbo me visurũ affectam, ac sensi esse, vxorem: hei mihi,
Postquã me aspexere ancillæ aduenisse: illico omnes simul
Læta: exclamant, uenit, id quod me repente aspexerant.
Sed continuò voltum earum sensi immutari omnium;
Quia tam incommodè illis fors obtulerat aduentum meũ.
Fortè una illarum interea propere præcurrit, nuncians
Me veniſſe: ego eiu' videndi cupidus recta consequor.
Posteaquam introii; extemplo eius morbũ cognoui miser:
Nam neq;, vt celari posset, tempus spatium ullum dabat:
Neque uoce alia, ac res monebat, ipsa poterat conqueri.
Postquã aspexi; o facinus indignũ inquã: & corripui illico
Me inde, lacrumans, incredibili re, atque atroci percitus.
Mater consequitur: iam vt limen exirem, ad genua accidit,
Lacrumãs misera. miseritũ est, profectò hoc sic est, vt puto.
Omnibu' nobis ut res dant sese, ita magni, atque humiles sumus.
Hanc habere orationem mecum à principio instituit:
O mi Pamphile, abs te quãobrẽ hæc abierit, causam vides:
Nam uitiũ est oblatũ uirgini olim ab nescio quo improbo:
Nunc huc confugit: te, atq; alios partum ut celaret suum.
Sed cũ orata eius reminiscor; nequeo quin lucrumẽ miser.
Quęquę sors fortuna est, inquit, nobis quę te hodie obtulit,
Per eam te obsecramus ambæ, si ius, si fas est, vti

Aduorsa eius per te tecta, tacitaque apud omnes sient:
Si vnquã erga te animo esse amico sensti eam, mi Phãphile,
Sine labore hanc gratiã, te, vti sibi des pro illa nunc, rogat:
Ceterùm de reducenda id fac, quod in rem sit tuam.
Parturire eam, neque grauidam esse ex te, solus conscius:
Nam aiunt tecum post duobus concubuisse eam mensibus:
Tum, postquam ad te venit, mensis hic agitur iã septimus:
Quod te scire, ipsa indicat res, nunc si potis est Pamphile,
Maxumè volo, doq; operam, vt clã partus eueniat patrem,
Atque adeo omneis, sed si fieri id non potest, quin sentiant,
Dicam abortum esse. scio nemini aliter suspectum fore,
Quin, quod verisimile est, ex te rectè eum natum putent.
Cõtinuò exponetur; hic tibi nihil est quidquã incõmodi: &
Illi miserę indignè factam iniuriam contexeris.
Pollicitus sum, & seruare in eo certum est, quod dixi, fidẽ:
Nã de reducenda, id verò neutiquam honestũ esse arbitror:
Nec faciam; etsi amor me grauiter, consuetudoque tenet.
Lacrumo, quæ posthac futura est vita, cum in mentẽ venit,
Solitudoque. o fortuna, vt nunquam perpetuo es bona.
Sed iam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit.
Quem ego consilio missum feci, idẽ nunc operã huic dabo.
Adest Parmeno cum pueris hunc minimè est opus
In hac re adesse: nam olim soli credidi,
Ea me abstinuisse in principio, cum data est.
Vereor, si clamorem eiu' hic crebrò exaudiat;
Ne parturire eam intelligat. aliquò mihi est
Hinc ablegandus, dum parit Philomena.

Actus III. Scena IIII.

ARG. Narrat Sosia quæ adierit maris pericula. Seruus Parmeno in arcẽ mittitur, ne parere Philumenam interim audiat. Senarij & vnus quadratus.

PARMENO, SOSIA, PHAMPHILVS.

PAR. AIn' tu tibi hoc incommodum eueniſſe iter?
SO. Non hercle Parmeno verbis dici potest
Tantum, quàm re ipsa nauigare incommodum est.
PAR. Ita ne est? SO. o fortunate, nescis quid mali
Præterieris, qui nunquam es ingressus mare.

Nam

Nam alias vt omittam miserias, vnam hanc vide:
Dies triginta, aut plus eo, in naui fui;
Cum interea semper mortem expectabam miser:
Ita vsque aduorsa tempestate vsi sumus.
PAR. Odiosum. SO. haud clam me est: denique hercle aufugerim
Potius, quàm redeam; si eò mi redeundum sciam.
PAR. Olim quidem te causæ impellabant leues,
Quod nunc minitare facere, vt faceres Sosia.
Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium:
Ite intro: ego hunc adibo; si quid me velit.
Here, etiam tu hic stas? PAM. equidem te expecto. PAR. quid est?
P. In arcem transcurso opus est. PAR. cui homini? P. tibi.
PAR. In arcem? quid eò? PAM. Callidemidem hospitem
Myconium, qui mecum vnà aduectust, conueni.
PAR. Perii: uouisse hunc dicam; si saluus domum
Rediisset vnquam, ut me ambulando rumperet.
PAM. Quid cessas? PAR. quid vis dicam? an conueniam modò:
PAM. Imo quòd constitui me hodie conuenturum eum,
Non posse, ne me frustra ille expectet: vola.
PAR. At non noui hominis faciem. P. at faciam, vt noueris:
Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius,
PAR. Cadaueroſa facies. dii illum perduint.
Quid, si non ueniet? maneamne vsque ad uesperum?
P. Maneto: curre. PAR. non queo: ita defessu' sum.
P. Ille abiit, quid agam infelix? prorsus nescio,
Quo pacto hoc celem, quod me orauit Myrrhina,
Suæ gnatæ partum: nam me miseret mulieris:
Quod potero faciam: tamen vt pietatem colam:
Nam me parenti potius, quàm amori obsequi
Oportet. at at at eccum Phidippum, & patrem
Video: horsum pergunt. quid dicam hisce, incertu' sum.

Actus III. Scena V.

ARG. De reducenda Philumena inter senes agitur. Pamphilus reducturum se negat, fert eam rem indignè Phidippus.

Trochaici Octonarij Catalectici, & Senarij Iambici.

LACHES, PHIDIPPVS, PAMPHILVS.

LA. DIxtin' dudum, dixisse illam se expectare filium?
PH. Factum. LA. veniisse aiunt: redeat. PAM. quam causam dicam patri,
Quãobrẽ non reducã, nescio. LA. quẽ ego hic audiui loqui?
PAM. Certũ obfirmare est viam me, quã decreui persequi.
LA. Ipsus est, de quo hoc agebam tecũ. PAM. salue mi pater.
L. Gnate mi, salue. PH. bene factum te aduenisse Pãphile,
Atque adeo, quod maxumum est, saluum, atque validum. PAM. creditur.
LA. Aduenis modò? PAM. admodum. LA. cedo, quid reliquit Phania
Consobrinus noster? PA. sanè herclè homo voluptati obsequens
Fuit, dum uixit: & qui sic sunt, haud multùm hæredem adiuuant.
Sibi verò hanc laudem reliquit: vixit, dum vixit bene.
LA. Tum tu igitur nihil attulisti huc plus vna sententia?
PAM. Quidquid est id, qđ reliquit, profuit. L. imo obfuit:
Nam illum viuom, & saluom vellem. PH. impunè optare istuc licet.
Ille reuiuiscet iam nunquã: & tamen, utrum malis, scio.
L. Here Philumenam ad se accersi hic iussit. dic iussisse te.
PH. Noli fodere. iussi. L. sed iam eam remittet. PH. scilicet.
PAM. Omnem rem scio, vt sit gesta: aduenies audiui omnia. LA. at
Istos inuidos dii perdant, qui hæc libenter nunciant.
P. Ego me scio cauisse, ne vlla meritò contumelia
Fieri à vobis posset: idque si nunc memorare hic velim;
Quàm fideli animo, & benigno in illam, & clementi fui;
Verè possim; ni te ex ipsa id magi' velim rescisce re:
Namq; eo pacto maxumè apud te meo erit ingenio fides;
Cum illa, quæ nunc in me iniqua est, æqua de me dixerit.

Ne-

Neque culpâ hoc mea euenisse dissidium, id testor deos.
Sed quando sese esse indignam deputat matri meæ,
Cui concedat, cuius mores toleret sua modestia;
Neque alio pacto potest componi inter eas gratia:
Segreganda aut mater à me est Phidippe, aut Philumena.
Nunc me pietas matris potius commodum suadet sequi.
L. Pãphile, ad aures haud inuito sermo mihi accessit tuus;
Cum te post putasse omnes res præ parente intelligo.
Verùm uide, ne impulsus ira prauè insistas Pamphile.
P. Quibus iris nunc in illam impulsus iniquu' sim?
Quæ nunquam quidquam erga me commerita est pater,
Quod nollem: & sæpe, quod vellem meritam scio.
Amoque, & laudo, & vehementer desidero:
Nam fuisse erga me miro ingenio, expertu' sum:
Illique exopto, vt reliquam uitam exigat
Cum eo uiro, me qui sit fortunatior;
Quandoquidem illam à me distrahit necessitas.
PH. Tibi id in manu est, ne fiat. L. si sanus sies;
Iube illam redire. P. non est consilium pater:
Matris seruibo commodis. LA. quò abis? mane,
Mane inquam? quò vadis? PH. quæ hæc pertinacia est?
LA. Dixin' Phidippe hanc rem ægrè laturum esse eum?
Quamobrem te orabam; vt filiam remitteres.
PH. Non credidi ędepol adeo inhumanum fore.
Ita nunc is sibi me supplicaturum putat.
Si est, vt velit reducere vxorem; licet:
Sin alio est animo; renumeret dotem huc, eat.
LA. Ecce autem, tu quoque proteruè iracundus es.
PH. Percontumax redisti huc nobis Pamphile.
LA. Decedet iam ira hæc; etsi meritò iratus est.
PH. Quia paululum vobis accessit pecuniæ;
Sublati animi sunt. LA. etiam mecum litigas?
PH. Deliberet, renuncietque hodie mihi,
Velitne, an non: vt alii, si huic non sit; fiet.
LA. Phidippe, ades, audi paucis. abiit: quid mea?
Postremò inter se transigant ipsi, ut lubet:
Quando nec gnatus, neq; hic mihi quidquã obtemperant,
Quę dico, paruipendunt. porto hoc iurgium ad

Vxorem, cuius fiunt consilio omnia hæc.
Atque in eam hoc omne, quod mihi ægrè est, euomam.

Actus IIII. Scena I.

ARG. Obiurgat vxorem maritus ob celatum filia partum: hoc etiam quòd resciscit de puero Phidippus ad tumultum augendum facit, & vt Pamphilus vxorem recipere cogatur.

Tetrametri Iãbici & Trochaici permisti, & Dimeter vnus.

MIRRHINA, PHIDIPPVS.

MYR. PEriii, quid agam? quò me vortam? quid meo respondebo viro
Misera? nam audisse vocem pueri visu' est vagientis.
Ita corripuit derepente tacitus sese ad filiam.
Quòd si resciuerit peperisse; id qua causa clam habuisse me
Dicam, non ædepol scio.
Sed ostiũ concrepuit: credo ipsum ad me exire: nulla sum.
P. Vxor vbi me ad filiam ire sensit, se duxit foras.
Atque eccam video: quid agis Myrrhina? heus, tibi dico. M. mihi ne
Mi vir? P. vir ego tuus? tu virum me, aut hominem adeo esse deputas?
Nam si vtrumuis horum mulier vnquam tibi visus forem;
Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. M. quibus? P. atrogas?
Peperit filia? hem, taces? ex quo? M. istuc rogare æquom est patrem
Perii: ex quo censes, nisi ex illo, cui data est nuptum, obsecro?
P. Credo: neq; adeo arbitrari patris est aliter. sed demiror,
Quid sit, quã ob rẽ tãtopere hũc omnes nos celare volueris
Partum; præsertim cum & rectè, & suo pepererit tempore.
Adeo ne peruicaci esse animo, vt puerũ præoptares perire,
Ex quo inter nos scires posthac amicitiam fore firmiorem,
Potius, quàm esset cum illo nupta aduorsus animi lubidinẽ
Tui? ego etiã illorũ esse hanc culpã credidi, quę te est penes.
M. Misera sum. P. vtinam sciam ita esse istuc. sed nunc mihi in mentẽm venit,
Ex hac re quod locuta es olim; cũ illum generũ cepimus:

Nam

Nam nuptam filiam negabas posse te pati tuam
Cum eo, qui meretrices amaret, qui pernoctaret foris.
M. Quamuis causam hunc suspicari, quàm ipsam veram, mauolo.
P. Multò prius sciui, quàm tu, illũ amicũ habere Myrhina.
Verum id vitium ego nunquam decreui esse adolescentiæ:
Nam id omnibus innatum est. at pol iam aderit, cum se quoque oderit.
Sed vt olim te ostendisti eandem esse; nihil cessasti vsque adhuc,
Vt filiã ab eo abduceres, neu, quod egissem, esset ratum,
Id nunc res indicium hæc facit, quo pacto factum volueris.
M. Adeon' me esse peruicacem censes cui mater siem,
Vt eo essem animo, si ex vsu esset nostro hoc matrimoniũ.
P. Tun' prospicere, aut iudicare, nostram in rem quod sit, potes?
Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret
Exeuntem aut introeuntem ad amicã. quid tuum postea,
Si modestè, ac rarò hoc fecit? nonne ea dissimulare nos
Magis humanũ est, quàm dare operã id scire, q nos oderit?
Nam si is posset ab ea sese derepente auellere,
Qui cum tot consuesset annos, non eum hominẽ ducerem,
Nec virum sati' firmũ gnatæ. M. mitte adolescentẽ obsecro,
Et quæ me peccasse ais: abi, solum solus conuenì.
Roga, velit, ne an non vxorem. si est vt dicat velle se?
Redde: sin est autem, vt nolit. rectè consului meæ.
P. Si quidẽ ille ipse nõ volt, & tu sensti esse in eo Myrhina
Peccatum; aderam, cuius consilio ea par fuerat prospici,
Quam ob rem incendor ira, te esse ausam hæc facere iniussu meo.
Interdico, ne extulisse extra ædes puerum vsquam velis.
Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui postulem.
Ibo intro, atque edicam seruis, ne quoquã efferri sinant.
M. Nullam pol credo mulierem, me miseriorem viuere:
Nam vt hic laturus hoc sit, si ipsam rem, vt siet resciuerit.
Non æpol clam me est; cum hoc quod leuius est, tam animo iracundo tulit.
Nec, qua via sententia eius mutari possit, scio.

Hoc

Hoc mi vnum ex plurimus miseriis reliquom fuerat malũ,
Si puerum, vt tollam, cogit, cuius qui sit nescimus pater:
Nam, cum compressa est gnata; forma in tenebris noſci non quita est:
Neque detractum ei tum quidquam est, qui post possit noſci, qui siet:
Ipse eripuit vi, in digito quẽ habuit, virgini abiens annulũ:
Simul vereor, Pamphilus ne orata nostra nequeat diutius
Celare, cum sciet alienum puerum tolli pro suo.

Actus IIII. Scena II.

ARG. Sostrata purgatio de Philumenę abscessu. Eadem Sostrata rus abituram se filio pollicetur, ne impedimento sit, quo minus redeat Philumena. Filius contra matri, ne id faciat dissuadere conatur. Iambici Tetrametri Acatalectici.

SOSTRATA, PAMPHILVS.

S. NOn clam me est mi gnate, tibi me esse suspectam, vxorem tuam
Propter meos mores hinc abiisse; etsi ea dissimulas sedulo.
Verùm ita me dii ament, itaque obtingant ex te, quæ exopto mihi, vt
Nũquam sciens cõmerui, meritò vt caperet odiũ illã mei:
Teque ante quàm me amare rebar; ei rei firmasti fidem:
Nam mihi intus tuus pater narraui modò, quo pacto me habueris
Præpositã amori tuo. nunc tibi me certum est cõtra gratiã
Referre, vt apud me præmium esse positum pietati scias.
Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodum famæ arbitror.
Ego rus abituram hinc cũ tuo me esse certò decreui patre:
Ne mea præsentia obstet, neu causa vlla restet reliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. PAM. quæso quid istuc consĩli est?
Illiu' stultitia victa, ex vrbe tu rus habitatum migres?
Haud facies: neque sinam, vt qui nobis mater maledictum velit,
Mea pertinacia dicat esse factum, haud tua modestia.
Tum, tuas amicas te, & cognatas deserere, & festos dies

Mea

Mea causa, nolo. S. nihil iã mihi istæc res voluptatis ferunt:
Dũ ætatis tempus tulit, perfuncta satis sum: satias iã tenet
Studiorum istorum. hæc mihi nunc cura est maxuma, vt ne cui meæ
Longinquitas ætatis obstet, mortemue exoptet meam.
Hic uideo me esse inuisam immeritò: tẽpus est concedere.
Sic optumè, vt ego opinor, omnes causas præcidã omnibus,
Et me hac suspectione exoluam, & illis morem gessero.
Sine me obsecro effugere, uolgus & male audit mulierum.
P. Quam fortunatus ceteris suum rebus, absq; una hęc foret,
Hanc matrem habens talem, illam autem vxorem. S. obsecro mi Pamphile,
Non tute incommodam rem, vt quæque est, in animum inducas pati.
Si cetera sunt, ita vt tu vis, itaq; vt esse ego illam existumo,
Mi gnate; da ueniam hanc mihi, reduc illam. P. væ misero mihi.
S. Et mihi quidem: nam hæc res non minus me malè habet, quàm te gnate mi.

Actus IIII. Scena III.

ARG. Reconciliantur, & omne bellum inter se componunt vir & vxor. Monetur Pamphilus vt vxorem reducat. Iambici & Trochaici missi, Senarius vnus, dimeter item vnus.

LACHES, SOSTRATA, PAMPHILVS.

L. QVem cum istoc sermonem habueris, procul hinc stans accepi vxor:
Istuc est sapere, qui, vbicunque opus sit, animum possis flectere,
Quod faciundum fortasse sit post idem, hoc nunc si feceris.
S. Fors pol fuat. L. abi rus ergo hinc: ibi ego te, & tu me feres.
S. Spero mecastor. L. i ergo intro, & compone, quæ simul tecum simul
Ferantur: dixi. S. ita vt iubes, faciam. PAM. pater.
L. Quid uis Pamphile? PAM. abire hinc matrem? minimè. L. quid ita istuc? PAM. quia
De vxore incertus sum etiã, quid facturus siem. L. quid est?

Quid

Quid vis niſi reducere? PAM. equidem cupio, & vix cõtineo. ſed
Non minuã mecum conſiliũ: ex vſu quod eſt, id perſequar.
Credo, ſi non reducam; ea gratia concordes magi' fore.
L. Neſcias: verùm id tua refert nihil, vtrum illę fecerint,
Quando hæc abierit: odioſa hæc ęta' ſt adoleſcentulis:
E medio æquom excedere'ſt: poſtremò iam nos fabulæ
Sumu' Pamphile, ſenex, atque anus.
Sed video Phidippum per tempus egredi. accedamus.

Actus IIII Scena IIII.

ARG. Natum puerum Laches reſciſcit: Pamphilum ad recipiendam vxorem ambo ſenes hortantur: ille negat meretricis amorem incuſat pater. Senarij.

PHIDIPPVS, LACHES, PAMPHILVS.

P. TIbi quoque ædepol ſum iratus, Philumena,
Grauiter quidẽ: nã hercle abs te factũ eſt turpiter:
Etſi tibi cauſa eſt de hac re, mater te impulit:
Huic verò nulla eſt. L. opportunè te mihi
Phidippe in ipſo tempore oſtendis. PH. quid eſt?
PAM. Quid reſpondebo his? aut quo pacto hoc operiam?
L. Dic filiæ rus conceſſuram hinc Soſtratam:
Ne reuereatur, minus iam quò redeat domum. PH. ah,
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A Myrrhina hæc ſunt mea vxore exorta omnia.
PAM. Mutuatio fit. PH. ea nos perturbat Laches.
PAM. Dum ne reducam; turbent porrò, quàm velint.
PH. Ego Pamphile eſſe inter nos, ſi fieri poteſt,
Affinitatem hanc ſanè perpetuam volo:
Sin' eſt, vt aliter tua ſiet ſententia;
Accipias puerum. PAM. ſenſit peperiſſe: occidi.
L. Puerum? quem puerum. PH. natus eſt nobis nepos:
Nam abducta à vobis prægnans fuerat filia,
Neque fuiſſe prægnantem vnquam ante hunc ſciui diem.
L. Bene, ita me dii ament, nuncias: & gaudeo
Natum illum, & tibi illam ſaluam. ſed quid mulieris
Vxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nos ne hoc celatos tandiu? nequeo ſatis

Quàm

Quàm hoc mihi uidetur factum prauè proloqui.
PH. Non tibi illud factũ minus placet, quàm mihi Laches.
PAM. Et si iam dudum fuerat ambiguum hoc mihi;
Nunc non est, cum eam consequitur alienus puer.
L. Nulla tibi Pamphile hic iam consultatio est.
PAM. Perii. L. hunc uidere sæpe optabamus diem,
Cum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem.
Euenit; habeo gratiam diis. PAM. nullu' sum.
L. Reduc uxorem, ac noli aduorsari mihi.
PAM. Pater, si illa ex me liberos uellet sibi,
Aut se esse mecum nuptam, satis certò scio,
Non me clam haberet, quæ celasse intelligo.
Nunc, cum eius alienum esse à me animum sentiam,
Nec conuenturum inter nos posthac arbitrer,
Quam ob rem reducam? L. mater quod suasit sua,
Adolescens mulier fecit: mirandum ne id est?
Censen' te posse reperire ullam mulierem,
Quæ careat culpa? an quia non deliquunt uiri?
PH. Vosmet uidete iam Lache, & tu Pamphile,
Remissam opu' sit uobis, an reductam domum.
Vxor quid faciat, in manu non est mea:
Neutra in re uobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero? L. ridiculè rogas.
Quidquid futurum est, huic reddas. suum scilicet,
Vt alamus nostrum. PAM. quem ipsam neglexit, pater
Ego alam? L. quid dixti? eho, an non alemus Pamphile
Prodemus quæso potius? quæ hæc amentia est?
Enimuero prorsus iam tacere non quæo:
Nam cogis ea, quæ nolo, vt præsente hoc loquar.
Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
Aut, quid sit id quod solicitere ad hunc modum?
Primùm hanc vbi dixti causam, te propter tuam
Matrem non posse habere hanc vxorem domi?
Pollicita est ea se concessuram ex ædibus.
Nunc, postquam ademptâ hanc quoq; tibi causam vides;
Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi si me esse ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum vt adiungas tuum,

Quàm

Quàm longum ſpatium amandi amicam tibi dedi?
Sumptus, quos feciſti in eam, quàm animo æquo tuli?
Egi, atque orauí tecum, vxorem vt duceres:
Tempus dixi eſſe: impulſu duxiſti meo.
Quæ tum obſecutus mihi feciſti vt decuerat.
Nunc animum rurſum ad meretricem induxti tuum.
Cui tu obſecutus, facis huic adeo iniuriam.
Nam in eandem vitam te reuolutum denuo
Video eſſe. P A M. me ne? L A. te ipſum: & facis iniuriã;
Cum fingis falſas cauſas ad diſcordiam,
Vt cum illa viuas, teſtem hanc cum abs te amoueris:
Senſitque adeo vxor: nam ei cauſa alia, quæ fuit,
Quamobrem abs te abiret? P H. planè hic diuinat: nã id eſt.
P A M. Dabo iuſiurandum nihil eſſe iſtorum tibi. L A. hã,
Reduc uxorem, aut, quamobrem non opu' ſit, cedo.
P A M. Non eſt nunc tempus. L A. puerũ accipias: nã is quidẽ
In culpa non eſt. poſt de matre videro.
P A M. Omnibus modis miſer ſum: nec, quid agam, ſcio:
Tot nunc me rebus miſerum concludit pater.
Abibo hinc, præſens quando promoueo parum:
Nam puerum credo iniuſſu non tollent meo,
Præſertim in ea re cum ſit mihi adiutrix ſocrus.
L A. Fugis? hem, nec quidquam certi reſpondes mihi?
Num tibi videtur eſſe apud ſeſe? ſine:
Puerum Phidippe mihi cedo, ego alam. P H. maxumè.
Non mirum fecit vxor; ſi hoc egrè tulit:
Amaræ mulieres ſunt, non facilè hæc ferunt.
Propterea hæc ira eſt: nam ipſa narrauit mihi:
Id ego preſente hoc tibi nolebam dicere:
Neque ei credebam primò nunc verò palam eſt:
Nam omnino abhorrere animum huic video à nuptiis.
L A. Quid ergo agam Phidippe? qui das conſili?
P H. Quid agas? meretricẽ hanc primùm adeundã cenſeo:
Oremus: accuſemus grauius: denique
Minitemur; ſi cum illo habuerit rem poſtea.
L A. Faciam, vt mones. puer eho, curre ad Bacchidẽ hãc
Vicinam noſtram: huc euoca verbis meis.
Et te oro porro, in hac re adiutor ſis mihi. P H. ha,

Iam

Iam dudum dixi, itidemque nunc dico Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos volo;
Si vllo modo est vt possit, quod spero fore.
Sed vis ne adesse me vna, dum istam conuenis?
LA. Imo verò abi, aliquam puero nutricem para.

Actus V. Scena I.

ARG. Bacchis & Laches colloquuntur. Hic illam accusat, q ad se recipiat filium, illa constanter negat. Mitem autem senem & meretricem bonam inducit & occasio est catastrophes.

Iambici Tetrametri, partim Acatalectici partim Catalectici, admisti sunt Trochaici quidã et vnus Dimeter Catalecticus.

BACCHIS, LACHES.

BA. NOn hoc de nihilo est, quòd Laches nunc me conuentam esse expetit:
Nec pol me multum fallit, quin, quod suspicor, sit qđ velit.
LA. Videndum est, ne, minu' propter iram hanc impetrem, quàm possiem,
Aut ne quid faciã plus, quod me post minu' feciſſe satiu' sit
Aggrediar. Bacchis, salue. BAC. salue Lache. LA. credo ædepol te
Nonnihil mirari Bacchis, quid sit, quapropter te huc iussi
Foras puerum euocare.
BA. Ego pol quoque etiam timida sum; cum venit mi in mentem, quæ sim,
Ne nomen mihi quæstus obstet apud te: nam mores facilè tutor.
LA. Si vera dicis; nihil tibi pericli à me est mulier: nam
Iam ætate ea sum, vt non fiet peccato mihi ignosci ęquom:
Quò magis, omnes res cautius ne temere faciam, accurro
Nam si id nũc facis, facturaue es; bonas quod par est facere:
Inscitum offerre iniuriam tibi me immerẽti, iniquom est.
BA. est magna ædepol gratia, de hac re quam tibi habeã: nam qui
Post factam iniuriam se expurget, mihi parum prosit. sed
Quid istuc est? LA. meum receptas filium ad te Pamphilum. BA. ha.
LA. Sine dicam. vxorem hanc prius quàm duxit; vostrũ amo-

amorem pertuli,
Mane: nondum etiam dixi id, quod volui. nunc hic vxorem habet,
Quære alium firmiorem tibi. dum consulendi tempus est:
Nam ille neque animo hoc erit ætatem, neque pol eadem ista ætate tu.
BA. Quis id ait? LA. socrus. BA. me ne. LA. te ipsam: & filiam abduxit suam,
Puerumq; ob eā rem clam voluit, qui natus est, extinguere.
BA. Aliud si scirē, qui firmare meam apud vos possē fidē,
Sanctius quàm iusiurandum, id pollicerer tibi Laches,
Me segregatum habuisse, vxorem vt duxit, à me Pamphilū.
LA. Lepida es. sed scin', quid volo potius sodes facias.
BA. quid cedo?
LA. Eas ad mulieres huc intro, atq; istuc iusiurandum idē
Pollicear illis: exple animum his, teq; hoc crimine expedi.
BA. Faciam. quo i pol, si esset alia ex hoc quæstu, haud faceret, scio;
Vt de tali causa nuptæ mulieri se ostenderet.
Sed falsa fama esse nolo gnatum suspectum tuum,
Nec leuiorem vobis, quibus est minimè æquom, viderier
Immerito: nam meritus de me est, quod queam, illi vt commodem.
LA. Facilem, beneuolumq; lingua tua iā tibi me reddidit:
Nā non sunt solæ arbitraræ hę: ego quoq; hoc etiā credidi.
Nunc cū ego te esse præter nostram opinionem comperi;
Fac eadem vt sis porrò: nostra vtere amicitia, ut uoles.
Aliter si faci'. sed reprimā me; ne ęgrè quidq̄ ex me audias.
Verū te hoc moneo vnū, quali' sim amicus, aut quid possiē,
Potius quàm inimicus, periculum facias. B. faciam sedulo.

Actus V. Scena II.

ARG. Quæ dudum Lacheti, eadem hæc Phidippo Bacchis promittit, se intrò abiturā ad Sostratā et Myrrhinā, vt illis purgēt. Iābici Tetrametri Catalectici, & vnus Dimeter Catalecticus.

PHIDIPPVS, LACHES, BACCHIS.

PH. NIhil apud me tibi defieri patiar, quin, qđ opus sit, benignè præbeatur.

Sed

Sed cum tu ſatura, atque ebria eris; puer vt ſatur ſit, facito.
LA. Noſter ſocer, video, venit: puero nutricem adduxit.
Phidippe, Bacchis deierat perſanctè. PH. hæccine ea eſt?
LA. hæc eſt.
PH. Nec pol iſtæ metuunt deos, neque has reſpicere deos opinor.
BA. Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me exquire,
Licet. hæc res hic agitur: me facere Pãphilo vt vxor redeat,
Oportet. quod ſi perficio; non pœnitet me famæ,
Solam feciſſe id, quod aliæ meretrices facere fugitant.
LA. Phidippe, noſtras mulieres ſuſpectas falsò nobis
In re ipſa inuenimus. porrò hanc nunc experiamur: nam ſi
Compererit falsò crimini tua ſe vxor credidiſſe;
Miſſam iram faciet. ſin autem eſt ob eam rem iratus gnatus,
Quòd peperit vxor clam; id leue eſt, cito ab eo hæc ira abſcedet.
Profectò in hac re nihil mali eſt, quod ſit diſſidio dignum.
PH. Velim quidem hercle. LA. exquire: adeſt: quod ſatis ſit, faciet. BA. faciam.
PH. Quid iſtęc mihi narras? an quia non tute audiſti dudũ,
De hac re animus meus vt ſit Laches? illis exple modò animum.
LA. Quęſo ædepol Bacchis, quod mihi es pollicita tute vt ſerues.
B. Ob eam rem vis ergo intro eam? LA. i, atque exple animum his, vt credant.
B. Eo: etſi ſcio pol his fore meũ conſpectum inuiſum hodie:
Nam nupta meretrici hoſtis, à viro vbi ſegregata eſt.
L. At hæ amicæ erunt, vbi, quamobrem aduenerís, reſciſcent. PH. atqui
Eaſdem amicas fore tibi promitto, rem vbi cognorint:
Nam illas errore, & te ſimul ſuſpectione exolues.
BA. Perii, pudet Philumenę: ſequimini me intro huc ambę.
LA. Quid mi eſt, qđ malim, q̃ ꝙ huic intelligo euenire, vt
Gratiam ineat ſine ſuo diſpendio, & mihi vnà proſit?
Nam ſi eſt, vt hæc nunc Pamphilum verè ab ſe ſegregarit;
Scit ſibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & gloriam eſſe:
Referetq; gratiam ei, vnáque opera nos ſibi amicos iunget.

Actus V. Scena III.

ARG. Per annuli, quem Pamphilus dederat Bacchidi, cognitionem, Philumena ab eo compressa ostenditur. Trochaici & Iambici Trimetri Catalectici.

PARMENO, BACCHIS.

PAR. AEdepol nę esse meam herus operam deputat par ui preti,
Qui ob rem nullam misit, frustra vbi totum desedi diem;
Myconium hospitem dum expecto in arce Callidemidem.
Itaque ineptus hodie dum illic sedeo, vt quisque venerat,
Accedebam; adolescens, dic dum quæso, tun' es, Myconius?
Non sum. at Callidemides? non. hospitē ecquem Pamphilū
Hic habes? omnes negabāt: neq; enim quēquā esse arbitror.
Denique hercle iam pudebat, abii, sed quid Bacchidem
Ab nostro affine exeuntem video? quid huic hic rei est?
BA. Parmeno, opportunè te offers, ppere curre ad Pāphilū.
PA. Quid eò? BA. dic me orare, vt veniat. PA. ad te? B. imò ad Philumenam.
P. Quid rei est? B. tua quod nil refert, percontari desinas.
PA. Nil aliud dicā? BA. etiā: cognosse anulū illū Myrrhinā
Gnatæ suæ fuisse, quem mihi ipsu' olim dederat. P. scio.
Tantumne est? BA. tantum: aderit continuò; hæc vbi ex te audiuerit.
Sed cessas? PA. minimè equidem: nam hodie mihi potestas haud data est:
Ita cursando, atque ambulando totum hunc contriui diē.
B. Quantā obtuli aduentu meo lætitiam Pamphilo hodie?
Quot commodas res attuli? quot autem ademi curas?
Gnatum ei restituo, qui penè harum, ipsiusq; opera periit:
Vxorem quam nūquā est ratus posthac se habiturū, reddo:
Qua re suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exolui.
Hic adeo his rebus annulus fuit initium inueniundis:
Nā memini, abhinc menses decem ferè ad me nocte prima
Confugere anhelantem domum, sine comite, vinī plenum,
Cū hoc annulo. extimui illico: mi Pamphile inquā amabo,
Quid exanimatus es obsecro? aut vnde annulū istū nactus?
Dic mihi. ille alias res agere se simulare. postquam id video;

Ne-

Neſcio quid ſuſpicarier magi' cœpi: inſtare, vt dicat.
Homo ſe fatetur vi in via neſcio quam compreſſiſſe:
Dicitque ſeſe illi annulum, dum luctat; detraxiſſe
Eum cognouit Myrrhina in digito modò me habentem:
Rogat, vnde ſit: narro omnia hæc: inde eſt cognitio facta,
Philumenã eſſe compreſſam ab eo, & filiũ inde hunc natũ.
Hæc tot propter me gaudia illi contigiſſe lætor:
Etſi hoc meretrices alię nolunt: neq; enim eſt in rem noſtrã,
Vt quiſquam amator nuptiis lætetur, verùm ædaſtor
Nunquã animum quæſti gratia ad malas adducam partes.
Ego dum illo licitũ eſt vſa ſum benigno, & lepido, & comi;
Incommodè mihi nuptiis euenit: factum fateor.
At pol me feciſſe arbitror; ne id meritò mihi eueniret.
Multa ex quo fuerint cómoda eiu' incommoda ęquom eſt (ferre.

Actus V. Scena IIII.

ARG. Pamphilus multo gaudio perfunditur ex cognitione annuli, quem olim dederat Bacchidi. Eiuſdem mirificè laudatur vxor. Tetrametri & pauci Trimetri.

PAMPHILVS, PARMENO, BACCHIS.

P. VIde mi Parmeno etiam ſodes, vt mi hæc certa, & clara attuleris;
Ne me in breue hoc coniicias tẽpus, gaudio hoc falſo frui.
PAR. Viſum eſt. P. certo ne? PAR. certè. P. deus ſum; ſi hoc ita eſt. PAR. verum reperies. (nuncies.
P. Mane dum ſodes. timeo ne aliud eſſe credam, atq; aliud
PAR. Maneo. P. ſic te dixiſſe opinor, inueniſſe Myrrhinã,
Suum annulum habere Bacchidem. PAR. factum. P. eũ, quem ego olim ei dedi;
Eaque hoc te nũciare mihi iuſſiſſe: ita ne factũ? PA. ita inquã.
P. Quis me eſt fortunatior, vènuſtatiſq; adeo plenior? egon'
Pro hoc nuncio quid te donem? quid? quid? neſcio. PAR. at ego ſcio. P. quid?
PR. Nil. nã neq; ẽt in nuncio, neq; in me ipſo quid ſit boni,
Scio. P. ego ne, q ab orco mortuũ me reducẽ in lucẽ feceris,
Sinã ſine munere à me abire? ah nimiũ me ingratũ putas.
Sed Bacchidem eccam video ſtare ante oſtium:
Me expectat credo: adibo. B. ſalue Pamphile.

P. O Bacchis, o mea Bacchis, seruatrix mea.
B. Bene factum, & volupe est. P. factis, vt credam, facis:
Antiquamque adeo tuam venustatem obtines;
Vt voluptati obitus, sermo, aduentus tuus, quocunque adueneris,
Semper siet. B. at tu ædepol morem antiquum, atque ingenium obtines,
Vt vnus hominũ homo te viuat nũquam quisquã blandior.
P. Ha, ha, hæ, tu ne mihi istuc? B. rectè amasti Pamphile vxorem tuam:
Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod nossem, videram:
Perliberalis visa est. P. dic verũ. B. ita me dii ament Pamphile.
P. Dic mihi, harum rerum nunquid dixti iam patri? B. nil. P. neque opus est,
Adeo mutito: placet hoc non fieri itidem, vt in comœdiis,
Omnia vbi omnes resciscũt. hic, quos par fuerat riscisse,
Sciunt: quos non autem scire æquom est, neque resciscũt, neque scient.
B. Imo etiam, hoc qui occultari posse facilius credas, dabo:
Myrrhina ita Phidippo dixit, iureiurando se meo
Fidẽ habuisse, & propterea te sibi purgatum. P. est optume,
Speroque rem hanc esse euenturam nobis ex sententia.
PAR. Here, licet me scire ex te, hodie quid sit qđ feci boni?
Aut quid istuc est, quod vos agitis? PAM. non. PAR. suspicor tamen.
Ego ne ab Orco hunc mortuum? quo pacto? PAM. nescis Parmeno,
Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta ærumna extraxeris.
PAR. Imo verò scio, neque hoc imprudens feci. PAM. ego istuc sati' scio. PAR. an
Temere quidquã Parmenonem prętereat, qđ facto vsu' sit?
PAM. Sequere me intro Parmeno. PAR. sequor. ęquidem plus hodie boni
Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem vnquam.

FINIS.

M. ANTONII MVRETI ARGVMENTORVM, & Annotationum in Terentium Liber.

In Vitam Terentij.

DVM *Africani vocem diuinam*) Antea legebatur, voce diuina. ego hoc latini sermonis consuetudinem pati nō puto: neque enim aliquā re, sed aliquam rem inhiare dicimus. Plautus, inhiat aurum, vt deuoret. itaque ratus sum sine periculo posse mutari. Sic paulo infrà, cum in omnibus libris legeretur, abiit in Gręciam in terrā vltimam: ausus sum prius illud in, expungere: quod & versum corrumpebat, & orationis, vt ego quidē arbitror, puritatē. terrā enim Græciā, & terram Italiam, & similia veteres sępe dicebant.

2 *Iussus ante Cęcilio recitare.*] Pro Cerio, quod nomē nihili est, & tamē hoc loco in omnes libros irrepserat, Cęciliō reposui, fretus auctoritate Eusebii, q̄ hoc ipsū, quo de hic agitur, narrat in chronicis. Cęciliū autē poetā Comicū accipio.

3 *Consularibus ludis.*] Consularium ludorum nulla alibi, q̄d sciam, mentio. Consualibus, non, consularibus, legendum forte sit. sunt autem Consuales ludi iidem cum Circēsibus, siue Romanis.

4 *Iliadem instar tragœdiæ, Odysseam ad imaginem comœdiæ.*] Aliter sentit Aristoteles; cuius auctoritate facile huius grāmatici opinio præpōderat. eius verba sunt, ἐν τῷ περὶ ποιητικῆς. ὥσπερ δὲ καὶ τὰ σπουδαῖα μᾶλλον ποιητὴς ὕμνος ἦν (μόνος γὰρ, οὐχ ὅτι εὖ, ἀλλ' ὅτι καὶ μιμήσεις δραματικὰς ἐποίησεν) οὕτω καὶ τὰ τῆς κωμῳδίας σχήματα πρῶτος ὑπεδείξεν, οὐ ψόγον, ἀλλὰ τὸ γελοῖον δραματο ποιήσας, ὁ γὰρ μεργείτης ἀνάλογον ἔχει, ὡς πὲρ ἰλιὰς καὶ ὁ ὀδυσεία πρὸς τὰς τραγῳδίας, οὕτω καὶ οὗτος πρὸς τὰς κωμῳδίας.

5 *Ne quisquam in alterum carmen infame proponeret: lege la-*

ta, siluere.]In aliis,lata lege sanxerũt,inepte hoc enim significat,siluisse poetas,id est,desiisse,ciues nominatim proscindere,cũ lex illa lata esset,atq; hoc ipsum est,qđ ait Flaccus,

-lex est accepta : chorusque .

Turpiter obticuit sublato iure nocendi .

6 *Prorsę orationis .*] Prosam orationem qui dicunt, facere imperite puto.prorsum antiqui rectũ vocabant:vnde prorsi limites apud Festum.eoque vocabulo in hunc sensum reperio vsum Senecam in his versibus ex Troade,

Et qui renatum prorsus aspiciens diem,
Tepidum rubenti Tigrin admiscet freto .

Sed & prorsam vocabant deam ,quę rectos fœtus educeret : de qua
locum hunc A. Gellii libro xvi. ita scriptũ in veteribus libris videre memini:Huius periculi deprecandi gratia aræ statutæ sunt Romæ duabus Carmentibus,quarũ altera Postuerta nominata est, Prorsa altera: à recti,peruersiq; partus & potestate,& nomine. nunc autẽ ibi quoq; corrupte legitur,Prosa.quia igitur,Prorsum,vt dixi,rectũ est,idcirco solutã orationẽ prorsam nominarunt;qꝝ essent in ea voces recto ferẽ ordine,&,vt naturę ferret impetus, collocatę. contraque versum dixerunt,in quo esset orationis genus, vt Cicero loquitur, versum atque mutatum.

7 *Latinę fabulæ primo à Liuio Andronico scriptæ sunt ad cunctas res,etiam cum recentius idem poeta et actor fabularum suarum fuisset.*]in aliis libris,cum etiam tum recentius idem & poeta &c.locus aperte corruptus est:quẽ equidem ita legẽdũ censeo:Latinè fabulę primo à Liuio Andronico scriptę sunt;cum,etiam tum ad cuncta recentibus, idẽ & poeta, & actor fabularum suarum fuisset.vt hoc significet,ideo eundem & poetam, & actorem fuisse, quòd Romani etiam tũ ad eiusmodi omnia rudes essent. vide Liuium lib.vii.

8 *Nam ludorum quatuor sunt species.*]Difficile dictu est,hoc loco,non multis in verbis q̃ multa peccata sint.primũ,quatuor tantũ ludorũ genera,siue,vt iste nescio quis loquit̃,species,vbi igit̃ Florales? vbi Romani? ne ceteros p̃sequẽdo sim lõgior.deinde Apollinares ludos numerat inter eos,q ad curã ędiliũ curuliũ pertinerẽt.falso extant apud Liuiũ,& Macro

crobiũ carmina Marcii veti, quę eos ad prętoris vrbani cu rã pertinuisse demõstrãt. Apollini cẽseo vouẽdos ludos, qui quotannis communiter Apollini fiant. iis ludus faciendis præsit is prętor qui ius populo, plebiq; dabit summũ. idem confirmat M. Tullius oratione decima in Antonium; vt i de Bruto loquens. Qui, inquit, cũ p̃tor vrbanus esset, vrbe ca ruit, ius nõ dixit cũ oẽ ius P.R. recuperasset. & paulo infra. Qui ne Apollinares quidem ludos pro sua, populiq; R. dignate apparatos, præsens fecit, ne quã viam patefaceret sce leratorum hominum audaciæ. errat etiã in eo, quod Megalenses magnis diis cõsecratos fuisse arbitratur. nõ enim Megalenses, sed Circẽses, siue Romanos Cõso & magnis diis, ex Asconio; Megalẽses autẽ magnæ Deũ matri sacros fuisse, ex Linio & aliis cognoscitur. Nã quòd Antonius Goucanus à Megalẽsibus Megalesia destinguere, Megalẽses autem eosdẽ cũ Romanis facere voluit; æque in vtroq; falsus est. Locus est Ciceronis ex oratione de respõsis haruspicũ. Nã quid ego de illis ludis lõquar, quos in Palatio nr̃i maiores ante tẽplum ĩ ipso Matris magnæ cõspectis Megalẽsibus fieri celebrariq; voluerunt, qui sunt more institutisq; maxime casti, solẽnes, religiosi: quibus ludis primum ante populi cõ sessum senatui P. Africanus iterum cõsul, ille Maior dedit, vt eos ludos hęc lues impura pollueret. quòd si quis liber aut spectandi, aut etiã religionis causa accesserat manus afferebantur: eò matrõna nulla ãdiit propter vim cõsessumq; seruorum. Ita ludos eos, quorum religio tanta est, vt ex vltimis terris accersita, in hac vrbe consederit, qui vni ludi ne verbo quidẽ appellantur latino, vt vocabulo ipso & appeti ta religio externa, & Matris magnæ nomine suscepta declaretur, hos ludos serui fecerunt, serui spectauerunt, tota denique hoc ædili seruorum Megalesia fuerunt. hunc locum totidem verbis citat Goucanus; & ex eo colligit, à Megalensibus alia esse Megalesia quod Cicero Megalesia Megalensibus celebrari solita dicat. deinde tradit ludos Megalenses eosdẽ esse, qui Circẽses, Romani magni nominantur: quæ cũ dicit, nõ animaduertit, in quàm difficiles sese rerũ absurdissimarum laqueos induat. nõ abutar pluribus argumentis, neque committã, vt mea oratio, hunc veluti paten-

tem alienæ reprehensionis nacta cāpū,iuueniliter in eo exultare videatur. tota res vno verbo confici potest. nā si ludi Megalenses cōmittebantur prid.Id.Apr.vt ex Liuio cōstat;ludi aūt Romani pridie cal.Sept. vt ē priore actione in Verrē cognoscitur, quis est vsq; eo hebes, qui nō videat, vt iidē sint Megalēses & Romani, nullo modo fieri posse? Ego verò,ne dicā dolo,vocem illam,Megalensibus,ē Ciceronis loco,quē paulo suprà recitaui,& expūgendā puto,& ē glossemate aliquo in ordinē Ciceronis verborū irrepsisse suspicor.Sunt igitur eadē Megalesia cum Megalensibus,neq; dicta sunt ἀπὸ τῶν μεγάλων σιῶν,vt hic grammaticus nugatur, sed à Magna matre,cui dicata erāt:cumq; initio Megalesia dicerent̄,detrita,vt sępe fit,litera,Megalesia nominata sunt.Itaque Festus, inquit ludos Matris magnæ appellabāt.

9 Μεγάλες σιὲς.] Antea legebatur coniunctē,μεγαλεσίες, q̄ vocem nusquā apud probatos auctores reperiri arbitror.

10 *Diuerbijs & canticis.*] Ita emendaui,coniectura tantum adductus,cum partim librorum,de authenticis,partim, De uerbiis authenticis, haberent.

11 *Adnotandum sane puellarum &c.*] Falsum est, quod hoc loco admonet Donatus, puellas liberales nusquam in palliata loqui. loquitur in Heauton timorumeno Antiphila,in Curculione Phanesium,in Epidico virgo illa, Stratiphoclis soror, pluribus exemplis nihil opus est.

12 *Nihil ergo secus factum est.*] In aliis secus:in aliis secius: ego sequius legendum puto. Valet autem sequius minus bene,aut minus bonum.neque est,cur dubitetur de integritate loci illius apud Liuiū li.11.Inuitus,inquit, quod sequius sit,de meis ciuibus loquor.Sic Afranius Apud Sosipatrum. Sin, id quod non spero, ratio talis sequius ceciderit.

M. ANTONII MVRETI IN ANDRIAM TERENTII ARGVMENTVM.

CHremes, & Phania fratres Atheniēses fuerunt,corū,Chremes profecturus in Asiā, Pasibulam filiolam, q̄ tum vnicam habebat, fratris fidei credidit: profecto eo,contigit, vt in Græcia magni bellorū motus excitarētur,quos fugiens

giens Phania,cũ,impoſita ſecum in nauim puella, ad fratrẽ iter cepiſſet,vi tẽpeſtatis fracta naui,apud Andrũ inſulã eiectus eſt.ibi applicat ſe ad Andriũ quendam,hominem haud magna in re;à quo tamẽ benigne humaniterq; exceptus, nõ ita multo poſt moritur. Hoſpes Andrius relictæ apud ſe puellę cõmutauit nomẽ,& ꝑ Paſibula Glyceriũ nominat:cũq; per aliquot annos eã cũ filia Chryſide,pari vtranq; ſtudio, educaſſet,decedit ipſe quoq; de vita. Chryſis, quæ ſe & orbã,& inopem uideret,abrepta ſecũ Glycerio, Athenas naui gat:ubi cũ aliquandiu vitã lana telaq; toleraſſet, ad poſtremũ adoleſcentum blãditiis,& pollicitationibus victa,quęſtum corpore facere incepit. Ventitabat ad eã inter cęteros Pãphilus,Simonis filius,probus,& liberali prędituſ ingenio adoleſcẽs;qui non Chryſidis ille quidẽ, ſed ipſius Glycerii mirifico quodã amore perculſus,primus, ſolusq; corpus cũ ea cõmiſcuit,fidemq; iam grauidę dedit, eã ſibi vxorẽ fore. Suſceperat et poſtea Chremes aliã filiã,Philumenã nomine, eamq;(iam.n.nubilis erat)Pamphilo,bona adoleſcentis impulſus fama,collocare cupiebat.Quid multa?vltro ad Simonẽ venit,cũ eo negotiũ conficit.inſcio Pamphilo,de cõmuni ſenum ſententia faciundis nuntiis conſtituitur dies. Adhuc hęc erant:cũ Chryſis moritur.ibi primum Simo de filii amore cognouit.nã cũ ambo vnà in funus prodiiſſẽt, accidit,vt,poſita in ignẽ Chryſide, Glyceriũ ſe,præ doloris impatientia,codẽ coniectura videretur.Accurrit Pamphilus, eãq; mediã amplexus,ita cõſolari cœpit, vt plũrimas mini mẽq; dubias totius rei ſignificationes daret. itaq; venit ad Simonem poſtridie Cremes;conditionẽ renunciat: comperiſſe,ſe, Pamphilũ peregrinã illã habere in vxoris loco. neſcius,ex ſe natã eſſe eã, q̃ ita cõtumeliæ cauſa peregrinã nominaret.gaudere,ea re intellecta, Pãphilus dolere cõtra, ac ringi Simo, aduenit interea dies, qui nuptiis initio fuerat præſtitutus.Simo,veteratoria quadã calliditate,ſimulãdas ſibi,ad pertẽtandã filii animũ,nuptias ſtatuit:hoc cogitãs,ſi abnueret filius, veră ſibi obiurgandi illius cauſam fore; quę ad eũ diem nulla ſatis iuſta fuerat:ſin annueret,facile ſe, qđ vellet à Chremete impetraturum; atq; ita vero nuptias, diis adiuuantibus,factũ iri.pręteriens igit apud forũ,ſecuro

iam,

iã,& nihil tale metuẽti filio, Pamphile,inquit,abi domũ, ac deos cõprecare:vxor tibi ducenda hodie eſt.hoc dicto, velut improuiſo quodã iaculo,ſauciatus adoleſcens, quid ageret,aut quid conſilii caperet,neſciebat:cũ ad eũ Dauus, vafro admodũ, ac verſuto ingenio ſeruus, animaduerſa ſenis aſtutia,accurrit.Erat tũ vnã cũ Pãphilo Charinus, qui adoleſcẽs miro quodã amore Philumenę incenſus, fruſtrà ſæpe tẽtatis illius nuptiis, ad poſtremũ audito eã eo die nupturã Pamphilo,in ſummã deſperationẽ adductus, eum orabat ſi ſe ſaluũ vellet vt vel eã ne duceret,vel ſaltẽ nuptiis dies aliquot produceret.Pamphilus eum ſua quidẽ cauſa bono eſſe animo, atq; omnia ad impediẽdas nuptias moliri iubebat: ſe,quantũ in ſe eſſet,effecturũ,ea vt ne daret ſibi. adueniẽs, vt dixi, Dauus Charinũ, iam ſpei plenũ abire ad ambiẽdos ſenis amicos iubet:deindẽ ſeorſum Pãphilo cõiecturas ſuas aperit,perſuadetq; vt patri dicat,ſe paratũ eſſe vxorẽ ducere:nã eo pacto,inquit,& patri omnẽ iurgandi occaſionẽ prę cideris,& non erit tũ verendum,ne nuptię fiant;nunquã.n. Chremes tibi,ſemel repudiato, filiã ſuam iterũ cõmiſſurus eſt.hęc ita de ſerui cõſilio acta,longe aliter cecidere,ac putabantur.exorat.n.Chremetẽ Simo. ita res in verarum nuptiarũ diſcrimẽ adducitur.forte eo ipſo die Glyceriũ exactis tẽporibus puerũ peperit.eũ puerũ Dauus,cũ aliter nuptias diſturbare non poſſet,pro foribus ædiũ Simonis ab ancilla collocandũ curat.in eũ cũ incidiſſet Chremes, & è Pãphilo natũ eſſe cognoſſet,rurſum abducit animũ à nuptiis. turbæ maximę cõcitãtur:donec aduenit Crito Andrius,qui, ꝙ Chryſidi genere próximus fuiſſet, ad cernendũ illius hæreditatẽ Athenas venerat.eius interuẽtu Chremes filiã agnoſcit. ita, ſummã omniũ lętitia,Charino Philumena,Glyceriũ Pam-

ANNOTATIONES. (philo nubit.

13 MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII.] In aliis,quos quidẽ viderim, omnibus, FLACCVS CLAVDII FILIVS,quod quidem concoquere nõ poſſum.neque enim cum pater alicuius notandus erat,nomine eũ,ſed prænomine,aut certe cognomine notabant.verbi cauſa, nõ ita vt dicerent, M. TVLLIVS CICERO TVLLII F. certe enim, ſi Tullius eſt, Tulii filius ſit,neceſſe eſt, aut

iure

iure ciuili. Sed hoc modo, M. TVLLIVS, M. F. CICERO quomodo igiť retineri poteſt ſcriptura hęc, FLACCVS CLAVDII FILIVS? nondum enim adduci poſſum, vt aſſentiar homini doctiſſimo, Antonio Auguſtino, qui Claudium veteribus non nomen modo, ſed prænomen quoq; fuiſſe ait. deinde, vt in gente Valeria, & Horatia Flacci cognomen fuiſſe notiſſimum eſt: ita in Claudia fuiſſe nō puto. poſtremo hunc Flaccum: quiſquis eſt, ciuem Romanū natū fuiſſe, non eſt credibile, cū ignominioſa eſſet apud Romanos ſcenicorum artificiorum tota fere tractatio: ſed aut ſeruū alicuius ciuis R. aut certe libertum: quorum utrouis poſito, illud, CLAVDII FILIVS ſtare non pōt. Deleui igitur vocē FILIVS, eo fidentius, ꝙ in ceterarū fabularū inſcriptionibus, nullus oīno eſt, ꝙ eā habeat antiquus liber.

14 ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.] Scena quid ſit, notū eſt omnibus. ꝙ autē actus fabularū partimur in ſcenas, aliāq; primā ſcenam, aliam ſecundā, & ſic deinceps dicimus, ęq; perite & intelligēter id fiat, quærendū puto equidē, libere ut dicam, grammaticorū hanc, nō poetarum, eſſe partionem arbitror, neq; credo ſcenā pro parte actus, apud ullū probatū ſcriptorē, ſi grāmaticos excipias legi. itaq; neq; apud Plautū vlla ſcenarū mētio eſt; & in Terētii fabulis aliter ab aliis diſtinguunt: et in ueteribus Terentii libris, ēt impreſſis, neq; prima, neq; ſecūda neq; ulla oīno ſcena noīatur.

15 *Sed ijs, quas ſemper, &c.*] Donatus adnotat, fidē & taciturnitatē artes uocari recte; artes. n. antiqui & uitia, & uirtutes uocabant. Terentius Adelphis: primarū artiū magis principē, Salluſtius: Quę utraq; iis artibus auxerat, quas ſupra memoraui. plures locos cōgerere me memini ad hāc rē, in annotationibus, quas olim Lutecię in hūc poetā edidi. animaduerto aūt Ariſtotelē quoq; nō nunquā τῶν τεχνῶν nomine uirtutes etiam amplecti, ut cum ait ſecundo νικομαχείων. ταῦτα δὲ πρὸς μὲν τὸ τὰς ἄλλας τέχνας ἔχειν ἃ συναριθμεῖται, πλὴν αὐτὸ τὸ εἰδέναι.

16 *Nam iſtac commemoratio.*] Demoſthenes περὶ στεφάνου τὸ τὰς ἰδίας εὐεργεσίας ἀναμιμνήσκειν, μικρᾶ δεῖν ὅμοιόν ἐστὶ τῷ ὀνειδίζειν.

17 *Liberius viuendi fuit poteſtas. nā antea.*] Fuit, in hoc ver-

ſu

ſu monoſyllabũ eſt: & in quarta ſede pes ille, q Creticus dicit. Scio aũt ſuper hoc pede, ecquid in iãbicũ carmẽ recipere ſit, an minus, varias eruditorũ hominũ et fuiſſe, et eſſe ſentẽtias: ego, antequã hac de re ſtauã, qd in quęſtione verſet, ẽt atq; ẽt cõſiderandũ puto. Nã ſi hoc quęritur, data quibuſdã hominibus in Terẽtio & Plauto addendi, detrahẽdi, inuertendi, mutandiq; licẽtia, poſsũt ne oẽs illorũ poetarũ iãbici verſus ita cõponi, vt nuſquã in eis Creticus reperiatur: facilis & expedita res eſt. ipſe mehercules iãbus, ſi hoc cõcedat, ex eo ipſo, cui nomẽ dedit, verſuũ genere moueri queat. Sin hoc agit, nulla importuna & temeraria mutatione cõceſſa: multine ſint in vtroq; horũ poetarũ verſus, quorũ dimẽſio explicari ſine Cretico nõ queat: ego vero innumerabiles poſſe proferri arbitror. Proferã paucos, ex qbus de ceteris cõ-

Ex Andria. (iectura capiat.

Futuras eſſe audiuit, ſed ipſe exit foras.

Goueanus particulam, ſed, delere auſus eſt. parum conſiderate. poterat alio confugere, & dicere, pronomen, ipſe, interdum priore correpta enunciari. Ex eadem,

Nihil propter hanc rem: ſed eſt, quod ſuccenſet tibi.

Quidnã eſt? puerile eſt. quid eſt? nihil. quin dic, quid eſt.

Bonum ingenium narras adoleſcentis, optumum.

Eius morte ea ad me lege redierunt bona.

Adeon' impotenti eſſe animo, vt præter ciuium.

Piget plura, vel ex hac ipſa, vel ex aliis fabulis colligere: ſunt autem innumera: nunc pauca ponam ex Plauto.

Non omnes poſſunt olere vnguenta exotica.

Tu tibi iſtos habeas turtures, piſces, aues.

Qui ſcis, an tibi iſtuc eueniat prius, quàm mihi?

Quo modo accepiſtis, bibite, pergręcamini.

Tace, atque abi tu rus. ego ire in Piræum volo.

male autẽ in hoc verſu vulgo legitur, abiturus, porro verbũ abi, poſteriore correpta enunciat, vt & alii apud eundẽ, & apud hũc quoq; poetã ſat multis locis. atq; hæc è principio Moſtellarię deprõpta ſunt omnia. ꝙ ſi qs ceteras fabulas excutiat, non dici poteſt, q̃ multa ſit deprehenſurus, quæ ſine violentis, vt ita dixerim, mutationibus Creticũ effugere nõ poſsunt. video et Anacreontem hoc pede in verſibus ſuis

uſum:

vsum: cuius illud est:

Τέρπειμε κ' ἀφροδίτη
Καὶ πάλιν δέλωχορέυειν, Et illud
Τὰς δ' ἐφροντίδας μεθῶμεν.

Sed & multis aliis locis eundem pedem adhibuit.

18 *Quod plerique omnes.*] Priscian. libro XVIII. admonet, hāc loquēdi rationē manasse ab Atticis: eos.n. ita loqui solitos, πλείονες δὴ πάντες τὸ τὸ λέγουσιν ἄνθρωποι. Sic et in Heauton timorumeno, dixi pleraq; omnia.

19 *Huc vicinia.*] Sic in Phormione, hic viciniæ, Nonius tamē & Priscianus, & Charisius, huic viciniæ, legūt: certeq; in quatuor manus scriptis libris, quibus vsus sum, huic viciniæ aperte legitur

20 *Perduxere illuc secū.*] Perducūtur, ait Donatus, necessitate coacti. Cōfirmat hanc interpretationē Asconius, qui in locū illū ex primo accusationis, Lenonū, aleatorū perductorum nullæ mentio fiat: Lenones, inquit, sunt scortorum perductores etiam inuitarū personarum. Perductorū nomine vsus est & Tertullianus in apologetico, his verbis. Nam si qui forte verede sterilitate Christianorum conqueri possunt, primi erunt lēnones, perductores, aquarioli, &c.

3.

21 *Quis heri Chrysidem habuit?*] Honeste dictū, pro, quis cū Chryside rē habuit. Ita intelligēdū est illud è nono epistolarum, Sed tamen ne Aristipus quidem ille Socraticus erubuit, cum esset obiectum, habere eum Laida: Habeo, inquit, Laida, non habeor à Laide. nā & Græcos ita nōnunquam loqui constat. Lucianus. Τὸν στρατιὼ τὴν Θαὶ τὸν ἀνερνᾶνα, ὃς πάλαι μὲν Λερότονον εἶχε, &c.

22 *Nam qui cum ingenijs conflictatur eiusmodi.*] Consentiunt libri. non video tamen, quomodo versus stare possit. Si haberem libros, qui me adiuuarent, libenter hoc modo

Nam qui conflictat cum ingeniis eiusmodi, (legerem,
Siquidem verbo conflicto: vsus est & in Phormione.

3.

23 *Honesta oratio est.*] In quibusdam libris, honesta ratio est. sed hanc scripturam & veteres libri, & ipsa carminis ratio, & latine loquentiū cōsuetudo confirmat. Cicero enim

quem

quem ſtudioſe feciſſe conſtat, vt multas loquendi formulas ab hoc poeta deſumptas in ſua ſcripta transferret, hac ipſa ſæpe vſus eſt. vnius nunc loci venit in mentem; qui eſt in ſecundo de officiis: Dictu quidē eſt procliue: itaq; vulgo loquūtur, ſeſe in beneficiis collocādis, mores hominū, nō fortunam, ſequi. honeſta oratio eſt; ſed quis eſt tandem &c.

5.

24 *Hoc quid ſit? Si. omnes qui amant.*] In dimetiēdo verſu, qui, non eliditur: ſed ita permanet, vt in illo Virgilii,

Credimus, an qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt? eius autem generis apud hunc poetam ſatis multa ſunt.

25 *Neq; tu hoc dicas tibi non predictū.*] Ita eſt aperte in meo manu ſcripto, & in altero eorū, qui in Antoniana huius ciuitatis bibliotheca aſſeruātur: eſtq; hęc vera huius loci lectio, qcquid interpres de tribus negationibus cōminiſcat.

6.

26 *Audiui Archillis: iam dudū Lesbiam adduci iubes.*] Gouea nus de ſuo addit particulā, ꝙ, hoc modo, iam dudū ꝙ Lesbiā adduci iubes. videlicet qa putauit hos omnes verſus iābicos eſſe, ſed falſus eſt: sūt.n. oēs trochaici, quadrati catalectici, ꝓter poſtremos duos, q sūt iābici quadrati catalectici.

27 *Vxorē decreuit dare ſeſe mi hodie.*] In aliis, deerat. ſed & meus manus ſcriptus habet, decreuit, & is, qui in hac vrbe abhinc annos ſeptuaginta ſeptē īpreſſus eſt: cuius ego poſthac teſtimonio cū vtar, veterē Venetū nominabo, qui quidē liber, etſi, vt illa erant tēpora, mendis innumerabilibus ſcatet; tñ ita multa, ita pręclara veteris ſcripturę veſtigia retinet, incredibile vt mihi auxiliū attulerit ad locos perplurimos corrigendos. Decreuit, aūt, quin hoc loco melius ſit; dubitare nō oportet: loquitur.n. non de primo illo cōſilio, quo nuptię in hūc diē conſtitutæ fuerant: (tunc.n. non eſſet, cur diceret, nōne oportuit Pręſciſſe me ante? quippe q id ſatis multo antè cognoſſet, vt è multis huius fabulę locis colligit) ſed de ſecūdo, qđ patrē ſubito, atq; ex tēpore cepiſſe arbitrat. cū hęc iā ſcripſiſſē, animaduerti in libro quoq; manu ſcripto Bernardini Lauredani, decreuit, nō decreuerat legi.

28 *Pro Deum atq; hominum, nullon' ego.*] Dimeter eſt iābicus, quales etiā duos paulo ſuprà octonariis admiſcuit in

aliis

aliis legebatur, Pro Deũ atque hominũ fidem, nullon' ego: quo modo si legas, versus stare non potest, neq; tñ ausus essem illud, fidem, expungere: nisi primum vidissem abesse à meo manu scripto; deinde meminisse, eodem modo locutũ hunc ipsum poetam in Phormione, -Pro Deũ immortaliũ, Negat Phaniũ hanc sibi cognatã esse Demipho? vbi etiã cõsimilẽ è Ciceronis œconomico citat interpres locũ, Quid igitur, pro Deũ immortalium, primum eã dicebas, quæso?

29 *Quæso edepol Charine quoniam id fieri, quod vis, nõ potest, Velis id, quod possit.*] Fuit hæc sententia summi philosophi Aristotelis, de quo apud Stobæum hęc leguntur. Ἀριστοτέλης εἶπεν, ἐπειδὴ μὴ γίνεται τὰ πράγματα, ὡς βουλόμεθα, δεῖ βούλεσθαι, ὡς γίνεται.

30 *Neque pol consili locum habeo, neque auxilij copiam.*] Hũc versum, vt in omnibus libris repereram, ita reliqui, summa ipsorum consensione promotus: puto tamen ita legendum.

Neq; pol auxilii locum habeo, neque consili copiam: nã & Charinus hoc ordine proposuerat, -auxilium, cõsilium, expetens. & ipsa versus ratio, vt ita legas, exigere videtur.

31 *Num immemor es discipuli?*] Alii emẽdant, Nũ immemores discipuli? ego nil mutãdum censeo: in tertia enim huius carminis sede esse pedẽ, qui proceleumaticus dr̃: vt in illis,

Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.

Non fiet: hoc modo sine te exorem scilicet.

Ita faciam. quid? quid aliud volui dicere?

nam quod Iochimus Camerarius & hunc pedem, & amphimacrũ ab iambico excludit; mihi quidẽ multis de causis nõ placet. eas causas tũc explicabo, cũ Plautũ à me emendatũ in publicũ emittã qd̃ si vita suppeditabit, cito fore confido.

32 *Adhuc Archillis qua assolent, quaq; oportet.*] In veteribus, oportent. Sunt autem hic aliquot versus, quorum dimensionẽ explicare ex ueteribus libris nõ potui, ex ingenio nolui.

33 *Tibi videor esse, quem tam aperte.*] In aliis, Tibi uideor, quem tam aperte. Goueanus intellexerat, deesse aliquid ad versum; feceratq;, Tibi uideor ego, quem tã aperte, &c. qd̃ ego reposui, in ueteribus libris summa cõsensione reperiẽ.

14.

34 *Amantium ira, amoris integratio est.*] Ita est in libris manu

nu ſcriptis:in uetere tamen Veneto,reintegratio.apud Seruium in Eclogam ſecundam legitur,redintegratio. hanc autem ſententiam ita expreſſit Plautus.

Verum iræ ſi quæ eueniunt forte huiuſmodi
Inter eos, rurſum ſi reuentum in gratiam eſt,
Bis tanto amici ſunt inter ſe, quàm prius.

ſed & apud Aelianum libro ſecundo de varia hiſtoria legiſſe videor quiddam ab hoc loco non nimis alienũ.id eſt huiuſmodi. Pauſanię Agatho poeta in amoribus ac deliciis fuit. ventitabat autẽ ſæpe vterque eorũ vnà ad Archelaum regem,qui & Muſarum erat ſtudio deditus,& à rebus amatoriis minime alienus. hic cũ illos inter ſe crebro diſſidẽtes videret,cõtemptui eſſe amatorẽ amato autumabat. quodã igitur die,quęſo inquit,Agatho,quod ingeniũ tibi eſt, qui homini vni ex omnibus maxime te diligenti tam frequenter iraſceris.ego dicã tibi o rex,inquit ille. non enim iſta facię,vel ꝙ Pauſanię parũ cupiam, vel ꝙ agreſti ſim efferoq́; ingenio.quin ſi mihi vel aliunde,vel ex ipſo poetices ſtudio aliqua effectũ,quibus hominum tẽtantur animi,cognitio eſt, eam ego demũ ſummam eſſe voluptatẽ amãtibus duco, cum ẽ diſſenſione in gratiã cum in iis quos amant, redeũt: exploratũq́; habeo,nihil ipſis accidere poſſe iucundius. hãc igitur voluptatẽ ſæpe Pauſanię impertior, qui ei frequẽter iraſcor:nõ modico.n.gaudio pfundit,cũ me ſibi ſtatim cõciliari videt.id gaudiũ nõ pſentiſceret, ſi amor in eũ meus vno quaſi tenore, & ſine vlla eiuſmodi offenſione procederet.Hęc Agatho;q́ rex nõ mediocriter laudaſſe perhibetur.

35 *Hoccine credibile eſt, aut memorabile.*]Horum primorum verſuum rationem explicare difficile eſt.quidam,magna in mutuando licentia vſi,fecere iambicos octonarios.ego veterem ſcripturam cum fide proponere, vt erat, malui.

36 *Quis homo iſtuc? Dauos Dauos? Dauos omnia.*]Diuine hũc verſum iam pridem reſtituerat homo ingenioſiſſimus,Antonius Goueanus.qui,ẽt ſi præterea aliud nihil præſtitiſſet, eſt tñ,cur ei Terentii amatores multũ ſe debere fateantur.

37 *Vt quimus,aiunt:quando,vt volumus,non licet.*]circumfertur apud Græcos ſenarius,ex quo hic expreſſus videtur.

Ζῶμεν γὰρ ὡχὼς θέλομεν, ἀλλ' ὡς δυνάμεθα.

38 Op-

38 *Optume hospes.*] Mirum est, quantulæ res quantum interdum eruditis hominibus negotium exhibeant, antea cũ hic locus ita legeretur,

Optume hospes pol Crito antiquum obtines;

Erasmus, qui uersum nõ cõstare animaduerteret, cõtra omniũ librorũ fidẽ, ex, optume, fecit, opportune; quo nihil minus opportunũ cogitari poterat. Goueanus, & librorũ veterũ, & Donati auctoritate neglecta, addidit, morẽ: hoc mõ.

Morem optume hospes pol Crito antiquũ obtines. ego, vnica literula adiecta, (quæ q̃ facile à librariis omitti potuerit, nemo non uidet: sæpe enim hoc genere peccarunt, cum literam, quę geminãda erat, semel tantũ ponerent) ea igitur adiecta, locũ (uti mea fert opinio) emendaui.

39 *Na istam multimodis tuam inueniri gaudeo.*] Vocem antiquã, multimodis, quæ nusquã in uulgatis libris apud hunc poetam legebatur, primus ego, ni fallor, in uetere quasi possessionẽ restitui. de qua & similibus Cicero in oratore: Sed quid ego uocales? sine uocalibus sæpe breuitatis causa contrahebant, ut ita dicerent, multimodis, uasargéteis, passicrinibus, tectifractis. & in tertio de oratore citatur hic ueteris poetæ versus,

Multimodis sũ circumuentus, morbo, exilio, atq; inopia,

Hęc autem ipsa uoce sępe usum Lucretiũ, notius est, quàm ut collectis exemplis patefieri necesse sit.

M. ANTONII MVRETI, IN EVNVCHVM TERENTII ARGVMENTVM.

IVIS quidam Athenienſis filiam, cui Pamphilę, & filiũ, cui Chremeti nomen erat, habuit. ex iis Pamphilã adhuc infantulã prædones rapuere è Sunio, & mercatori cuidam Rhodio vendidere: qui, Rhodũ aduectam meretrici, q̃ amabat, dono dedit. hęc acceptam puellam pari cura ac studio, cum Thaide filia cæpit educare: nemo vt esset, qui non vtranq; ex ipsa genitam esse arbitraretur. Thais, quę grandiuscula erat, cum ad eã ętatem peruenisset, vt viris placere posset, maternã, vt fit, viuendi rationẽ insecuta cum hospite quodam Athenas venit, qui eã postea moriens hæredẽ relli-

quit.interea miles Thraſo nomine,ad eam adiecit animũ, cumq; cũ ea per aliquod tempus conſueuiſſet, in Cariã profectus eſt. Thaidis mater per eos dies vitam cũ morte cõmutauerat:fraterq; ipſius Pamphilã venalem propoſuerat, ſperans eam,q̃ & formoſa eſſet,& fidibus ſciret,præclare à ſe venditũ iri.forte accidit, vt eo ipſo tẽpore Thaidis amator miles eſſet Rhodi:qui,harũ omnium rerum inſcius, Pãphilam emit,vt eſſet,qđ amicę, Athenas reuerſus,dono daret. Thais,profecto milite,aliã conditionẽ quæſierat, adiunxeratq; ſibi Phædriã,adoleſcentem Athenienſem,Lachetis filiũ.inaudiuerat interim ẽt aliquid de Pamphila; iamq; cũ fratre ipſius Chremete aliquoties collocuta,eò peruenerat, vt nõ dubiis indiciis intelligeret,ſororẽ illius eſſe,quæ ſecũ in maternis ædibus educata foret. Sũmopere cupiebat igit occaſionẽ ſibi aliquã dari,qua Pamphilã ſuis reſtitueret, eo demq; facto & puellã ſummo afficeret beneficio,& propinquorũ illius amicitia fortunas conſtabiliret ſuas.Redit miles:ſed cum cognoſſet de amore Phędriæ, puellam ſe, niui eo repulſo,daturũ negat.Thais, quid ageret, neſcire: nã & Phœdriam amabat ex animo, & Pamphilę recipiendę gratia quiduis ſibi faciũdũ putabat.tandẽ cũ ſperaret,ſe poſtea facile conſiliũ ſuũ ei ipſi,cuius animum offenderet,probaturã,Phædriã,vt militi gratificaretur,excludit:poſtridię accerſito ei,atq; ægreferenti,tandẽ ſe purgat,multiſq; precibus ab eo impetrat,vt, per biduum, priores partes habere Thraſonẽ ſineret: vbi primũ eripuiſſet puellã, nihil ſibi cũ illo amplius fore.Phædria,vt,huius biduĩ moleſtiã æquiore animo ferret,rus ſibi abeundũ eſſe ſtatuit:itaq; abiens,mãdat Parmenoni,vt Eunuchũ & Aethiopiſſam ad Thaidem, cui eos emerat,duceret.Pãphilam, cũ ex ædibus Thraſonis ad Thaidẽ deduceretur,conſpicatus in via Phædriæ frater natu minor Chærea,ita eius amore flagrare cœpit,nihil vt penſi haberet,dum ea potiretur: neq; prius conquieuit, q̃, eius rei cauſa,ad Thaidẽ pro eunucho deductus eſt.qd plura?Thaide ad cenã cũ milite profecta,virgini à Chęrea per vim vitiũ offert.turbæ vndiq; mirabiles,donec,tota re patefacta, Thais à Lachete in fidẽ & clientelam recipitur,Chęrea aguitam Pamphilã ducit vxorem: Thraſo diu illuſus,

tan-

tandem in amoris meretricii partem, Gnathonis parasiti opera, admittitur.

ANNOTATIONES.

40 *Si quisquã est, qui placere sẽ studeat bonis Quàm plurimis.*] Iampridẽ admonuit Aemilius Ferretius, quã plurimis, hoc loco duas esse dictiones: sensumq; esse, si quisquã est qui suũ studium eò referat, vt bonis potius, q̃ vt plurimis placeat, &c. deest igit̃ particula, potius; vt in illo Plauti ex Rudente,

-certũ est moriri, quàm hunc pati lenonẽ in me grassari.

sic etiam sæpe loquuntur Græci. Homerus,

Αυτὸν ἔχον τὰ σεῦ θύμὸ ἐπαυρέμεν, ἢ τινα τῶν ἄλ. Idem βούλομ' ἐγω λαὸν σὸν ἔμμεναι, ἢ ἀπολέσθαι. Alexãder in epi la ad Aristotelem: ἐγὼ δὲ δυοῖμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι, διαφέρειν. contra quę hic particula deest, ea sæpe alius in sermone latino locis redũdat. Cicero in diuinatione: Tamẽ eos defendes, qui se ab oĩbus desertos potius, q̃ abs te defensos, esse malũt? Plautus ĩ Sticho:

Si manere hic sese malint potius, quam alio nubere. Terentius Adelphis;

Quin, quicquid possẽ, mallẽ auferre potius in p̃sentia. Vlpianus. Si actor malit dominũ potius cõuenire: Palladius de insitione: Malo operã eius expectare potius, quam timere.

41 *Existimauit esse, sic existimet.*] Ex glossemate alicuius barbari, & inepti magistri irrepserat in hũc versum vox, sciat; hoc modo, sic existimet, sciat. id collegi primum ex vetere libro Veneto, & quatuor manu scriptis, quibus vsus sum; in quibus erat omnibus.

Existimauit esse, sic existimet, sciat, præsumat.

vt appareret, primum verbum Terentii esse, reliqua duo ex eodem fonte manasse. hoc tantum discriminis animaduerti, quod in vetere Veneto, pro, existimauit, perperam legitur, existimat. sed & in libro viri clarissimi, Petri Bembi, locus hic totus ita scriptus, vti eũ nos emendauimus, legitur.

42 *Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita. Here.*] Continuatam esse hanc Parmenonis orationẽ non dubito: ideoq; interiecta personarũ nomina sustuli. libet versus apponere, quibus hunc locum expressit Horatius.

Porrigis irato puero cum poma, recusat.

Sume catelle.negat.si non des,optat: amator
Excluſus qui diſtat? ait,vbi ſecum,eat.an non,
Quò rediturus erat non arceſſitus,& hæret
Inuiſis foribus:nec nunc,cum me vocet vltro,
Accedam? an potius mediter finire dolores?
Excluſit,reuocat,redeam? non,ſi obſecret.ecce
Seruus non paulo ſapientior,O here, quæ res
Nec modum habet,neq; conſilium, ratione, modoque
Tractari non vult.in amore hæc ſunt mala: bellum,
Pax rurſum:hęc ſi quis,tempeſtatis prope ritu
Mobilia,& cæca fluitantia ſorte,laboret
Reddere certa; ſibi nihilo plus explicet, acſi
Inſanire paret certa ratione,modoq;.

Sed & Perſius:

Quidnam igitur faciam? ne nunc, cum accerſor,& vltro
Supplicet, accedam? &c.

Vtinam mihi eſſet

44 *Pars aqua amoris tecum.*] Simile eſt notum illud Theocriti: Εἰθ' ὁμαλοὶ πνεύειαν ἐπ' ἀμφοτέροισιν ἔρωτες
Νῶιν. *-nuncubi meam.*

45 *Benignitatem ſenſiſti te clauier?*] In aliis, nuncubi meam Benignitatē ſenſiſti in te claudier? neq; vero vllum vnquā vidi librū,q hoc quidē loco,à vulgatis diſcreparet;adeoq;, μήδ' ἐνόνειρος, vt ille ait ſuſpicatus fueram vlla eum correctione indigere: donec mihi Paulus Manutius,nunquā ſatis homo laudatus,affirmauit, in antiquiſſimo, eodemq; omnium,qui extant,longe optimo Romano libro aperte legi,

-nuncubi meam

Benignitatem ſenſiſti te caluier?id autē aiebat,non quidē vidiſſe ſe,ſed,qđ perinde eſt, pro certo exploratoq; accepiſſe à Gabriele Faerno,cuius hominis incredibilē eruditionē, ſummā iudicii acrimoniā,indefeſſam in euoluendis veterū monumentis diligentiam, ſpectatā in rebus nō temere affirmādis religionē ac fidē, & ipſe mihi pſæpe deprędicauerat Manutius,& ego aliquot iā argumētis perſpexerā.his adductus ſum,ut vulgo receptā ſcripturā reiicerem, illāq; alterā reponerē:preſertim cū facile eſſet coniicere,homines imperitos,antiquę vocis inſolētia offenſos, ſuppoſuiſſe aliā,quæ

ad

ad illius similitudinē proxime accederet. Est aūt caluor antiquū verbū, idē ualens, qđ frustor, aut frustra habeo. Plautus, Nā vbi domi sum sola, sopor caluit manus. legit̄ et hoc verbū apud iurisconsultos sub titulo de verborū significationibus, repetitū ex lege xii. et à veteribus grāmaticis explicat̄.

46 *Viden' ossum, & cibus quid faciat alienus?*] Hic quoq; secutus sum auctoritatē Petri Bembi, quū nemini docto atq; intelligenti aspernari fas puto. in libris tamen, quos vidi, omnibus erat, vel ocium. uocem ossum, Fl. Charisius interpretatur. de loci sententia assentior iis, quæ prodidit homo eruditissimus, P. Victorius in libris variarum lectionum.

47 *Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristē video.*] Versum non constare, omnes, vt opinor, vident. ego verebar, ne Terentius scripsisset, Sed Parmenonem ante ostium meretricis tristem video: posteaq; ad nomen, meretricis, appositā esset glossa, Thaidis: quæ deinde irrepsisset in versum.

48 *Qui mihi nunc vno digitulo fores aperis fortunatus.*] Hic quoq; versus non constat. constabit autē, si legas hoc modo:

Qui mihi nunc vno digitulo forem aperis fortunatus.

Nę tu istam faxo calcibus sępe insultabis frustra. idq; ego verum esse arbitror. eodemque modo corrigendum esse versum ex Heauton timorumeno, qui cum vulgo ita legatur,

Mane, mane. quid est, quod tam à nobis grauiter crepuere fores? ita legendus videtur:

Mane, mane. quid est, quod tam à nobis grauiter crepuit foris? omnino tamē veteres libri cū vulgatis cōsentiūt.

49 *Cum in cellulam ad te patris penum omnem.*] Hanc lectionem & libro quinto Priscianus agnoscit, & consentiens librorum veterum confirmat auctoritas.

50 *P. Iubes ne? C. iubeo, cogo, atque impero.*

P. Nunquam defugiam auctoritatem. sequere.

C. di vortant bene.] Defugere auctoritatem, quid sit, video etiam eruditis hominibus ignorari. valet autē, cum ipse rei alicuius faciundę auctor fueris, eiusq; euentum in te receperis, id inficiari postea & fateri nolle, eam auctore te factam. liquido constare hoc, propositis exemplis, potest. Plautus,

Suspende vinci, verbera: auctor sum, sino.

M. Si auctoritatem postea defugeris;

Vbi dissolutus tu sies, ego pendeam.

hoc.n significat: si tu postea inficiari volueris, te harũ mihi rerum auctorem fuisse. Cicero pro Silla: Itaq; attende iam Torquate. quàm ego non defugiam auctoritatem Consulatus mei. id est, q̃ non recusem, quo minus ea, quę me consule, in opprimẽda cõiuratione gesta sũt, ea me auctore oĩa gesta esse dicant, hęc illius orationis cũ sit vis, puto hoc quoque loco, illud, Nunq̃ defugiã auctoritatẽ, nõ à Parmenone, sed à Chęrea dici, psonarũq; nomina ita distingui oportere.

P. iubes ne? C. iubeo, cogo, atq; impero.

Nunquam defugiam auctoritatem. P. Sequere.

di vortant bene.

vt interrogãti seruo, ita respõdeat Chęrea: Ego vero iubeo cogo, atq; impero: neq; vnq̃ recusabo, quominus tu, quicquid huius factũ erit, auctore atq; impulsore me factũ esse dicas. tum seruus: sequere, inquit, di vortãt bene. nam hęc quoq; postrema verba nõ tam Chęreę cupido ac confidẽti cõueniunt, quàm seruo dubio animi, & inceptionis tã periculosę euentum extimescenti.

51 *Labore alieno magnam partam gloriam,*

Verbis sapè in se transmouet, qui habet salem;

Qui te est.] Antea, qui habet salẽ, Quod in tẽ est. sed hęc nullo modo potest, quin aut legendum sit salem qui, (quomodo & libri veteres habent, & Priscianus legit) aut certe, sale quod. neutro enim genere sale. recto casu, apud veteres dicebatur: cuius rei præter ceteros auctor est Carisius.

52 *-Fac periclum in litteris;*

Fac in palæstra, in musicis: quæ liberum

Scire æquum est adolescentem, solertem dabo.] hinc sciri põt quibus olim studiis liberi adolescẽtes instituerẽtur. hęc aũt ipsa ponit Aristoteles; additq; pręterea pingendi artẽ. eius verba sunt ex VIII. πολιτικῶν. ἔστι δὲ τέτταρα ἀσχεδὸν, ἃ παιδεύειν εἰώθασι. γράμματα, καὶ γυμναστικὴν, καὶ μουσικὴν, καὶ τέταρτον ἔνιοις γραφικήν.

53 *Omnia prius experiri verbis quàm armis, sapientẽ decet.*] à libris: impressis aberat vox, verbis. qua tamen detracta, claudicat versus. in meo manu scripto, & in duob. Antonianis erat, Omnia prius experiri cõsilio, q̃ armis, sapiẽtem decet.

cet.

cet.at illud versus ratio non patiebatur. Verbis, est in vetere Veneto & in manu scripto, cuius mihi copiã fecit honestissimus; & omni liberali doctrina politissimus adolescẽs, Bernardinus Lauredanus.Si cui tñ illud,consilio, magis arridet,poterit ita legere,vt & in quibusdam impressis,

Cõsilio omnia prius experiri,quàm armis,sapiẽtẽ decet.

54 *Aufugistin'?Ch.hera,factum.Th.satin'id tibi placet?*

Ch.Non.Th.credin'te impune habiturum?] In aliis,credin' te impune abiturum? ego cur hoc maluerim, in causa est. quod infra quoq; Terentium ita locutum video, Siquidẽ istuc impune habueris.

55 *Quæ,cũ amatore suo cùm cenãt,liguriunt*]Hic certe est crẽtic⁹ primo loco.sed eũ vt effugeret Gouean⁹,legit hoc mõ,

Cum amore suo quæ cùm cœnant, liguriunt.

neque animaduertit, se eodem recidere.verbum enim,ligurio, secundam syllabam producit. Horatius:

Semesos pisces, tepidumq́ue ligurierat ius.

neque desunt eruditi homines, qui litera geminata scribendum censeant.

56 *Quæ futura exempla.*]notum est ex Platonẽ,tria ẽsse pœnarum genera, κόλασιν,τιμωρίαν,παράδειγμα: de quibus est etiam aliquid apud Gellium. ex iis intelligi potest, quid hoc,& similibus locis exempli nomẽ valeat: itemq́ue,quàm propriè inscripta sit illa altera fabula, ἑαυτὸν τιμωρούμενος,

56 *-nunc minatur porro se,id quod mœchis solet.*] Quid autẽ id est,cp deprehensis mœchis fieri solebat? dixi equidẽ alibi: sed hic quoq; nõ omittẽdũ videtur, insperso cinere calido, nates eis depilabant:immitebantq́; in sedẽ raphanos. Aristophanes νεφέλαις. Ἰὴ δὲ, ἢν ῥαφανιδωθῇ γε πειθόμενός σοι, τέφρα τε τιλθῇ, ἔξει τινὰ ξυνώμην λέγειν, τὸ μὴ εὐρύπρωκτος εἶναι; vbi interpres: ὅτω, inquit, τὰς ἀλόντας μοιχὰς ἠνίζοντο. ῥαφανίδας λαμβάνοντες, καθίεσαν εἰς τὰς πρωκτὰς τούτων. καὶ παρατίλλοντες αὐτὰς, τέφραν θερμὴν ἐπέπασσον, ξασάνας ἱκανὰς ἐργαζόμενοι. Lucianus de peregrino. ἐν Ἀρμενίᾳ μοιχεύων ἁλοὺς μάλα πολλὰς πληγὰς ἔλαβε, καὶ τέλος κατὰ τῶν τίλλοντος ἁλόμενος, διόφυξε, ῥαφανίδι τὴν πυγὴν ἐξυσμένος.

58 *An in Astu venit?*]Eadẽ voce vsus est & M. Tullius in secũdo,de legibus. Vestri Attici,prius q̃ eos Theseus demigra-

re ex agris,& in Astu,qđ appellaẽ,oẽs se cõferre iussit, &c.

59 *Satis credo.nihil est Thaide hac frater tua dignius.*] Hunc versum quidã sine causa mutare voluerunt: ꝙ nescirent vocem,nihil,etiam producta posteriore syllaba enunciari. Exemplum autem est, & apud Ouidium;

Morte nihil opus est, nihil Icariotide tela.

60 *Si in platea hac te offendero post vnquam;ꝙ ditas mihi.*] Ex glossemate aliquo in ordinem verborum Terentii defluxerant voces duæ,nihil est: quas cum aliis de causis, tum quia versum manifesto corrumpebant,sustuli. est autem particula, quòd, ita posita, vt in illo Plauti:

Quòd ille gallinam, aut columbam se sectari, aut simiam

Dicat: periistis, nisi vsq; ad mortem multatis male. de quo, aliisq; similibus commemoraui quodam loco in Catullum. Sed & Terentius ipse supra ita locutus est:

Sane, ꝙ tibi nunc videatur esse, hic nebulo magnus est. & Cicero in pisonẽ: Nam ꝙ vobis iste,tãtummodo improbus,crudelis,olim furunculus,nunc vero etiã rapax,ꝙ sordidus,ꝙ contumax,ꝙ superbus,ꝙ fallax,ꝙ perfidiosus,ꝙ impudens,ꝙ audax esse videatur.nihil scitote esse luxuriosius, nihil libidinosius,nihil posterius,nihil nequius.

61 *Hunc comedendum et deridendum vobis præbeo.Ch.placet.*] Quia facile suspicor, fore permultos, qui me à peruulgata huius loci lectione recessisse mirentur,iccirco hanc emendationem meã diligenter mihi constituendam,ac constabiliẽdã puto.ante me igit̃ ita in expressis pene omnibus legebaẽ:

Huc comedendum,& deridendũ vobis propino.atq; ego mirabar equidem,qua ratione dictũ esset,propinare aliquẽ comedendũ:cũ in ipso propinandi verbo,bibendi sit,nõ comedẽdi, significatio: nam si solũ illud alterũ fuisset;poterat fortasse ita dictũ videri, propinare aliquem deridẽdum, vt apud Demosthenẽ, προπίνειν τὴν ἐλλάδα. certe qdẽ,comedendũ propinare,satis lepide dici non posse opinabar. viderat hoc nescio qs,q libros Sebastiani Gryphii, anno. M. D. XLIIII. impressos,correxerat:itaq; ĩ illis scriptũ reperias!

Hunc comedendũ,& bibendũ vobis propino.at eũ oportet valde imperitũ dimetiendorũ uersuũ fuisse:profecto.n.si aliquid in hoc genere valuisset, poterat digitis,vt ille ait,&

aure

aure deprehendere, multũ, ea mutatione facta, ad legitimã versus mensurã desiderari. mouerat ipsa me quoq; metri ratio: propino. n. breuẽ habet primã syllabam, lõgam secundã

Quod nulli calicem tuum propinas, (Martialis:
Humane facis Herme, non superbe.

ergo si quis id verbũ retineat, erit iãbus in trochaico versu: qd ita absurdũ est, valde ut mirer, qd adducere potuerit insigniter eruditũ hominẽ Camerariũ, ut affirmaret, id interdũ fieri posse: neq; in quicquã hoc loco mouere ausus essẽ sine veterũ librorũ testimonio, quatuor, cũ hęc scriberẽ, ad manũ habebã calamo exaratos libros. in iis oĩbus scriptũ erat:

Hunc comedendum & deridendũ vobis præbeo. itaq; sustinendã amplius sententiã non putaui: sed, omni dubitatione remota, reponendũ id verbũ, qđ & orationis concinnitas, & metri ratio, &, totũ, librorum veterũ consentiens auctoritas cõprobaret. ac fieri fortasse possit, vt quispiã, ne hãc emẽdationẽ recipiat, Donati interpretatione moueat; qui hoc verbũ explicãs, Facete, inquit, dixit, ut parasitus, & quasi de conuiuio loqueret ita n. legendũ est. sed eã ipsam si qs accurate consideret, videbit, ad præbẽdi nihilominus q̃ ad propinãdi, verbũ posse accõmodari. pbere. n apte admodũ in epulis conuiuiisq; dr. Cicero ad Q. Fratrẽ: Sponsalia Crassipedi præbui. quin & eũ qui præbet, pro epuli domino, dixisse Horatiũ, hoĩes eruditissimi affirmãt, qui ita legũt illud è primo

E quibus vnus auet quauis aspergere cũctos, (sermonũ
Præter eum qui præbet, aqua.

non, vt vulgo legitur,

Præter eum, qui præbet aquam.

M. ANTONII MVRETI, IN HEAVTONTIMORVMENON TERENTII ARGVMENTVM.

CHREMES Sostratæ vxori grauidæ preceperat si puellã pareret, vt eam statim interficeret. fuit hæc immanitas in veterum moribus, vt cũ fera nulla sit, quæ fœtus suos non diligat, ipsi, quos alere nollent liberos, eos rectẽ natos aũt interficere, aut exponere fas putarẽt. Sostrata puellã enixa, (vt

(vt est maternus semper animus clementior) vitam ei adimere non sustinuit: sed pauperculæ cuidã anui Corinthiæ, Philteræ nomine, exponendã dedit: etiamq;, muliebri quadã superstitione, annulũ de digito detractũ suo, iussit, vt vnà cum puella exponeret. id, qđ tũ stulte factũ videri poterat, postea puellæ saluti fuit. eius enim annuli ope tandẽ agnita est à suis. anus acceptã puellã Antiphilã nominat, educatq; vt suam. eã, cũ adoleuisset, anusq; illius filia putaretur, Menedemi filius, Clinia perdite amare cœpit; prope iã vt pro vxore haberet. quod vbi resciuit pater, ita violenter tulit, vt filiũ, assiduitate iurgãdi, clam militatũ in Asiã abire coegerit. tũ vero q filii amorẽ iniquo animo tulerat, multo iniquiore eiusdẽ absentiã ferre cępit. itaq; vt de se supplicĩ ab senti filio daret, qui eũ sæuitia sua exegisset ex ędibus, edes, supellectilẽ, familiã vendit, pręter, q ferui ad opus ruri faciũ dũ vtiles erãt: ingentẽq; sibi agrum cõparat, vbi à prima luce ad noctẽ nõ seruos modo exerceret, verũ ẽt, homo sexagenarius, senectutẽ miseris modis excruciaret suã. profecto Clinia, Philtere, quę vt dixi, Antiphilę putabat mater, extremũ vitę diẽ morte confecit. Clinia, cũ iam menses tres abfuisset amicę desiderio reuersus, non ausus est patri se incõspectũ dare, antiq̃ illius asperitatẽ veritus. sed ad Clitiphonẽ, Chremetis filiũ, diuertit; q cũ magna ipsi a puero familiaritas intercesserat Clitipho, sodalis reditu latus, Syrũ & Dromonẽ seruos (iã aũt adue sperabat) in vrbẽ, ad accersendã Antiphilã, mittit. expositerat eo ipso die Menedemus Chremeti, quãto sibi desiderio esset filius, parũ vt abfuerit. quin Chremes, cũ primũ de reditu Cliniæ accepit, mitteret, qui ei nũciarẽt. cõtinuit tñ se in diẽ posterum, q ita magis ẽ re illius fore censeret. Syrus, summa seruus & audacia, & astutia, q Antiphilã tñ accersere iussus esset, ẽt Bacchidẽ adduxit. erat hæc meretrix, pcax, potẽs, sumptuosa, nobilis, cuius se amore haud ita pridẽ irretierat Clitipho. quo aũt res Chremetẽ lateret, hoc cõsiliũ capiũt, vt Bacchidẽ quidẽ amicã Clinię, Antiphilã verò vnã de illius ancillis esse simularẽt. postridie mane Chremes ad Menedemũ diluculo proficiscit; & rediisse Cliniã nunciat. ille gaudio amens, filiũ iamiã videre, iãã amplecti, iamiã ei se suaq; omnia pmittere cupiebat. at Chre-

Chremes, caue,inquit,faxis: istoc.n.modo & te,& eũ, & rẽ vnà perdideris tuã.simul ei ostendit, quot incõmoda captu rus sit,si tã molli esse se,tamq; infracto animo ostẽderit.Clinię amicã(eam.n.Bacchidẽ existimabat)nõ iã pauperculã es se, aut paruo contentã,vt antea: sed sumptuosam, gemmis atq; auro collucentẽ,cũ familia numerosissima.vna,inquit, mihi nox tm̃ non paupertatẽ attulit;nedũ tu te censeas one ris ferũdo fore,si te illi perpetuo sumptibus suppeditare op porteat,quin tu ita potius agito. humane quidẽ & comiter excipito filiũ:istud tm̃ tam impotẽs illius desiderium occul tũ habeto.tũ si ille,qđ amicę det,vt habeat, machinã aduer sum te aliquã struet,falli te sinito. ita et eũ cõmodius retine bis apud te,& sumptuũ facies minus.hæc Chremes, nescius (vt sunt humana)oculatũ foris esse se,cęcũ domi. intereà.n. meditabatur Syrus,decem minas,quas Bacchidi pollicitus erat dare, eas quomodo illi à Chremete ipso cõficeret. iãq; inibi erat,cũ eum Chremes arreptũ blande cõpellat, horta turq;,aliquã ad Menedemũ fallaciã moliatur.iniecit in ser mone Syrus mendaciũ à se pro tẽpore confictũ;anũ Corin thiã,Antiphilę(ita.n.putabat)matrẽ,mille drachmarũ mu tuo accepisse à Bacchide:ea mortua, puellã pro pecunia illa arraboni relictã.dũ hęc agũtur,anulũ suum agnouit Sostra tã,eiusq; indicio,Antiphilã filiam suã esse cognouit.gaudio exiliens,omnẽ rem defert ad virũ;qui,ea leuiter obiurgata, repertam tm̃ filiã,ipse quoq; gauisus est. iã omnia in trãquil lo erant;absq; Bacchide fuisset.sed & illi quoquomodo de cẽ excudendę erant argẽti minę; & periculũ erat,ne aliquà eã Chremes filii amicã esse rescisceret.ibi Syrus audax con siliũ init,qũo & vtriq; seni rẽ,vt erat patefaceret,& cõmo de se è tã impedito negotio expediret. primũ igitur Chre meti,Reperi,inquit,qũo argentum à Menedemo cripiã di cemus ei, Bacchidẽ hanc tui Clitiphonis amicã esse: orabi musq;,vt eã domi suæ dies aliquot esse patiat,teq; id celatũ velit.porro Clinia filię tuę quę modo reperta est,formã sibi cõplacitã esse dicet,eamq; petet uxorẽ.Quid tũ?pecuniã,in quit, petet à patre suo,qui nouæ nuptæ ornamẽta coemat: eã pecuniã numeraturus est Bacchidi. iã autem ad Menede mũ,Syri hortatu,transierat Bacchis; & eò pompã omnem

suma

suam traduxerat. Chremes primo nō satis cōsiliū illud probare. at illā certe, inquit Syrus pecuniā pro qua filia tua oppositā erat pignori, quin dissoluas facere honeste nō potes. Ego vero inquit Chremes, & libenter quidē. Imo uero, infit Syrus dato cam Clitiphoni, qui ad Bacchidē deferat. ità .n. facilius credet Menedemus, eā illius esse. Sic ita sane numerat' à patre Clitiphoni pecunia, q̄ ad meretricē pferret: interea tota res detegit'. indignari Chremes, & fremere, & minitari se oīa atrocissima exēpla editurū. tandē cū prius Antiphilā Clinię collocasset, partim Menedemi, partim vxoris precibus delenitus, ignoscit. Clitipho se, relictis meretriciis amorib. vxorē ducturū pollicet'. Cum aūt ceterarū fabularū argumētū uno die cōtineri soleat; huius, nō nisi biduo expli

ANNOTATIONES. (cari potest.

62 *Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique.*] in aliis illud, denique, cum sequentibus coniungitur, hoc modo:

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre, denique
Nullum remittis tempus.

ego fidem habeo Ciceroni, qui in primo de finibus citans hunc locum, facile ostendit, denique, finem periodi esse: & alioqui scio, aliis quoq; locis hac voce ita vsum Terētiū.

63 *At enim me, quantum hic operis fiat, pœnitet.*] impressi, ut opinor, omnes præter eos, quos, aliquot abhinc annos, ediderat Manutius:

At enim. dices, ne quantum hic operis fiat pœnitet. miror autem, ne Goueanum quidem ipsum uidisse, detracto uerbo, dices, multis partibus uenustiorem orationem fieri: recepto autem, versum constare non posse.

64 *Si quid laboris est, nollem. sed istuc quid mali est?*] Neque constat versus, neque sentētia mihi quidem satis aperta est. cum aliud hoc quidem tempore, nihil possem, quod in veteribus libris erat, cum fide proponere, satis habui.

65 *Ætate me putauit, & sapientia*, in aliis,

Et ætate putauit me, & beneuolentia:

quæ lectio neq; inconcinna est, & veterum librorū testimonio adiuuatur: in quibus m̄ perpetuo scribitur, beneuolētia. ego Petri Bembi auctoritatem, ac testimoniū sequi malui.

66 *Quàm iniqui sunt patres.*] Miror, quid sibi uoluerint, qui

actus

actus principium hoc loco fecerunt. cum enim Chremete solo ingresso domum, Clitipho in proscenio remanserit, nemo profecto non videt, eorum duntaxat, quibus comica ratio non penitus ignota est, non modo nouum actum, sed ne nouam quidē (si ita loquēdum est) scenā hoc loco esse posse.

67 *Astutus, ne ille haud scit, quàm mihi nunc surdo narret fabulam.*] Contemptum hunc paternarum admonitionū mirifice expressit Theocritus, apud quem pastor quidam, cum æstatē à se non metui, indicare vellet, ait tanti eam à se fieri, quāti à liberis patrum matrumq; verba fiūt. versus hi sunt,

τᾶς δὲ θέρευς φρύγοντος ἐγὼ τόσσον μελεδαίνω,
ὅσσον ἐρῶν τιπατρὸς μύθων, καὶ μητρὸς ἀκοῦειν.

68 *Nam Clinia hic, etsi is suarum rerum satagit, attamen.*] Nescio quomodo factum est, vt hic versus meam diligentiam fugerit. ita enim emendandus fuerat, vt est in quibusdam impressis, & in omnibus calamo notatis,

Nam hic Clinia, etsi is quoque suarum rerū satagit attamen Habet &c.

69 *- verum interea, dum sermones cadimus.*] Genus hoc loquēdi ductum esse à Græcis, admonet Priscianus libro XVIII. eos. n. ita dicere solitos, κόπτειν λόγες, aut κόπτειν ῥήματα.

70 *Non oportuit relictas. portant quid rerū?*] ita sæpe loquebantur veteres, cum magnam rei alicuius vim, aut copiā indicare vellent. Sic in Andria: Di boni quid porto? & in hac ipsa fabula,

Modo pitissando quid vini absumpsit mihi?

Plautus in Epidico,

Tum captiuorum quid ducunt secum? pueros, virgines, Binos, ternos alius quisq;: fit concursus per vias. (ronem? Cicero in Verē: Quid lacrimarū putatis ipsū profudisse Ne

71 *Nam disciplina est ijsdem, munerarier*
Ancillas primum, ad dominas qui affectant viam.] Præceptum hoc ita complexus est Ouidius in arte:

Sed prius ancillam captatæ nosse puellæ,
Cura sit. accessus nolliet illa tuos.
Hanc tu pollicitis, hanc tu corrumpe rogando:
Quod cupis ex facili si volet illa feres.

72 *Enimuero reticere nequeo, multimodis iniurius.*] Hic que-

que,

que,multimodis vt legas, ipsa versus ratio cogit.quod neminem antea animaduertisse, mirum est.

73 CLIT. *Quid ago nunc?* CLIN. *tune? quod boni.*]In aliis omnibus tùne? quod boni est.mirumq; q̃ suo more,ideſt,q̃ inepte,quàmq; ridicule locũ hũc ĩterpretẽtur literatores. illius igitur nobis sententia, q̃ ante nos nemo tradidit aperienda est. dicturus erat Clinia continuata oratione: tune? qđ boni dat modo, fruere,dũ licet,nã nescias. Eius sit potestas posthac,an nũq̃,tibi.Sed cũ,eo loqui exorso, pergeret abire Syrus, interrupit illius orationem Clitipho, & Syrum inclamauit:deinde ad Cliniã cõuersus,dic modo verum,inquit. at Syrus indignabũdus, age, inquit mõ : hodie sero,ac nequicq̃ voles,tũ demũ Clinia interruptã orationẽ psecut⁹ est,

74 *Tibi erũt parata verba, huic homini verbera.*] Venuste, huic homini,dixit,cũ seipsum designaret.sic apud Plautum in Epidico,

Quid verba facimus? hoĩ huic opust quadraginta minis.

75 *Lucescit hoc iam: cesso pultare ostium.*] In omnibus libris, præter Manutianis, locus hic inepte & scriptus,& interpunctus erat,hoc mõ:Lucescit: hoc iam cessõ pultare ostiũ.&c. quæ sit autẽ vis huius orationis,Lucescit hoc iam,dixi quodam loco in commentario in Catullum.

76 *Quã ea nunc instructa pulchre ad perniciẽ siet,*]Loquẽdi ratio à Plauto,vt vr̃,accepta;cuius est versus ille Bacchidibus.

Omniũ ad perniciẽ instructa domus opime atq; opipare.

77 *Consilia adolescentes: & tibi perdere.*]Versus constare non videtur,suspicor legendum,adolescentes:et ita scripsisse ueteres,cũ uellent secundã huius nominis syllabã producere.

78 *Somniũ hercle ego hac nocte oculis nõ uidi meis.*]suspicor,fuisse in Græco Menãdri,ὕπνον δ' οὐχ ἑώρακα sì quidẽ ὕπνον ὁρᾶν, eodẽ sensu, pure admodũ ac proprie dicitur. Aristophanes

Ὕπνον δ' ὁρῶ τῆς νυκτὸς οὐδὲ πώποτε. (vespis;

79 *Ne nos inter nos congruere sentiant.*]Claudeo,pro,claudo, dictũ à veterib.legimus.sed et uiueo,pro,viuo; & diceo pro, dico,ulitata aliqñ fuisse,cõstat ex Nonio,apud q̃ citat illud

tibi, dum viuebo, fidelis ero. (ex Nęuio:

vbi tñ vulgo male legitur,uidebo,& itẽ illud ex eodem. Primum,qđ dicebo,recte:secundũ quod dicebo,eo,melius. ita

nę-

necesse est.congrueo hoc loco,nō congruo, dictum, fuisse à Terentio,intelliganius:nā,nisi cōgruere legas, syllaba, quę proxime vltima est, ꝑducta vt uersus cōstet,nō assequeris. 2o *Dissolui me otiosus operā vt tibi darē*.] in aliis, Dissolui me ocyus,operā ut darē tibi,sed,quin ea vera scriptura sit, q̄ nos ei,quę uulgo recepta est,ante posuimus, cur dubitet, causa nō est.primū I. Pierus spectatę eruditionis,accerrimi q̄ue iudicii senex,affirmat, eā esse in optimo illo Romano libro.est & in altero eorū,q olim Dominici Grimani Cardinalis fuere; nunc in hac urbe, in cœnobio sodaliū Antonianorū asseruant,sed et Bernardini Lauredani antiquos eā cōfirmat liber;et Terētius ipse alibi eodē modo locutus est.

Nos otiosi operam dabamus Phædriæ:

Hoc autem loco potissimū libet pusillū quiddā,neq; tñ contemnēdū,cū studiosis cōmunicare.idest super ratione scribēdę vocis,otium;q̄ video ab aliis per t,ab aliis per c literā scribi,ac iā pridē Pierius,quo nemo vnquā subtilius,nemo accuratius istius generis minima maxima perscrutatus est, in optimis illis,bonæque frugis plenissimis annotatibus in Virgi.suis,quid hac de re sentiret,aperuit:nam cum in Romano libro versum illum ita scriptum esse dicat,

Parthenope studiis florentem ignobilis oci,

aliis tñ locis omnib. eo ipso in libro otiū affirmat legi.profert ēt inscriptiones antiquas,librosq̄; veteres aliquot, in q̄bus ea vox p t literā legatur. ego tm̄ Pierio tributo,vt antea ociū & negociū scribere cōsueuissem, idq̄; verius putarē;postea,sola ipsius auctoritate motus,à mea consuetudine discesserim.neq; tñ,quid sentiam,dissimulandū puto.marmora,numismata ve antiqua, quæ hanc, aut illā scripturā cōfirmarent,mihi quidē inspicere adhuc nō cōtigit. libros veteres nōullos vidi in q̄bus otiū; multis partibus plures,in quibus ociū scriberet.adeoq̄; nunc ipsum, de quatuor manu scriptis Terentii libris,quos habeo,in duobus otium,in aliis duobus ociū perpetuo scribitur:habeo & Sallustiū satis antiquū,in quo nunq̄ aliter,q̄ ociū,& negociū legas. Ciceronis aūt quotquot uidi ueteres libros, in eis eodē modo scriptū animaduerti.Paulus quidē Magnolus,magna homo doctrina,diligentia ēt admirabili,cū Ciceronis libros de officiis

ficiis accuratissime cũ antiquis exẽplaribus contulisset, testatum reliquit, se in antiquis omnibus ocium & negocium per o literam reperisse. mouet me quoque vehementer Donati auctoritas, qui in locum illum ex Eunucho,

Suspectiones, inimicitiæ, induciæ:

Induciæ, inquit, sunt pax in paucos dies: vel ꝙ in diẽ dẽtur, vel ꝙ in dies ociũ præbeant. quæ si posterior notatio vera est, dubitationẽ res amplius nullã habet. quinetiã si vera nõ sit, credibile tñ est, Donatũ aliquã probabilitatẽ secutũ: quę nulla fuisset, si ipsius tẽporibus, inducias per c, otiũ autẽ per i scribere eruditi consuessent. piget super re tã tenui plura verba facere: neque sane magnopere laborẽ, vera opinio recipiatur. non enim in eo positas esse, vt ille dicebat, Græciæ fortunas, satis intelligo, cum tamen eruditissimi olim homines de singulis literis singulos libros scripsisse memorent; nõ est cur ego, qui pręclare mecũ agi duco, si ꝑ illorũ vestigia repere liceat, has disputationes mihi parũ decoras putẽ.

81 *S. Garris. C. hæc facta ab illo oportebant Syre.*] antique dictum, vt in Andria, quæ àssolent, quæque oportent.

82 *Nec cum malefacere crederem mi impunius Licere.*] In aliis, malefacerem. nemo autem non videt, vna à nobis detracta literula, quàm commodum, quamque apertum sensum effecerit, qui obscurus antea, & perturbatus fuerat.

83 *Quid istuc quaso? qui istic mos est Clitipho? ita ne fieri.*] Qui hunc versum temere immutarunt, nesciebant videlicet, fieri, prima producta, sæpe apud veteres positum esse. id ergo exemplis confirmandum est, Terentius,

Credebam. minime. scire poterat fieri.

Iniurium est: nam si esset, vnde fieret.

quem in locum etiam a Donato hoc ipsum notatur.

Argento opus esse, & id quo pacto fieret.

plura ponerem, nisi hæc satis esse ad rem docẽdam arbitrarer. apud Plautum autem quàm multa eiusmodi exempla sint, sciunt, qui poetam illum accurate legerunt.

84 *Atque eius amicam subagitare. vel here in vino quàm immodestus.*] Ne quis hoc me loco quicquã mutasse parũ cõsiderate putet; testificor ĩ quatuor libris calamo exaratis ita scriptum reperisse me, vt excudendũ curaui. quomodo aũt

antea

antea legebat, in conuiuio, ita qui leget, magnũ faciet, si versus ratione explicare poterit. qũo nos legimus, quadratus est hypercatalecticus. in vino aũt ita dictũ est, vt apud Catul

Marrucine Asini, manu sinistra (lum,
Non belle veteris in ioco atque vino.

-imo si scias.

85 *Hoc vide, qđ inceptet facinus.*] In aliis, Vah vide. sed ita, vt ego emẽdaui, legit in lib Lauredani, in duobus Antonianis, & in vetere Veneto. hoc autem genere loquendi vsus est & supra, in hac ipsa comœdia: Hoc vide: in mea vita tu tibi laudem is quæsitum scelus.

86 *Mane, mane. quid est, quòd tam à nobis grauiter crepuerè fores?*] De hoc loco quid suspicer, iam ante dixi: legendum videlicet, crepuit foris. alioqui enim versus iusto longius excurrit. veteres tamen libri ita habent, vt ipsi edidimus.

87 *Nisi me animus fallit, hic profecto est annulus, quem ego suspicor.*] Cum Chremes & Syrus in proscenio remanserint; non sane video, quomodo hic principium actus esse possit.

88 *Sustulisti. Sy. si sic factum est domina, ergo heru' damno auctus est.*] In aliis omnibus hoc modo:

Sustulisti. So. sic est factum. Sy. domina, ergo herus damno auctus est. quę quidem mihi scriptura seipsam refellere videtur, nam si dicenti viro, Sustulisti, respondeat Sostrata sic esse factum, primum inutili se mendacio obligabit: neq; enim filiam sustulerat ipsa, sed exponẽdam dederat. deinde quomodo illa conuenient, quæ ab eadem postea dicuntur:

Minimæ. sed erat hic anus Corinthia haud impura: ei dedi

Exponendam. sed nolo in re certa argumentis abuti. etenim intelligentes admonere satis est: de cęteris non laboro. illud modo teneatur. quomodo nos edimus, ita in omnibus ad vnũ, quos quidẽ ipsi vidimus, calamo notatis libris legi.

89 *Nisi fallit me animus, haud multum à me aberit infortunium.*] Hæc cũ in aliis separẽtur, in meo manu scripto cõtinuãtur cũ superioribus: neq; causa est, cur separari debeãt.

90 *Nihil est. triumpho, si licet me latere tecto abscedere.*] Hoc loco, vtrũ, neq; satis scio, neq;, si sciam, dicere ausim; alterutrũ quidẽ sine dubio necesse est; vt aut solus ex iis, qui versum

hunc hactenus interpretati sunt, recte sentiam, aut solus errē. nam ceteri omnes, latere, vt verbū accipiunt: ego nomen esse statuto. ac illi quidem quā sententiā efficiant, nō est obscurū. ego vero ita intelligo: vt hanc suam Syrus emūgendi pecunia Chremetis inceptionē cuidā gladiatorio certamini cōparet, in quo se cum illo depugnare oporteat. sicut aūt primū illud est gladiatori, vt antagonistā feriat: qđ si non possit, proximū est, vt saltē bene tegat latus suū, nullaq; plaga accepta, abscedat è pugna: ita Syrus primū sibi illud fuisse dicit, vt senē argento circunduceret, sed cū rem in eū locū deductā videat, magnum vt periculū sit, ne omnia fiāt palā; nihil esse ait, ꝙ iam senē quasi ferire pecunia illa cogitet: triumphare se, ac putare secum præclare actum iri, si ex hac pugna, latere tecto, possit abscedere: id est, si ita possit euadere, nihil vt ex eo, quod iam factum est, nanciscatur mali.

91 *Tu fortasse, quid me fiat, parui curas.*] In aliis, parui pendis, ego omnium veterū librorum consensum secutus sum.

92 *-ius summum sape summa malitia est.*] In meo manu scripto, summa iniuria est.

93 *Sed pater egreditur. caue, quicquam admiratu' sis.*
Qua causa id fiat obsecundato in loco;
Quod imperabit, facito; loquitor paucula.] Antea prępostero ordine legebantur hi versus, in hunc modum:

Qua causa id fiat, obsecundato in loco.
Sed pater egreditur. caue, quicquam admiratu' sis:
Quod imperabit facio: loquitor paucula.

nullus autem sensus illo modo extorqueri poterat: qui nūc & optimus est, & vel pueris perspicuus. ita memini olim, cū in academia Parisiensi libros de diuinatione publice interpretarer, emendatum à me esse locum quendam ex primo eorum librorum; qui, vt est in impressis libris, nullo modo intelligi potest. versus sunt Accii, quos ibi Cicero citat:

Cum iam quieti corpus nocturno impetu
Dedi, sopore placans artus languidos:
Visum est in somnis, pastorem ad me appellere,
Duos consanguineos arietes inde eligi,
Pecus lanigerum eximia pulchritudine,
Præclarioremque alterum immolare me.

sunt

sunt autem legendi hoc ordine:

Visum est in somnis, pastorem ad me appellere
Pecus lanigerum eximia pulchritudine.
Duos consanguineos arietes inde eligi,
Præclarioremq́ue alterum immolare me.

94 *Mihi nunc, relictis rebus, inueniendus est.*] In aliis, relictis omnibus; nō male. Sed, in oībus manu scriptis qđ repererā, id representādum curaui. est autē ita locutus & in Andria:

Herus me, relictis rebus, iussit Pamphilum &c.

59 *Nam te sciētem faciam, quicquid egero.*] Ita est in meo manu scripto, vt in vetere Veneto. est autem dictum, te scientē faciam, pro, te consulam, te certiorem faciam.

96 *In illum nil potest: nam exuperat eius stultitia omnia hęc.*] Nihil muto. volo tamen indicare, quid in veteribus libris repererim. in meo manu scripto aperte legitur.

-nam exuperat eius astutia omnia hæc.

in libro Lauredani legitur quidē. stultitia; sed aut eadē, aut certe alia non minus antiqua manu emendatū, astutia. in vno etiā Antonianorum eadem varietas ad marginē libri annotat̄. videbunt alii, ecquid ironia illa uenustatis habeat.

97 *Sponsa vestem, aurum, atque ancillas opus esse. argentum vt dares.*] Ita emendaui è meo manu scripto: cum ab aliis abesset particula, atque; versusq́ue idcirco claudicaret.

98 *Quenquam ne animo tam comi esse aut leni putas.*] Ita plane est in vetere Veneto. à manu scriptis abest particula, ne. ne quid tamen dissimulem, & in vetere Veneto, & in manu scriptis ita legitur: communi: quod vtrum valeat, comi, an, vt in aliis, communi, satis liquido affirmare nō possum.

99 *Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caues?*] Ita emē daui ex omnibus antiquis libris: cum antea contra rationē uersus legeretur:

Quot incommoditates in hac re accipies, nisi caues?

100 *Quid hoc, quod volo.*] In aliis, quod rogo. sed, volo, est in omnibus ueteribus. ualet autem, cupio, ut non uoluntatem modo, sed desideriū ēt declaret. sic in Andria: sin eueniat,

In Pamphilo ut nil sit moræ restat Chremes: (qđ volo,

101 *Quàm pudet: neq;, quod principiū incipiam ad placādum scio.*] In impressis oībus, qđ principiū inueniā; sed in omni-

bus antiquis, qđ principium incipiã. idq; lepidius videtur.
102 *Quam volo. S nũc laudo te gnate. C. L. Archonidis filiam.*] In aliis, nũc laudo Gnate. Goueanus ſenſerat, abeſſe aliquid à uerſu: itaq; addiderat ad finẽ, volo. hoc modo: Archonidis filiã: uolo. ſed repugnãt ueteres libri. hoc, qđ ego poſui, ſcriptũ eſt in libro Lauredani, & in uetere Veneto. Archonidis autem legendum eſt, producta ſyllaba, ni: ut tale ſit, quale illud apud Sidonium

Orcheſtram quatit alter Euripidis.

M. ANTONII MVRETI IN ADELPHOS TERENTII ARGVMENTVM.

MITIO, & Demea, duo diſſimillimo fratres ingenio fuere. ille vrbanam vitã ſecutus eſt; hic ruſticã: ille cœlebs vixit; hic vxorẽ duxit: ille ingenio leniſſimo; hic aſperrimo: ille mitis ẽt in alienos; hic ſæuus ẽt in ſuos: ille ẽt in ira placidus; hic etiam citra iram ferox. Erant Demeę filii duo: exquibus natu maiorem Aeſchinum ſibi adoptauit Mitio, eũque ſecum in vrbe liberaliſſime, indulgentiſſimeq; educauit: minorẽ Cteſiphonẽ ruri ſecũ ſeuere imprimis, ac reſtricte habuit pater. Aeſchinus multas meretrices, patre ad omnia conniuente, adamauit; multa conuiuia celebrauit; q̃ deniq; iuuentus fert, ea oĩa non libere modo, ſed ẽt licẽter exercuit, poſtremo vſq; eò progreſſus eſt. in virginẽ paupercula quidẽ, ſed bonã, bonis prognatã, Pamphilã nomine. quam mater Sophrona vidua ſancte ſecum, & pudice, vt poterat, educabat, noctu temulentus cum incidiſſet, vim ei attulit, grauidamq; fecit. venit poſtea ad matrẽ illius, veniã petẽs, pollicensq; ſe puellã vxorem ducturũ. ea fide data, & ignotum eſt, & tacitũ. Cteſipho, cum in vrbem interdũ ventitaret, ipſe quoq; cithariſtriæ cuiuſdã amore correptus eſt. totã eius rei famã ne quà emaneret, ac peueniret ad Demeã, in ſeſe Aſchinus transferebat. tandẽ, cum leno, puellæ Dominus, aut pecuniã ſibi, quanti ea erat, vellet in manum dari, aut ſe eam alii venditurũ minitaretur; adductus in ſummã deſperationem Cteſipho, iã de relinquenda patria cogitabat: cũ Aeſchinus, re intellecta, qui nullo neq; pudore teneretur, neq; metu, domũ lenonis per vim ingreſſus eſt, & ipſum,

sum, & familiã contudit pugnis, puellamq; per vim abreptam tradidit fratri. Spargitur tota vrbe rumor: venit Demea, Mitionem obiurgat, inclamat, testatur deos atq; homines, ꝙ dissolutus, ꝙ intemperans, ꝙ vinosus, ꝙ scortator, ꝙ nullius bonæ rei Aeschinus foret, omnẽ in Mitione vno hęrere culpã: diis gratias agere, ꝙ ille saltẽ, quem ipse ruri haberet, frugi, ac temperans esset; rei studeret, & famæ; illarum rerũ nihil ne cogitaret quidẽ: tantũ videlicet interesse inter suam & fratris disciplinam. placat hominem quantum in se est, Mitio: iamque se ab eo expediuerat, cum supervenit aliud, quod maiores ẽt tumultus, excitaret. raptã ab Aeschino citharistriam, perfertur ad matrẽ Pamphilæ, quæ quidẽ Pamphila ita erat ad pariendum vicina, vt iam è dolore laboraret. quid faceret misera? mutatum Aeschini animũ: se vero filiamq; suam proditas per summã perfidiam ac desertas putabat. Getam seruulum, qui pauperem familiã solus, vt poterat, alebat, mittit ad Hegionẽ, puellæ cognatũ, iubetq; ei rem, vt erat, exponere. interea audierat Demea, suum quoq; Ctesiphonem in raptione affuisse. iamq; totus in fermento, vt aiunt, erat; cũ ei Syrus, seruus vaferrimus, mendaciolum aspergit: venisse quidẽ rure Ctesiphonẽ, sed venisse obiurgatum Aeschinum; multa ei medio foro mala dixisse, deinde rediisse rus in prętecturam suã. lacrumare gaudio Demea, & gratulari sibi, ꝙ vnum saltem haberet, in quo extaret paternæ seueritatis exemplum. dum rus redit, incidit in Hegionem, à quo de constuprata per vim ab Aeschino Pamphila intelligit. denuo commotus, dum fratrem, vt in eum irã euomeret, quærit, obuiũ habuit mercenarium à villa, ex quo scisciatus de filio, accipit, nõ esse ruri. redit ad Syrum, a quo ei rursus nouum mendacium, velut offa in os, ne latraret, obiicitur. quęrit, vbi fratrẽ reperire posset. id vero ita indicauit Syrus, vt infelix senex, dũ illius verbis fidem habet, nequicquã omne oppidum perreptauerit. interea Mitio omniũ ab Hegione certior factus, ipsemet ad mulieres profectus, iacentes iã & afflictas erexerat, labantes & dubias confirmauerat, tristitia ac mœrore confectas recreauerat, pollicitus, se Aeschino Pamphilam vxorẽ daturum. venit Demea. clamor, iurgium, conuicia. ẽt

eo præsente, seruulus quidam Ctesiphonem per imprudentiam nominat. ille cum subito per vim in ædes irrupisset, quē iampridem putabat ruri fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique, eum accubantem cū amica, & suauiter potitantē deprehendit, ibi vero tanta iracundia incitatus est, vt arderet. satis diu vociferatus cum esset, tandē placida & cōposita Mitionis oratione eò perducitur, vt, deposita uetere fæuitia, benignus, affabilis, lepidus esse meditetur. itaq; ipso non permittente tm̄, sed ēt iubente, puerpera domū traducitur: fiunt nuptiæ; lenoni numeratur argentum; Mitio ipse Sophronam ducit uxorem; Hegyoni datur, unde uiuat, Syrus unà cum Phrygia uxore manumittitur. cum Mitio, ceteriq; omnes, sed tamen præcipue Mitio illam tantā, tam insperatam, tam subitam mutationē admiraretur, graui & cordata oratione claudit fabulā Demea; si omnia ꝓfundere, si in omni libidine ac nequitia uiuere, si totam rem helluationibus, scortationibus, largitionibus consumere libeat, nihilo id sua magis, aliquanto etiam minus, quo sibi minus ætatis supersit, q̄ aliorum interesse: sin corrigere se in loco, & modice coerceri, atq; admoneri uelint, eum esse se, qui id p̄stare possit. permittunt̄ ei oīa. ita fabula concludit.

ANNOTATIONES.

103 ADELPHI TERENTII.] In omnibus antiquis libris non ADELPHI, sed ADELPHOE legitur, idque ego, ne quid dissimulem, uerius puto.

105 ACTA LVDIS FVNEBRIBVS L. AEMILII PAVLLI.] Ita est summo consensu in antiquis libris. ut ualde mirer, qua stultitia quidā alii ex FVNEBRIBVS fecerint, FVNERALIBVS, & L. Paulli nomen sustulerint.

104 Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO.] Horum uterque L. Aemilii filius fuit: sed ille à Q. Fabio Maximo, hic ab Africani superioris filio adoptatus.

106 AEDILIBVS CVRVLIBVS.] Hoc perspicue falsum est: quod ante me an quisquam animaduerterit, nescio; nemo quidem certe tradidit. falsum autem esse, ita doceo: primum, ꝙ nusquam reperietur, ludos funebres pertinuisse ad ædilium curam: præterquam apud grammaticum illum, quisquis est, cuius ante Terentium, sub Donati noīe, quis-

quiliæ

quiliæ quædam haud magni precii leguntur: is autem eadē uidelicet eruditione, eodemq́, iudicio illud tradere potuit, quo. quatuor esse ludorum species, & Megalenses fuisse magnis diis consecratos; & Apollinares pertinuisse ad curam ædilium: quę q̃ uera sint, suo loco diximus. deinde si hi duo fratres simul ædilitatem illam maiorem gessissent, aliqua profecto tā inuisitatæ rei ab historicis facta mentio esset, precipue a Paterculo, qui huius generis aliquot exempla subtiliter, & accurate annotauit. Sed quid argumentis opus est? unicum satis est ad præcidendam omnē dubitandi occasionē. P. Cornelius Aemilianus, quo de hic manifesto agitur, nunquā ædilis fuit: imo uero annū agens XXXVI, cū ædilitatē peteret, consul creatus est. auctor is quē modo nominaui, Paterculus. corruptū esse locū, ostendi; ideoq́; asteriſci notā apposui. nunc quo modo ei medicina faciēda sit, si potero, ostendam. in uno Antonianorū reperio: Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO ÆDILIBVS CVRVLIBVS QVOS FECERE. inde suspicor, expungendas esse uoces illas, ÆDILIBVS CVRVLIBVS, legendūq́; hoc loco modo: ACTA LVDIS FVNEBRIBVS L. ÆMILII PAVLLI, QVOS FECERE Q. FABIVS MAXIMVS, P. CORNELIVS AFRICANVS. ita cōfirmat hanc opinionē Donatus, ut uix ulla dubitatio relinquat. is enim in προλεγομένοις in Hecyram, de Hecyra ipsa loquēs. Postremo, inquit, data est ludis funebribus L. Æmilii Paulli, quos fecerūt Q. Fabius Maximus, & P. Cornelius Africanus. quā quā autē non id mihi consilium est, hoc quidē tempore, ut ea, in quibus grammatici errauerint, persequar; tamen iniecta me Donati mētio facit, ut quiddā, qđ ille in iis, quæ præfatus est in hanc fabulā, dixit, prętermittere silētio nō queā. eius igitur uerba sunt. Hanc dicunt ex Terentianis secūdo loco actā, ēt tum rudi nomine poetæ: itaq; sic pronunciatā, Adelphę Terentii, non, Terentii Adelphæ: q› adhuc magis, de fabulæ nomine poeta, q̃ de poetę nomine fabula cōmendaret. Hæc Donatus. quæ si uera sunt; omnes propemodū, quas hodie habemus, Terentii fabularū inscriptiones falsas esse oportet. Siquidē heautontimorumenos acta inscribitur,

T. Sempronio M. Iuuentio, Cos. Eunuchus, M. Valerio Messella, G. Fannio Strabone Cos. eodēq; anno, sed nō iisdē ludis, Phormio: Adelphæ vero L. Anteio Gallo, M. Cornelio Cethego Cos. vt si ordinem temporū seruare libeat, non secunda, sed quinta potius collocāda sit. aut igit errat Donatus, aut sunt, vt supra dixi, oēs illę inscriptiones repudiādę.

107 *Ego illam facile vero omitto.*] Ita emendaui è manu scriptis libris; cum antea legeretur, Ego illā hercle vero omitto. versus autem quomodo constet, nō video, nisi legas, qui te fratrem habeam quidem.

108 *Hera, lacrumas mitte, ac potius, quod ad hāc rē opu' porro est, prospice.*] Ita est in ueteribus libris non, ut in aliis cōsule.

109 *Quapropter quoquo pacto tacito est opus.*] In aliis, celato est opus: sed uersus non constabat. hoc quoque ex ueteribus libris emendatum est.

- sinerem illum? aut non sex totis mensibus

110 *Prius olfeciſſem, quàm ille quicquam rœperet?*] Ita perspicue legitur in meo manu scripto, & alioqui scripturā hanc agnoscit, & approbat Priscianus.

111 *- tuumne filium?*

(Abigam hunc rus) iam dudum aliquid ruri agere arbitror.] Alii illud, Abigam hunc rus, faciebāt dici à Demea, inepte. id enim secum de Demea ipso mussitat seruus. porro p̄terquam q̄ in meo manu scripto ita plane legitur, idem etiam ex Donati interpretatione non obscure colligi potest.

112 ACTVS QVARTI, SCENA III.] Ego hāc actus quinti Scenam primam esse duco. abiit enim Demea quæsitum fratrē, Syrus sorbillatum cyathos: itaq; scena uacua remānsit. infra autem, ubi dicitur esse p̄incipium actus quinti, id uerum esse non potest, cum Æschinus in scena maneat.

113 *Perij, horesco semper, vbi pultare hasce occipio fores miser.*] Vltima dictio huius uersus, q̄ in aliis deerat, in oībus ueteribus legit. qui autē tollunt fores, & cōtra ueteres libros faciunt, et corrūpūt uersum, q̄ quadratus iambicus esse debet.

114 *Non clamas? nō insanis? M. non malim quidē.*] Alii illud, malim quidem, faciebant dici à Demea, aut nullo sensu, aut inepto. Dicitur à Mitione: & habet hunc sensum: Malim quidem, si fieri posset, aliter esse: sed quādo q̄d factum

est,

est,infectum fieri non potest,æquo animo fero.tale aliquid cum dicere pararet, impeditur à Demea

115 *Hei mihi,quid facia? quid agã? quid clamẽ,aut querar?*] Alii omittebant illud,quid agã? qđ tamẽ & est in antiquis libris,& agnoscitur à Donato. & ad uersum necessariũ est.

M. ANTONII MVRETI, IN PHORMIONEM TERENTII ARGVMENTVM.

CREMES & Demipho fratres Athenienses erant. Chremes Athenis vxorem diuitem,ac bene dotam duxerat Nausistratam: & ex ea susceperat filium Phædriam. habebat Nausistrata, præter ceteras opes, opima prædia in Lemno: eò igitur Chremes quotannis, ad ea locanda, capiendosq; fructus,cõmeabat. dum illic residet;pauperculæ cuiusdã mulieris amore correptus,eam quoq; ducit vxorẽ, & ex ea suscipit filiam Phanium:ac,ne res emanaret, cõmutato nomine, Stilphonẽ se Lemni uocari iubet. detrahebat autẽ è fructibus prædiorũ vxoris Athenensis,quantũ satis esset ad illã alterã unà cũ filia nutriendam: deinde Athenas reuersus,aut calamitatem, aut utilitatẽ,aut tale aliquid cau sabatur. Erat Demiphoni filius Antipho. Cum igitur Phaniũ quindecim iã haberet annos;conueniunt inter se Chremes & Demipho,ut Chremes quidẽ & Lemniam uxorẽ & Phaniũ Athenas clãculũ adduceret; Demipho uero Phaniũ filio suo vxorẽ daret. eius rei causa proficiscitur in Lemnũ Chremes. eodẽ tẽpore accidit,ut Demiphoni quoq; iter esset in Ciliciã: abeuntes ambo, Getæ (is Demiphonis seruus erat) filios cõmittũt suos. ꝓfectis senibus, Phædria se statim citharistriæ cuiusdã amore implicat. Sed hoc erat incõmodi,ꝙ,qui a lenone amaret, qđ daret, nihil habebat. interea vxor è Lemno,quę,propter paupertatẽ,uiri diutius forte q̃ solebat,morantis aduentũ expectare nõ posset, cõscensa nauí, Athenas unà cũ filia,& nutrice ipsius uenit. quęrũt Stilphonẽ frustra: Athenis,qui quenquã eo nomine nosset,reperiebat nemo. ibi mater (tãta eã ęgritudo ceperat:) moritur. & funus unà cũ nutrice procurantẽ Phaniũ cũ aspexisset Antipho, subito amore illius exarsit. uenit ad nutricẽ postridie, ut eius sibi copiã faceret,obsecrãs. illa se,nisi puellã uxorẽ duceret,

ceret,facturam negat.illi,cũ & quiduis facere cuperet,& pa trẽ absentẽ vereretur, parasitus Phormio hoc consilium dedit.lex erat Athenis, vt orbas puellas,q eis genere proximi essent,ducere;aut,si id nollent,dotẽ eis dare cogerentur.ego, inquit parasitus,simulabo, me patris virginis amicũ fuisse, ideoq; causam illius suscipere: vocabo te in iudiciũ, tãquã illius cognatũ,tecũq; lege agã,vt eam ducas,tu ita te defendes,vt mihi facilẽ victoriã præbeas;ita condẽnabere.sic fiet. vt & tu potiaris tua,& patre reuerso, paratã excusationẽ habeas.ita fiũt omnia,vt parasitus suaserat.cõfectis iã nuptiis, eodẽ die ambo redeunt senes.turbari vterq;:ille,ꝙ filius indotatã vxorem se absente duxisset:hic,ꝙ vereret,ne,erepta sibi hac collocandę filię occasione,tota res fieret palã.eo ipso die,leno,citaristriæ,q̃ Phędria amabat,dominus,nisi sibi pro ea triginta minę darent, vẽditurum se eã minitabatur. ad eas conficiẽdas hanc fallaciã Geta confingit:ait senibus, se cũ Phormione collocutũ: Phormionem vero,si sibi dotis triginta minę darentur,paratũ eam vxorẽ accipere,q̃ duxisset Antipho. eã pecuniã Demipho à Chremete sumptã numerat Phormioni.is eã Phędrię; Phędria lenoni pro amicæ tradit. cũ hæc iã confecta essent, agnoscit Phaniũ.ibi vero senes gaudere,ꝙ,quas nuptias ipsi facere moliebant,eę ipsis absentibus,atq; insciẽtibus factę essent.sed dolebãt,sibi piisse triginta minas.eas dũ à Phormione,primo blãditiis,postea ẽt p vim eripere conant: Phormio,q iã de duabus Chremetis uxoribus, deq; tota re intellexerat, inclamat Nausistratã,eiq; aperit omnia.Illa,cũ aliquãdiu de uiro cõquesta esset,tandẽ placat,filiiq; ipsius iudicio oĩa se permissurã pol

ANNOTATIONES. (licetur.

116 *Minũ multo audaciter,quã lędit,laderet.*] Primũ ab imperitis factũ erat,ex audaciter, audacter: deinde interiecta particula, nunc, ad fulciendum versum. ego, quod in meo manu scripto libro perspicue scriptum erat,id reposui.adnerbium autem,audaciter, etiam à Cicerone vsurpatũ fuisse,alibi docui ex Prisciano.

117 *Etsi tibi res sit cum eo lenone.*] Ita quidẽ aperte legit Donatus: sed in omnibus tamen libris ueteribus, Quòd si tibi res sit:quę lectio nihilo,vt ego quidẽ arbitror, deterior est.

118

118 *Ita ne tandem uxorem duxit Antipho iniussu meo.*] Alii omnes hic faciebant principium actus secundi. quàm inepte, nemo non videt: neque enim scena remanet vacua, neque dubitandum, quin ibi sit principium secundi actus, vbi à nobis constitutum est.

119 *Nam, ni ita eum existimassem, nunquam tam graueis*
Ob hanc inimicitias caperem in vostram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam inliberaliter.] In horum versuum secundo particula, ob, vt uidetur, est extra uersum. in eodem autem, nostram, pro, vostram, alii scripserant, putantes, id, quod sequitur, Quam is aspernatur, ad familiam referri, falso. ad ipsam enim puellam refertur, neque vero se Phormio cognatum puellæ esse fingebat. vostrã familiam, aperte legitur in antiquis.

120 *-nam tua*
Praterierat iam ducendi atas.] Ita emendaui ex veteribus libris; cum in aliis esset, ad ducendum.

121 *Fieri miserum, qui me dudum, vt dixti, adiurit comiter?*] Qui legebãt, adiuuerit, nõ animaduertebant, versum ὑπερκοίλον fieri. ut autem hic adiurit, pro adiuuerit dictum est, sic apud Ennium, adiuro, pro, adiuuero.

O Tite, si quid ego adiuro, curam ve leuasso.

vbi uulgo, perperam legitur, adiuto

122 *Nam hanc conditionem si cui tulero extraneò.*] Ita est in antiquis omnibus. at alii fecerant, extrario, quam uocem ego quidem latinam non puto.

123 *Huic mandes, qui te ad scopulum è tranquillo inferat.*] Nihil addidi, nihil detraxi, nihil immutaui: sed, quod in meo uetere libro erat, quia sine ulla dubitatione uerum putabã, quàm potui, fidelissime expressi.

224 *Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt.*] Hunc quoque locum è meo illo libro emendaui: cũ in alios omnes, è glossemate aliquo irrepsisset uox, argentũ: quæ ita deformabat uersum, ut ualde mirer, ne Goueanũ quidẽ eam sustuliss e.

125 *-curialis vernula est, qui me vocat.*] Hic mihi auxilio fuit vetus Venetus: nam in certis omnibus hæ omnes uoces desiderabantur.

126 *Sed hinc concedam in angiportum hunc proximum.*] Ita legen-

legẽdum esse, admonet Priscianus, & ita legitur in meo manu scripto, & in vno Antonianorum.

127 *Heus, quanta hæc mea paupertas est, tamen.*] Ita legendus est hic locus ex libro Petri Bembi, & ex libro Bernardini Lauredani.

128 *In ius? enimuero si porro esse odiosi pergitis.*] Quid de illo in ius, faciam, nescio. nam & uersum pede uno, quàm par est, longiorem facit: & tamen neque repetitio illa inuenusta est, & legitur in omnibus antiquis libris.

129 *Vel oculum exculpe. est, vbi vos vlciscar probe.*] Ita emendat Bembus. in omnibus tamen antiquis reperio, ut in impressis, est, vbi uos ulciscar, locus.

130 *Qui nominat me?*] Ita est in libro Lauredani, & in duobus Antonianis, melius, & magis ad antiquorum consuetudinem, quàm, ut in aliis, Quis.

131 *-quid nunc obticuisti?*] In meo, & in uno Antonianorũ, pro, obticuisti, legitur, obstupuisti.

132 *Exequias Chremeti, quibus est commodum ire, hem tempus est.*] Ita erat in duobus Antonianis. in aliis, iam tempus est: sed hoc uersus ratio repudiat.

133 *Singillatim, qualis in istum fuerim?*] Ita correxi è meo libro, & ex illo Lauredani. nam in aliis creat, qualis in hunc fuerim: ita lepide, & contra rationem metri. Sigillatim, autem pro, singillatim, qui dicunt, errant.

M. ANTONII MVRETI, IN HECYRAM TERENTII ARGVMENTVM.

PAMPHILVS, Phidippi è Sostrata vxore filius, Bacchidem meretricem deperibat. is cũ aliquando noctu ad eam temulentus iret, in Philumenam, Lachetis, & Myrrhinæ filiam, incidit, eamq; in via per uim compressit: atq; ita effugit, vt neq; ipse eam, neq; puella ipsum cognoscere potuerit. in illa autem luctа etiam annulum ei detraxit, eũque Bacchidi dono dedit. paulo post pater eũ, tum ut a meretricio amore auerteret, tum ut præsidium suæ senectuti pararet, ad uxorem ducendam perpulit, contigit, ut ea ipsa uxor ei daretur, quã ipse construprauerat, gaudente admodum

dum puellæ matre,quæ,quia sola conscia erat filiam è stupro grauidá esse,quamprimũ eam collocare properabat: ut, si forte post aliquot menses pareret,nuptiis, quéadmodũ sæpe fit,obtegeret stuprũ:cecidit res lõge aliter,ac putabat,etenim Pãphilus, qui inuitissimus adiecisset animũ ad rẽ vxoriá,quiq; auellere se derepẽte à Bacchidis amore nõ posset, ita dormiit cũ vxore,ut eá ne attigerit quidem.Bacchis,q̃, ea uiua nunquã se uxorẽ ducturũ,sępe ei promiserat Pãphilus,nõ nullã sibi ab eo factá iniuriã putans,multo ei minus, q̃ solebat,placida & obsequens esse cępit. eo factũ est,ut Pãphilus ei se paulatim subduxerit,q̃que prius spernebat uxorẽ,eius mirificũ quendam amorẽ animo conceperit.interea quiddá accidit,ut iter Pãphilo in Imbrũ esset. profecto eo, Philumená,quę intumescere sibi uterũ sentiret, cũ aliorũ, tum socrus in primis suæ conspectũ refugiebat:tandẽ cum in eo esset,ut celare uix posse amplius uideret,sumpta occasione per sacrificandi speciẽ,ad matrẽ se,unã omnium rerũ conscią,confert.post dies cõplusculos mittit Sostrata,qui eã accerserunt.rñdetur,ægrotã esse.it,ut eã saltẽ uiseret.nõ admittit.Phidippus accusare uxorẽ,et dicere,hęc omnia illius culpa contingere.illa cõtra excusare se, & culpã deprecari: nullius se rei cõscią esse,cur sua consuetudo nurui odiosa esse debeat.interea redit Pamphilus.atq; ita sors tulit,ut quo die ipse Athenas appulit,eo ipso Philumena partu leuaret. cũ igitur,uidẽdi cupidus,(ęgrotare.n.acceperat,& ita amabat ut qui uehemẽtissime)subito ad eã ingressus esset,peperisse deprehendit.ibi eũ Myrrhina exeuntẽ prosecuta,lacrumans,obtestari cœpit,qñ ea res nihil ipsi nocitura esset;ne reciperet quidẽ uxorẽ, si ita uideretur: sed tñ ne famam illius proderet.ita se facturũ recipit. cum igitur neq; uellet uxorẽ recipere,neq; rursum uerá afferret causam:suspicati sunt senes,eũ Bacchidis adhuc amore impeditum, ea de causa ab uxore abhorrere. accersitã itaq; Bacchidẽ obiurgat Phidippus.ea,cũ se illi purgasset, iubet ad mulieres ingredi, & eis quoq; illam suspicionẽ adimere.ingreditur annulũ habens in digito, quẽ olim Philumenę ereptũ, sibi dederat Pãphilus. is annulus effecit, ut, uitiatã esse ab ipso Pãphilo Philumenã cognoscerẽt. Lętus Pãphilus & uxorẽ & filiũ recipit.

AN-

ANNOTATIONES.

134 *Ita me di bene ament, haud propterea te rogo, vt*] Ita reperio in omnibus antiquis libris. Donatus tamen legit, amabunt: quod si recipias, aut delenda erit vox, te, aut non constabit versus.

135 *Ædepol nę nos aque sumus omnes inuisa viris.*] Duas voces, inique, &, omnino, quæ in aliis erant, eo sustuli, quòd neque erant in vllo uetere libro, & corrumpebant versum: huic autẽ quærelę, qua vtitur Sostrata, affinis est illa Creusæ apud Euripidem Ione,

Τὰ γὰρ γυναικῶν δυσχερῆ πρὸς ἄρσενας,
Κ' ἂν ταῖς κακαῖσιν αἱ γαθαὶ μεμιξ μέναι,
Μισὲμ εὖ ἔτω δυσχερεῖς πεφύκαμεν.

136 *Quid ais? an venit Pamphilus? venit. diis gratiam habeo.*] ita emendaui ex vno Antonianorum: nam, quomodò erat in cæteris, diis habeo gratias, versus efficiebatur acatalecticus, quem catalecticũ esse, ut ceteros, multo verisimilius est.

137 *Omnibu' nobis vt res dant sese, ita magni, atq; humiles sumus.*] Eandem nimirum habent sentẽtiam versus illi, quos pronunciat Vlysses Οδυσσ. σ. etsi eos, qui philosophantur, aliò trahunt.

Τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,
ὁἷον τ' ἦμαρ ἄγησι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶντε.

138 *Quod faciundum fortasse sit post idea, hoc nunc si feceris'.*] Ita est in quibusdam veterum, alii, ignoratione antiquæ vocis, fecere, post, idem.

139 *Iam ætate ea sum, vt non siet peccato mihi ignosci ęquom.*] Mihi peccato, id est, mihi, si quid peccauerim. nam vt iuratus est, qui iurauit, ita peccatus, hoc quidem loco, qui peccauit, id est, ὁ ἡμαρτηκώς. similiter locutus est Quintilianus libro 6. Qui vero iudicem rapere, & in quem vellet habitũ animi posset perducere, quo dicto, flendum, & irascendum esset, rarius fuit. ibi enim, quo dicto, valet, ἔ λέξας.

-equidem plus hodie boni

140 *Feci imprudens, quàm sciens, ante hunc diem vnquam.*] Sententia Plautina ex Captiuis.

-sæpe iam in multis locis
Plus insciens quis fecit, quàm sciens, boni.

M. AN-

M. ANTONII MVRETI, DE METRIS TERENTIANIS.

TERENTII versus duorum generum sunt; iambici, & trochaici. neque autem iambus in trochaicum, neque trochæus in iambicum admittitur. Iambicus initio fiebat è solis iambis, vt,

Quid hoc noui est? quid ira nunciat deum?

& apud Terentium; si modo ita legendum est,

Amantium iræ, amoris integratio est.

Terentianus ait, eos in tragœdiis, propter nimiam ipsorum leuitatem culpari. ego tamen Græcos poetas sæpe admodum vsos reperio. vt Sophoclem,

πάλαι τιν' ηγετῆν]α, καὶ μετρύμενον.
ἔτ' ἔρ]ον ἐσὶν, ἐννέμειν δ' ὅτε χέριν.
ὅτ' ἄλλον, ἐμπιτνῶν, σρατηλα]ῶν.

& Aeschylum:

ἐγὼ δ' ἄτολμός εἰμι συγγενῆ θεὸν.
ἅπας δὲ τραχὺς ὅς τις ἂν νέον κρατῇ.

& Euripidem:

ἐκεῖθεν εἰμι. παῖς ἔτ' ὢν ἀπωλόμην.
ὄλωλεν, ὡς ὄλωλε τοῦσιν εἰδόσιν.

Postea admissus est alternis spondeus, & omnes pedes, qui illi temporibus sunt æquales: in quibus est & proceleumaticus. tribrachys etiã, quòd iambo temporibus par est, recipitur. creticus, quamuis vno tempore longior, tamen ipse quoque receptus est. Iambici integri, id est, ἀκα]αληκτικῶ, semper vltimus pes est iambus, nam claudi versus, id est σκάζοντες, an in Plauto sint, alio viderimus: in Terentio quidem non sunt, ne in Græcis quidem aut comicis aut tragicis vsquam: itaque qui locum illum ex Aeschylo ita scripserunt,

ἵν' ἔτε φωνὴν, ἔτέ τε βροτῶν μορφὴν,

& illum, & alios plurimos, dum corrigere volunt, depraua runt. recte enim erat in Aldinis:

ἵν' ἔτε φωνὴν, ἔτέ τε μορφὴν βροτῶν.

Vltimus igitur semper iambus est. ceteris locis magna liber-